

§ 1 Justering av protokoll

Protokollet för den 20 maj justerades.

§ 2 Meddelande om frågestund

Tredje vice talmannen meddelade att frågestund skulle äga rum *torsdagen den 13 juni kl. 14.00*.

§ 3 Ärende för hänvisning till utskott

Följande dokument hänvisades till utskott:
Redogörelse
2023/24:RR5 till finansutskottet

§ 4 Granskningsbetänkande

Konstitutionsutskottets betänkande 2023/24:KU20
Granskningsbetänkande
föredrogs.

*Gransknings-
betänkande*

Inledning

Inledning

Anf. 1 IDA KARKIAINEN (S):

Fru talman! Tack för ordet! ”Tack för ordet” är faktiskt ett fint begrepp. Det är inte alla som får ordet. Faktum är att rätten att uttrycka sin mening förtrycks och begränsas i allt fler länder.

Det är heller inte alla som vågar ta ordet. Journalister gör det, men självcensuren ökar och de fria, oberoende medierna minskar.

Det är inte heller alla som är varsamma med orden. Vi i konstitutionsutskottet är det. Jag ska återkomma till detta.

Fru talman! För några dagar sedan firade vi Sveriges nationaldag. Varför det är just den 6 juni brukar vara en ständigt återkommande fråga. Det är av två skäl. Den 6 juni för 501 år sedan valdes Gustav Vasa till kung i Sverige. Det medförde att Sverige bröt sig ur Kalmarunionen med Dan-

mark och Norge och åter blev ett självständigt land med en egen kung och en ny kunglig dynasti, Vasaätten.

Det andra skälet, som kanske intresserar oss i konstitutionsutskottet mer, är att riksdagen den 6 juni 1809 skrev under den regeringsform som lade grunden för det moderna Sverige. Den innebar mer makt till folket – mer demokrati efter en tid då kungamakten hade kunnat bestämma i stort sett allt själv. Och, kära åhörare, det var ett nyinrättat konstitutionsutskott som arbetade fram den regeringsformen. Utskottet fick en permanent plats i riksdagens arbete och gavs också uppdraget att granska hur regeringen lever upp till de lagar och regler som reglerar regeringsarbetet.

Vi har utfört detta uppdrag i över 200 år. När vi står här nu är det både ett historiskt arv som vi förvaltar och för vidare och en demokratisk tradition som vi bär vidare.

Låt mig komma in på årets granskning. Vi lämnar som ni vet två granskningsbetänkanden varje år – ett på hösten som är mer administrativt inriktat och ett på våren om statsrådets tjänsteutövning utgående från de KU-anmälningar som riksdagsledamöter har gjort angående detta.

Det är viktigt att poängtera att ingen av dessa granskningar handlar om hur regeringen har agerat ur politisk synpunkt. Det är inte detta vi granskar, utan det är den formella sidan av regeringsarbetet som granskas.

I utskottet har vi en särskild uppgift. Det handlar om att både ha en stor integritet när det gäller att granska hur regeringspartierna sköter sig och om att också höja sig över den dagsaktuella partipolitiken.

Fru talman! Inget granskningsår är det andra likt. Antalet anmälningar liksom innehåll varierar. Vad gäller antalet kan vi säga att konstitutionsutskottet de senaste tolv åren haft mellan 18 och 48 anmälningar varje år.

Detta år och denna vår har vi granskat totalt 29 ärenden. Vi har funnit brister – det är ju detta som brukar vara intressant att ta reda på – i fem av ärendena. I tolv ärenden gör vi uttalanden som inte pekar på brister men väl på mer konstitutionella fynd.

Ärendena i årets granskning är olika, men några större penseldrag kan ändå urskiljas.

Många ärenden berör klimatpolitiken och handläggningen av den. Det speglar möjligtvis var den politiska debatten har legat någonstans under förra året. Utskottet har funnit brister i tre ärenden där klimat- och miljöministern är ansvarig. Två av dem handlar om uttalanden, bland annat det felaktiga uttalandet om när klimathandlingsplanen skulle lämnas till riksdagen.

Fru talman! Korta beredningstider är också något som konstitutionsutskottet och årets granskning belyser. För konstitutionsutskottet, som är en vakthund när det gäller kvaliteten i lagstiftningen och de parlamentariska processernas integritet, är detta en väldigt intressant fråga. Vi har inte funnit några brister i årets granskning men vill återigen påminna om att vi förstår att politik ibland behöver gå fort, men tidsfrister ska frångås bara när det är absolut nödvändigt. Lagstiftningen ska hålla en hög standard, och korta beredningstider kan påverka kvaliteten.

Fru talman! Det är också en av regeringens huvuduppgifter att styra förvaltningen. Det ska göras noggrant, ansvarsfullt och med respekt för det regelverk som gäller. Några ärenden vi granskat handlar om just detta.

Ett ärende rör förflyttningen av en generaldirektör. Där pekar utskottet på det viktiga i att dokumentation förs så att inte meningsskiljaktigheter

uppstår om vad som gäller. Utskottet konstaterar också att det i slutändan är ministerns ansvar att säkerställa att frivillighet för en förflyttning råder och om inte överväga en formell förflyttning enligt lagen om offentlig anställning, något som inte har skett i detta fall.

Vi har också tidigare granskat ett liknande ärende, 2019, där utskottet också konstaterade att det är olyckligt att man inte har en liknande bild av frivilligheten.

Fru talman! Ett ärende som också rör förvaltningsfrågor och fick mycket medial uppmärksamhet gäller de så kallade Tidölönerna. Där kan utskottet konstatera att det är av stor vikt att det finns en välfungerande regeringsmakt. Den gynnas av att det finns ett regeringskansli vars medarbetare är anställda på sakliga grunder som förtjänst och skicklighet och bidrar med kompetens oavsett vilken politisk inriktning regeringen har. Detta är också något som statsanställda sätter ett stort värde på – att inte bli politiserade. Det skapar också den integritet som behövs gentemot politiken och det respektavstånd mellan politik och förvaltning som behöver finnas.

Vi konstaterar att införandet av Tidölönerna var en sak som hade kunnat innebära att man partipolitiserade förvaltningen, och som många konstaterade var införandet olyckligt. Vi kan dock inte lasta regeringen för detta. Vi har haft utfrågningar där förvaltningschefen har redogjort för hur detta har gått till. Flera av dessa företrädare har också konstaterat att det var olyckligt.

Högskolestyrelserna är en annan sak som vi har granskat. Det är viktigt att värna den akademiska friheten. Det är viktigt att högskolestyrelserna har en väldigt självständig roll – en mer självständig roll än exempelvis styrelserna i många andra myndigheter. Den akademiska friheten måste värnas genom detta. Därför har vi också funnit en brist i utbildningsministerns hantering av de förkortade förordnandena i högskolestyrelserna. Beskedet om detta kom enligt utskottet i ett onödigt sent skede.

Fru talman! Om ni åhörare till denna debatt tycker att vi i kammaren verkar lite trötta i dag gör ni nog en helt korrekt betraktelse. Vi är många som i flera månader arbetat intensivt med EU-valrörelsen samtidigt som vi burit upp riksdagsarbetet. Och vi i konstitutionsutskottet har arbetat länge och väl med det betänkande som vi i dag debatterar och redovisar här i kammaren.

Avslutningsvis skulle jag vilja säga att vår granskning bidrar till att göra regeringsarbetet bättre. Det är min och, tror jag, utskottets ledamöters fasta övertygelse. Vi är också medvetna om att en gedigen och seriös granskning som landar i enighet gör att vi i större utsträckning blir praxis-skapande, vilket vi har stor vördnad inför.

Detta betänkande innehåller som sagt inga reservationer. Det ligger många timmars arbete bakom våra ställningstaganden, och det är för att vi är varsamma med orden. Vi vet nämligen att ord har betydelse, särskilt när våra ord blir vägledande och praxis- och praxisskapande för framtiden.

Jag vill å hela utskottets vägnar rikta ett stort tack till kansliet för professionellt och sakligt stöd. Tack också till alla ledamöter för konstruktivt, seriöst och engagerat arbete!

Med detta inledningsanförande i denna debatt vill jag härmed överlämna KU:s granskningsbetänkande till riksdagen. Jag föreslår att det läggs till handlingarna.

Anf. 2 MATHEUS ENHOLM (SD):

Fru talman! I år är det 215 år sedan 1809 års regeringsform infördes och 50 år sedan den ersattes av nuvarande regeringsform. KU är alltså inte nyutsprunget oavsett om man mäter det i år eller om man mäter det i sekler.

Som konservativ hyllar jag självklart anrika institutioner, i synnerhet när de fungerar så väl som KU gör. I KU har vi i år igen kommit fram till ett enigt granskningsbetänkande. För detta vill jag tacka mina kollegor i utskottet och självklart utskottets kompetenta och fantastiska kansli.

De ärenden som KU har haft att granska i år kommer vi att utveckla under respektive block som behandlas i denna debatt. Jag har dock några allmänna observationer som jag vill dela med mig av.

Oavsett vilken regering vi har haft verkar det ha varit problematiskt med generaldirektörer.

För några år sedan hade KU ett ärende där vi granskade dåvarande socialförsäkringsminister Annika Strandhäll och de brister som fanns kring förflyttningen av Försäkringskassans generaldirektör. Bristerna rörde dels att statsrådet inte kunde styrka skälen till förflyttningen, dels att statsrådets och generaldirektörens bilder av vad som hade hänt inte gick ihop.

Nu har ungefär samma sak skett igen, men denna gång rör det Strålsäkerhetsmyndighetens generaldirektör och klimat- och miljöministern. KU konstaterar därför återigen att dokumentationen behöver blir bättre för att säkerställa hanteringen och för att man i efterhand ska kunna följa vad som faktiskt har skett.

Fru talman! Principen om anställning på grund av förtjänst och skicklighet tillkom också den för 215 år sedan, om än något annorlunda formulerad. Den hakar in i ett annat ärende som KU granskat, nämligen det om de så kallade Tidölönerna.

De allra flesta tjänstemän i Regeringskansliet är inte politiskt tillsatta. De behåller sin anställning oavsett regeringsskifte eller partipolitisk sammansättning. De är anställda utifrån principen om förtjänst och skicklighet och bistår med utredningar och underlag till regeringen oavsett politisk färg. Detta är självklart en god ordning som bidrar till en väl fungerande styrning av Sverige.

På grund av hur lönedirektiven utformades kom det dock att misstänkas att lönesättningen av dessa skulle ha inslag av partipolitik.

KU har nu granskat detta och noterat att både statsministern och civilministern beklagat det olyckliga i det inträffade.

Om det hade funnits några brister i den hanteringen kan inte regeringen klandras för detta, eftersom det inte är regeringen som hanterar de frågorna. Både statsministern och förvaltningschefen har varit väldigt tydliga med att det inte har funnits någon politisk påverkan i lönedirektiven.

Ett institut som till och med är äldre än KU är offentlighetsprincipen. Den har funnits med oss i olika former ända sedan 1766 års tryckfrihetsförordning.

På 1700-talet spreds tankar och idéer främst via tryckalster. De allmänna handlingarna var givetvis inga undantag.

Nu 258 år senare uppkommer och inkommer handlingar för det mesta elektroniskt, till exempel i form av sms. Informationsteknologin har tagit enorma språng bara de senaste åren. Det finns ett stort antal digitala plattformar där man förväntas delta i debatten. Det är därför inte konstigt eller ens anmärkningsvärt att framför allt den yngre generationen betraktar

elektronisk kommunikation annorlunda än vad en äldre person gör eller kanske vad en viktig, men ändå 258 år gammal, princip gör. Vi måste betrakta och tillämpa offentlighetsprincipen utifrån det samhälle som vi lever i.

Det är mot denna bakgrund som jag vill säga något om ärende G20, klimat- och miljöministerns raderade sms och uttalandet om att alla statsråd raderar sina sms.

Samhällsutvecklingen medför utmaningar när tillämpningen av regelverket för handlingsoffentlighet krockar med den moderna informations-teknologin. Mina kollegor kommer att redogöra mer för detta under debatten, men jag och utskottet konstaterar att vi hela tiden måste vara i samklang med utvecklingen. KU kommer troligen att granska statsrådets användning av bland annat sociala medier framöver.

Med detta vill jag återigen tacka för en väl genomförd granskning och lämna ordet vidare till nästa talare.

Anf. 3 ERIK OTTOSON (M):

Fru talman! Fru ordföranden i utskottet sa att vi möjligen ser lite trötta ut. Det gör vi efter många långa sammanträden. Jag har tappat räkningen på hur många timmar som har krävts för att åtta riksdagspartier skulle komma fram till dessa gemensamma slutsatser. Detta är vad åtta riksdagspartier klarat av att enas kring mitt i en Europavalrörelse. Detta leder möjligen till det andra skälet till att vi kanske ser lite mörka ut under ögonen. Det var ju valvaka i går kväll. Jag tror att det var många som satt och tittade noggrant på varje ny decimal som successivt tickade in. Det är sådant som vi politiker gör.

När demokratin är i full sving är det spännande. Att väljarna lägger sin röst i valurnorna spelar stor roll. Men konstitutionsutskottet arbetar i bred enighet lite oavsett vad. Det är en fantastisk styrka i vårt arbete. Det har varit en konstant i över 200 år. Vi strävar efter samsyn och efter att se saker och ting på samma sätt. Det handlar om att grundreglerna i fråga om hur vårt land styrs ska vara desamma oavsett vem som styr. Vi ska vara överens om spelreglerna i vår demokrati. Det är helt avgörande, fru talman, för att legitimiteten ska värnas i det system som vi har.

KU:s roll är i det avseendet helt omistlig i det system som vi har. Det finns från andra sidan vattnet, som vi brukar säga, alltså från Regeringskansliet, ett stort intresse för våra slutsatser. Så sent som i går, på valdagen, stötte jag i en kampanj på ett statsråd som hade många frågor om hur vi hade resonerat och hur vi hade landat i de olika slutsatserna, inte i syfte att sätta sig till doms över våra slutsatser utan i syfte att lyssna och få vägledning av vad vi konstaterat. Det är något som jag tycker är ett viktigt hälso-tecken i vår svenska demokrati.

Vi har en viktig uppgift som utskott, och det är en uppgift som jag vet att vi alla tar på väldigt stort allvar. Det handlar om att just granska och att göra det på ett sakligt och korrekt sätt och om att komma överens och visa att vi kommer överens i en tid när det är väldigt svårt att komma överens över partigränser.

Vi har i detta betänkande kommit med flera skarpa pekpinningar och funnit brister i regeringens arbete. I inte mindre än fem ärenden har det påtalats brister. Utöver det har det gjorts flera viktiga medskick, som har beskrivits tidigare.

Prot. 2023/24:128
10 juni

Gransknings-
betänkande

Inledning

Jag ska inte grotta ned mig i varje enskilt sådant. Jag vill bara nämna att en viktig faktor när det gäller vår granskning också är vad som anmäls till konstitutionsutskottet. Det är de anmälningar som ligger på vårt bord som vi utgår från i vår vårgranskning. Därför är det viktigt att vi får bra anmälningar, som ställer viktiga konstitutionella frågor. Då har vi möjlighet att granska på ett bra och gediget sätt.

Jag skulle vilja säga att det finns flera sådana anmälningar, och vi har gjort väldigt intressanta granskningar. Det innebär inte att allting alltid är brister, men det kan innebära att vi får titta på djupet på en fråga som annars inte hade blivit ordentligt nagelfaren.

En sådan fråga är frågan om de så kallade Tidölönerna, som har nämnts tidigare. En annan är frågan om krishanteringen efter trafikstoppet på E22 vid snökaoset. Krishanteringen på marken lämnade en hel del övrigt att önska, och det ställs såklart helt relevanta frågor: Hur har Regeringskansliet hanterat detta utifrån den uppgift som Regeringskansliet har?

Hade ett bättre arbete i Regeringskansliet kunnat förbättra situationen på marken? Vi har inte kunnat finna det i vår granskning, men frågan måste ställas och utredas – annars förblir den obesvarad. Mycket av det är också konstitutionsutskottets uppgift: att finna svar på de frågor som annars hade lämnats obesvarade och ge väljarna och allmänheten en djupare insyn i hur det här landet styrs och hur regeringsmakten utövas än vad de annars hade kunnat få.

Konstitutionsutskottet har särskilt viktiga befogenheter att titta på djupet i frågor, och det kanske hör till våra viktigaste uppgifter. Alla de som påstår att konstitutionsutskottet är tandlöst ska betänka att det i konstitutionsutskottets granskning i princip varje år uppdagas nya saker som annars inte hade kommit allmänheten till del på samma sätt, eftersom ingen annan har den här rollen att sammanställa, granska och på djupet titta i frågor. Den journalistiska verksamheten har såklart en oerhört viktig uppgift inom ramen för sitt arbete, men KU är unikt i sin roll.

Fru talman! Jag ska inte fördjupa mig i särskilt många ärenden, men årets samarbetsklimat i utskottet bådär gott inför framtiden. Jag tror att vi har goda förutsättningar att fortsätta axla denna mycket viktiga uppgift tillsammans på ett sätt som gör att det finns skäl att vara stolt och att de som liksom jag är svårt förtjusta i vår svenska demokrati får hopp om framtiden.

Samarbete i demokrati- och grundlagsnära frågor mellan partier och över blockgränserna är viktigt. Vi har en tradition av att ha mycket breda koalitioner i det här landet när vi agerar i grundlags- och demokratinära frågor. Det är någonting som Moderaterna alltså står upp för och alltid vill värna. Vi ser det som en nödvändighet för legitimiteten i vår svenska demokrati.

Konstitutionsutskottet är här ett gott föredöme. Vi behöver mer av KU-anda i svensk politik. Det tror jag att vi alla i utskottet kan skriva under på. Jag förstår samtidigt att det kanske inte är det lättaste för alla att riktigt smälta vad det här innebär när man inte tidigare varit en del av det själv.

Jag var själv förhållandevis skeptisk när jag kom in i konstitutionsutskottet för flera år sedan; jag tyckte nog att det kanske var lite i tandlösaste laget. Men det var, fru talman, innan jag riktigt såg effekterna av vårt arbete och vad det leder till. Det var innan jag såg på djupet hur viktig uppgiften är och vilka viktiga resultat vår granskning når fram till.

Det som är intressant att förmedla i ett medialt landskap är konflikter och friktionsytor. När politiker som är uppfödda i en sådan kultur ska sätta sig ned och försöka komma överens görs inte heller det helt utan friktion. Men vi kan vara stolta över att vi har gjort det.

Jag kan inte yrka bifall till utskottets betänkande, även om jag väldigt gärna hade velat göra det. Vi har redan beslutat om detta i konstitutionsutskottet. Men jag kan varmt rekommendera betänkandet för läsning, inte bara för statsråd utan även för nyfikna samhällsmedborgare som vill veta hur regeringen har fullgjort sin uppgift.

Anf. 4 JESSICA WETTERLING (V):

Fru talman! Precis som tidigare talare är jag väldigt glad över att vi står här, även om vi kanske är lite trötta av flera olika anledningar.

En av konstitutionsutskottets viktigaste uppgifter är som sagt att granska regeringens arbete. Det har vi som utskott gjort i över 200 år.

Årets granskning är den sjätte som jag deltar i. Inför varje gång är jag personligen lite osäker på om vi kommer att lyckas hålla i den vana som utskottet skaffat sig de senaste mandatperioderna: att finna enighet över gränserna mellan partier och mellan majoritet och opposition och ge ifrån oss en granskning som alla partier i utskottet står bakom efter att alla konstruktivt bidragit till våra diskussioner, som är många och långa. Det är ingen hemlighet att vi många gånger kan stå långt ifrån varandra när vi påbörjar våra diskussioner, även om det inte framstår så just nu när vi överlämnar vårt eniga betänkande. Vägen till enighet går helt enkelt genom långa utskottsmöten.

Jag är väldigt glad över att KU även i år lyckats lämna ett enigt betänkande. Det är en framgång och en styrka för oss som partier att vi med våra gemensamma ansträngningar värnar den tradition som vi nu har skaffat oss och värnar KU:s roll att bedöma regeringar oavsett politisk färg utifrån lika grunder. Det är också, precis som tidigare talare varit inne på, en styrka att vi gör det i en alltmer polariserad omgivning.

Vi håller även i det vägval vi gemensamt gjorde förra året avseende granskning av uttalanden av statsråd. Vi har valt att avgränsa vår granskning till uttalanden där det finns en konstitutionell grund och ett värde för oss att inleda en granskning. Utifrån detta vägval är det tre anmälningar i år där vi inte inlett någon granskning.

Vi gjorde detta efter att det över tid skett en utveckling där allt fler anmälningar till utskottet främst rörde uttalanden som statsråd gjort och där utskottet återopades som något slags domare. Inte sällan sågs också en KU-anmälan som ett skäl för ett statsråd att inte uttala sig alls eller inte svara på frågor från till exempel medier i avvaktan på utskottets bedömning, som ibland kunde komma över ett år senare.

Fru talman! Jag noterar att signalen till övriga riksdagsledamöter verkar ha gått fram. Förra året var tio anmälningar av ett sådant slag att vi valde att inte uttala oss. I år är det enbart tre.

Antalet anmälningar till utskottet har däremot inte alls minskat i samma grad. Det kan givetvis variera från år till år, men i år är det trots allt 29 anmälningar, vilket är ungefär lika många som föregående år. Förhoppningsvis är de både mer intressanta för oss i utskottet att arbeta med och mer intressanta för riksdag och regering utifrån att våra uttalanden och ställningstaganden kan bli mer vägledande.

I årets granskning har vi behandlat 29 anmälningar och funnit brister i fem fall. Men minst lika viktiga är det totala ärenden – tolv, tror jag att ordföranden sa – där vi uttalar oss och gör medskick av olika slag.

Man kan givetvis fundera på vad det är som riksdagsledamöter väljer att anmäla. Det är väl, precis som tidigare talare varit inne på, en spegling av den tidens debatter. Vi kommer som utskott något år efter. Vi får se lite i efterhand vad det var som var aktuellt förra året eller föregående år och vilka sakområden det var som blev uppmärksammade i medier eller hett debatterade i riksdagen.

Under de senaste åren har det exempelvis gällt kärnkraft – det var en ganska lång följetong för oss i utskottet under förra årets granskning. Pandemin tog väldigt mycket kraft och tid i utskottets granskningar under flera år. I årets granskning kan man väl säga att sociala medier är en fråga som väckt mycket diskussioner internt i vårt utskott. Justitiefrågor och klimatfrågor är också ofta aktuella och föranleder anmälningar.

Man kan väl tycka att det här är lite orättvist mot de statsråd som arbetar med just de frågorna. Vilka statsråd är det som inte får KU-anmälningar men som kanske borde ha fått det? Det är sådant jag tänker på när jag sitter på min kammare. Vad är det som vi i oppositionen inte väljer att anmäla? Det kan även gälla majoriteten – det är inte så vanligt att regeringspartierna väljer att anmäla sina egna ministrar, men jag skulle absolut kunna tänka mig att uppmuntra till det. Det jag funderar på är vad det är som vi inte får till oss i utskottet och inte får möjlighet att granska, eftersom jag tycker att den granskning som vi gör i utskottet är så viktig.

Jag har inte tänkt att gå in på enskilda ärenden i denna del av debatten, men efter några år i utskottet kan jag ändå konstatera att det finns vissa ärenden som återkommer i utskottets granskning, till exempel de ärenden som rör EU-nämnden. Det är ofta fråga om knappa tidsmarginaler, regeringen har ett informationsövertag gentemot riksdagen och det är såklart viktigt att riksdagen får det inflytande det är tänkt att den ska ha genom den ordning vi har med EU-nämnden. Speciellt med tanke på att det var val till EU i går känns det minst sagt aktuellt att den ordning vi har för att få inflytande i EU-frågor också fungerar i praktiken, inte bara i teorin.

En annan fråga som ofta är återkommande är hur tidsramarna ser ut i olika delar av lagstiftningsprocessen. Jag återkommer till de frågorna i de senare debatterna.

Även jag vill såklart rikta ett stort tack till utskottet, och framför allt vill jag också tacka vårt fantastiska kansli som vi har till vår hjälp. Utan kansliet hade vi definitivt haft mycket svårare att nå enighet, och utan att avslöja alltför mycket om vårt arbete i utskottet kan man väl också konstatera att vi ibland fastnar i våra diskussioner. När de blir alltför långdragna är det en enorm fördel för oss att vi kan be vårt kansli komma med ett nytt förslag till nästa möte, som ska ha fångat upp alla de olika inläggen och nyanserna som vi ledamöter i utskottet har ”fläkt ut” ur oss utan att alltid ha skrivit ned dem. På något sätt lyckas vårt kansli genom fantastiskt arbete hitta nyanserna och perspektiven som vi har efterfrågat. Kort sagt hade vi inte klarat oss utan vårt kansli.

Jag gör inte något yrkande nu, utan jag säger tack så mycket och återkommer senare.

Fru talman! Precis som flera har sagt här i talarstolen är vi nog lite trötta i dag. Det är säkerligen därför att många av oss var vakna sent i går på grund av valvakan. Men det kan också bero på att när vi lämnade ifrån oss vårt eniga betänkande för ett par veckor sedan hade vi jobbat hårt och intensivt. Vi har långa möten, och vi har långa diskussioner. Till skillnad från många utskott har vi möten som pågår och pågår, och vi har diskussioner som pågår och pågår. Det är väl därför som vi kan landa i ett gemensamt betänkande. Det tar tid att nå samförstånd, och det tar kraft att nå samförstånd, men vi har lyckats i år igen.

Det är en viktig granskning vi gör varje år, och den är till för att se om regeringen och dess ministrar följer vårt konstitutionella regelverk. När så inte är fallet ska vi peka på vad som har brustit och tala om hur vi ser på detta och hur allvarligt det kan vara.

Resultatet av granskningen är ett betänkande på drygt 220 sidor. Det är omfattande läsning som jag, liksom Erik Ottoson, varmt rekommenderar den intresserade samhällsmedborgaren att ta del av. Hur har vi i KU resonerat, och hur har vi kommit fram till det vi har kommit fram till?

Utskottet har, som flera har varit inne på, under året hanterat 29 anmälningar, och vi har funnit brister i fem ärenden. Vi har även gjort medskick i tolv ytterligare ärenden där vi ser förbättringspotential, saker att jobba med. Vi strävar hela tiden efter att vi och regeringen ska göra jobbet ännu bättre.

Jag kommer inte att gå in på dessa ärenden i mitt inledande anförande, utan jag återkommer i följande anföranden. Men jag vill lyfta upp, som någon har gjort tidigare, att tre ärenden faktiskt har fallit bort längs vägen. De har rört uttalanden som något statsråd har gjort. Anledningen till att vi i KU har valt att inte ta upp dem till bedömning i sak inom ramen för vår granskning utan lämnat dem utan vidare åtgärd är att det har varit fråga om uttalanden som till sin karaktär inte har någon konstitutionell grund.

Här vill jag framhålla det stora arbete som vi i KU gjorde förra året när vi tog fram en modell för att kunna avskriva ärenden, det vill säga inte behandla dem i sak utan i stället skriva av dem. Så kan vi göra i de fall vi landar i att ett KU-anmält uttalande från ett statsråd, utifrån den situation där uttalandet har gjorts och utifrån innehållet, snarare är ett uttalande som ska bemötas i den politiska debatten. Självklart är det viktigt att statsråd är sakliga i sina uttalanden och håller sig till fakta. Vi behandlar också en stor mängd uttalanden i årets betänkande, men det har hänt att det har kommit in anmälningar till KU som faktiskt inte har någon konstitutionell substans.

Förra året landade vi i att vi vill stävja en utveckling där anmälningar till KU riskerar att användas för att få medial uppmärksamhet i en fråga när det inte har funnits något konstitutionellt att angripa. Det arbetet gjorde vi för att värdet av det KU faktiskt granskar och uttalar sig om inte ska urholkas. Det är därför glädjande att se att de flesta av de anmälningar vi har fått in till årets granskning håller måttet.

Fru talman! Jag vill också passa på att framföra ett varmt tack till utskottets kansli, som med sitt professionella handlag bistått oss ledamöter under arbetets gång. Kansliet har en stor del i att vi har en gedigen slutprodukt att lämna över till riksdagen. Jag vill även tacka mina kollegor i utskottet för väl utfört arbete.

Våra diskussioner har ofta varit intensiva, ibland även hetsiga, när argumenten har studsats mellan oss. Men det känns bra att stå här och uppriktigt säga att diskussionerna i utskottet har förts i en respektfull ton. Jag har upplevt en ambition från allas sida att komma framåt i våra bedömningar för att så småningom nå ett gemensamt resultat. Det känns särskilt bra när jag, liksom många med mig, annars upplever att det blir en allt hårdare ton i den politiska debatten. Vi ser tyvärr i dag ofta ett mycket hetsigt politiskt debattklimat. Det gäller i Sverige och i övriga delar av den demokratiska världen, i USA och i flertalet länder i Europa. För egen del tror jag att ett hårt polariserat debattklimat där politiker väljer att spela på väljarkårens känslor och gärna använder sin tid i rampljuset till ett slags underhållande föreställning i stället för att framföra sakliga, kanske inte alltid så underhållande, argument inte är något som gynnar vår demokrati i förlängningen. När politiker inte drar sig för direkta personpåhopp, och även tillskriver politiska motståndare vissa negativa personliga egenskaper för att själv nå fördelar och framställa sig i vacker dager, göder det hat och hot och är direkt skadligt för vår demokrati.

I den valrörelse som just har avslutats inför valet till Europaparlamentet som ägde rum i går har jag mött många väljare som har uttryckt att de inte orkar med den politiska debatten. De tycker att den många gånger är osaklig. Sådana kommentarer är ett underbetyg till oss politiker. Om vi möter misstroende mot oss politiker, kanske vi i förlängningen möter politikerförakt. Då blir det svårt att få legitimitet för det arbete vi gör i vardagen i våra olika politiska församlingar. Det är ett arbete som sällan är särskilt glamoröst utan mer handlar om diskussioner och tuffa förhandlingar för att nå resultat att leverera till våra väljare. Om vi saknar legitimitet för det arbetet har vi ett allvarligt demokratiproblem.

Fru talman! Därför är det fint att stå här som ledamot i konstitutionsutskottet och prata om att vi har en resonerande ton i vårt utskott och att vi försöker nå samförstånd. Det är ett av många välkomnat inslag i det politiska landskapet, det vill säga att vi politiker kan bryta sakliga argument mot varandra och trots ideologiska utgångspunkter i flera fall hitta fram till kompromisser. Min förhoppning är att vi kan fortsätta att arbeta på detta konstruktiva sätt i denna KU-anda under nästkommande år. Vi ska gärna låta denna anda nå utanför KU:s sammanträdesrum. Om vi ska lyckas med detta måste vi ha en samsyn om de grundläggande spelreglerna för det demokratiska samtalet, och samtliga ledamöter oavsett partifärg måste vara beredda att skriva under på detta.

Anf. 6 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD):

Fru talman! Det är nu andra året som jag har haft förmånen att få delta i konstitutionsutskottets arbete. Det skiljer sig på många sätt från arbetet i vanliga utskott – inte minst genom att man, som vi hört tidigare talare beskriva, lägger sig vinn om att uppnå enighet över parti- och blockgränser.

Själv syftet är att granska i vad mån regeringen och statsråden håller sig till Sveriges grundlag, det vill säga konstitutionen, och de reglementen och föreskrifter som har arbetats fram i Regeringskansliet. För att utskottets bedömningar ska vara trovärdiga behöver de vara så objektiva som möjligt och likvärdiga över regeringsskiftet och mandatperioder. Det är förstås en lärorik och ansvarsfull uppgift, och den bygger på kontinuitet både bland ledamöterna och hos kansliet.

Jag vill så här inledningsvis uttrycka mitt tack till det mycket kompetenta kansliet och dess arbete att med stor integritet ta fram underlag för utskottets bedömningar men också för det goda samtalsklimatet mellan utskottets ledamöter, som medger att vi trots diametralt motsatta politiska ståndpunkter mynnar ut i gemensamma ställningstaganden.

Tidigare talare har talat om det intresse som utskottets arbete röner på Regeringskansliet, till exempel, men också i medierna. Jag vill i resten av mitt anförande utgå från en ledarskribents perspektiv, som jag tycker belyser utskottets arbete väl.

I samband med KU:s presskonferens om årets granskningsbetänkande noterar Martin Tunström i en ledare i Barometern under rubriken ”KU stärker både regering och riksdag” att antalet anmälningar har minskat, kanske som ett resultat av fjolårets kritik av ”okynnesanmälningar mot regeringen”.

Utskottets ordförande Ida Karkiainen citeras med orden ”Det måste finnas en juridisk krok”, då hon ”påminde om att utskottets granskning av regeringen är juridisk. Den politiska debatten tar man någon annanstans”.

Tunström konstaterar: ”Det har runnit mycket vatten kring riksdagshuset sedan KU framstod som en politisk tomteverkstad där alla betraktade ärendena med partipolitiskt färgade glasögon. Oppositionen såg KU som en arena för att komma åt regeringen.”

Tunström konstaterar vidare: ”Kulturen i KU är befriande i en tid av polarisering och där det kan anses råda en klimatkris i riksdagen.”

För att fortsätta referera Tunström: ”KU-fällningarna ska inte förminska. Men ingen av de brister som utskottet uppmärksammar bär skandalens prägel eller lär i sig själv leda till någon större uppståndelse i väljarkåren. – – – Men det är värt att påpeka att det inte finns några ärenden som rör ministerstyren eller om att någon minister föregriper domstolsbeslut genom att uttala sig i skuld eller fråga om straff.”

Tunström skriver vidare: ”Även de ’friade’ ärendena förtjänar att uppmärksammas. Det finns fortfarande exempel på anmälningar som mest av allt syftar till uppmärksamhet. Där den omtalade kroken helt lyser med sin frånvaro. Vi uppmärksammade på ledarsidan det socialdemokratiska drevet mot infrastrukturminister Andreas Carlson (KD) som KU-anmälades efter kaoset under nyårshelgen på E22:an där bilar stod stilla i över ett dygn. Som väntat riktas ingen som helst kritik mot Carlson i betänkandet.”

Skribenten noterar att det också finns ”ärenden som förvaltningsexperten och jurister tröskar igenom av intresse. Det gäller bland annat frågor om hur snabbspår i lagstiftningen är förenliga med det beredningskrav som finns. Även om regeringen frias från kritik kan utskottets noggranna skrivningar bidra till förbättrade framtida processer. Där spelar KU roll även om de beslutade aldrig ger rubriker”.

Tunström summerar: ”Konstitutionsutskottet fortsätter således att stärka sin auktoritet som en politisk frizon där saklighet och principfasthet råder. Och något av en kvalitetsmarkör är det på regeringen granskningens politiska natur till trots att antalet anmälningar är få och de konstaterade bristerna ännu färre.”

Med den sammanfattningen tackar jag för ordet för den här gången. Som tidigare talare rekommenderar jag betänkandet till läsning.

Anf. 7 JAN RIISE (MP):

Fru talman! Det är inte utan en känsla av lättnad jag står här i dag. Jag har sett fram emot dagens debatter avseende KU20 och konstitutionsutskottets vågranskning. Vi har levt med detta i flera månader, och nu är vi äntligen framme.

För drygt en vecka sedan presenterades de 29 ärenden som utskottet haft att ta ställning till det här året. De vändes och vreds på, frågor formulerades, genmälen granskades och statsråd kallades till utfrågning. Allt det är redan känt. Men efter att ha smält kommentarer från medier och andra och efter att ha fått lite avstånd till frågorna är det nu tid att sammanfatta och kanske också i någon mening blicka framåt.

Fru talman! Som flera tagit upp här har vi i partierna de senaste veckorna haft ett energiskt och koncentrerat fokus på EU-frågor inför det val av ledamöter till Europaparlamentet som avslutades i går. De mer formella frågorna kring hur beslutsfattandet i Bryssel och Strasbourg går till har kanske inte varit högst på agendan i debatterna. Mig veterligen har inte heller riksdagens roll i EU-samarbetet varit någon kioskvältare. Men jag tänker ändå att det så här dagen efter kan finnas anledning att fundera något över det, nu när vi alla varit ute bland våra väljare mer än under vanliga försommarveckor.

Det är ju inte alldeles ovanligt att människor man möter eller som kanske intervjuas i radio- eller tv-nyheter uttrycker att det är för mycket som bestäms i Bryssel. Är det inte snus och eldning av kvistar i trädgården är det fri- och rättigheter som många tycker lika gärna eller bättre kan skötas på hemmaplan.

När Sverige blev medlem i Europeiska unionen för snart 30 år sedan innebar ju det att riksdagens rätt att fatta beslut i vissa ärenden flyttades till beslut i Bryssel av parlament och råd. För att i någon mån bibehålla riksdagens inflytande över politiken inrättades EU-nämnden, där regeringen kan och förväntas samråda med riksdagen i EU-ärenden. Det är ett delvis lite ostadigt system, tycker jag, bland annat för att europeiska länder helt enkelt inte är lika och av naturliga skäl har olika uppfattning om till exempel deadline.

Vi har i år granskat två sådana ärenden, som handlar om fiskefrågor – som i sig är ett komplicerat kapitel med kvoter, vetenskaplig forskning och fiskare och samhällsorganisationer som sällan eller aldrig har samma uppfattning om de utmaningar vi står inför. Förra året hade vi två andra ärenden, ett som handlade om järnvägar och ett som sammanfattar en del av problematiken – att göra information och kunskap tillgänglig vid en tidpunkt som ger riksdagens EU-nämnds ledamöter en rimlig chans att ta ställning och förankra i sina riksdagsgrupper. Vi har, lite inom parentes, också ett ärende till nästa år som handlar om rovdjurens antal i Europa och i Sverige. Men det får vi prata om nästa år.

Gemensamt för alla dessa är att kommunikationen mellan rådet, kommissionen, Regeringskansliet i Sverige, vår svenska representation i Bryssel och EU-nämnden är känslig för förseningar och otydligheter. Det är frågor som KU egentligen inte kan granska, vilket gör att granskningarna blir lite begränsade och ibland landar i att våra tjänstepersoner såväl i Bryssel som på Regeringskansliet och i EU-nämnden blir offer för omständigheter som kanske skapats av ordförandeländers tveghänsenhet eller för den

delen förhandlingspositioner som är låsta eller dokument som inte produceras och distribueras i tid inför mötena.

Jag var i fredags på Våxtorps marknad, lite söder om Laholm. Det är en fantastisk tillställning där södra Sveriges samtliga knallar samlas. I ärlighetens namn tror jag inte att resonemanget hade hjälpt mig i diskussionerna där, för de handlade om helt andra saker. Det skulle ändå vara värdefullt att någon gång granska själva processen med dokumentation till och från Bryssel och se om det eventuellt finns förbättringsmöjligheter inom den del av systemet som vi råder över.

Fru talman! Det blev en lång utläggning här om förhållandet till Europeiska unionen, så jag tänkte ta upp något betydligt enklare: att saker och ting beskrivs så som de faktiskt är. Utskottet har gång på gång talat om vikten och nödvändigheten av att det som statsråden kommunicerar på olika sätt ska vara korrekt.

Vi har uttryckt stor förståelse för att det ibland, till exempel i debattsituationer och frågestunder där svar krävs direkt, inte alltid blir helt rätt, men de krav som ställs på förberedda presentationer bör vara desto högre. Flera sådana ärenden är föremål för årets granskningar, och vi återkommer till dem senare. Om man ska säga något mer generellt om dem är det kanske ändå att det finns felsägningar och presentationer som inte håller måttet och där det faktiskt inte varit nödvändigt att slira på korrektheten.

Jag påpekade i samband med presskonferensen, när vi presenterade granskningen, att om det hade varit ett publikt bolag som visade en presentation med rubriken ”Tio nya reaktorer” hade det kunnat bötfällas för vilseledande av marknaden.

Med detta sagt vill jag säga att vi har en generös inställning till felsägningar i debatter och andra mer pressade sammanhang, även om det innebär att en uppgift som faktiskt är felaktig får spridning. Vi är ju inte mer än människor, någon av oss.

Med detta sagt är det förstås min förhoppning att antalet uttalandeärenden ska minska, inte för att våra riksdags- och partikamrater inte är på hugget när felaktigheter förekommer utan för att antalet onödiga felaktigheter och otydligheter faktiskt ska minska. Vi har tillräckligt med problem med desinformation och falska nyheter utan att regeringen ska behöva fylla på.

Slutligen, med detta sagt, har vi också pratat om regeringens ansvar för förvaltningen. Där har vi ett par angelägna ärenden som jag tänker återkomma till i en följande debatt.

Sammanfattningsvis handlar mina starkaste intryck – förstås utan att förringa andra – om relationen mellan EU, regeringen och riksdagen och om att det som sägs eller presenteras som förberedda utspel ska vara korrekt och hellre övertydligt än öppet för olika tolkningar. Jag vet att det är svårt, men vi måste ta oss åt det hållet.

Flera av oss har talat om värdet av enigheten i utskottet. Jag sällar mig givetvis till dem och tackar så hjärtligt både kollegor och, inte minst, kansliet – detta övernaturligt professionella kansli utan vars hjälp vi inte hade kommit igenom detta.

Jag tänker ibland på att vi har debatter som oftast är en rad anföranden medan andra utskott har debatter som är fyllda av repliker och annat. Då ska man veta att vi har dessa repliker under resans gång. Därför blir mötena

väldigt långa, så egentligen är det ingen större skillnad. Men det är fint att vi kan nå denna enighet, tycker jag.

Anf. 8 MALIN DANIELSSON (L):

Fru talman! Nu står vi här igen efter många månaders arbete med att återigen värka fram ett enigt betänkande när det gäller granskningen av regeringen. En kollega undrade om det mest effektiva sättet att granska regeringen på verkligen är att spendera många timmar vid vårt långa bord i KU:s sessionssal och vända och vrida på varenda frågeställning och vartenda ord. Svaret är ja.

Även om årets granskningsutlåtande, liksom förra årets, är tämligen mildt är processen otroligt viktig. Att vi i Sveriges riksdag, landets högsta beslutande organ, har en väloljad och väl inövad process för att granska regeringens maktutövande är viktigt. Att det finns en instans med auktoritet och enighet som kan säga ifrån stärker vår demokrati. Det är viktigt när det verkligen gäller.

Fru talman! Precis som min kollega Gudrun Brunegård vill jag citera ledarskribenten i Barometern: "Kulturen i KU är befriande i en tid av polarisering och där det kan anses råda en klimatkris i riksdagen." Han fortsätter: "Även om regeringen frias från kritik kan utskottets noggranna skrivningar bidra till en förbättrad framtida process." Han avslutar med: "Konstitutionsutskottet fortsätter således att stärka sin auktoritet som en politisk frizon där saklighet och principfasthet råder." Det är ett väldigt fint omdöme som jag hoppas att såväl mina kollegor som KU:s fantastiska kansli tar till sig. Jag passar även på att tacka er alla för ett gott samarbete under årets granskning.

Fru talman! Årets granskning innehåller stort och smått, precis som mina kollegor redan har redogjort för, och vi kommer snart att mer i detalj ta oss an de granskade ärendena. Vår granskning bygger på de anmälningar som gjorts av riksdagsledamöter, och precis som tidigare speglar anmälningarna också de frågor som har stått i fokus i den politiska debatten. Årets granskning har därför bland annat stort fokus på klimat- och miljöfrågorna.

Slutligen: Något som har varit mindre förekommande i år än tidigare är KU-anmälningar som gäller uttalanden. Förra året påpekade vi att vi hade sett ett ökat antal anmälningar som snarare handlade om en avdöming av ett uttalande inom ramen för en politisk debatt än om ett uttalande som behövde granskas utifrån ett konstitutionellt perspektiv. Vi markerade då genom att inte utreda den typen av ärenden – ett nytag för konstitutionsutskottet. Vi kan konstatera att det hade effekt, då utskottet i år endast har behövt avskriva ett fåtal ärenden som rör uttalanden inom ramen för den politiska debatten. Jag tolkar detta som att den signal som vi skickade vid förra årets granskning faktiskt har hörsammats av våra riksdagskollegor.

Jag passar på att skicka ännu en liten signal till våra riksdagskollegor. Vi närmar oss sommaren, eller läslovet som man brukar säga i mina barns skolor. De säger inte sommarlov utan läslov, vilket är mycket bra. Jag misstänker att det inte är jättemånga elever som kommer att ligga i hängmattan och läsa KU:s betänkande, men jag tänker och hoppas att en och annan riksdagsledamot har med sig det till sommarstället och lägger sig

och faktiskt begrundar det som vi har lagt mycket tid på att komma fram till. Man lär sig otroligt mycket, och det är väl värt läsningen.

Prot. 2023/24:128
10 juni

Vissa frågor om regeringens förhållande till riksdagen och om regeringens ansvar för förvaltningen (kapitel 1 och 3)

*Gransknings-
betänkande*

Anf. 9 HANS EKSTRÖM (S):

Fru talman! Jag kommer att beröra en aspekt av granskningsärendet som rör de så kallade Tidölönerna på Regeringskansliet, det vill säga att de som arbetar med frågor relaterade till det så kallade Tidöavtalet ska ha högre lön. Min kollega Mirja Räihä kommer att utveckla ärendet ytterligare.

I 7 kap. 1 § regeringsformen finns bestämt att det ska finnas ett regeringskansli för att bereda regeringsärenden och för att biträda regeringen och statsråden i deras verksamhet.

I Regeringskansliet finns ett antal tjänster som tillsätts politiskt, såsom statssekreterare och politiskt sakkunniga. Denna grupp har tenderat att öka över tid, och de har naturligtvis anställningar som är begränsade i tid och också särskilda avskedsvillkor. Detta är naturligtvis för att Regeringskansliets övriga tjänstemän ska anställas utan politiska hänsyn och utan hänsyn till politiska meriter.

Dessa tjänstemän ska kunna behålla sina tjänster vid regeringsskiftet. Utskottet framhåller att det är av central betydelse att denna ordning vidmakthålls. En regerings stöd kan hastigt försvinna när partier omprövar sina ställningstaganden, och då måste Regeringskansliet kunna tjäna en ny regering.

Decemberöverenskommelser, januariavtal och Tidöavtal kommer och går – och kan brytas. Att då ha en löneprocess där, vilket har varit fallet nu, ett visst politiskt underlags politik prioriteras vid lönesättning kan leda till att en ny regering har mindre förtroende för ett regeringskanslis neutralitet. Det är således ett synnerligen allvarligt övertramp som har begåtts. Det kan även leda till att de politiskt tillsatta staberna tvingas öka på departementen.

Det är viktigt att tjänstemännen på Regeringskansliet kan lita på att politik inte styr deras löner, och det är viktigt att oppositionen kan lita på att Regeringskansliet kan tjäna en annan regering.

Anf. 10 FREDRIK LINDAHL (SD):

Fru talman! Vi har kommit till den årliga debatten om konstitutionsutskottets granskningsbetänkande KU20. Jag kommer i mitt anförande att fokusera på ett specifikt ärende i kapitel 3 Vissa frågor om regeringens ansvar för förvaltningen, nämligen löneprocessen inom Regeringskansliet.

I en anmälan till konstitutionsutskottet begärdes att utskottet skulle granska statsminister Ulf Kristersson och hanteringen av lönerevisionen för opolitiska tjänstemän i Regeringskansliet. I anmälan framhölls att det inom den svenska förvaltningen finns en god tradition av åtskillnad mellan politiska och opolitiska tjänstemän, där de senare står för oberoende underlag och möjliggör smidiga regeringsskiftet oavsett regeringens partipolitiska sammansättning.

Enligt en nyhetsartikel påstod opolitiska tjänstemän i Regeringskansliet att den årliga lönerevisionen haft inslag av vad som skulle kunna kallas

*Vissa frågor
om regeringens
förhållande till
riksdagen och om
regeringens ansvar
för förvaltningen
(kapitel 1 och 3)*

politisk påverkan. Detta är en allvarlig anklagelse, och det är därför bra att konstitutionsutskottet har gått igenom ärendet grundligt.

Det är av central betydelse att ordningen inom Regeringskansliet, med opolitiska tjänstemän som ska agera bortom partipolitiska åtaganden och personliga agendor, består. Enligt utskottet är ett regeringskansli där medarbetare anställs baserat på förtjänst och skicklighet samt bidrar med sin kompetens oavsett regeringens politiska inriktning fördelaktigt för en väl fungerande regeringsmakt på både kort och lång sikt.

Den politiska ledningen behöver ta hänsyn till att en klar majoritet av de tjänstemän som är anställda i förvaltningen är just opolitiska. Endast ett fåtal tjänster, såsom statssekreterare, politiskt sakkunniga och anställningar inom Tidökonstellationens samordningskansli, tillsätts politiskt. Det här blir en delikat balansgång där regeringen har ett stort ansvar att undvika klåfingrighet i ärenden som Regeringskansliets löneprocess.

När det kommer till lönedirektiven inom Regeringskansliet och den anmälan till konstitutionsutskottet som initierade denna granskning har det framkommit att en dialog om dessa direktiv har förts med den politiska ledningen, varefter förvaltningschefen beslutade om dem.

Vid en politisk avstämning hösten 2023 diskuterades hur löneprocessen skulle stödja myndighetens kompetensförsörjning och regeringens reformagenda. Specifikt nämndes Tidöavtalet som ett viktigt område. Trots detta framhöll förvaltningschefen att det inte fanns någon direkt politisk signal om att lyfta in detta i direktiven. Förvaltningschefen har vidtagit åtgärder för att förtydliga direktiven just för att minska risken för missförstånd.

Det är grundläggande att lönedirektiv inte kan misstänkas vara partipolitiskt färgade. Utskottet har noterat synpunkterna från statsministern och civilministern och inte funnit att statsministern har agerat olämpligt i detta ärende. Man har alltså från den politiska ledningen hållit sig på rätt sida av det regelverk och de förväntningar som finns.

Utskottet har inte hittat något underlag som visar att det har förekommit en politisk styrning av löneprocessen. Den rädsla som uttrycktes i diverse nyhetsartiklar, fackförbund och från politiska partier var därmed glädjande nog helt obefogad. De eventuella brister som har påtalats är av sådant slag att det inte ankommer på utskottet att uttala sig om dem, just med hänvisning till risken att överträda den linje som jag berättade om tidigare i mitt anförande.

Anf. 11 SUSANNE NORDSTRÖM (M):

Fru talman! Det är en förmån att få leva i en öppen, granskande demokrati, och jag tycker att det är en ynnest att få vara ledamot av konstitutionsutskottet. Vi ska vara stolta över vår konstitution här i Sverige – den konstitution som reglerar Sveriges statsskick.

Stolta kan vi också vara över hur vi arbetar i konstitutionsutskottet. Det är nämligen vi i KU som har till uppgift att kontrollera regeringen, och vi har även till uppgift att granska statsrådets tjänsteutövning. Denna vår har vi ägnat oss åt att granska just statsråd vartefter anmälningar har inkommit. Har ett statsråd blivit anmält till KU är det vi som granskar om anmälan har någon substans eller inte – finns det någon brist i konstitutionell bemärkelse, eller finns det inte det?

Fru talman! Jag tänker nämna några av de ärenden som vi har granskat. Jag kan inledningsvis berätta att ingen av dessa anmälningar eller efterföljande granskning har gett anledning att framföra att det var tal om någon brist, men ibland ger vissa granskningar vägledning. Det kan exempelvis handla om informationsutbyte, tidsmarginaler eller statsråds tydlighet i olika uttalanden.

Jag börjar med tidsmarginaler. En anmälan till KU handlade om huruvida landsbygdsminister Peter Kullgren brustit när det gäller skyldigheten att samråda med EU-nämnden om målen för fastställande av fiskemöjligheter i Östersjön. Regeringen har ett ansvar att informera utskotten när det gäller det löpande EU-arbetet och på så vis skapa förutsättningar för dem att vara delaktiga i ärenden.

I detta fall förväntade sig regeringen att ordförandeskapets hantering skulle göra att information kunde lämnas till miljö- och jordbruksutskottet inför den fortsatta behandlingen. Ingen klarar ju att leverera en ståndpunkt innan man har fått det underlag från EU som man har att förhålla sig till. Regeringen framförde kritik mot det tidspressade förfarandet och begärde också mer tid. Medskicket här är alltså att arbeta för att skapa goda tidsmarginaler på EU-nivå.

Jag fortsätter med tydlighet. Här handlade det om klimat- och miljöminister Romina Pourmokhtari och de skrivningar i regeringens budget som handlar om utsläppsberäkningar. Anmälaren menade att beräkningarna om utsläpp inte stämmer och att siffrorna är missvisande.

När statsrådet utfrågades av oss i KU framkom ett förtydligande av hur dessa beräkningar skulle utläsas samt att klimatredovisningen är saklig, korrekt och ger en rättvisande bild. Statsrådet framhöll också att det kan finnas anledning framöver att vara ännu tydligare i skrivningar för att minska risken för missförstånd.

Fru talman! Slutligen vill jag tala om informationsutbyte, och nu handlar det om trafikstoppet på E22 i början av januari 2024. Ett svårt snöoväder gjorde att flera körde av vägen, många fastnade och det blev stopp i trafiken. Anmälaren menar att samordningen brustit och att regeringens agerande, eller snarare uteblivna agerande, inte fungerat.

I granskningsframkom dock att berörda departement höll sig informerade och att berörda statsråd fick information. Det som kan noteras är att Trafikverket inte tog kontakt med Regeringskansliet om händelsen. I stället var det Landsbygds- och infrastrukturdepartementet som kontaktade Trafikverket. Det är viktigt, i synnerhet i krislägen, att regeringen får fullgod information från berörda myndigheter.

Sammanfattningsvis är det min och KU:s förhoppning att även ärenden utan brist – i dessa fall handlar de om informationsutbyte, tidsmarginaler och statsråds tydlighet i olika uttalanden – kan och kommer att leda till förbättringar i framtiden.

Anf. 12 SAMUEL GONZALEZ WESTLING (V):

Fru talman! Ett av ärendena rör de så kallade Tidölönerna. Detta tog sin början i en artikel i Dagens Nyheter den 30 november 2023 där det angavs att den årliga lönerevisionen på Regeringskansliet pågick och att förvaltningschefens kansli tidigare hade skickat ut lönedirektiven till cheferna på departementen.

Enligt artikeln framgick det av direktiven att Regeringskansliet särskilt skulle prioritera vissa anställda. I artikeln uppges också att de lokala arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna under hösten hade kommit fram till en överenskommelse om löneprocessen där det inte ingick politiska prioriteringar.

Förhandlingschefen för Arbetsgivarverket uppgav för Dagens Nyheter i en annan artikel att uppdraget för de politiska tjänstemännen är att utföra regeringens politik men att det kan uppfattas som olyckligt att, som i det här fallet, hänvisa till ett konkret politiskt avtal. Förhandlingschefen sa vidare att det när man trycker in det på detta sätt går att få känslan att man vill påverka rollen som opolitisk tjänsteman och att det är olyckligt.

Detta renderade i slutändan i att det inkom en anmälan till konstitutionsutskottet där det begärdes att utskottet skulle granska statsminister Ulf Kristersson och hanteringen av lönerevisionen för opolitiska tjänstemän i Regeringskansliet. Konstitutionsutskottet har utrett ärendet och har i samband med det kunnat konstatera följande: Ett regeringskansli vars medarbetare är anställda på sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet, och som bidrar med kompetens oavsett regeringens politiska inriktning är enligt utskottet till gagn för en väl fungerande regeringsmakt såväl för stunden som över tid.

Utskottet har kunnat utröna att en dialog om lönedirektiven förs med den politiska ledningen och att inriktningen stäms av på en övergripande nivå. Det är därefter förvaltningschefen som beslutar om direktiven.

Det har framkommit att det när inriktningen stämdes av politiskt hösten 2023 diskuterades hur löneprocessen skulle bidra till myndighetens kompetensförsörjning och därmed till genomförandet av regeringens reformagenda. Efter den politiska avstämningen gjordes tillägg i lönedirektiven. Bland annat angavs Tidöavtalet som ett exempel på ett område där det ansågs särskilt viktigt att säkerställa kompetensförsörjningen och därmed verksamhetens mål. Förvaltningschefen själv uppgav vid konstitutionsutskottets utfrågning att det inte fanns någon politisk signal om att Tidöavtalet borde tas in i direktiven.

Även statsministern har utfrågats av utskottet. Han har anfört att han som statsminister är chef för myndigheten Regeringskansliet och har ett övergripande ansvar för myndighetens verksamhet. Detta innebär att han ansvarar för att det finns föreskrifter och rutiner för myndighetens arbete. Det innebär också ett ansvar för att Regeringskansliet på ett ändamålsenligt sätt kan hantera inte enbart regeringens politiska reformarbete utan även arbetsgivarfrågor och andra administrativa uppgifter.

Enligt utskottet är det av grundläggande betydelse att lönedirektiven i Regeringskansliet inte kan misstänkas inbegripa kriterier av partipolitiskt slag. Förvaltningschefen har själv framhållit att åtgärder har vidtagits inom Regeringskansliet för att förtydliga lönedirektivens syfte och innehåll. Utskottet noterar därför vad som anförts av statsministern om det olyckliga i sammanhanget. De eventuella brister som påtalats är av sådant slag att det inte ankommer på utskottet att granska dessa vidare, eftersom utskottets uppgift är att granska regeringen.

Fru talman! Regeringen fattade beslut om budgetpropositionen för 2024 den 15 september 2023 och överlämnade den till riksdagen den 20 september. I propositionen finns ett anslag på konsumentområdet inom utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande

samt konsumentpolitik. Anslaget får användas för utgifter för statsbidrag till det civila samhällets organisationer som på olika sätt främjar konsumenternas intressen och till standardiseringsarbete. Av propositionen framgår att cirka 7 miljoner kronor anvisas till anslaget för 2024, vilket kan jämföras med cirka 14,5 miljoner för 2023. För 2025 och 2026 beräknas anslaget till cirka 1 ½ miljon kronor respektive 0 kronor.

Detta specifika utgiftsområde behandlades av civilutskottet, som hade följande att notera om hanteringen av ärendet: Det finns anledning för utskottet att påminna om vikten av att regeringen redovisar hur anslag används och vilket resultat som uppnåtts. Detta gäller även för anslag som är under avveckling.

Det här ledde i sin tur till en anmälan till konstitutionsutskottet där det begärdes att utskottet skulle granska regeringens hantering av resultatredovisningen i budgetpropositionen för 2024 när det gäller åtgärder på konsumentområdet. Utskottet har utrett ärendet och har kunnat konstatera att regeringen i budgetpropositionen ska lämna en redovisning av de resultat som uppnåtts i verksamheten i förhållande till de av riksdagen beslutade målen. Som utskottet tidigare har framhållit är det av största vikt att återrapportering till riksdagen är så saklig och korrekt som möjligt samt att urvalet av uppgifter som tas med i redovisningarna svarar mot kravet att information till riksdagen ska ge en rättvisande bild.

Den aktuella granskningen gäller avsaknaden av resultatredovisning för ett anslag under avveckling. Att ett anslag avvecklas utgör enligt utskottet inte i sig skäl att utelämna information i budgetpropositionen om uppnådda resultat i den verksamhet som dittills finansierats via anslaget. Samtidigt konstaterar utskottet att den närmare utformningen av resultatinformationen inte är reglerad, eftersom det har ansetts finnas behov av utrymme för regeringen och riksdagen att utveckla verksamhetsanpassade former för detta över tid.

Anf. 13 MALIN BJÖRK (C):

Fru talman! Jag vill nu säga något om de ärenden som KU har granskat och som rör dels regeringens förhållande till riksdagen, dels regeringens ansvar för förvaltningen. I flera av dessa ärenden gör KU medskick till regeringen.

Precis som förra året, och flera år dessförinnan, har regeringen KU-anmälts för hur man har agerat gentemot riksdagen i ett EU-ärende. Den ordning som gäller för hantering av EU-ärenden är att regeringen inför sina möten på EU-nivå om olika sakfrågor som ska förhandlas där måste förankra sin ståndpunkt i själva sakfrågan hos den svenska riksdagen. Detta ska ske dels i det sakutskott som hanterar frågan, dels i riksdagens EU-nämnd.

EU är ju inte något eget väsen någonstans där borta i Bryssel, vilket det har funnits anledning att gång på gång understryka för väljarna under de senaste veckorna inför gårdagens val till Europaparlamentet. EU är politik som i högsta grad påverkar oss i Sverige och som vi självklart kan och ska vara med och påverka. Just därför är det viktigt med transparens kring hur regeringen agerar i olika enskilda sakfrågor när statsråden träffar sina ministerkollegor från övriga EU-länder vid ministerrådsmöten.

Prot. 2023/24:128
10 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Vissa frågor
om regeringens
förhållande till
riksdagen och om
regeringens ansvar
för förvaltningen
(kapitel 1 och 3)*

Även i år finner KU skäl att göra ett medskick till regeringen om hanteringen av ett EU-ärende. I år rör det ett ärende om överläggningar och samråd om fiskemöjligheter i Östersjön. Detta är en fråga som i allra högsta grad berör svenskar, inte minst som det kustnära fisket i Östersjön samt beståndet av strömming och sill är direkt hotat.

Fru talman! I början av december 2023 lade EU-kommissionen fram ett förslag om fiskemöjligheter i Östersjön. Detta förslag togs sedan inte alls upp vid något ministerrådsmöte utan endast i Coreper, som är minister rådets förberedande organ. Där godkändes den 20 december ett kompromissförslag. Av KU:s granskning framgår att detta förslag inte var föremål för överläggning eller samråd enligt den vanliga processen för EU-förslag, alltså i miljö- och jordbruksutskottet och i EU-nämnden. I stället informerades utskottet och EU-nämnden av Regeringskansliet först dagen efter godkännandet av kompromissförslaget.

KU konstaterar att tidsmarginalerna var mycket knappa. KU noterar också att regeringen begärde mer tid av ordförandeskapet för att hinna analysera förslaget och även framförde kritik mot det tidspressade förfarandet. Därför har KU svårt att se att regeringen hade kunnat agera annorlunda än vad den gjorde, men utskottet vill ändå peka på konsekvenserna det får för riksdagens inflytande över EU-frågor när beslutsfattandet inom EU går till på det sätt som skedde.

KU har tidigare förutsatt att regeringen arbetar för att skapa goda tidsmarginaler på EU-nivå så att riksdagen kan vara delaktig i frågorna. Vår granskning understryker behovet av att regeringen arbetar för det även framöver.

Fru talman! Ett annat av de ärenden där KU gör medskick till regeringen rör hur regeringen i budgetpropositionen presenterade utsläppsberäkningar. Regeringen ska varje år lämna en klimatredovisning till riksdagen, och där ska det finnas med en redovisning av utsläppsutvecklingen. Självklart är det av största vikt att regeringens återrapportering till riksdagen är så saklig och korrekt som möjligt och att urvalet av uppgifter som tas med ger en rättvisande bild. Det ärende vi granskat gäller en skrivning om utsläppsberäkningar där sättet regeringen redovisat utsläppen på gav visst utrymme för missförstånd. Här framhåller vi att en större tydlighet från regeringens sida hade kunnat minska den risken.

Fru talman! Slutligen ska även jag säga något om ett ärende som flera kollegor redan kommenterat och som rönt stor uppmärksamhet medialt i början av året – detta efter att lönerna på Regeringskansliet hade reviderats under hösten. Hur den löneprocessen gick till väckte en del oro hos de opartiska tjänstepersonerna i Regeringskansliet.

Att vi har opolitiska tjänstepersoner som utför sitt arbete oavsett politisk styrning och utifrån de krav som gäller enligt regeringsformen om saklighet och opartiskhet är centralt i vår förvaltning. Så ser den svenska förvaltningsmodellen ut, och det är viktigt att den värnas och består. Detta innebär i sin tur att de anställda vid Regeringskansliet innehar sin tjänst på sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet, och att de vid löneredovisningar ska bedömas utifrån detta. Att bidra med kompetens oavsett regeringens politiska inriktning är enligt KU till gagn för en väl fungerande regeringsmakt.

Utskottet vill i detta ärende understryka vikten av att lönedirektiven inte kan misstänkas inbegripa kriterier av partipolitiskt slag. Den nuvarande ordningen att förvaltningschefen ansvarar för arbetsgivarpolitiken bör gälla även framgent.

Anf. 14 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD):

Fru talman! I detta kapitel avhandlas de granskningar som gäller regeringens förhållande till riksdagen respektive det som avser regeringens ansvar för förvaltningen. Jag ska fokusera på ett exempel från vardera avsnitt.

Det första gäller överläggning och samråd om fiskemöjligheter i Östersjön. Anmälaren begärde där en granskning av om landsbygdsminister Peter Kullgren hade brustit i skyldigheten att samråda med EU-nämnden om målen för fastställande av fiskemöjligheter i Östersjön.

Konstitutionsutskottet konstaterar att regeringen enligt regeringsformen fortlöpande ska informera riksdagen och samråda med organ som utses av riksdagen om vad som sker inom ramen för EU-samarbetet. Närmare bestämmelser finns i riksdagsordningen, som säger att regeringen ska underrätta EU-nämnden om frågor som ska beslutas i Europeiska unionens olika råd. Regeringen ska också rådgöra med EU-nämnden om hur förhandlingarna i rådet ska föras inför besluten i rådet.

Utskottet konstaterar att kommissionens förslag till förordning när det gäller målen för fastställande av fiskemöjligheter lades fram den 6 december 2023. Den 18 december presenterades ett kompromissförslag i rådsarbetsgruppen som redan den 20 december godkändes vid ett möte i Coreper.

Det är utskotten som ansvarar för att bevaka sakfrågorna när diskussioner förs på de lägre nivåerna i rådsstrukturen, bland annat genom överläggningar med regeringen. Formellt sett är det utskotten som begär överläggningar med regeringen, men samtidigt har regeringen ett ansvar att hålla utskotten informerade när det gäller det löpande EU-arbetet för att på så sätt skapa förutsättningar för att utskotten ska vara delaktiga.

I detta fall fick miljö- och jordbruksutskottet information först den 21 december 2023, det vill säga efter att förslaget hade godkänts vid Corepers möte. Någon överläggning med regeringen ägde inte heller rum före Coreper. Det har således inte funnits några möjligheter för utskottets ledamöter att framföra synpunkter för regeringen, och det är olyckligt.

Utskottet konstaterar att tidsmarginalerna var mycket knappa. Regeringen begärde mer tid av ordförandeskapet i rådet för att hinna analysera förslaget och framförde kritik mot det tidspressade förfarandet. Utskottet har svårt att se att regeringen hade kunnat agera annorlunda än man gjorde, men utskottet vill ändå påpeka konsekvenserna när beslutsfattandet på EU-nivå går till på detta sätt. Med så pass stora avsteg från den normala beslutsordningen blir utrymmet för förankring i riksdagen starkt begränsat.

Utskottet har tidigare anfört att det förutsätter att regeringen arbetar för att skapa goda tidsmarginaler på EU-nivå så att riksdagen kan vara delaktig i frågorna och understryker nu behovet av att så sker även framöver.

Fru talman! Det andra ärendet nämnde jag som hastigast i mitt inledande anförande. Det gäller hanteringen av trafikstoppet på E22:an i samband med ett kraftigt snöoväder i januari. Det påverkade många människor och diskuterades livligt när det begav sig. Anmälaren begär att reger-

Prot. 2023/24:128

10 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Vissa frågor
om regeringens
förhållande till
riksdagen och om
regeringens ansvar
för förvaltningen
(kapitel 1 och 3)*

ingens, statsministerns och infrastruktur- och bostadsministerns hantering granskas. Insatserna för att få bort människor från vägen tog tid, och avstängningen av vägen fungerade inte bra. Samordningen och samarbetet mellan myndigheterna tycks enligt anmälaren ha brustit. Anmälaren ställer också en rad frågor om vilka åtgärder regeringen vidtog, om krisledningen aktiverades, om gruppen för strategisk samordning, GSS, sammankallades och så vidare.

Utskottet har i sin utredning ställt frågor till Statsrådsberedningen, Justitiedepartementet, Försvarsdepartementet, Finansdepartementet, Klimat- och näringslivsdepartementet och Landsbygds- och infrastrukturdepartementet. Vidare har infrastruktur- och bostadsminister Andreas Carlson frågats ut av utskottet.

Svensk krisberedskap bygger på tre principer: ansvarsprincipen, likhetsprincipen och närhetsprincipen. Den som vid normala förhållanden ansvarar för en verksamhet ska också göra det under en kris. Verksamhetsorganisationen ska så långt som möjligt vara densamma under fred, kris och krig. En kris ska hanteras på lägsta möjliga organisatoriska nivå. Inom ett geografiskt område ansvarar ett områdesansvarigt organ för inriktning, prioritering och samordning inför, under och efter en kris. Länsstyrelsen och kommunen ansvarar på regional respektive lokal nivå medan regeringen och centrala myndigheter ansvarar för åtgärder på nationell nivå.

Varje departement ansvarar för att ha en krishanteringsplan och en krishanteringsorganisation. Vid en kris tar departementen emot och vidarebefordrar larm, larmar i sin tur berörda inom den egna organisationen, kallar in personal för tjänstgöring och kontaktar och samverkar med myndigheter inom sitt ansvarsområde. Statsministerns statssekreterare leder krishanteringsarbetet och bedömer behovet av samordning i Regeringskansliet och kan vid behov sammankalla gruppen för strategisk samordning, GSS, som består av statssekreterare i de departement vars verksamhetsområde berörs.

I detta fall konstaterar utskottet att den aktuella händelsen på E22:an den 3–5 januari 2024 fick stora konsekvenser för trafiken på vägen. I det svåra snöovädret uppstod avåkningar och stopp i trafiken, och ett stort antal trafikanter fastnade.

Vår granskning visar att de berörda departementen höll sig informerade om händelsen och att berörda statsråd fick information. Det har inte framkommit att myndigheterna efterfrågade några direktiv eller något annat beslut av regeringen.

Utskottet noterar att Trafikverket inte tog kontakt med Regeringskansliet. I stället var det Landsbygds- och infrastrukturdepartementet som kontaktade Trafikverket.

Utskottet vill framhålla att det i krislägen är viktigt att regeringen får fullgod information från berörda myndigheter. Granskningen ger inte anledning till något uttalande från utskottet.

Anf. 15 JAN RIISE (MP):

Fru talman! Vi är nu inne på själva ärendena. Några av de ärenden som jag hade tänkt prata om har redan berörts, men vi får i så fall ta det en gång till.

Inledningsvis vill jag tala om det ärende som vi kallar G19 och som handlar om utsläppsberäkningar i budgetpropositionen för 2024.

När jag satte mig för att skriva detta anförande häromkvällen – inte i går kväll, utan en tidigare kväll – kom det ett meddelande på min telefon från Omni. Rubriken talade om en ny FN-rapport där det konstaterades att 1,5-gradersmålet lär passeras under 2028 enligt WMO, World Meteorological Organization. FN:s generalsekreterare António Guterres liknade mänskligheten vid meteoren som en gång förintade dinosaurierna. Det är inte bara så att vi är i fara – det är vi som är faran, sa han.

Jag tänker att det finns kopplingar till det vi pratar om här: utsläppsberäkningar i budgetpropositionen för Sverige – ett av de 195 länder som skrivit på Parisavtalet. Det kunde för all del vara intressant att jämföra med hur de andra 194 länderna formulerar sina ambitioner och gör sina beräkningar, men det är bortom detta anförandes möjligheter. Under förutsättning att vi accepterar utgångspunkten att våra utsläpp av växthusgaser har en avgörande betydelse för en global uppvärmning blir dock frågan om hur ens budgetambitioner uppfattas förstås en pusselbit som inte är utan betydelse.

Med en konstruktivt kritisk ansats – en ansats som ibland internt i KU kallas ”den goda revisorn” – är det vår uppgift att peka på detta. I det här specifika fallet handlar det om en text och ett infogat diagram som illustration.

Av texten kan man få intrycket att de totala ökningarna av utsläpp till följd av den kraftigt minskade reduktionsplikten som genomfördes enligt regeringens vallöften skulle begränsas till i storleksordningen 5–6 miljoner ton för perioden 2024–2030. I själva verket avser den summan den beräknade ökningen av utsläppen orsakad av reduktionspliktens sänkning för året 2030 och ingenting annat. Det kan man förstå om man samtidigt studerar det diagram som finns infogat i texten.

Detta är ett sätt att redovisa som har använts tidigare, och det har passerat bland andra Klimatpolitiska rådet utan anmärkning.

Fru talman! Icke desto mindre finns det naturligtvis – i ljuset av nyheten om Parisavtalets 1,5 grader och meteoren – goda skäl att inte bara göra det nödvändigaste ur ett politiskt formellt perspektiv. Det finns gott om forskning som talar om betydelsen av inkludering för att klara den gröna omställningen. Lättillgänglig kommunikation är ett utmärkt verktyg för att stötta den processen och ett villkor för att det ska lyckas.

Fru talman! Låt mig också ägna några ord åt en helt annan fråga, nämligen överläggning och samråd inom EU om fiskemöjligheter i Östersjön, och för den delen även i andra europeiska hav och längs kontinentens kuster. I det här fallet handlar det om regeringens samråd och kommunikation med EU-nämnden, det vill säga med riksdagens verktyg för att kommentera, diskutera, föra fram synpunkter och vara delaktig i utformningen av svenska ståndpunkter och förhandlingspositioner i EU.

Ärendet rör de fiskekvoter i Östersjön som ändrades med mycket kort framförhållning inför ett möte i Europeiska rådet i december 2023. KU-ärendet handlar om huruvida statsrådet Peter Kullgren i sammanhanget dels ställde EU-nämnden i en näst intill omöjlig situation, dels bidrog till ett beslut som får beskrivas som dåligt eller mycket dåligt för Östersjöns bestånd av sill och strömming.

KU kan inte granska hanteringen av ärenden inom EU, av förklarliga skäl. Vi får helt enkelt utgå från att statsrådet i sammanhanget gjorde det bästa möjliga av situationen, rent formellt. Samtidigt är det förstås djupt otillfredsställande att angelägna och relevanta synpunkter från riksdagen inte kan delges regeringen och diskuteras på ett rimligt sätt, kanske för att krafter och aktörer bortom vår insyn påverkar arbetet och utvecklingen.

Jag kommer förstås att följa detta och andra ärenden lite extra framöver och ser gärna att utskottet och andra på olika sätt belyser hur EU-nämnden eventuellt kan fortsätta att utvecklas för en bättre delaktighet.

Anf. 16 MALIN DANIELSSON (L):

Fru talman! I går avgjordes mandatfördelningen till Europaparlamentet, och jag misstänker att en och annan av oss är lite trött i dag efter att ha vakat in valresultatet sent i går kväll.

Parlamentet är bara ett av de ben som EU står på. Ett annat ben är ministerrådet. I ministerrådet möts alla medlemsländer och förhandlar fram gemensamma ställningstaganden kring de förslag som EU-kommissionen lägger fram. Sedan möts kommissionen, rådet och parlamentet i en trilog för att komma överens.

Inför ett ministerråd behöver ansvarig minister förankra den svenska ståndpunkten i riksdagen. Ett återkommande tema för KU:s granskningar handlar just om förhållandet mellan regeringen och riksdagen när det gäller förankringen av EU-frågor.

Mängden frågor som vi löser genom att samarbeta inom EU är många och ibland väldigt komplexa. När såväl parlamentet som ministerrådet och kommissionen ska hitta en gemensam framkomlig väg mot ett mål kan det ibland bli både U-svängar och dikeskörningar innan man hittar den stadiga kursen framåt som alla är överens om. Saker och ting kan med andra ord hända längs vägen – ibland snabbt och ibland i sista sekund.

Som regering har man ett stort informationsövertag i de frågor som hanteras på EU-nivå och ett ansvar för att riksdagen förses med information så att samtliga partier kan ta ställning i de frågor som förhandlas.

Fru talman! I årets granskning har vi hanterat en fråga om samråd när det gäller fiskemöjligheter i Östersjön, vilket är ett exempel på när tidsmarginalerna varit knappa för förankring. Miljö- och jordbruksutskottet fick informationen först den 21 december 2023, det vill säga efter att förslaget hade godkänts vid ett internt möte inom EU-samarbetet. Någon överläggning med riksdagen ägde heller inte rum inför detta interna möte i Coreper, som det heter. Det har således inte funnits några möjligheter för utskottets ledamöter att framföra synpunkter till regeringen, vilket är väldigt olyckligt.

Regeringen har dock framfört kritik mot att ärendet skyndades på i förhandlingarna som pågick i ministerrådet. Det är svårt att se vad regeringen hade kunnat göra annorlunda, men med så pass stora avsteg från den normala beslutsordningen blir utrymmet för förankring starkt begränsat. Därför understryker vi återigen att vi förutsätter att regeringen arbetar för att skapa så goda marginaler som möjligt så att riksdagen kan vara delaktig i processen.

Fru talman! En stor fördel med att sitta i konstitutionsutskottet är att man får lära sig många nya saker när vi fördjupar oss i olika ärenden. I år har vi exempelvis fått bättre på våra kunskapar i hur man gör olika ut-

släppsberäkningar. I klimatredovisningen som regeringen varje år lämnar till riksdagen kan man följa utsläppsutvecklingen. Där redovisas, helt i enlighet med det klimatpolitiska ramverket, utsläppen i utpekade målår: 2030, 2040 och 2045. Dessa är punktmål, men de kan lätt förväxlas med mål för ackumulerade utsläpp.

Självklart är det bra att vara extra tydlig i redovisningen, särskilt när det finns olika sätt att redovisa på. I det aktuella fallet har vi dock inte hittat något som visar på att sakfel har begåtts.

Slutligen ett par ord om granskningen av hanteringen av löner i Regeringskansliet, som flera av mina kollegor har varit inne på: Det är både viktigt och självklart att anställningar såväl som lönesättning sker utifrån sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet, och att de opolitiska tjänstemännen i Regeringskansliet är och förblir just opolitiska.

Vid framtagandet av lönedirektiven i år uppstod en diskussion på grund av otydligt formulerade lönedirektiv. Det är olyckligt. Det anser såväl statsministern som civilministern. Utskottet har dock inte funnit att regeringen eller statsministern har agerat olämpligt i detta ärende.

Anf. 17 MIRJA RÄIHÄ (S):

Fru talman! Jag kommer för min del att uppehålla mig enbart vid det ärende som vi kallar G16 om löneprocessen på Regeringskansliet. Kanhända det beror på ett rent personligt intresse och yrkesbild.

Statsministern blev anmäld till konstitutionsutskottet efter artiklar i Dagens Nyheter då en del opolitiska tjänstemän larmade om att de upplevde att lönerna blev politiserade på Regeringskansliet. Även fackförbundet ST, Statstjänstemannaförbundet, reagerade starkt. Anledningen var att Tidöavtalet hade kommit in i lönedirektiven som exempel, som man sa efteråt, men uppfattades av de anställda tjänstemännen som lönekriterium.

I anmälan framhålls att det inom den svenska förvaltningen finns en god tradition av åtskillnad mellan politiska och opolitiska tjänstemän där de senare står för oberoende underlag och möjliggör smidiga regeringsskiften oavsett regeringens partipolitiska sammansättning. Enligt en artikel i Dagens Nyheter vittnar opolitiska tjänstemän i Regeringskansliet om att den årliga lönerevisionen fått inslag av vad som man skulle kunna kalla för en politisering.

Det anges att det av lönedirektiv inom Regeringskansliet framkommer att man avser att prioritera personer som särskilt arbetar med att genomdriva Tidöavtalet. En tjänsteman har till och med fått besked om att högre lönepåslag inte är att vänta på grund av att tjänstemannen inte arbetar med Tidöavtalets prioriteringar. I anmälan begärs att utskottet granskar om styrningen är i enlighet med gällande regelverk.

Detta ärende har man verkligen granskat på väldigt många olika sätt. Efter anmälan har utskottet skickat frågor till Regeringskansliet om hur detta kunde ske, och utskottet har haft utfrågning med både förvaltningsdirektören och statsministern. Därtill har en skriftlig fråga besvarats av civilministern, och även en interpellation har besvarats av civilministern. I de båda fallen anför civilministern att årets lönedirektiv prioriterar, liksom tidigare år, skickliga medarbetare i Regeringskansliet som har presterat väl och åstadkommit efterfrågade resultat inom alla verksamhetsområden. Det är viktigt att det gäller alla verksamhetsområden.

Prot. 2023/24:128
10 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Vissa frågor
om regeringens
förhållande till
riksdagen och om
regeringens ansvar
för förvaltningen
(kapitel 1 och 3)*

Fru talman! Enligt utskottet är det av grundläggande betydelse att löne-direktiven i Regeringskansliet inte kan misstänkas inbegripa kriterier av partipolitiskt slag. Tidöavtalet eller tidigare avtal, såsom Januariavtalet, borde inte kunna vara ett kriterium för lönesättning.

Lönedirektivet är ett rent arbetsgivardirektiv. Men det behöver givetvis återspeglas i lönekriterierna. Det gäller i synnerhet när lönerna sätts i lönesättande samtal individuellt med varje person. Då är det än viktigare att det finns tydlighet och att varje tjänsteman på Regeringskansliet vet vad som krävs av hen och att inga missförstånd uppstår.

Den nuvarande ordningen är att det är förvaltningschefen som ansvarar för arbetsgivarpolitiken, och utskottet säger att det också bör gälla framöver. Förvaltningschefen framhöll dock vid utfrågningen att lönedirektiven blev otydligt formulerade genom det aktuella tillägget och att processen hade kunnat hanteras bättre, eller, om man upprepar vad förvaltningschefen sa, att processen fallerade.

I Regeringskansliets lönedirektiv anges bland annat att lönebildningen och lönesättningen ska medverka till att målen för verksamheten uppnås och att verksamheten bedrivs effektivt och rationellt. Vidare anges att lön ska bestämmas utifrån sakliga grunder såsom ansvar, arbetsuppgifternas svårighetsgrad och krav som är förenade med arbetsuppgifterna. Skicklighet och resultat i förhållande till verksamhetsmålen påverkar också lönen.

När utskottets ordförande började debatten i morse sa hon att ord är viktiga. Då kommer vi till hur lönedirektivet var formulerat från början. Det står så här om när man tänker prioritera skickliga medarbetare: Arbetsgivaren avser i detta särskilt uppmärksamma skickliga medarbetare som arbetar inom delar av Regeringskansliet där kompetensförsörjningen bedöms som särskilt viktig för att uppnå verksamhetens mål och krav och för att biträda regeringen i genomförandet av sina politiska prioriteringar som de kommer till uttryck i regeringsförklaringen och Tidöavtalet. Det kanske hade varit bra om det stått "såsom" eller "till exempel". Då hade det blivit tydligt att det är exempel. Som texten var i direktivet var det inte tydligt.

Enligt utskottet är det av grundläggande betydelse att lönedirektiven i Regeringskansliet inte kan misstänkas inbegripa kriterier av partipolitiskt slag. Den nuvarande ordningen är, som jag sa tidigare, att det är förvaltningschefen som ansvarar för arbetsgivarpolitiken. Det måste även gälla framöver.

Förvaltningschefen framhöll vid utfrågningen att lönedirektiven var otydligt formulerade genom det aktuella tillägget. Förvaltningschefen framhöll vidare att åtgärder vidtagits inom Regeringskansliet för att förtydliga lönedirektivens syfte och innehåll. Det är bra. Det är väldigt bra att den här debatten har förts. Det kommer att vara en läxa framöver för hur förhandlingsarbetet ska ske även inom Regeringskansliet.

Utskottet noterar också det som anförts av statsministern och civilministern om att det i sammanhanget var olyckligt. Dock är de eventuella brister som påtalats av sådant slag att det inte ankommer på utskottet att granska dessa vidare. Utskottet har inte funnit att statsministern har agerat på ett olämpligt sätt i detta ärende.

Utskottet anser att det inte behövs något vidare uttalande. Däremot skickar utskottet en hälsning vidare om att även statens löner måste skötas på ett sätt som gör att varje anställd vet vad som gäller.

Anf. 18 PETER HEDBERG (S):

Fru talman! Jag förstår om det för vissa åhörare både här i kammaren och kanske även i tv kan framstå som att vi tycker om att gratulera oss själva till ett väl utfört arbete. Jag tror att det är en korrekt iakttagelse, men den är heller inte orimlig.

Jag vill ta tillfället i akt att tacka de övriga ledamöterna i utskottet för samarbetet under året och naturligtvis även kansliet. Det har i vanlig ordning bidragit förtjänstfullt med kunskap, erfarenhet och vägledning.

Jag vill också säga någonting om en sak som några redan har varit inne på. Vissa kanske är trötta, andra är glada och andra är lättade över resultatet i gårdagens val till Europaparlamentet.

Jag noterar att den riksdag som valdes 2022 och den regering som där efter fick väljarnas förtroende att styra denna mandatperiod valdes i ett val där valdeltagandet var 84 procent. Det var en nedgång från valet 2018 med ett par procentenheter.

I detta val är jag otroligt besviken över att valdeltagandet har gått ned igen jämfört med valet till EU-parlamentet 2019. Det vi har gjort under det här året både i riksdagen och i utskottet har naturligtvis en större demokratisk legitimitet eftersom valdeltagandet var 84 procent jämfört med ett val där bara hälften av svenskarna deltog. Jag noterar det och tycker att det är tråkigt.

Under detta avsnitt i granskningsdebatten tänker jag kommentera några av ärendena lite närmare. Jag börjar med ärendet om förordnanden av ledamöter i styrelser för högskolor och universitet.

Anmälan tog sikte på faktumet att regeringen bara dagarna innan beslutet skulle fattas om dessa förordnanden plötsligt ändrade förutsättningarna för uppdragen i och med att mandatperioderna förkortades från 3 år till 17 månader.

Utskottet har under granskningen skriftligen begärt svar på motiven till detta samt hur processen har hanterats fram till och med beslutet. Därutöver har utskottet vid en utfrågning med utbildningsminister Mats Persson ytterligare förhört sig om hanteringen.

Regeringen och Mats Persson har både inför beslutet och i vår granskning framhållit det förändrade säkerhetspolitiska läget som den huvudsakliga grunden för sitt agerande.

Utskottet konstaterade dock i sitt ställningstagande att beskedet om att korta mandatperioden borde ha kunnat lämnas tidigare än vad som skedde, i slutet av april 2023. Utskottet menar att en sådan hantering skulle ha möjliggjort en bättre förankring med berörda parter, för beslutet och statsrådets hantering väckte upprördhet och oro hos de högsta företrädarna för nära 40 högskolor och universitet. Det är olyckligt att regeringens förhållande till den akademiska friheten kom att ifrågasättas, som jag tror att Ida Karkiaainen var inne på i sitt inledningsanförande. Ett tidigare besked om de förändrade förutsättningarna skulle möjligen ha kunnat resultera i mindre kontroverser.

Fru talman! Konstitutionsutskottet har också granskat regeringens och specifikt klimatminister Romina Pourmokhtaris hantering när dåvarande generaldirektören för Strålsäkerhetsmyndigheten, Nina Cromnier, fick lämna sin post. Som utskottet konstaterar och som har nämnts tidigare un-

Gransknings-
betänkande

Handläggning av vissa
regeringsärenden m.m.
(kapitel 2)

der debatten har regeringen förvisso rätt att flytta en generaldirektör, men man har också att förhålla sig till bestämmelserna i lagen om offentlig anställning.

Utskottets granskning i ärendet har visat på två helt olika bilder av huruvida förflyttningen av Nina Cromnier var frivillig eller ej. Detta blev också tydligt vid utfrågningen av Romina Pourmokhtari, där hennes bild av förfarandet skilde sig väsentligt från Nina Cromniers bild. I ett sådant läge hade det naturligtvis varit önskvärt att dokumentation funnits tillgänglig som kunde klargöra förloppet. Tyvärr tvingas dock utskottet konstatera att den knapphändiga dokumentation som finns är otillräcklig för att leva upp till grundläggande krav som bör kunna ställas i en dylik process.

Utskottet konstaterar också att det vid en förflyttning av en generaldirektör ankommer på statsrådet att försäkra sig om att förutsättningarna för flytten är tydliggjorda och att de har klargjorts för myndighetschefen. Mot bakgrund av det som framkommit i granskningen har inte statsrådet Pourmokhtari uppfyllt detta.

Fru talman! Utskottet har vidare granskat regeringens hantering av förslag om elstöd till företag. Jag har vid något tillfälle sagt att jag aldrig har varit så glad för kansliets tidslinjer som i detta ärende. Ärendet handlar om en fråga som delvis liknar ett ärende vi granskade förra året. Det handlar om frågan om beredningen av sekretess vid elstöd till konsumenter, och de båda processerna löpte delvis parallellt.

I årets granskning konstaterar utskottet att det inte kan uteslutas att beredningen av de båda promemoriorna och utkastet till förordningstext hade kunnat inledas tidigare. På så sätt skulle frågor om reglering och även ansvarig myndighet kunnat ha övervägts och hanterats i ett tidigare skede.

Utskottet understryker dock i ställningstagandet att även om så hade skett skulle beredningen ha behövt avvika från gängse rutiner. Men vi framhåller också att all extra tid som hade frigjorts för remissinstanserna skulle ha varit av värde. Lagstiftningens kvalitet är beroende av beredningsprocessen och möjligheten för remissinstanser och Lagrådet att noggrant granska och lämna synpunkter för regeringens fortsatta hantering.

Fru talman! Det sista ärende jag skulle vilja säga något om handlar om granskningen av riksnormen inom försörjningsstödet. Apropå avslöjandet från utskottet ska jag erkänna att anmälan väckte visst intresse när vi fick den eftersom anmälaren tog sikte på alla ansvariga statsråd för frågan sedan cirka 2006.

Det handlar om hur regeringen har hanterat fastställandet av riksnormen för försörjningsstöd. Utskottets granskning har visat att regeringen utöver Konsumentverkets pris- och konsumtionsundersökningar även beaktar sin egen prognos för konsumentprisindex. Socialtjänstförordningen anger att riksnormen grundar sig på det förstnämnda, nämligen Konsumentverkets pris- och konsumtionsundersökningar.

Regeringen har i sina svar i ärendet framhållit att förordningen inte utesluter att andra underlag kan beaktas inför att regeringen fastställer riksnormen och att hanteringen inte skiljer sig från tidigare år. Utskottet menar att det är en lämplig ordning att man redovisar samtliga underlag och beräkningar man använder sig av vid fastställandet, detta för att skapa tydlighet och förutsägbarhet gällande hur regeringen fastställer riksnormen.

Precis som själva anmälan väckte intresse i början av granskningen väckte den fortsatt intresse under beredningens gång. Många av utskottets

ledamöter var kanske inte fascinerade men i alla fall väldigt intresserade av hur processen och förfaringssättet kunde ha fått fortlöpa i så många år. Det handlar faktiskt om transparens gällande ett stöd till några av de mest ekonomiskt utsatta och svaga i vårt land. Personligen tvivlar jag, fru talman, på att en sådan grumlig ordning skulle ha accepterats om det hade gällt beräkningarna av vissa skatteavdrag.

Anf. 19 LARS ANDERSSON (SD):

Fru talman! Efter en sedvanligt arbetsbetungande vår för konstitutionsutskottet är granskningarna för i år konkluderade efter många timmars diskuterande, och ibland nästan debatterande, med starka viljor och känslor åt båda håll, som sig bör.

Jag ska inte heller vara sämre än att jag gratulerar oss själva till ett väl utfört arbete, för jag tycker för det allra mesta att vi i konstitutionsutskottet lyckas riktigt bra med att hålla oss objektiva med sunda analyser. Det är naturligtvis inte alltid det lättaste då vi alla i någon mån är subjektiva varreiser med ett brett spann av ideologiska och politiska övertygelser. Men i sann konstitutionsutskottsanda tycker jag nu, när vi kan tillåta oss en tillbakablick, att vi återigen har lyckats väldigt väl med arbetsuppgiften.

Jag vill tacka alla trevliga kollegor i utskottet – och då menar jag verkligen alla, meningsfränder som politiska motståndare – för ert bidrag till ett för det mesta väldigt samarbetsvilligt arbetsklimat genom inte alltid självklara ärenden. Vår respektfullhet gentemot varandra kan nog bringa viss avund från andra utskott, gissar jag.

Jag måste naturligtvis också varmt tacka riksdagens mest kompetenta kansli, utan vars ovärderliga assistans vårt arbete skulle ta mångdubbelt längre tid, om det ens skulle vara genomförbart. Ett stort, varmt tack till er – ni vet vilka ni är!

Fru talman! Med viss risk för lite repetition kommer också jag att uppehålla mig vid ett par ärenden som vi anser vara bristärenden under rubriken Handläggning av vissa regeringsärenden m.m.

En av granskningarna, som vi nyss hörde en redogörelse för, kom att gälla en anmälan där regeringen beslutat att förkorta tidsperioden för förordnandet av ledamöter till styrelserna för högskolor och universitet. Tidsperioden något mer än halverades från 3 år till 17 månader, vilket enligt anmälaren kunde riskera att försvåra för styrelserna att sätta sig in i lärosätenas verksamheter och försämra förutsättningarna för ett mer långsiktigt strategiskt arbete.

Motiveringen som gavs av regeringen, alltså de tre regeringspartierna Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna, uttrycktes vara att regeringen något enklare skulle kunna byta ut ledamöter. Anmälaren ansåg att detta skulle kunna uppfattas som ett indirekt hot om att förordnandet inte kommer att förlängas om man inte utför sina arbetsuppgifter på ett för regeringen önskvärt sätt.

Utbildningsministern uttryckte i ett pressmeddelande att det i detta sköra säkerhetspolitiska läge var viktigt med en kortare förordningsperiod än vanligt för att säkerställa en viss grad av säkerhetspolitisk kompetens. Man hänvisade till rapporter från bland annat Säkerhetspolisen som varnar om infiltration inom våra lärosäten från främmande makt såsom Kina, Ryssland och Iran. Det fanns också andra varningsflaggor, som uppmärks-

Prot. 2023/24:128
10 juni

Gransknings-
betänkande

Handläggning av vissa
regeringsärenden m.m.
(kapitel 2)

sammats medialt, om exempelvis utländska gästforskare som sedan visat sig ha kopplingar till sina regeringar.

Beslutet som de tre regeringspartierna fattade var ämnat att endast gälla för innevarande mandatperiod. Det var ingen permanent förändring. Beslutet mottogs dock inte väl, som vi nyss hörde här, och ledde till protestbrev och ett gemensamt upprop av en rad rektorer vid landets högskolor och universitet som mycket kritiskt varnade för en farlig utveckling som ansågs kunna utgöra ett hot inte bara mot lärosätenas självständighet utan i förlängningen också mot den akademiska friheten.

Herr talman! Konstitutionsutskottet anser att tidslinjen i hela processen är problematisk. Beskedet att ledamöterna skulle utses för en kortare period än den sedvanliga kom mycket tätt inpå regeringens beslut. På så vis fick nomineringspersonerna väldigt kort tid på sig att informera de föreslagna ledamöterna om en halverad mandatperiod.

Utskottet anser att informationen om en förkortad mandatperiod kunde ha lämnats i ett tidigare skede, vilket hade gett möjlighet att på ett tydligare och mer transparent sätt förankra hanteringen och motivationen till berörda parter och samtidigt tydliggöra värnandet av den akademiska friheten i sammanhanget.

Herr talman! En annan omtalad anmälan som utskottet fann vara ett bristående var förflyttningen av Strålsäkerhetsmyndighetens generaldirektör Nina Cromnier, vilken så föredömligt redogjordes för här för några minuter sedan.

Anmälaren reagerade på att vederbörande hade flyttats från sin post innan förordnandet gick ut, mot bakgrund av att statssekreteraren framhöll att generaldirektören hade skött sitt jobb exemplariskt, gjort det regeringen bett om och inte på något sätt brustit i sitt uppdrag.

Enligt statssekreteraren hos miljö- och klimatministern behövdes en generaldirektör som kunde hantera ansökningar om specifikt kärnkraft, vilket föranledde beslutet att skilja generaldirektören från sitt uppdrag.

Våra statliga myndigheter har i mångt och mycket en självständig ställning men lyder naturligtvis under regeringen för att säkerställa dess politik. Regeringen har möjlighet att förflytta en myndighetschef under lagen om offentlig anställning om det anses påkallat av organisatoriska skäl eller av annan anledning med hänsyn till myndighetens bästa.

I granskningen har departementet i skriftliga svar på frågor från konstitutionsutskottet hävdat att generaldirektören accepterat denna förflyttning till Regeringskansliet. Berört statsråd har också inför utskottet förklarat att samsyn rådde och att inga indikationer fanns på att generaldirektören motsatte sig detta.

Herr talman! Det är här som uppgifterna går isär.

Generaldirektören har i sin redogörelse till utskottet förklarat att förflyttningen skett mot hennes vilja och att hon befann sig i en situation där det var ett fullbordat faktum att hon skulle lämna sin roll som generaldirektör för Strålsäkerhetsmyndigheten. Detta, huruvida frivillighet fanns eller inte, har blivit en central del i granskningen.

Viss dokumentation under ärendets gång finns, men denna dokumentation kan enligt utskottet inte anses som komplett nog för att leva upp till kraven. Vikten av dokumentation i dialogen mellan en myndighetschef och Regeringskansliet kan inte nog understrykas, speciellt i ärenden där

det föreligger meningsskiljaktigheter, som i detta fall ett ärende om att förflytta en generaldirektör från sin post.

Med detta, utskottets för året sista debattdag, tackar jag för mig och passar på att önska alla en riktigt trevlig sommar.

Anf. 20 LARS JOHNSON (M):

Herr talman! Det avsnitt vi nu debatterar rör åtta specifika granskningar, av vilka jag tänker uppehålla mig vid tre.

Den första är ett ärende där ett enigt utskott konstaterar att det förekommit brister i regeringens handläggning – och det handlar egentligen inte om en regering utan om flera. Granskningen gäller vilket slags underlag regeringen haft då den årligen fastställt riksnormen för försörjningsstöd.

Som bekant har den som inte själv kan tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt rätt till bistånd från socialnämnden. Riksnormen är den del av biståndet som är lika över hela landet, och regeringen beslutar årligen om dess nivå.

I socialtjänstförordningen, som för övrigt beslutas av just regeringen, anges att uppräkningsen av riksnormen ska grunda sig på Konsumentverkets senaste pris- och konsumtionsundersökningar. Vid utskottets granskning har vi kommit fram till att regeringen i stället gjort en samlad bedömning av tillgängligt material. Man har utöver Konsumentverkets senaste pris- och konsumentundersökningar också beaktat regeringens prognos för konsumentprisindex innevarande år. Alltså kan konstateras att regeringen beaktat även andra saker än vad som anges i den förordning som regeringen själv beslutat om.

Utskottet tycker inte att detta är en god ordning och har därför uttalat att det i de fall regeringen i en förordning beskriver vad riksnormen grundar sig på enligt utskottet är en lämplig ordning att man i den förordningen redovisar de olika underlag som normalt används, även om lydelsen i socialtjänstförordningen inte utesluter att även andra underlag och beräkningar än de från Konsumentverket kan beaktas.

Herr talman! Utskottet har i sitt uttalande alltså inte haft några synpunkter på vilket underlag som regeringen lagt till grund för sin uppräkningsen av riksnormen. Inte heller har vi haft någon synpunkt på riksnormens storlek. Däremot menar utskottet att det är en brist att det finns en formulering i socialtjänstförordningen som inte helt tydligt överensstämmer med hur uppräkningsen skett i praktiken.

I sammanhanget vill jag vara tydlig med att detta är en ordning som verkar ha gällt åtminstone sedan 2006. Det är alltså en lång rad regeringar som träffas av den brist som vi har identifierat.

Herr talman! Ett annat ärende av principiell karaktär är det som tas upp under punkt 2.8 i granskningsbetänkandet. Av 13 kap. 1 § regeringsformen följer att varje riksdagsledamot till KU kan väcka en fråga om ett statsråds tjänsteutövning. I detta ärende anmälde justitieminister Gunnar Strömmer för hanteringen av ärendet om förslaget till säkerhetszoner.

Anmälan gjordes i januari 2024. Vid den tidpunkten hade någon proposition om säkerhetszoner inte lämnats över till riksdagen. Beredningen pågick då fortfarande i Regeringskansliet.

Utskottet har konstaterat att granskningen av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning till sin karaktär är tillbaka-

blickande. Den är alltså en efterhandskontroll av hur regeringsmakten har utövats från konstitutionell synpunkt. Utskottet har därför inte gjort någon bedömning av det som tas upp i denna anmälan.

Lärdomen av ställningstagandet är att det kan vara klokt att ha lite is i magen innan man gör en anmälan till konstitutionsutskottet, i varje fall om man vill ha en granskning och inte bara är intresserad av den uppmärksamhet i medierna som själva anmälan kan ge upphov till.

På det temat, herr talman, vill jag säga ett par ord om ett ärende som rönt visst medialt intresse när anmälan gjordes, nämligen ärendet om överenskommelser i anslutning till Sveriges ansökan till Nato.

Vid Natomötet i Madrid den 28 juni 2022 tecknade den dåvarande regeringen för Sveriges räkning en överenskommelse mellan Sverige, Finland och Turkiet. Överenskommelsen omfattade ett antal åtgärder som Sverige bedömdes behöva vidta med anledning av det svenska Natointrädet. Exempelvis berördes förutsättningarna för svensk krigsmateriel-export. Överenskommelsen omfattade även åtgärder som Sverige redan tidigare hade avsett att genomföra. En sådan åtgärd var skärpningen av terroristlagstiftningen. Det fattades inte något regeringsbeslut inför under-tecknandet av överenskommelsen.

Utskottet har vid sin granskning kommit fram till att överenskommelsen i Madrid var en politisk avsiktsförklaring som inte innebar en bindande förpliktelse för Sverige som stat och följaktligen inte heller var en sådan internationell överenskommelse som avses i 10 kap. regeringsformen. Utskottet har därför inte funnit anledning till något uttalande. I klartext betyder det att utskottet inte tycker att regeringen brustit i sin handläggning.

Med de orden, herr talman, vill jag tacka för mig.

Anf. 21 JESSICA WETTERLING (V):

Herr talman! Jag tänkte i denna del av debatten ta upp tre av de ärenden där vi funnit brister.

Ett ärende är det som tidigare talare varit inne på, nämligen det om fastställandet av riksnormen för försörjningsstöd. Som sagts tidigare är det lite speciellt eftersom anmälan riktade sig mot den dåvarande socialministern Göran Hägglund samt alla efterföljande statsråd på den posten, alltså från 2006 fram till i dag – nästan 20 år. En sak jag vill belysa som framkommit i de svar vi fått från departementet är att det faktiskt var Maria Larsson och inte Göran Hägglund som ansvarade för just dessa ärenden 2006.

Vi i utskottet får svar på mycket när vi ställer frågor. Ibland kan det vara så att en anmälan riktar in sig på ett statsråd, och så var det ett annat statsråd som hade ansvaret för frågan för nästan 20 år sedan.

Det som vi har tittat på i granskningen är precis vilket underlag regeringen haft då den fastställt riksnormen i försörjningsstödet. Det är den del av försörjningsstödet som är gemensam för hela landet och som ska täcka kostnader för till exempel mat och kläder. Det är en viktig del av vårt gemensamma trygghetssystem och finns för dem som av olika skäl hamnat i stor utsatthet. Och för att kunna få försörjningsstöd krävs det att man själv har gjort allt i sin makt för att klara sin försörjning.

I socialtjänstlagens förarbeten och förordningen anges att nivån för riksnormen ska grunda sig på Konsumentverkets senaste pris- och konsumtionsundersökningar. I vår granskning har det framkommit att reger-

ingen när den fastställer riksnormen under flera år även beaktat annat än just Konsumentverkets undersökningar, exempelvis regeringens prognos för konsumentprisindex, KPI. Senast i år kan man notera att regeringen när den kommunicerar om riksnormen skriver på hemsidan att uppräknings-
av riksnormen motsvarar Finansdepartementets KPI-prognos.

Vi i utskottet anser att det är lämpligt att regeringen redovisar vilka underlag som används så att det blir mer förutsägbart och tydligare hur det går till när riksnormen fastställs. Man kan, precis som Peter Hedberg gjorde tidigare, fråga sig hur det kommer sig att detta inte uppmärksam-
mats tidigare. Hade en annan form av avdrag eller bidrag på något sätt kunnat gå under radarn under så lång tid som detta tycks ha gjort?

Jag välkomnar verkligen att vi i utskottet haft bra diskussioner om denna fråga. Jag hoppas verkligen att regeringen kommer att ta till sig detta och helt enkelt förtydliga. Som tidigare talare har varit inne på är det inte nivån som vi i utskottet granskar utan just att det ska finnas tydlighet och
transparens. Här skulle man kunna tycka att det fanns en brist. Det tyckte i alla fall KU.

Herr talman! Ett annat ärende som vi har granskat gäller förflyttningen av Strålsäkerhetsmyndighetens generaldirektör. Vi har tittat särskilt på huruvida förflyttningen skett med frivillighet, vilket regeringen hävdar. Men den nu före detta generaldirektören ger en helt motsatt bild. Det är djupt otillfredsställande att bilderna går isär så mycket.

Enligt oss i utskottet är det ansvarig ministers, i detta fall klimat- och miljöminister Romina Pourmokhtari, ansvar att säkerställa om frivillighet råder och om så inte är fallet i stället överväga en formell förflyttning enligt lagen om offentlig anställning, LOA.

Vi påminner även om vikten av att dokumentera dialogen, för att undanröja eventuella missförstånd och faktiskt även för vår skull. Vi i utskottet ska, om ett ärende lyfts till oss för att granskas, kunna följa vilka myndighetsdialoger och annan dokumentation som finns.

Vi i KU anser att den dokumentation som finns i det här ärendet inte lever upp till de krav som man kan ställa. Om dokumentationen hade funnits hade det också varit tydligare och enklare att se om det fanns en gemensam bild eller inte, särskilt när det gäller frivillighet.

Ett annat ärende som tidigare talare också har varit inne på rör regeringens förordnanden av ledamöter i styrelser vid lärosätena. Granskningen visar att nomineringspersoner som hade i uppdrag att ta fram förslag på externa styrelseledamöter förordnades av regeringen i juni 2022. Man fick information, som sig bör, om uppdraget både under 2022 och i januari 2023 och lämnade sedan sina förslag till berörda departement.

I april 2023 hände dock någonting. Då fick nomineringspersonerna information från departementen om att de föreslagna styrelseledamöterna till lärosätena skulle utses för en kortare tid än vanligt, och de ombads informera de nominerade om detta. Två tre dagar senare fattade regeringen beslut om att korta förordnandena till styrelserna.

Utskottet konstaterar att beskedet om att ledamöterna skulle utses för en kortare period än vanligt lämnades mycket tätt inpå regeringens beslut. Det gjorde att nomineringspersonerna fick mycket kort tid på sig att informera de föreslagna ledamöterna.

Vi hade en utfrågning med utbildningsminister Mats Persson där han förklarade det sena beskedet med att behovet av kompetens i säkerhets-

frågor i styrelserna aktualiserades alltmer under beredningen. Man gjorde en samlad bedömning utifrån det allmänna försämrade säkerhetsläget och den problematik som rapporter från bland annat Säpo, Must och Totalförsvarets forskningsinstitut pekade på. Utskottet noterar dock att de rapporterna publicerades i februari och mars 2023. Liknande information har även funnits i tidigare rapporter. Mot denna bakgrund anser vi att man borde ha kunnat lämna beskedet tidigare än vad som skedde.

I sammanhanget gällde en annan fråga som vi ställde till utbildningsministern de reaktioner som detta ledde till. Våra lärosäten är speciella; de är inte som vilken myndighet som helst. Där är också akademisk frihet en viktig faktor. En minnesbild jag har är att Mats Persson sa i vår utfrågning att det är någonting som han värnar väldigt högt. Då är det lite olyckligt att det vållade sådana reaktioner inom akademien. Detta har sedan klargjorts, enligt ministern.

Herr talman! Jag ber om ursäkt, men det finns två ärenden till som jag vill nämna lite kort. Jag får kanske korta ned det lite, eftersom jag inser att jag redan nu har talat för länge. Men det här blocket är ett av de block där det finns väldigt många intressanta ärenden som har gett upphov till mycket debatt i utskottet.

Jag vill bara nämna något kort om elstödet till företagen. Utskottet konstaterar där att all tid som hade kunnat frigöras för att remissinstanserna skulle kunna lämna synpunkter – det blev väldigt kort om tid – hade varit värdefull.

Den beredning som skedde avvek också något från hur i alla fall utskottet anser att den bör vara i bästa fall, alltså en sammanhållen process som underlättar för en övergripande förståelse och en samlad bedömning. Jag tror att andra talare, både före och efter mig, går in på det ärendet mer.

Jag hade tänkt säga något även om ärendet om preventiva vistelseförbud. Men jag får helt enkelt göra som vissa av de tidigare talarna och rekommendera eventuella lyssnare att läsa vårt betänkande. Man kan börja med sammanfattningen. Då får man nog en bra bild av även det ärendet.

Anf. 22 MALIN BJÖRK (C):

Herr talman! Vi är nu framme vid de ärenden som samlas under rubriken Handläggning av vissa regeringsärenden m.m. (kapitel 2). Det är en rubrik som kanske inte ger särskilt mycket ledning om vad som går att hitta där. Men precis som föregående talare var inne på finns det mycket av intresse i avsnittet. Vidare i innehållsförteckningen finns det åtta ärenden av väldigt skiftande karaktär, och bland dem återfinns tre där utskottet funnit att regeringen brustit. Flera av mina kollegor har varit inne på detta tidigare.

Jag tänker först lyfta fram regeringens förflyttning av Strålsäkerhetsmyndighetens generaldirektör. Hon fick lämna sin post under förra året, och i samband med hennes plötsliga avgång restes många frågetecken kring vad som hänt och vad som låg bakom denna förändring i myndighetens ledning. Det kom in en anmälan till konstitutionsutskottet som ledde till vår granskning.

Först vill jag framhålla hur otillfredsställande det har varit när vi i utskottet i efterhand har försökt bringa reda i vad som hänt men inte har kunnat göra det i den utsträckning vi velat, detta trots att vi både ställt skriftliga frågor till den tidigare generaldirektören och haft en muntlig ut-

frågning av ansvarigt statsråd, Romina Pourmokhtari. Deras versioner av händelseförloppet skiljer sig markant åt, och dokumentation som kan ge stöd åt någon av versionerna saknas.

Det är tillåtet för en regering att flytta en generaldirektör från hans eller hennes post, men det är förstås inget som kan göras lättvindigt. Regeringen behöver grunda ett sådant beslut på sakliga skäl och överväganden. Dessutom är det skillnad på hanteringen beroende på om regeringen och myndighetschefen är överens om en flytt eller inte. Frågan om en flytt skett frivilligt eller inte är alltså helt central.

I det här fallet kan vi i KU konstatera att enligt ansvarigt statsråd var parterna överens om generaldirektörens flytt från Strålsäkerhetsmyndigheten till Regeringskansliet, men den förra generaldirektören uppger att så inte var fallet. När vi granskade detta i efterhand fanns det ingen dokumentation som kunde bringa reda i den avgörande frågan om man var överens eller inte.

I det här ärendet understryker vi att det åvilar ansvarigt statsråd att försäkra sig om att det finns förutsättningar att flytta en myndighetschef och även att säkerställa att det finns frivillighet från myndighetschefens sida. I det här fallet saknas dokumentation som kan klarlägga det, vilket vi menar är en brist.

Herr talman! Ett annat ärende där vi funnit brister är regeringens förordnande av ledamöter till styrelser för universitet och högskolor, som flera av kollegorna varit inne på. Det ärendet föranleddes av att regeringen förra våren bestämde att den period som dessa styrelseledamöter skulle förordnas för skulle bli betydligt kortare än tidigare. Det väckte en rad reaktioner inom akademien, eftersom beskedet kom väldigt plötsligt nära inpå att ledamöterna skulle förordnas.

Vi i KU konstaterar att beskedet om att ledamöterna skulle utses för en kortare period än vanligt lämnades mycket tätt inpå regeringens beslut. Det innebar att nomineringspersonerna fick mycket kort tid på sig att informera de föreslagna ledamöterna. KU anser att beskedet om att korta mandatperioden borde ha kunnat lämnas tidigare än vad som skedde. Då hade det också blivit möjligt att på ett bättre sätt förankra hanteringen hos dem som berördes.

Herr talman! Jag vill även nämna ett par ärenden i det här avsnittet där vi i utskottet gör medskick till regeringen. Det är ett par ärenden som rör regeringens hantering av lagförslag. Det handlar dels om elstöd till företag, dels om preventiva vistelseförbud. I båda fallen har regeringen haft stor brådska att ta fram förslagen, och det har lett till förkortad tid för beredning och hantering av lagförslagen.

Det kan självklart ibland finnas skäl att som regeringen gjort gå snabba fram med lagförslag än vad etablerad praxis föreskriver, där ju remissinstanserna ska ha tre månader på sig att analysera förslag och yttra sig över dem. Men regeringen måste också ha lagstiftningens kvalitet för ögonen. Vi har ett remissväsen och ett beredningskrav av en anledning, och det är att vi vill få en träffsäker och allsidigt belyst lagstiftning där konsekvenserna av lagförslag är noggrant analyserade.

Att man hastar fram med lagstiftning ska höra till undantagen och bara ske när det är nödvändigt. Det är också upp till regeringen att planera sitt arbete väl för att undvika sådana situationer. I annat fall riskerar vi att få lagstiftning som inte håller tillräckligt hög kvalitet. Det var Lagrådet fak-

Prot. 2023/24:128
10 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Handläggning av vissa
regeringsärenden m.m.
(kapitel 2)*

tiskt inne på vad gäller lagförslaget om elstöd till företag. Man ansåg att hanteringen i det aktuella fallet utmanade den ordning som bör följas om nya lagar ska hålla tillräckligt hög standard.

Herr talman! I granskningen som rörde elstöd till företag har vi i KU kommit fram till att det inte är uteslutet att regeringens beredning hade kunnat inledas tidigare än vad som skedde. Dessutom borde regeringen i ett tidigare skede ha kunnat överväga frågor om vilken reglering som behövdes och vilken myndighet som skulle ansvara för hanteringen av elstöd till företag när det sedan skulle börja betalas ut till företag. Först i januari 2023 kom man fram till att Skatteverket skulle vara ansvarig myndighet, trots att man hade påbörjat processen internt inom Regeringskansliet kring elstödet redan efter valet hösten 2022.

I fallet med promemorior som togs fram om elstödet till företag blev det också två parallella förfaranden. Två olika promemorior togs fram – en vid Klimat- och näringslivsdepartementet och en vid Finansdepartementet. Att lägga upp arbetet på det sättet bör bara göras undantagsvis, understryker vi i KU. Utgångspunkten bör vara att beredningen av en fråga sker i en sammanhållen process för att underlätta övergripande förståelse och att göra en samlad bedömning.

Anf. 23 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD):

Herr talman! Jag vill under rubriken Handläggning av regeringsärenden m.m. (kapitel 2) lyfta fram just hanteringen av förslag om elstöd till företag. Det var det ärende Malin Björk avslutade med. Det är ett ärende som har vållat mycket diskussioner i vårt utskott, men som inte ledde till att någon brist påtalades.

Liksom för de båda ärendena om hantering av lagförslag om preventiva vistelseförbud och beredningen av lagförslag om säkerhetszoner kan man använda en underrubrik om snabbspår. Det är ärenden där regeringen av olika skäl sett så stora behov av snabb beredning att man har frångått de sedvanliga tidsramarna för olika moment av lagstiftningsprocessen.

Att få elstödet till näringsidkare på plats var en av regeringens högst prioriterade frågor. Arbetet bedrevs skyndsamt men med beaktande av de beredningskrav som gäller. Som bakgrund till denna skyndsamhet vill jag påminna om situationen vintern 2022–2023 när elpriserna skenade. Många företag, särskilt i energiintensiva branscher, hade svårt att betala sina räkningar och stod på randen till konkurs. Inte minst i mina bygder i norra Småland, med många gjuterier, var faran uppenbar att flera av de allra största arbetsgivarna inte skulle överleva. Anmälaren är i det här fallet kritisk till utformningen och hanteringen av det elstöd som regeringen tog fram. Anmälaren hänvisar också till Lagrådets kritik mot bland annat att den korta beredningstiden påverkat kvaliteten på lagstiftningsprodukten.

Utskottet har för sin bedömning inhämtat promemorior från Klimat- och näringslivsdepartementet och Finansdepartementet. Energi- och näringsminister Ebba Busch har också utfrågats av utskottet.

Enligt regeringsformen finns ett allmänt beredningskrav för regeringsärenden. Behövliga upplysningar och yttranden ska hämtas in från berörda myndigheter och i den omfattning som behövs även från kommuner. Även sammanslutningar och enskilda ska ges möjlighet att yttra sig i den omfattning som behövs. Oftast är remissförfarandena skriftliga, men det förekommer att regeringen hämtar in synpunkter muntligt.

Enligt regeringsformen ska även yttranden från Lagrådet inhämtas. Lagrådets yttrande ska avse hur förslaget förhåller sig till grundlagarna och rättsordningen i övrigt, hur förslaget föreskrifter förhåller sig till varandra, hur förslaget förhåller sig till kraven på rättssäkerhet, om förslaget är utformat så att lagen kan anses tillgodose de syften som har angetts samt vilka problem som kan uppstå vid tillämpningen. Ansvariga departement ska när propositionen utarbetas ta ställning till de synpunkter som Lagrådet framfört. Det ska framgå av propositionen hur Lagrådets synpunkter påverkat propositionens innehåll. Det ska också framgå vilka synpunkter som har accepterats. I de fall då Lagrådets synpunkter inte har följts ska det föras en tydlig argumentation om varför.

En lagrådsremiss eller en proposition kan behöva beredas i stor brådska. Detta får dock bara ske i rena undantagssituationer. Genom utskottets granskning av ärendet har den pressade tidsplan som rådde i den process som inletts av den tidigare regeringen tydliggjorts.

Den modell som Svenska kraftnät föreslagit ändrades genom ett beslut av Energimarknadsinspektionen den 16 november. Regeringen insåg då att den ändrade modellen var tveksam ur ett statsstödsperspektiv. Genom täta kontakter med företrädare för EU-kommissionen bekräftades detta. Den 22 december beslutade regeringen om ett omtag där Svenska kraftnät fick i uppdrag att ta fram en ny modell för att flaskhalsintäkterna skulle användas för att finansiera nödgärder för näringsidkare.

Den 11 januari 2023 godkändes den omarbetade modellen av Energimarknadsinspektionen, varpå ett intensivt arbete följde i Regeringskansliet för att ta fram nödvändiga författningsregleringar. Det stod då också klart att Skatteverket var den myndighet som var bäst lämpad att hantera utbetalningarna av elstöd till företag.

Parallellt med detta bedrevs arbetet med att lämna in anmälan till kommissionen om statsstödsgodkännande. Den 20 februari 2023 remitterade Regeringskansliet två promemorior, och den 23 mars 2023 fattade regeringen beslut om en lagrådsremiss. En formell statsstödsanmälan lämnades in till kommissionen den 4 april 2023. Propositionen med lagförslagen beslutades av regeringen den 18 april. Kommissionen godkände statsstödsanmälan den 5 maj 2023, och lagbestämmelserna trädde i kraft den 8 maj. Samma dag beslutade regeringen om de nödvändiga förordningsbestämmelserna, som trädde i kraft följande dag, det vill säga den 9 maj.

Jag förstår nu vad Peter Hedberg menade med tidslinjer och hur viktiga de är för att man verkligen ska se det hela framför sig.

Utskottet framhåller betydelsen av att upprätthålla såväl regeringsformens beredningskrav som Lagrådets granskning. På så sätt skapas förutsättningar för kvalitet i lagstiftningsarbetet.

Som Malin Björk sa kan utskottet inte utesluta att framtagandet av de två promemoriorna och utkastet till förordningstext hade kunnat inledas tidigare än vad som nu gjordes. All tid som hade kunnat frigöras för Lagrådets granskning och riksdagens behandling hade varit värdefull. Utskottet har förståelse för upplägget med två parallella förfaranden i Klimat- och näringslivsdepartementet respektive Finansdepartementet givet det behov av brådska som ansågs föreligga och som kom att präglade beredningen. Med detta sagt är utskottet enigt om att ärendet inte ska ses som ett bristående.

Anf. 24 JAN RIISE (MP):

Herr talman! Repetition är kunskapens moder, sägs det. För dem som eventuellt är nytillkomna kommer jag nu att berätta lite om hur jag ser på två av de ärenden som flera av föregående talare har berört. Det kan möjligen vara till hjälp för dem som väljer riksdagswebben framför *Lunchekot* vid detta tillfälle.

Det är framför allt två ärenden som har kommit att engagera mig mer än andra.

Det ena handlar om styrelseledamöter på lärosäten, vilket flera här redan har talat om. Regeringen hade med mycket kort varsel valt att informera samtliga personer som var på väg att utses till ledamöter vid något av landets lärosäten om att deras förordnandetid skulle komma att minskas från 36 till 17 månader. Som skäl angavs att det under de senaste månaderna före beslutet kommit flera rapporter om det allvarliga nationella säkerhetsläget, vilket förstås innefattar verksamheten vid universitet och högskolor, och att man därför ville ha möjlighet att se över och komplettera eller ersätta ledamöter med personer med särskild säkerhetspolitisk kompetens. Detta togs inte särskilt väl emot på lärosätena och inte heller av vare sig nomineringspersoner eller tilltänkta ledamöter.

Snabbt kom också en KU-anmälan med en begäran om granskning av utbildningsminister Mats Perssons agerande.

”Beslutet kan inte annat än tolkas som ett misstroende mot de nuvarande styrelsernas kompetens och den rådande processen att utse dessa. I förlängningen riskerar beslutet att utgöra ett hot mot lärosätenas självständighet och därmed möjligheten att kritiskt söka ny kunskap, följaktligen ett hot mot den akademiska friheten.” Så skrev rektorerna för samtliga lärosäten i ett öppet brev till regeringen omedelbart efter att det här blev känt.

Jag har haft flera samtal med representanter för såväl nomineringspersoner som lärosäten och Sveriges universitets- och högskoleförbund, SUHF. Utöver kritiken vad gäller misstroende avseende styrelsernas och lärosätenas kompetens inom det säkerhetspolitiska området och hotet mot självständighet och därmed den akademiska friheten kom också själva hanteringen att spela en stor roll i den fortsatta diskussionen. Också tiden för meddelandet till föreslagna kandidater har varit i fokus för KU:s granskning.

Utbildningsminister Mats Persson medgav i utfrågningen att tidpunkten var olycklig och att föreslagna ledamöter borde ha fått en bättre framförhållning, men menade att förekomsten av allt fler rapporter och indikationer på ett förvärrat säkerhetsläge gjorde att man fick fatta beslut om en kortare mandatperiod.

Från universitetshåll hävdades att frågor om säkerhet, inklusive informationssäkerhet, normalt sett hanteras inom organisationen och inte i styrelsearbetet.

Utskottets eniga uppfattning var att den sena kommunikationen med nomineringspersoner och genom dem också med ledamöter ska ses som en brist i förhållande till de regler som gäller.

Ärendet så som anmälan var utformad är slutbehandlat, men frågor kvarstår inför att man ska utse nya eller genomföra omval av gamla ledamöter när de 17 månaderna går ut i höst. Instruktioner till nominerings-

personer har dröjt och har därmed skapat en viss oro bland nuvarande ledamöter.

Det är förstås min förhoppning att erfarenheterna från denna process bidrar till eftertanke och nya rutiner som bättre balanserar mellan krav på säkerhet och akademisk frihet liksom tilltro till de personer som ombetts och utsetts att sondera, fråga och föreslå ledamöter.

Herr talman! Det andra ärendet som väckt konstitutionsutskottets och mitt intresse är en anmälan om att en förflyttning av generaldirektören för Strålsäkerhetsmyndigheten kan ha genomförts med en del brister i hanteringen. KU begärde in upplysningar från Klimat- och näringslivsdepartementet avseende processen före, under och efter beslutet om att förflytta generaldirektören till Regeringskansliet.

I det nya energilandskap som målats upp av regeringspartierna har som bekant kärnkraften en avgörande roll. I strategin för den omvandlingen ingår såklart även Strålsäkerhetsmyndigheten och dess förutsättningar att ställa om från ett fokus på våra befintliga drygt 40 år gamla kraftverk till att bidra till utvecklingen av processer och organisation för att kunna bygga nya. Att i det sammanhanget fundera över om ledarskapet och tillgänglig kompetens är optimalt är naturligtvis fullt rimligt. Men i den mån det resonemanget leder till en slutsats om att det vore bättre på ett annat sätt måste såklart den förändringen skötas på ett korrekt sätt. Det är egentligen så självklart att det inte skulle behöva sägas.

Utskottet ställde frågor kring detta och fick svar från Regeringskansliet. Vi gav också generaldirektören, som så småningom flyttades till Regeringskansliet, en möjlighet att inkomma med sin syn på hur det hela hanterats. Berättelserna stämde helt enkelt inte överens, visade det sig då. Det kan man naturligtvis säga är fullständigt naturligt, men här framkom det att uppfattningarna gick isär avseende flera frågor och det ganska rejält.

Utskottet begärde in ytterligare information, bland annat tjänsteanteckningar från det möte där generaldirektören av statssekreteraren informerades om att man avsåg att genomföra en förflyttning för att på så sätt kunna tillsätta en ny ledning. Dessa anteckningar visade sig vara skrivna cirka fyra veckor efter mötet. Detta är inte förbjudet på något sätt, men man vet ju själv hur det fungerar när man läser gamla saker eller ska skriva något långt efteråt.

I efterhand konstaterar således utskottet att hela processen genomförts utan att statsrådet, klimat- och miljöministern, varit delaktig i möten eller på annat sätt. Det är i sig inte nödvändigtvis någon brist, men det ankommer ändå på statsrådet att säkerställa att processen varit korrekt och att den överenskommelse som nåtts verkligen varit ömsesidig och frivillig. Det är grunden för att utskottet därmed klassificerar ärendet som en brist.

Anf. 25 MALIN DANIELSSON (L):

Herr talman! En fråga som har varit högaktuell det senaste året är Sveriges anslutning till Nato. Det är ett granskningsärende som ännu inte har berörts här.

Ett ärende om Natoprocessen inkom, och det har vi granskat. Det avser den överenskommelse som den förra regeringen tecknade i Madrid och huruvida denna var inom regeringens mandat att skriva under. Utskottet konstaterar att avsiktsförklaringen var av politisk karaktär och icke bindande för Sverige och finner därmed inte fog för kritik. Resten är historia.

Prot. 2023/24:128
10 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Handläggning av vissa
regeringsärenden m.m.
(kapitel 2)*

Ett ärende som dock ger fog för kritik rör regeringens hantering av förflyttningen av Strålsäkerhetsmyndighetens generaldirektör.

Regeringen har rätt att flytta en generaldirektör från dennes uppdrag. Det kan ske med eller utan en överenskommelse om förflyttning. KU har tidigare påpekat att det är väldigt olyckligt om bilderna av om det har rätt frivillighet eller inte vid en förflyttning går isär och pekat på vikten av att det finns dokumentation där frivilligheten framgår så att man kan undanröja eventuella missförstånd.

Dokumentation från mötet mellan, i det granskade fallet, statssekreteraren och generaldirektören levde inte upp till de krav som bör kunna ställas, vilket gör att vi beslutat att påminna om vikten av dokumentation som styrker frivillighet.

Herr talman! Ett annat ärende som visade på brister är hanteringen av förkortade mandatperioder för ledamöter i högskole- och universitetsstyrelser. I samband med att regeringen meddelade att man för att säkerställa säkerhetskompetens i styrelserna valde att korta mandatperioden uppstod en debatt om akademisk frihet och armlängds avstånd till akademierna. Granskningen visar att beskedet om kortare mandatperioder kunde ha lämnats tidigare. Det hade kunnat undanröja eventuella missförstånd om syftet med beslutet, som uppstod i den efterföljande debatten.

Ett intressant ärende att granska det här året har handlat om riksnormen för försörjningsstöd. Detta är ett ärende som påverkar många människor som lever på marginalerna, där varje krona är viktig. I socialtjänstförordningen anges att riksnormen grundar sig på Konsumentverkets senaste pris- och konsumtionsundersökningar. I granskningen framkommer att olika regeringar under flera år även beaktat bland annat regeringens prognos för konsumentprisindex.

Det är på få områden som det accepteras att det inte framgår vilka underlag som används så att en viss förutsägbarhet kan råda. Därför bör det fortsättningsvis framgå vilka underlag och beräkningar som används. På så sätt skulle det bli tydligare och mer förutsägbart hur regeringen fastställer riksnormen.

Slutligen, herr talman, kan vår lagstiftningsprocess säkert upplevas som lång ibland, men tack vare att lagförslagen blir allsidigt belysta får vi också lagar av god kvalitet i Sverige. Genom remisser kan myndigheter, civilsamhälle och experter yttra sig över förslagen och bidra till att lagstiftningen blir både bättre och mer förankrad.

Frågan om beredningskrav och korta remisstider har även denna gång varit föremål för vår granskning, och även om det ska finnas möjlighet för en regering att skynda på processer där det kan vara nödvändigt är det någonting som ska nyttjas mycket sparsamt. Därför är det glädjande att vi i höstens granskning, då vi tog ett större grepp om frågan, fann att remisser med kortare svarstid än tre månader har blivit något mindre vanligt förekommande. Det som har ökat är i stället remisser med tre månaders svarstid, medan andelen som har haft ännu längre svarstid har varit konstant över tid. Detta är en positiv utveckling som vi gärna ser kan fortsätta i den riktningen.

Anf. 26 ULRIK NILSSON (M):

Herr talman! KU har ett enigt granskningsbetänkande – enigt i så måtto att alla partier har enats om var formella felaktigheter har begåtts eller var

förändrade rutiner hade kunnat förbättra hanteringen. Enigheten omfattar inte nödvändigtvis de politiska bedömningar som ligger bakom en regerings hantering av ärenden.

KU har därför valt att undvika att bli någon form av politisk smakdomare. Även de som inte delar regeringens uppfattning i sakfrågor är beredda att erkänna att det är rimligt att den regering som vi har i Sverige också har möjlighet att genomföra sin politik med hjälp av det som står till regeringens förfogande.

Herr talman! Låt mig mot bakgrund av denna relativt allmänna inledning eller deklaration något kommentera två av de aktuella ärendena. Som flera har sagt finns det om man är sista talare i någonting som vi är eniga om en viss risk för upprepning, men förhoppningsvis kan det finnas någon nyans som kan komplettera vad som tidigare sagts.

Det första ärendet gäller förflyttningen av Strålsäkerhetsverkets generaldirektör. Själva beslutet att förflytta generaldirektören är just ett sådant politiskt beslut som vi i sak inte ska granska. Olika partier kan ha olika uppfattning om det, men regeringen måste vara det organ som gör bedömningen av om det finns förtroende för generaldirektörens förmåga att genomföra den politik som regeringen önskar genomföra.

När så regeringen har tagit den ställningen och beslutet ska utföras finns det i princip två alternativ: Antingen skiljs generaldirektören från uppdraget genom att båda parter kommer överens om det, vilket kallas för frivillig avgång, eller så får man tillämpa den rutin som framgår av lagen om offentlig anställning.

Här är det viktigt, framför allt om frivillig avgång används, att det på ett tydligt sätt dokumenteras att parterna är eniga och under vilka former det hela ska ske. Från regeringen anges att avskiljandet i det aktuella fallet skett efter en överenskommelse, medan generaldirektören förnekar att så är fallet och hänvisar till att ”det fanns ingen frivillighet eller acceptans”.

Här saknas dokumentation om vilken av de här versionerna som är den korrekta. Ord står mot ord. Om vi stannar där väljer alltså KU att rikta kritik mot att det inte fanns någon dokumentation som entydigt visar hur avskiljandet har gått till.

Herr talman! I ärendet om förordnandet av ledamöter i styrelser vid universitet och högskolor anmälde regeringen till KU för att ha fattat beslut om en förkortad, i praktiken halverad, mandatperiod för de ledamöter som valdes till styrelserna i våra universitet och högskolor. Meddelandet om den förkortade tiden lämnades mycket nära inpå beslutet. Anmälaren väcker två frågeställningar: dels huruvida det kommer att vara möjligt för de valda att först sätta sig in i verksamheten och därefter aktivt kunna bidra innan dess att mandatperioden upphör, dels om beslutet om den avkortade mandatperioden innebär en inskränkning av den akademiska friheten.

Regeringens motiv för beslutet är att man vill säkerställa att det i styrelserna finns kompetens att bedöma säkerhetsfrågor. Bakgrunden som regeringen hänvisar till är att det i Säpos årsbok, Musts årsöversikt samt i en rapport från Totalförsvarets forskningsinstitut betonas, i lite olika ordalag, risken att säkerhetsskyddsvärdig information kan komma främmande makt till handa. FOI:s rapport kom den 26 april, och den 27 april togs beslutet att tillsätta styrelserna men med den förkortade mandatperioden. Regeringen har efter detta även tillsatt en utredning om hur man ska arbeta för att säkerställa kompetensen i styrelserna.

Prot. 2023/24:128
10 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Handläggning av vissa
regeringsärenden m.m.
(kapitel 2)*

Herr talman! Detta leder oss först till ett konstaterande, nämligen att regeringens syfte inte var att inskränka någon akademisk frihet. Det framstår som tydligt att det de facto handlade om säkerhetsfrågor. Behovet av säkerhetskompetens har inte heller, givet den information som KU tagit del av, ifrågasatts av utskottet. Det finns tydliga skäl att föra in krav på säkerhetskompetens.

Samtidigt leder detta till en annan fundering. Kinas intresse av att nyttiggöra andra länders forskningsresultat är knappast något nytt. Rysslands ambitioner att sätta egna intressen före samarbete har successivt blivit allt tydligare, från invasionen i Sydossetien via Krim till det fullskaliga kriget i Ukraina. Irans ambitioner och avsikter har också varit kända länge.

Frågan måste då bli varför ingen regering har agerat i detta ärende tidigare – varför vänta till dess att styrelserna skulle utses? Redan för ett antal år sedan kunde detta ha uppmärksammats. Här bär tidigare regering ett ansvar för att så inte skett, men även för sittande regering hade ett tidigare agerande varit önskvärt. Det hade gett tid till att förbereda beslutet och därmed undvika anklagelser om hot mot akademisk frihet. I den delen väljer KU att rikta kritik mot regeringen. Det var inte bra att beslutet kom direkt inpå att man utsåg ledamöter.

Herr talman! I båda dessa ärenden – avskiljandet av en generaldirektör respektive val av universitets- och högskolestyrelser – har KU inget att anföra i sak. Det är regeringen som värderar förtroendet för generaldirektörer, och behovet av säkerhetskompetens är välmotiverat. Vad KU har synpunkter på respektive kritik mot är formen. Beslut ska vara väl doku-
menterade, och för tydlighetens skull finns det alltid skäl att agera förr
snarare än senare.

Vissa frågor om statsråds tjänsteutövning (kapitel 4)

Anf. 27 HANS EKSTRÖM (S):

Herr talman! Det kommunala självstyret är en viktig del av den svenska demokratin. Att makten ska ligga så nära människor som möjligt gör att de politiska frågorna blir konkreta och begripliga och ger demokratin legitimitet.

Kommuners och regioners ekonomi är helt beroende av antalet arbetade timmar i ekonomin. När dessa minskar eller stagnerar får den kommunala sektorn problem. Detta riskerar i sin tur att leda till omfattande nedskärningar i sjukvård, omsorg och skola.

Regeringen avstod från att ge tillräckligt stöd för bortfallet i den kommunala ekonomin när man presenterade sin budget. Däremot uttalade finansministern sedan vid en presskonferens om den kommunala sektorns ekonomiska kris att det fanns en möjlighet att åberopa synnerliga skäl och därigenom gå med underskott i den kommunala ekonomin.

Detta gjorde man utan att någon rättslig bedömning hade gjorts när det gäller möjligheterna att åberopa synnerliga skäl. KU konstaterar att tillämpningen av regelverket för ekonomistyrning i kommuner och regioner är en fråga för varje enskild kommun och region.

Uppmaningen att utnyttja flexibiliteten som gavs kom att uppfattas som att finansministern gav ett generellt svar via sitt uttalande. Som tidigare kommunalråd kan jag konstatera att jag skulle ha uppfattat detta som

en framkomlig väg i en problematisk tid när finansministern uttalade detta. Finansministern är ansvarig för detta uttalande och dess följder.

Prot. 2023/24:128
10 juni

Anf. 28 VICTORIA TIBLOM (SD):

Herr talman! Enligt regeringsformen ska konstitutionsutskottet granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Granskningsbetänkandet är utan tvekan det allra mest omfattande betänkandet från konstitutionsutskottet. Under otaliga utskottsmöten och två dagars internat har vi vägt ord och diskuterat den information vi fått dels genom våra frågor till departementen, dels genom de utfrågningar som har gjorts. Ord har flyttats runt och bytts ut, allt för att få fram de där noggranna meningarna som sammanfattar varje granskningsärende.

Precis som föregående talare sagt i dag möjliggörs vårt arbete i utskottet av mycket kunniga ledamöter från alla åtta riksdagspartier och vårt fantastiska kansli. Tack!

För att i någon mån dela upp betänkandet när vi nu debatterar det i kammaren är det indelat i fyra block. Nu är det dags för block fyra: Vissa frågor om statsråds tjänsteutövning.

Vi har som sagt granskat 29 ärenden, och vi fann brister i fem av dem. Två av dessa bristärenden hör hemma i kategorin Vissa frågor om statsråds tjänsteutövning, och jag väljer att i mitt anförande fokusera på just dessa två. Båda ärendena gäller anmälningar mot klimat- och miljöminister Romina Pourmokhtari.

Det första ärendet gäller klimat- och miljöministerns uttalande om behovet av ny kärnkraft. Uttalandet gjordes vid en pressträff, och det har i granskningen framkommit att ministerns avsikt var att exemplifiera hur många reaktorer det beräknade elbehovet skulle kunna innebära. Samtidigt har det framkommit att uttalandet inte uppfattades som ett exempel utan som ett nytt besked från regeringen om ett framtida behov av ett visst antal nya kärnkraftsreaktorer.

KU konstaterar att uttalandet gjordes under den inledande presentationen och att ett liknande uttalande även återfinns i det pressmeddelande som publicerades. Även de presentationsbilder som visades på pressträffen innehåller en punkt som speglar uttalandet. Efter pressträffen uppstod frågor om regeringens officiella hållning. KU konstaterar att kommunikationen inte har varit tillräckligt tydlig men noterar samtidigt att man i efterhand kontaktade olika medier för att klargöra hur uttalandet skulle förstås.

I granskningen framkommer vidare att pressmeddelandet avpublicerades och ersattes av en artikel i syfte att undvika missförstånd. Hanteringen ger KU anledning att upprepa vad utskottet tidigare uttalat om ändringar och rättelser på regeringens webbplats. KU noterar att ministern har beklagat att rutinerna inte följts och att hon agerat efter att ha fått kännedom om att så inte var fallet.

Det andra ärendet gäller klimat- och miljöminister Romina Pourmokhtaris uttalande om klimathandlingsplanen, vilket har granskats av KU. I klimatlagen finns bestämmelser om en klimatpolitisk handlingsplan. Enligt denna ska regeringen vart fjärde år ta fram en sådan handlingsplan. Utskottet konstaterar att ministerns uttalande om att det i klimatlagen står att klimathandlingsplanen ”bör” överlämnas före årsskiftet var felaktigt. I klimatlagen står nämligen att handlingsplanen ”ska” lämnas till riksdagen året efter det att ordinarie val till riksdagen har hållits.

Gransknings-
betänkande

Vissa frågor om
statsråds tjänste-
utövning (kapitel 4)

I granskningen har det framkommit att ministern på eftermiddagen samma dag som uttalandet gjordes meddelade att regeringen kommer att presentera klimathandlingsplanen före årsskiftet, vilket sedan också skedde den 21 december 2023. Då presenterades *Regeringens klimathandlingsplan – hela vägen till nettonoll*. Därmed följde också regeringen den tidsplan som finns i klimatlagen.

Med dessa ord avslutar jag mitt anförande gällande årets granskning.

Anf. 29 LARS ENGSUND (M):

Herr talman! Jag ska dyka ned i några av de tolv granskningsärenden som handlar om vissa frågor om statsråds tjänsteutövning. I två av de tolv ärendena har utskottet funnit en brist, om än en svag sådan.

Det första gäller klimat- och miljöministerns uttalande om klimathandlingsplanen. I en tv-sänd intervju uttalade klimat- och miljöministern att klimathandlingsplanen ”bör” överlämnas före årsskiftet. Detta var givetvis felaktigt då det är ett ska-krav att lämna in klimathandlingsplanen vart fjärde år, året efter ett ordinarie riksdagsval. Emellertid kan vi konstatera att ministern rättade sitt uttalande några timmar senare, vilket är bra. I övrigt finns inget att tillägga i ärendet.

Herr talman! Det andra bristärendet gäller klimat- och miljöministerns uttalande om behovet av ny kärnkraft.

Vid en pressträff som avsåg åtgärder för befintlig och framtida kärnkraft uttalade statsrådet att minst tio nya kärnkraftsreaktorer behövs fram till år 2040. Denna information publicerades också på regeringens hemsida. Informationen togs senare bort från webben och ersattes av ny information men utan att man förklarade orsaken.

Det finns naturligtvis rutiner för publicering och avpublicering av information på regeringens webbplats. I det aktuella fallet har inte dessa rutiner följts, vilket utskottet funnit vara en brist.

Uttalandet om tio nya reaktorer användes som ett exempel för att beskriva den storhet i energimängd och elmängd som behövs för att bygga upp vårt elsystem. Min personliga ingång i detta – jag är gammal kärnkraftsingenjör – är att vi sannolikt behöver mer kärnkraft än tio nya reaktorer i framtiden. Jag hoppas att vi snart ser första spadtaget i marken för ny kärnkraft.

Herr talman! Det finns några andra granskningsärenden som jag väljer att lyfta.

Det gäller till exempel klimat- och miljöministerns hantering av handlingar inkomna som sms. Anmälan gäller klimat- och miljöministerns hantering av sina sms-konversationer. Det gäller främst sms-konversationer som ministern har haft med vissa företagsledare som ministern raderat eller gallrat i enlighet med Regeringskansliets rutiner. Utskottet har inte funnit att ministern gjort något felaktigt. Således finner utskottet ingen anledning att göra något uttalande.

Vidare gäller det utrikesministerns användande av en social medieplattform. Anmälaren tar sikte på utrikesministerns hantering av känslig information på plattformen X. Anmälaren ifrågasätter lämpligheten i utrikesministerns informationshantering på X och undrar över dess eventuella konsekvenser för Sveriges säkerhets- och utrikespolitik. Vid granskningen av ärendet har det framkommit att utrikesministern inte hanterat uppgifter som omfattas av säkerhetsskyddsförordningen på X. Utskottet noterar

vidare att man i allmänhet inte kan råda över vilket innehåll olika avsändare skickar på olika medieplattformar.

Herr talman! Slutligen rör flera av ärendena uttalanden av statsråd. I inget av dessa uttalandeärenden har utskottet funnit några brister. En uppmaning till riksdagens ledamöter är att vi behöver ha lite större förståelse för att det ibland kan gå fort i val av ord och annat, särskilt då anföranden inte är förberedda och kanske ska ges på momangen. Det gäller statsråd, och det gäller oss. Vi är som bekant inga maskiner, så ibland blir det fort och fel.

Anf. 30 SAMUEL GONZALEZ WESTLING (V):

Herr talman! Den 7 oktober genomförde Hamas en vedervärdig terrorattack mot israeler, där över 1 000 människor mördades och åtskilliga andra togs som gisslan. Dådet fördömdes unisont av omvärlden, och vi är alla djupt berörda av det hemska som skett. Allt våld mot civila måste och ska fördömas.

Att Israel har en formell rätt att försvara sig efter den attacken är ett odiskutabelt faktum – det har åtminstone inte i Sverige rätt några som helst tvivel om det. Men hur fruktansvärd attacken mot Israel än var så var Israels respons initialt minst lika hänsynslös. Det tog inte lång tid förrän dödsiffrorna på andra sidan bland civila, kvinnor och barn långt överskred de första dödsiffrorna den 7 oktober.

Så här flera månader i efterhand är det ingen förutom de allra mest hjärtlösa och kallsinniga som kan ha en annan åsikt än att det som just nu sker i Gaza är ett pågående folkmord. Även om utskottet vill understryka att det inte har att bedöma huruvida Israels handlande i något avseende varit proportionerligt eller ej vill jag inte lämna denna talarstol utan att själv få detta sagt. Våldet i Palestina måste få ett slut. En permanent vapenvila måste införas, och ockupationen måste upphöra.

Det är dock, som sagt, inte själva kriget som konstitutionsutskottet har haft att granska, inte heller regeringens sammantagna hantering av det. Konstitutionsutskottet har haft i uppgift att granska utrikesminister Tobias Billströms uttalande kring begreppet proportionalitet, närmare bestämt vid Nordiska rådets möte i Oslo den 1 november 2023. Även om andra uttalanden som gjorts av utrikesministern nämns i granskningen är det alltså endast uttalandet vid Nordiska rådet som granskats.

Herr talman! På en fråga från en ledamot i Nordiska rådet om huruvida utrikesministern ansåg att en attack från Israel två dagar tidigare mot en flyktingförläggning var proportionerlig svarade utrikesministern bland annat så här:

”Israels respons är proportionerlig. Som regeringen har sagt har Israel en rätt att försvara sig militärt mot Hamas terroristattacker, och det var detta som avsågs med det här begreppet. Men som jag sa har vi också sagt att Israels legitima respons måste ske i enlighet med den internationella humanitära rätten. Bedömningen av proportionalitet i detta avseende måste ske från fall till fall med beaktande av de specifika omständigheter som råder.”

Konstitutionsutskottet höll en utfrågning med utrikesministern där han bland annat framhöll att det finns två olika sätt att använda begreppet proportionalitet på. Det ena gäller när våld får användas. Reglerna för detta finns i den allmänna folkrätten. De finns i FN-stadgans våldsförbud, och

Prot. 2023/24:128
10 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Vissa frågor om
statsråds tjänste-
utövning (kapitel 4)*

de finns i undantagen från detta. Det andra gäller betydelsen i fråga om hur våld får användas enligt den humanitära rätten.

När utrikesministern tillfrågades om huruvida det fanns skäl till eftertanke och om han kunde ha varit tydligare i sina uttalanden för att minska risken för eventuella missförstånd i fråga om vad han menade med begreppet proportionalitet underströk han på nytt att i det sammanhang som diskuterades hade proportionalitetsbegreppet hela tiden varit tydligt från regeringens sida. Skillnaden mellan att man har rätt att försvara sig och hur man gör det har hela tiden varit tydlig.

Konstitutionsutskottet har därför i sitt ställningstagande konstaterat att begreppet proportionalitet används både när det gäller frågan om huruvida rätt till självförsvar föreligger och när det gäller huruvida handlingar vidtas i enlighet med den internationella humanitära rätten.

Utskottet noterar också att Internationella domstolen i Haag har tagit upp en talan som Sydafrika väckt mot Israel angående tillämpning av konventionen om förebyggande och bestraffning av brottet folkmord.

Som utskottet uttalat tidigare har statsråd i likhet med andra medborgare rätt att göra uttalanden i olika sammanhang, men särskilda hänsyn kan behöva tas när det gäller uttalanden på utrikespolitikens område då utrikespolitiken skiljer sig från andra politikområden. Diplomatiska hänsyn ställer särskilda krav på varsamhet och nyansering samtidigt som språkbruket ska vara korrekt.

Utskottets nu aktuella granskning har koncentrerats till utrikesminister Tobias Billströms användning av begreppet proportionalitet i en replik vid Nordiska rådets möte den 1 november. Av uttalandet, läst i dess helhet, framgår att utrikesministern inte avsåg att uttala sig om huruvida Israels agerande varit proportionerligt i den mening som avses inom den internationella humanitära rätten och att han eftersträvade att tydliggöra vad som avsågs.

Mot bakgrund av de särskilda krav som ställs på uttalanden av den minister som ansvarar för utrikespolitiken vill utskottet påminna om betydelsen av att utrikesministerns uttalanden till sitt innehåll är så formulerade att de inte leder till missförstånd. Även om det aktuella uttalandet inte kan anses missvisande kan det konstateras att det har kommit att uppfattas på olika sätt i den politiska debatten.

Anf. 31 MALIN BJÖRK (C):

Herr talman! Vi är nu framme vid den sista debatten för dagen om KU:s vårgranskning av regeringen. Debatten rör ett kapitel med rubriken Vissa frågor om statsråds tjänsteutövning. Det är här de flesta av årets anmälningar har samlats, närmare bestämt tolv av de ärenden som vi uttalat oss om i år. Flertalet av dem är sådana där ett statsråd har anmälts till KU på grund av något uttalande som statsrådet gjort och som anmälaren menar inte varit korrekt.

Här finns två ärenden där vi i KU tydligt påtalat brister i ett statsråds agerande. Båda dessa ärenden rör uttalanden som gjorts av statsrådet Romina Pourmokhtari. Att det är just klimat- och miljöministern som i år står för merparten av de ärenden där KU funnit brister ska förstås ses i ljuset av att det gjorts många anmälningar mot just henne under det gångna året. Det är i sin tur ett utslag av att det varit stort fokus på klimat- och miljöpolitik. Den politik som regeringen fört på området har fått utstå en hel del

kritik från många olika håll, en kritik som bland annat handlat om sänkta ambitioner.

Centerpartiet ligger bakom en av KU-anmälningarna mot statsrådet. Den rör ett uttalande som gjordes när hon gästade TV4:s *Nyhetsmorgon* i december förra året, en tidpunkt då många otåligt väntade på regeringens klimathandlingsplan. I intervjun fick statsrådet frågan när denna plan skulle presenteras men gav inget klart besked om tidpunkt. Hon blev då fortsatt pressad av programledarna om tidpunkten, eftersom planen enligt klimatlagen ska levereras till riksdagen året efter ordinarie val – tiden höll alltså på att rinna ut. Ministern framhöll då att planen enligt klimatlagen bör komma före det stundande årsskiftet. Detta påstående var direkt felaktigt, eftersom lagen på den här punkten är tvingande med ett ska-krav; tidpunkten för leverans från regeringens sida är inte valfri.

Efter att ministern KU-anmälts rättade hon sitt uttalande. Men det spelar förstås ingen roll när det gäller hur KU bedömer själva uttalandet. Ett statsråd måste uttala sig sakligt korrekt. Det ska inte krävas en KU-anmälan för att uppmärksamma att det inte blivit rätt. I det här fallet fanns heller inget utrymme för olika tolkningar av ministerns uttalande. Därför ses det som en brist i statsrådets agerande.

Herr talman! Det andra ärende där vi i KU funnit brister i statsrådet Romina Pourmokhtaris agerande gäller ett uttalande som gjordes vid en pressträff, som nämnts tidigare av kollegor här. Det var en pressträff där man pratade om det prognostiserade elbehovet och vad det skulle kunna medföra gällande antalet nya kärnkraftsreaktorer. Samtidigt visades en Powerpoint-presentation om att elbehovet motsvarade tio nya reaktorer, som skulle byggas före 2040. Uttalandet kom att uppfattas som ett nytt besked från regeringen om ett framtida behov av kärnkraftsreaktorer, alltså ny politik. Samma uttalande som gjordes vid dragningen under pressträffen fanns också med i ett pressmeddelande som publicerades.

Efter pressträffen uppstod frågor om regeringens officiella hållning gällande behovet av ny kärnkraft. Därefter kom pressmeddelandet att avpubliceras och ersättas av en artikel. Det här skedde dock utan att man följde de rutiner som gäller för ändringar och rättelser på regeringens webbplats. Det finns tydliga rutiner för sådana rättelser. Att rutinerna inte följdes utgör enligt KU en brist.

Herr talman! Utöver de två ärenden jag nämnt, där vi funnit dessa brister, finns i det här avsnittet i betänkandet ytterligare en handfull ärenden där KU gör medskick till regeringen. Jag vill nämna ett par av dem.

Ett ärende handlar om hur statsrådet Romina Pourmokhtari hanterat handlingar som kommit in som sms. Här framhåller utskottet att sms är handlingar som ska tas om hand och hanteras som allmänna handlingar. När det gäller sådana handlingar är det viktigt att det görs noggranna överväganden även vid gallring och att gallring sker i enlighet med gällande föreskrifter och beslut. Det här kan vara ett bra medskick, eftersom mer och mer av den kommunikation som kommer till regeringens företrädare kommer just via exempelvis sms.

Även utrikesministern har varit föremål för vår granskning i ett par ärenden. Ett av dem rör hur utrikesministern använt den sociala medieplattformen X, tidigare Twitter. Här betonar utskottet vikten av att uppgifter som omfattas av sekretess hanteras på ett säkert sätt. Under granskningen visade det sig att utrikesministern hade ett privat konto som sam-

Prot. 2023/24:128
10 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Vissa frågor om
statsråds tjänste-
utövning (kapitel 4)*

tidigt innehöll information om att han är Sveriges utrikesminister. Det här var ett privat konto som Regeringskansliet alltså inte ansvarade för utan han själv. Men genom att titeln Sveriges utrikesminister angavs finns det en risk att kontot uppfattats som hans officiella konto. Därför har utskottet särskilt noterat att det finns rekommendationer som tagits fram av Regeringskansliet för hur statsråd ska hantera sina konton i sociala medier. Utskottet förordar att dessa följs.

Anf. 32 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD):

Herr talman! I det här kapitlet finns en rad ärenden som grundar sig i uttalanden av statsråd. Förra året beslutade konstitutionsutskottet att i bedömningarna göra en distinktion mellan uttalanden beroende på i vilket sammanhang uttalandet gjorts. Syftet var att få bort okynnesanmälningarna, för att använda Martin Tunströms benämning i Barometern.

Ett statsråd har i likhet med alla andra medborgare rätt att göra uttalanden. Med hänsyn till ett statsråds speciella ställning kan dock särskild försiktighet behöva iakttas. Ett statsråds uttalanden förväntas vara korrekta, inte minst när statsrådet svarar på frågor från riksdagens ledamöter inom ramen för riksdagens kontrollmakt, det vill säga vid interpellationsdebatter och skriftliga frågor. Dessa svar är väl förberedda. Vid riksdagens frågestund är frågorna dock inte kända av statsrådet i förväg. Hänsyn bör då tas till att svaren till skillnad från svar på interpellationer och skriftliga frågor ska lämnas utan betänketid.

Som ett exempel på sådana ärenden kan nämnas finansminister Elisabeth Svantessons uttalande om subventionerna till vindkraft. Hennes svar kunde tolkas som att vindkraften fått subventioner på mellan 60 och 100 miljarder kronor genom elcertifikatssystemet. Den uppgiften gällde i själva verket kostnaderna för samtliga förnybara kraftslag i elcertifikatssystemet. Hade hon varit tydligare i sitt svar hade risken för feltolkning sannolikt kunnat undvikas. Granskningen gav dock inte anledning till något uttalande av utskottet.

Detsamma gäller energi- och näringsminister Ebba Buschs svar vid en frågestund på en fråga om utfallet av elstödet till hushåll i södra Sverige och hur det förhöll sig till EU:s statsstödsregler. Statsrådet svarade att regeringen skulle återkomma till statsstödsprövningen och att en anmälan om statsstöd hade skickats till kommissionen. Det var dock en föranmälan som hade skickats in till kommissionen. Inte heller detta ärende gav anledning till något uttalande av utskottet.

Herr talman! I detta avsnitt återfinns också, som vi hört tidigare, frågan om utrikesminister Tobias Billströms användning av begreppet proportionalitet den 1 november 2023 som svar på en fråga om proportionalitet i Israels krigsföring med avseende på attacker mot flyktinglägret i Jabalia.

Begreppet proportionalitet avser enligt FN-stadgan ett lands rätt till självförsvar vid ett väpnat angrepp; självförsvaret ska stå i proportion till angreppshandlingen. Inom den internationella humanitära rätten innebär dock proportionalitet att den militära betydelsen av ett anfall måste stå i proportion till de risker som civilbefolkningen och civil egendom utsätts för. Utskottets granskning visar att utrikesministern i sitt huvudinlägg vid ett möte med Nordiska rådet inte berörde situationen i Israel och Gaza. I sitt svar på en fråga efteråt använder han begreppet proportionalitet i båda dess betydelser:

”Israel har en självklar rätt att försvara sig mot Hamas terrorism och urskillningslösa raketbeskjutning. Lika självklart är det att Israels legitima respons måste ske i enlighet med folkrätten och särskilt den internationella humanitära rätten. Den internationella humanitära rätten syftar till att begränsa lidandet för civilbefolkningen och alla parter i en konflikt. Alla parter måste följa detta.”

Därpå upprepar han med andra ord begreppets två innebörder:

”Israels respons är proportionerlig. Som regeringen har sagt har Israel en rätt att försvara sig militärt mot Hamas terroristattacker, och det var detta som avsågs med det här begreppet. Men som jag sa har vi också sagt att Israels legitima respons måste ske i enlighet med den internationella humanitära rätten. Bedömningen av proportionalitet i detta avseende måste ske från fall till fall med beaktande av de specifika omständigheter som råder.”

Utskottet vill understryka att det inte har att bedöma huruvida Israels handlande i något avseende har varit proportionerligt eller ej. Det kommer Internationella brottmålsdomstolen i Haag att göra. Men utskottet konstaterar att utrikesministern har använt begreppet proportionalitet i båda dess betydelser. Av uttalandet i sin helhet framgår att utrikesministern inte avsåg att uttala sig om huruvida Israels agerande varit proportionerligt i den mening som avses inom den internationella humanitära rätten och att han eftersträvade att tydliggöra vad som avsågs.

Utskottet vill påminna om att det ställs särskilda krav på en utrikesminister att uttalanden är så formulerade att de inte kan leda till missförstånd. Det aktuella uttalandet kan inte anses som missvisande, men det har kommit att uppfattas på olika sätt i den politiska debatten.

Av annan karaktär är uttalanden i samband med pressträffar om en specifik fråga. Som exempel kan tas när finansminister Elisabeth Svantesson vid en pressträff presenterade förslag i budgetpropositionen för 2024 om statsbidrag till kommuner och regioner. Hon sa då följande:

”Men man kan också använda den flexibilitet som finns i själva regelverket. Det handlar om resultatutjämningsreformen, det handlar också om att som flera kommuner och regioner nu gör, åberopa synnerliga skäl.”

Detta kunde missuppfattas som en uppmaning till kommuner och regioner att agera på ett visst sätt, vilket skulle ha brutit mot den kommunala självstyrelsen. Att generellt uppmana kommunsektorn att använda den flexibilitet som finns i regelverket och därvid använda sig av exempel kan däremot inte anses stå i strid med den kommunala självstyrelsen. Sådana uppmaningar bör dock göras med viss försiktighet för att de inte ska uppfattas som anvisningar till kommuner och regioner att tolka lagstiftningen på ett visst sätt.

Herr talman! Det finns många fler intressanta ärenden i granskningsbetänkandet, men jag nöjer mig med att ta upp dessa. I stället vill jag uppmana till läsning av detta intressanta dokument, ungefär så tjockt som jag visar här i talarstolen.

Eftersom detta är den sista debatt som jag vet om att jag i dag kommer att delta i vill jag passa på att tacka kammarkansliet och även KU-kansliet för gott samarbete under året. Jag önskar er en riktigt trevlig och vederkveckande sommar.

Anf. 33 JAN RIISE (MP):

Herr talman! Vi närmar oss slutet av detta granskningsmaraton, och jag tackar för möjligheten att lägga till något – sannolikt upprepa något som redan har sagts – och i bästa fall peka på någon gemensam nämnare som kan behöva påminnas om.

Det faller sig naturligt att Miljöpartiet har särskilt skarpa ögon för sådant som rör klimat- och miljöfrågor, och vi lyssnar särskilt noga när sådana frågor avhandlas vid regeringens presskonferenser, i frågestunder och i debatter. Med detta i minnet är det förstås så att flertalet KU-anmälningar från mina partikamrater handlar om just dessa ämnen, även om vi har varit inblandade i andra. Jag tänkte ta upp två exempel.

Det ena exemplet gäller en fråga ställd till finansministern under en frågestund, och den handlade delvis om subventioner till utbyggnad av vindkraft. Det andra exemplet handlar om den pressträff som egentligen skulle handla om Strålsäkerhetsmyndighetens delvis nya uppgifter i ljuset av en svensk storsatsning på ny kärnkraft men som kom att handla om en uppgift om tio nya reaktorer.

Stödet för utbyggnad av vindkraft har de senaste dryga 20 åren hantrats som en del av det så kallade elcertifikatssystemet. I all korthet handlar det om att vindkraftens andel av de medlen är, eller snarare har varit, dryga 20 miljarder kronor, vilket i sin tur är omkring en tredjedel, eller en fjärdedel, av de totala stödbeloppen.

Finansministern använde i sitt svar på en fråga om detta i kammaren hela summan, och hon antydde därmed att stödet till vindkraften har överstigit 60 miljarder kronor, vilket föranledde en KU-anmälan från en av mina partikollegor. Jag har tidigare talat om dels att vi bara är människor, dels att uttalanden i oförberedda sammanhang ses med lite mildare ögon, eller mellan fingrarna, men att ambitionen alltid måste vara att det som sägs ska vara korrekt så långt det går.

I samband med granskningen ställdes frågor till Regeringskansliet och finansministern om underlaget för uttalandet, varvid det framkom att statsrådet i hastigheten och i förbiseende använt hela summan i svaret där det borde ha varit den del som faktiskt berörde vindkraften. Det här gör det svårt att klandra, enligt samma tes om att vi är blott människor, men det är likafullt olyckligt att det inte blir rätt.

Det andra ärendet som ledde till en anmälan handlade om den presskonferens som gällde Strålsäkerhetsmyndigheten. Presentationen och pressmeddelandet kunde relativt intuitivt tolkas som ny politik från regeringens sida avseende antalet kärnkraftsreaktorer. Jag har berört detta tidigare i dag, men jag säger det igen: Det är viktigt att den kommunikation som delas inte bara med dem som råkar vara närvarande utan med i princip hela världen, om än med de begränsningar som olika översättningsprogram kan medföra, är korrekt.

Det är självklart inte bra när regeringen i egenskap av just regering och inte partirepresentanter informerar på ett sätt som kan missförstås. Att vara tydlig, för att inte säga övertydlig, är absolut nödvändigt och står över eventuella politiska poäng eller meddelanden. Om ett besked kan tolkas som ny politik inom ett område som handlar om investeringar på hundratals eller tusentals miljarder måste det vara riktigt, alldeles oavsett vem som kommunicerar.

Det första ärendet ledde inte till någon kommentar om brist från utskottets sida, vilket det andra ärendet gjorde. Mitt budskap är ungefär det samma; det är mycket viktigt att det blir korrekt så långt det går. Jag förstår att man inte alltid säger rätt saker vid oförberedda tillfällen, men likafullt står de och faller med detta. Det är väl känt att om en lögn upprepas tillräckligt ofta blir den en sanning. Vi hörde det senast häromdagen i en EU-debatt där någon uttryckte att siffran har använts i många sammanhang, men det hjälper inte om den inte är korrekt.

Min förhoppning avseende det här ärendet är att det så småningom når regeringen och även oss andra som sitter här att i görligaste mån vara så korrekta som möjligt.

(Applåder)

I detta anförande instämde Jacob Risberg (MP).

Anf. 34 MALIN DANIELSSON (L):

Herr talman! Precis som mina kollegor tidigare har redogjort för är det viktigt att uttalanden från statsråd är korrekta och sakliga. Ett antal uttalanden har granskats i år, och flertalet har, som vi har varit inne på tidigare, handlat om det politikområde som har varit mest i fokus under året, nämligen klimat och miljö.

Bland annat har vi granskat ett uttalande som klimat- och miljöministern gjorde angående utsläppsminskningar och konstaterat att det fanns underlag som kunde styrka uttalandet.

När det gäller klimat- och miljöministerns uttalande om behovet av ny kärnkraft kan det konstateras att kommunikationen ledde till frågetecken. Uttalandet klargjordes i efterhand, men hanteringen av ändringar och rättelser följde inte den fastställda rutin som finns inom Regeringskansliet. Vi noterar även att ministern har beklagat att rutinerna inte följts och att hon agerade när det kom till hennes kännedom att så inte var fallet.

I ett uttalande som gjordes i en intervjusituation sa klimat- och miljöministern felaktigt ”bör” i stället för ”ska” när det gäller tidpunkten för överlämnandet av klimathandlingsplanen till riksdagen. Det misstaget rättades samma dag. Dock finns det fog för att peka på detta som en brist.

Herr talman! Ytterligare ett uttalande handlade om satsningar på klimatanpassning. Under en särskild debatt här i riksdagen utgick statsrådet från de anslagsnivåer som gällde när debatten ägde rum, det vill säga nivåerna för 2023. Nya anslagsnivåer för 2024 hade vid tillfället beslutats men inte offentliggjorts. Dessa anslagsnivåer blev offentliga dagen efter den särskilda debatten i samband med överlämnandet av budgetpropositionen till riksdagen. Det fanns därför inget skäl för utskottet att göra något uttalande om detta uttalande.

Herr talman! Förutom klimat och miljö har kriget mellan Hamas och Israel varit i fokus under året.

Begreppet proportionalitet har flera betydelser. Dels kan det vara en fråga om rätt till självförsvar, dels kan det användas när det gäller huruvida handlingar som vidtagits är i enlighet med den internationella humanitära rätten.

Granskningen visar att utrikesministern har varit väl insatt i hur begreppet kan användas och varit noga med att sätta det i rätt kontext vid olika uttalanden som gjorts. Eftersom det ställs särskilda krav på uttalan-

den av den minister som ansvarar för utrikespolitiken påminner utskottet om betydelsen av att utrikesministerns uttalanden är formulerade så att de inte leder till missförstånd. Även om det aktuella uttalandet inte kan anses missvisande kan det konstateras att det har kommit att uppfattas på olika sätt i den politiska debatten.

Herr talman! Jag ska säga ett par ord om sms och sociala medier.

Att våra statsråd är tillgängliga är väldigt välkommet. Det är även viktigt med öppenhet och transparens, vilket vår offentlighetsprincip borgar för. Det som är en allmän handling ska också hanteras som en allmän handling.

Det var troligen enklare förr när man för skriftlig kommunikation var hänvisad till papper och penna. Både tid och kostnad gjorde att inflödet av meddelanden till ett statsråd då var mycket mer begränsat. I dag kan man enkelt och billigt skicka ett mejl, ett sms, ett meddelande i Messenger, Signal eller Whatsapp eller en tweet till ett statsråd. Kommunikationsmöjligheterna är många, och allt som flödar in ska faktiskt inte sparas. En del ska gallras bort.

I de två granskade fallen, klimat- och miljöministerns sms och utrikesministerns meddelande på plattformen X, finner vi att de har hanterat kommunikationen enligt offentlighetsprincipens alla regler. Dock gör vi ett mindre medskick till utrikesministern att ta en extra titt på Regeringskansliets rekommendationer för hantering av konton i sociala medier.

Slutligen, herr talman, vill jag som en av de sista talarna i den här debatten och då det här är mitt sista anförande i dag – det här är ju lite av konstitutionsutskottets utspring inför sommaren – passa på att tacka kansliet och kollegorna för gott samarbete under granskningen och hela året. Jag vill också önska talmannen, kansliet och kollegorna en riktigt skön sommar.

Anf. 35 PER-ARNE HÅKANSSON (S):

Herr talman! Konstitutionsutskottets granskningsarbete är verkligen mångfasetterat och spänner över i princip alla politikområden.

Jag vill här fästa uppmärksamhet på en del frågor som också berörts i tidigare anföranden vad gäller statsråds tjänsteutövning. De berör klimatpolitiken, energiförsörjningen, situationen i Mellanöstern och hanteringen av sociala medier och kommunikationsverktyg i det offentliga samtalet. Var för sig är de omfattande ämnesområden, men de har aktualiserats i granskningsarbetet utifrån specifika uttalanden som statsråd avgett i sin tjänsteutövning.

En utgångspunkt när vi i konstitutionsutskottet tar oss an inkomna anmälningar som tar fasta på uttalanden av statsråd är att de ska bygga på saklighet och vara väl underbyggda.

Samtidigt ska det finnas utrymme för bedömning utifrån i vilka sammanhang som uttalandena som sådana framförs. Handlar det om väl förberedda presskonferenser, interpellationsdebatter i riksdagens kammare eller svar på skriftliga frågor ställs särskilda krav på saklighet och korrekthet. Rör det sig om till exempel tv- eller radiodebatter, intervjuer eller situationer där uttalanden inte kan förberedas på samma sätt är bedömningsgrunden rent generellt en annan – även om givetvis också dessa sammanhang får bedömas var för sig.

Herr talman! I vårens granskningsarbete har vi funnit brister när det gäller två uttalanden av klimat- och miljöminister Romina Pourmokhtari som jag här vill ge några reflektioner kring.

Låt mig börja med Romina Pourmokhtaris uttalande om klimathandlingsplanen. I två anmälningar begärdes en granskning av uttalandet. I anmälningarna görs gällande att ministern lämnat oriktiga uppgifter om rådande svensk lagstiftning i en tv-sänd intervju.

När det gäller lagstiftningen kan konstateras att det i 5 § klimatlagen finns bestämmelser om en klimatpolitisk handlingsplan. Det framgår också att handlingsplanen ska lämnas till riksdagen året efter att ordinarie val hållits. Paragrafen innehåller därutöver bestämmelser om vad handlingsplanen ska innehålla.

Utskottet konstaterar därmed att ministerns uttalande att det i klimatlagen står att klimathandlingsplanen ”bör” överlämnas till riksdagen före årsskiftet var felaktigt. Den ska överlämnas. Det är vad som gäller.

Konstitutionsutskottet har i ärendet förutom skriftliga frågor till departementet också haft en öppen utfrågning av Romina Pourmokhtari.

I granskningen har det förvisso framkommit att Romina Pourmokhtari på eftermiddagen samma dag som uttalandet gjordes meddelade att regeringen skulle komma att presentera klimathandlingsplanen före årsskiftet. Så skedde också, men utan tvivel i elfte timmen någon av de sista dagarna i december. Det uttalande anmälningen tar fasta på gör att det inte går att komma ifrån att denna hantering får betraktas som bristande.

Herr talman! Ett annat ärende om bristande tjänsteutövning av miljö- och klimatministern rör uttalandet om behovet av ny kärnkraft.

I anmälan hänvisas till den presskonferens på Regeringskansliet i augusti 2023 där Romina Pourmokhtari uttalade att minst tio nya konventionella kärnkraftsreaktorer krävs till 2040-talet för att möta Sveriges framtida elbehov.

Vidare anges att energi- och näringsminister Ebba Buschs statssekreterare med ansvar för energifrågor ska ha sagt i en intervju i Aftonbladet att regeringen inte har fastställt mål eller bedömning på den detaljnivån. Det anfördes också att regeringen enligt medieuppgifter tagit bort ett pressmeddelande och ersatt det med ett annat utan att förklara varför.

Till grund för granskningen har bland annat legat en promemoria som upprättats inom Klimat- och näringslivsdepartementet och en utfrågning som KU höll med Romina Pourmokhtari.

I granskningen har i efterhand betonats att ministerns avsikt var att exemplifiera hur många reaktorer som det beräknade elbehovet skulle kunna innebära. Det har dock framkommit att uttalandet inte uppfattades som ett exempel utan som ett nytt besked från regeringen om ett framtida behov av ett visst antal kärnkraftsreaktorer.

KU konstaterar att kommunikationen inte varit tillräckligt tydlig men noterar att man i efterhand kontaktade olika medier för att försöka klargöra hur uttalandet skulle förstås. Det framkommer vidare att pressmeddelandet avpublicerades och ersattes av en artikel i syfte att undvika fler missförstånd.

Hanteringen ger oss i KU anledning att upprepa det vi tidigare framfört om ändringar och rättelser på regeringens webbplats. KU noterar också att Romina Pourmokhtari beklagat att rutinerna inte följts. Slutsatsen blir lika fullt att detta betecknas som en brist.

Herr talman! Utöver de bristärenden som jag redogjort för här har konstitutionsutskottet i sin granskning noterat en del andra resultat som jag tänker kan omnämnas särskilt. Det är anmälningar där vi haft en hel del diskussion och fått göra en del avvägningar dels utifrån utfrågningar, dels utifrån skriftliga frågor och promemorior som finns med i handlingarna.

Ett av dessa ärenden är utrikesminister Tobias Billströms användning av begreppet proportionalitet i samband med ett uttalande i Nordiska rådet den 1 november, några veckor efter Hamas terrorattack mot kibbutzer i Israel den 7 oktober.

Sedan dess har vi dagligen kunnat följa den fruktansvärda händelseutvecklingen i Gaza, där i nuläget över 30 000, kanske 40 000, människor har fått sätta livet till, där över 60 000 personer uppges ha skadats, varav många kvinnor och barn och patienter på sjukhus, och där hundratals gisslantagna fortfarande hålls fångna av Hamas. Det är en omfattande tragedi som utspelar sig, och vi är många som är starkt berörda och engagerade. Där får hoppet om fred inte släckas, och ansträngningarna och arbetet med detta behöver fortgå kontinuerligt.

Just frågan om proportionalitet i krigföringen från Israels sida har aktualiserats av Internationella brottsmålsdomstolen i Haag nyligen. Det handlar i detta fall om internationell rätt och folkrättsfrågor. Jag vill därför understryka att konstitutionsutskottets granskning och anmälan har tagit fasta på just begreppet proportionalitet utifrån utrikesminister Billströms uttalande vid det aktuella tillfället i samband med Nordiska rådets möte i månadsskiftet mellan oktober och november 2023. Det handlar inte om någon bedömning från vår sida av huruvida Israels handlande varit proportionerligt eller ej. Detta i sig är, som nämnts, en fråga för internationella rättsinstanser.

Eftersom det ställs särskilda krav på uttalanden av den minister som ansvarar för utrikespolitiken påminner utskottet om betydelsen av att utrikesministerns uttalanden är formulerade så att de inte leder till missförstånd.

I detta fall uttalade Billström i sitt svar att Israels handlande var proportionerligt. Läst i dess helhet framgår förvisso att avsikten inte var att uttala sig om huruvida agerandet varit proportionerligt i den mening som avses i den internationella rätten och att han ändå eftersträfvade att i efterföljande meningar tydliggöra vad som avsågs. Även om det aktuella uttalandet inte kan anses missvisande sett i sin helhet med följande resonemang och meningar kan det onekligen konstateras att det kommit att uppfattas på olika sätt i den politiska debatten.

Herr talman! Slutligen vill jag säga några ord om utrikesminister Tobias Billströms användande av en social medieplattform, i detta fall X. I granskningen betonar utskottet vikten av att uppgifter som omfattas av sekretess hanteras på ett säkert sätt. Ur tryckfrihetsrättslig synpunkt ser vi ingen anledning till något uttalande.

När det gäller själva utformningen av ministerns privata konto på X, en i sammanhanget högst kontroversiell plattform som även EU-kommissionen har uttryckt farhågor om ur säkerhetssynpunkt, kan vi konstatera att det inte tydligt framgår av kontot om det är Tobias Billström som privatperson eller som partiföreträdare som är ansvarig. Man kan fråga sig vad som i så fall skulle vara skillnaden. Det är en balansgång att hantera, och vi vill framhålla de rekommendationer och den vägledning som Reger-

Anf. 36 ULRIK NILSSON (M):

Herr talman! Av de tolv ärenden som ryms inom Vissa frågor om statsråds tjänsteutövning vill jag kommentera två stycken lite ytterligare.

Det första ärendet är socialtjänstministerns tjänsteutövning i lagstiftningsärenden som rör våldsutsatta barn. Bakom denna långa rubrik döljer sig frågan om när nya lagstiftningar inom området kan förväntas ligga på riksdagens bord.

Socialtjänstministern uppgav i en intervju att en proposition ska lämnas till riksdagen under 2024 men att någon tidsplan för detta inte fanns. Intervjun publicerades den 5 januari 2024 i Dagens Nyheter. Den 16 januari presenterade regeringen propositionsförteckningen, där det framgår att propositionen *Tryggare hem för barn* kan förväntas i september 2024.

I december, det vill säga innan propositionsförteckningen kom, lämnade justitieministern en uppgift till civilutskottet om att lagrådsremiss och proposition i ärendet skulle hanteras under våren med proposition i september. Samma uppgift bekräftade justitieministern som svar på en skriftlig fråga den 17 januari.

Här rör det sig om olika angivelser av tid, och det är också något oklart om det rör sig om exakt samma proposition. Under alla omständigheter är det uppenbart att socialtjänstministerns uppgift att det inte fanns någon tidsplan inte stämmer överens med de uppgifter som justitieministern lämnat.

Det ska noteras att båda statsråden har markerat att ärendet är på gång och att de inte, utöver frågan om tidsplan, på något sätt motsäger varandra. Det är olyckligt att två statsråd sammantaget ger olika uppgifter om tidsplan, och det är i den delen som KU uppmärksammar det inträffade. Det ska i sammanhanget noteras att justitieministern, vars departement hantear lagstiftningen, har lämnat korrekta uppgifter i ärendet. Det borde därmed inte finnas någon större risk för oklarheter.

Herr talman! Ett ärende som är både komplicerat och ”hett” gäller utrikesministerns användning av begreppet proportionalitet i anslutning till relationen mellan Israel och Palestina eller Hamas. Bakgrunden är att utrikesministern vid Nordiska rådets möte den 1 november i Oslo fick en fråga om Israels bombning av flyktinglägret Jabalia och om det var ett proportionerligt angrepp eller om det ska ses som en krigsförbrytelse. På detta svarade utrikesministern: ”Israel har en självklar rätt att försvara sig mot Hamas terrorism och urskillningslösa raketbeskjutning. Lika självklart är det att Israels legitima respons måste ske i enlighet med folkrätten och särskilt den internationella humanitära rätten.”

Herr talman! Detta är inte en enkel fråga att reda ut då vi dels har att göra med en pågående konflikt som ständigt utvecklas, dels har att göra med två olika proportionalitetsbegrepp och dels har en ansvarsfråga som måste avgöras av den internationella domstolen i Haag.

Låt oss börja med den sista delen. Huruvida det föreligger en krigsförbrytelse ska prövas exklusivt av ICJ, International Court of Justice, och det är därför inte lämpligt att vare sig regeringen eller KU uttalar någon ställning i den frågan. Frågan är dessutom väckt till ICJ av Sydafrika i ett senare skede. Eftersom ansvarsfrågan är en fråga för ICJ har KU valt att

Gransknings-
betänkande

Vissa frågor om
statsråds tjänste-
utövning (kapitel 4)

enbart granska om begreppet proportionalitet är använt på ett relevant och korrekt sätt i det citerade uttalandet.

Det finns alltid en risk att man värderar händelser i ljuset av vad som förekommit efter händelsen. I det aktuella fallet har vi att granska utrikesministerns uttalande i ljuset av vad som var känt den 1 november 2023 och vad som då var känt om aktionen i flyktinglägret Jabalia. De nästan dagliga exempel på krigets fasor som vi ser ska därför inte ingå i bedömningen även om varje kännande människa måste reagera med avsky mot det som sker.

Herr talman! Så till begreppet proportionalitet. Proportionalitet kan användas i förhållande till folkrätten. Folkrätten stipulerar att ett land som utsätts för ett väpnat angrepp har rätt att försvara sig. I det avseendet – det vill säga rätten till väpnat svar – har Israel agerat proportionerligt, och därmed finns inget att anmärka på utrikesministerns uttalande i den delen.

Det andra sammanhanget där proportionalitet används är i den internationella humanitära rätten. Nivån på våldsanvändningen måste vara proportionell till det önskade målet, och civilbefolkning ska så långt möjligt skonas. Det är denna fråga – nivån på våldet och om civilbefolkningen drabbats oproportionerligt – som ICJ kommer att pröva.

KU har inte kunnat utröna att utrikesministern har använt begreppet på ett felaktigt sätt, utan han har helat tiden varit tydlig med att Israel i sin respons har agerat i enlighet med den humanitära rätten.

Herr talman! Vidare finns det anledning att konstatera att ett uttalande av utrikesministern under vissa omständigheter kan tolkas mer långtgående, detta inte minst då uttalanden som rör diplomatiska förhållanden kan komma att binda en svensk uppfattning. Även mot den bakgrunden är det av stor betydelse att eventuella uttalanden är välavvägda och korrekta. Vad utredningen visar är att utrikesministerns uttalande inte ger anledning till kommentarer i det avseendet.

Sammanfattningsvis kan konstateras att KU inte uttalar sig i den ansvarsfråga som ska hanteras av Internationella domstolen i Haag, att utrikesministerns användning av begreppet proportionalitet varit såväl korrekt som relevant och att det inte finns anledning till kritik mot agerandet i ärendet.

Anf. 37 JESSICA WETTERLING (V):

Herr talman! Även i denna del vill jag nämna några ärenden särskilt. Precis som tidigare talare har varit inne på pratar vi alla om samma ärenden, så det kommer kanske tyvärr att bli lite upprepning även den här gången.

Utskottet har granskat socialtjänstminister Camilla Waltersson Grönvalls tjänsteutövning i lagstiftningsärenden som rör våldsutsatta barn. I anmälan hänvisas det till att socialtjänstministern i intervjuer och till riksdagen antingen har lämnat missvisande uppgifter om olika lagstiftningsärenden eller saknar närmare kunskap både om dessa ärenden och om den svenska lagstiftningen. Hon har enligt anmälan gett sken av att regeringens aviserade lagändringar avser alla barn som utsätts för våld av en förälder trots att de endast omfattar barn som bor i skyddat boende.

När socialtjänstministerns uppgifter jämförs med uppgifter som lämnats av justitieministern väcker hennes agerande enligt anmälan också misstankar om dels brister i samordningen inom Regeringskansliet, dels

en fördröjning av beredningen av de aktuella ärendena. I granskningen konstaterar utskottet att socialtjänstministern och justitieminister Gunnar Strömmer har lämnat olika uppgifter om den fortsatta beredningen av denna lagstiftning. Vi konstaterar också att det fanns en tidsplan för ärendet och att den hade kommunicerats av justitieministern till det berörda utskottet.

Precis som utskottet tidigare, och ofta, har sagt när det gäller just uttalanden har statsråd i likhet med alla andra rätt att göra uttalanden i olika sammanhang. Är man statsråd har man dock en speciell ställning och ska vara något mer försiktig, och en självklar utgångspunkt är att ett statsråds uttalanden ska vara korrekta. Vi konstaterar i utskottet att det riskerar att skapa osäkerhet kring hur arbetet samordnas mellan de olika departementen när ministrar lämnar olika besked om beredningen av ett ärende. Om det var så att socialtjänstministern med sitt uttalande avsåg ett annat ärende än justitieministern borde detta ha tydliggjorts.

Herr talman! Precis som tidigare talare har varit inne på har vi även hanterat några ärenden som rör tryckfrihetsförordningen, offentlighetsprincipen och rätten att ta del av allmänna handlingar. Ett ärende vi har granskat rör klimat- och miljöministerns hantering av handlingar inkomna som sms.

Jag ska försöka backa tillbaka till det jag tror är grunden till att detta blev en anmälan från början, nämligen en intervju med Dagens industri som publicerades i en bilaga som kallas Di Weekend. Där sa klimat- och miljöministern bland annat: ”Jag har ofta sms-kontakt med vd:ar för stora företag.”

Uttalandet ledde till att tidningen Aktuell Hållbarhet senare begärde att få ta del av dessa sms-konversationer från Regeringskansliet. Då framkom det att någon sådan sms-konversation inte fanns att tillgå. I samband med en pressträff frågade samma tidning klimat- och miljöministern varför inte något av sms:en till eller från företagsledarna kunnat lämnas ut. Hon svarade då: ”Alla statsråd raderar sina sms frekvent.” Hon sa också: ”Man har sina konversationer och sedan rensar man ut dem med jämna mellanrum.”

Detta väckte nog frågor hos många eftersom ett sms – precis som e-post, brev med mera – är en handling. Om den förvaras hos en myndighet är den också i normalfallet allmän, och även handlingar som inkommer till ett statsråd i dennes roll som statsråd omfattas.

Efter att ha granskat ärendet kommer vi fram till att regleringen avseende allmänna handlingar ska tillämpas i fråga om innehåll även i exempelvis statsrådets sms och innehåll som gäller ett ärende eller någon annan fråga som ska handläggas av regeringen eller Regeringskansliet. De ska också tas om hand och hanteras som allmänna handlingar.

Vidare betonar vi vikten av att det görs noggranna överväganden vid gallring av allmänna handlingar och att all gallring sker i enlighet med gällande föreskrifter och beslut. Statsrådets uttalande i medierna om inte bara sin egen utan även andra statsråds hantering av sms-konversationer är enligt utskottet förhållandevis förenklat och övergripande och förefaller ha gett utrymme för missuppfattning och felaktig tolkning. Vi har också haft en utfrågning i ärendet med statsrådet, och genom sina svar på utskottets frågor har statsrådet utvecklat och nyanserat innebörden av sitt uttalande.

Precis som tidigare talare har varit inne på har KU även granskat utrikesminister Tobias Billströms användande av en social medieplattform. I granskningen betonar vi vikten av att uppgifter som omfattas av sekretess hanteras på ett säkert sätt och uttalar att ytterligare krav på hanteringen gäller om det rör sig om uppgifter som dessutom omfattas av säkerhets-skyddsregleringen. Några sådana uppgifter har dock inte varit aktuella.

Vad som framkommit i granskningen ger inte anledning till något uttalande ur tryckfrihetsrättslig synpunkt. Ibland gör vi dock andra fynd i vår granskning, och när det gäller just detta ärende har vi i stället konstaterat att det inte tydligt framgår att detta är utrikesministerns privata konto på en plattform, det vill säga ett konto han innehar i egenskap av privatperson och inte som minister.

Nu kanske jag lämnar min KU-roll lite grann och pratar lite om vilket intryck jag själv får, men det är lite svårt när det inte tydligt framgår av kontot om det är ministern i egenskap av privatperson eller partiföreträdare som är avsändare och ansvarig. Att kontot både bär utrikesministerns titel och är verifierat som myndighet av plattformen gör det möjligen ännu svårare att förstå att det är ett privat konto.

Vi i utskottet noterar de rekommendationer som har tagits fram av Regeringskansliet för ministrars hantering av konton i sociala medier och förordar självklart att dessa följs. Men detta är nog en fråga som vi i utskottet kommer att få återkomma till. Det handlar om tillgänglighet och ny teknik. Vi kommer precis från en valrörelse, som tog slut i går, och viljan från alla partier att få ut sitt budskap i bruset och nå väljarna där de finns är stark. Allt detta ger såklart nya möjligheter, men det leder ibland också till vissa svårigheter – särskilt om man ska följa tryckfrihetsförordningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets anmälan lades till handlingarna.

§ 5 Behandlingen av riksdagens skrivelser

Konstitutionsutskottets betänkande 2023/24:KU21
Behandlingen av riksdagens skrivelser (skr. 2023/24:75 och redog.
2023/24:RS4)
föredrogs.

Anf. 38 PETER HEDBERG (S):

Herr talman! Jag får väl börja med att yrka bifall till förslaget att lägga regeringens skrivelse och Riksdagsstyrelsens redogörelse till handlingarna. Nu ska vi nämligen debattera konstitutionsutskottets betänkande KU21 *Behandlingen av riksdagens skrivelser*.

Precis som förra året kommer detta ärende direkt efter granskningsdebatten. Då tror jag att det här var det enda ärende som kvarstod, men nu har ju KU abonnerat kammaren för ytterligare en stund framöver. Vilket som är huvudnumret bland våra debatter får vi alltså tvista om efteråt.

Detta handlar också om förhållandet mellan riksdag och regering. Regeringens skrivelse 75 fyller en viktig funktion som redovisning av åtgärder som vidtagits med anledning av riksdagens beslut, särskilt tillkännagivanden.

I likhet med tidigare år framhåller KU i sitt ställningstagande vikten av att redogörelsen från regeringen ger en korrekt bild och en utförlig redovisning av hur regeringen arbetar utifrån riksdagsbesluten. Utskottet konstaterar att regeringens redogörelse för behandlingen av riksdagens skrivelser till regeringen på ett övergripande plan ger en korrekt bild.

Vidare, herr talman, invänder inte utskottet mot regeringens redovisning av slutbehandlade riksdagsskrivelser på konstitutionsutskottets område. Däremot finner utskottet anledning att återigen påminna om några saker som tidigare uttalats vad gäller de ej slutbehandlade riksdagsskrivelserna.

I KU:s ställningstagande betonas återigen att regeringens hantering av tillkännagivanden bör ske skyndsamt och att det exempelvis inte är acceptabelt att vissa tillkännagivanden inte kan anses vara slutbehandlade efter elva år. Detta, menar utskottet, är en generell påminnelse till regeringen som gäller tillkännagivanden i samtliga utskott.

Vad gäller tillkännagivanden på KU:s område som ej anses slutbehandlade är det värt att notera att det äldsta är åtta år gammalt och från riksmötet 2015/16. Det var alltså under den socialdemokratiskt ledda regeringens andra år.

Fru talman! Detta leder mig in på att kort kommentera Socialdemokraternas särskilda yttrande i detta ärende. Vad gäller tillkännagivandet från 2015/16 om bestämmelser vid ändring i regionindelning noterar vi att den nuvarande regeringen gör samma bedömning som den dåvarande socialdemokratiskt ledda regeringen gjorde under riksmötet 2018/19. Vi noterar vidare att flera av de partier som stod bakom det tillkännagivande som Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverade sig mot nu ingår i regeringen eller regeringsunderlaget. Det bör väl tjäna som en påminnelse om effekten av utskottsinitiativ och tillkännagivanden. När man hamnar i regeringsställning kan man behöva hantera konsekvenserna av det man själv har varit med och tillkännagivit under tidigare mandatperioder.

Jag tror inte att jag återkommer till denna talarstol före sommaruppehållet, så jag önskar talmannen, kammarkansliet, utskottskollegorna och utskottets eget kansli en trevlig och skön sommar.

Anf. 39 VICTORIA TIBLOM (SD):

Fru talman! I dag debatterar vi, precis som vid samma tid förra året, konstitutionsutskottets betänkande gällande behandlingen av riksdagens skrivelser. Detta är ett återkommande betänkande. Jag vill inleda med att yrka bifall till utskottets förslag.

Det var i slutet av 1990-talet som vi började redovisa behandlingen av riksdagens skrivelser till riksdagsstyrelsen även för riksdagen. Redovisningen tar upp samtliga riksdagsskrivelser från det senaste kalenderåret som är ställda till regeringen och äldre skrivelser som inte tidigare har rapporterats som slutbehandlade av regeringen.

I betänkandet finns gott om statistik för den intresserade, och det är enkelt att följa utvecklingen från riksmöte till riksmöte när det gäller regeringens redogörelser för tillkännagivanden och slutbehandlade tillkännagivanden. De 810 tillkännagivandena under rekordåret 2022/23 kan jämföras med endast 98 stycken under riksmötet 2010/11. För innevarande

riksmöte redovisas totalt 35 riksdagsskrivelser med anledning av betänkanden från konstitutionsutskottet.

Fru talman! När det gäller regeringens behandling av riksdagens tillkännagivanden har konstitutionsutskottet framhållit att utgångspunkten, i enlighet med den konstitutionella praxis som vuxit fram, bör vara att regeringen tillgodoser ett tillkännagivande. Om regeringen inte delar riksdagens mening i en fråga och inte har för avsikt att tillgodose riksdagens önskemål bör den underrätta riksdagen om detta inom den tidsgräns – när en sådan angetts – som angetts i tillkännagivandet. Även skälen till att regeringen inte har tillgodosett tillkännagivandet bör då redovisas.

Konstitutionsutskottet påminner också om vikten av att regeringen är utförlig i sin redovisning av vidtagna, pågående och planerade åtgärder. Vidare bör det inte förekomma att tillkännagivanden inte är slutbehandlade efter flera år utan att det redovisas en bedömning av när de kan bli slutbehandlade.

Utskottet uttalar sig även om vikten av tydlighet i riksdagens tillkännagivanden och påminner om att det tidigare uttalats att det bör framgå av det aktuella utskottets ställningstagande vad som begärs i ett tillkännagivande. Ett ställningstagande bör således vara formulerat på ett sådant sätt att regeringen inte ska behöva läsa motionerna för att få klarhet i vad riksdagen begär i sitt tillkännagivande.

Fru talman! Jag vill passa på att önska alla en riktigt glad sommar.

Anf. 40 LARS JOHNSON (M):

Fru talman! Riksdagen representerar medborgarna i Sverige. Regeringen lyder under riksdagen, och en av riksdagens uppgifter är att kontrollera regeringen. Detta kallas kontrollmakt.

Kontrollmakten utövas av riksdagen på olika sätt. En del av kontrollmakten är ledamöternas rätt att ställa frågor till statsråden här i kammaren både muntligt och skriftligt. En annan del av kontrollmakten är konstitutionsutskottets årliga granskningar av regeringen och de olika statsråden, som vi har debatterat här tidigare i dag.

Ytterligare ett sätt att utöva kontrollmakten är det betänkande som nu ska debatteras. Betänkandet har sin grund i en bestämmelse i 9 kap. 8 § riksdagsordningen. I denna bestämmelse kan man läsa att regeringen varje år i en skrivelse till riksdagen ska redovisa vilka åtgärder regeringen vidtagit med anledning av de riksdagsskrivelser som överlämnats till regeringen.

Fru talman! Jag vill helt kort kommentera några saker i skrivelsen och i betänkandet.

I skrivelsen görs en uppföljning av hur regeringen hanterat riksdagens tillkännagivanden. Ett tillkännagivande kan närmast beskrivas som ett uppdrag som riksdagen har gett till regeringen. Det kan konstateras att antalet tillkännagivanden förra mandatperioden var väldigt stort. Antalet tillkännagivanden avspeglar naturligtvis den tidigare regeringens svaga stöd i riksdagen.

Samtidigt kan vi konstatera att det har skett en markant minskning av antalet tillkännagivanden efter regeringsskiftet. Förra riksmötet riktades endast 15 tillkännagivanden, och under nuvarande riksmöte – fram till den 16 maj i år – har det endast riktats 13 tillkännagivanden. Vi får gå tillbaka ända till regeringen Reinfeldts första mandatperiod för att hitta ett lägre

tal. Det låga antalet tillkännagivanden är naturligtvis ett resultat av att den nuvarande regeringens politik har stöd av en majoritet i riksdagen.

Fru talman! När det gäller regeringens redogörelse konstaterar ett enigt konstitutionsutskott att redogörelsen på en generell nivå ger en korrekt bild av riksdagens skrivelser till regeringen och innehåller en utförlig redovisning av regeringens åtgärder. Det är ett bra betyg. Konstitutionsutskottet delar också regeringens bedömning av de slutbehandlade tillkännagivandena.

Konstitutionsutskottet har skickat skrivelsen på remiss till övriga utskott. Det kan konstateras att inte heller något annat utskott har framfört invändningar mot regeringens bedömning av slutbehandlade ärenden på respektive område.

Avslutningsvis, fru talman, vill jag yrka bifall till utskottets förslag till beslut.

Anf. 41 JAN RIISE (MP):

Fru talman! Skrivelse 75 om regeringens behandling av riksdagens skrivelser är ett viktigt dokument; det har andra talare också understrukt. I en särskilt angelägen bemärkelse är det även en del av våra kontrollfunktioner.

Jag noterar, som andra, att det finns ett antal ärenden som fortfarande bereds efter att både en och två – och ibland fler – regeringar haft möjlighet att slutföra dem.

Jag kan heller inte låta bli att se att en del av det som kan se ut som total enighet mellan regering och riksdag i verkligheten speglar det faktum att regeringen med stödparti har majoritet i samtliga utskott samtidigt som det finns avvikande meningar från oppositionspartierna – ofta i enighet – i många av utskotten. Det handlar om ärenden som regeringen och riksdagsmajoriteten menar är slutbehandlade, medan Miljöpartiet och övriga oppositionspartier inte alls delar den uppfattningen.

Fru talman! Låt mig ta ett par exempel.

I finansutskottet konstaterar företrädare för S, V och MP att ett tillkännagivande om att tillsätta en utredning för att säkerställa att framtida prischocker på energi kan undvikas betraktas som avslutat. Våra partier menar tvärtom att de förslag som presenterats inte var tillräckliga eller mer av engångskaraktär och att tillkännagivandet därmed inte alls kan betraktas som slutbehandlat.

Även i civilutskottet finns tillkännagivanden som av regeringen tolkats som att ”tillsätta en utredning”. Tillkännagivandena har dock varit mer omfattande, och därmed kan de inte anses vara slutbehandlade förrän samtliga bifallna motioner har behandlats.

I utrikesutskottet har vi och övriga oppositionspartier konstaterat i ett gemensamt yttrande att regeringen inte hörsammat ett tillkännagivande om inrättande av ett ministerråd för transport- och infrastrukturfrågor på nordisk nivå.

MP anser tillsammans med S, V och C i socialutskottet att ett tillkännagivande om psykisk ohälsa inte är slutbehandlat i och med att två utredningar har färdigställts utan menar att det också krävs ett beslut om vad som ska göras med de resultat utredningarna har redovisat.

I trafikutskottet har MP tillsammans med S, V och C i olika kombinationer lämnat tre avvikande meningar. En av dem handlar om ett tillkännagivande avseende statens ansvar för järnvägsunderhåll, där vi tillsammans med V och S hävdar att regeringen helt enkelt inte har gjort tillräckligt för att förverkliga ett större ansvarstagande för järnvägsunderhållet. Innan det är gjort kan tillkännagivandet helt enkelt inte anses vara slutbehandlat.

Viktigast är kanske att näringsutskottet har uppmärksammat att importen av rysk energi till Europa måste upphöra för att man inte den vägen ska bidra till att finansiera det orättvisa och förödande ryska kriget i Ukraina. Utskottet beslutade redan våren 2022 om ett tillkännagivande till regeringen om att verka för ett omedelbart stopp av importen av rysk energi. Utskottet menade då att importen av rysk energi måste upphöra snarast möjligt. I skrivelse 75 redovisar regeringen detta tillkännagivande som slutbehandlat trots att det ryska inflödet av energi till Sverige och andra länder fortfarande är betydande och i vissa fall till och med har ökat.

Fru talman! Slutligen ska jag ta upp ett ärende som nämns i oppositionspartiernas avvikande mening till kulturutskottets uttalande. Det handlar om återlämnande av samiska föremål och kvarlevor till samerna. Det är artefakter och mänskliga kvarlevor som finns vid universitet och museer runt om i Sverige. Till skillnad från övriga avvikande meningar handlar detta om en stark önskan om ett skyndsamt genomförande. Riksantikvarieämbetet har överlämnat två rapporter till regeringen. Det är angeläget av flera skäl att nödvändiga beslut tas så snart det går, inte minst för att frågan redan har diskuterats under lång tid, i flera decennier. Det är en central fråga för samisk identitet och kulturarv, på samma vis som för andra urfolk över hela världen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 12 juni.)

§ 6 Riksrevisionens årsredovisning för 2023

Konstitutionsutskottets betänkande 2023/24:KU17
Riksrevisionens årsredovisning för 2023 (redog. 2023/24:RR1)
föredrogs.

Anf. 42 LARS ENGSUND (M):

Fru talman! Riksrevisionen fick en ny ledning efter den kris som Riksrevisionen genomgick 2016. Nuvarande riksrevisor Helena Lindberg tillsattes som en av tre riksrevisorer 2017. Sedan 2020 är Helena Lindberg ensam på ämbetet.

Riksrevisionen har under Helena Lindbergs ledning gjort en fantastisk resa med att återskapa ett förtroende hos medarbetare, riksdag och övriga intressenter. Det brukar kallas för *ett* Riksrevisionen. Det är en viktig nyckel bakom framgången med Riksrevisionen.

Riksrevisionen förefaller i dag vara en välmående myndighet vars rapporter allt som oftast är träffsäkra, relevanta och ges stor uppmärksamhet. Inte minst här i riksdagen används de flitigt i debatten på olika sätt.

Med dessa ord vill jag framföra ett varmt tack till avgående riksrevisor Helena Lindberg för ett enträget och systematiskt arbete tillsammans med övriga medarbetare på Riksrevisionen. Jag önskar vidare Helena Lindberg lycka till med framtida uppdrag och utmaningar.

Fru talman! Därmed föreslår jag att vi lägger Riksrevisionens årsredovisning för 2023 till handlingarna.

(Applåder)

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 12 juni.)

Prot. 2023/24:128

10 juni

*Riksrevisionens
årsredovisning
för 2023*

§ 7 Kommittéberättelse – kommittéernas verksamhet under 2023

Konstitutionsutskottets betänkande 2023/24:KU23

Kommittéberättelse – kommittéernas verksamhet under 2023 (skr.

2023/24:103)

föredrogs.

*Kommittéberättelse –
kommittéernas verk-
samhet under 2023*

Anf. 43 PER-ARNE HÅKANSSON (S):

Fru talman! Konstitutionsutskottet har behandlat den årliga kommittéberättelsen genom en skrivelse som härmed läggs fram för riksdagen. Det vore kanske smidigt att bara klubba igenom ärendet då ett enigt utskott står bakom det, men jag vill passa på att redogöra en del för betänkandet och samtidigt betona vikten av det svenska utrednings- och kommittéväsendets betydelse. Det utgör, vilket vi också framhåller i ställningstagandet, ett grundläggande värde i svensk förvaltningstradition när det gäller beredning av förslag till lagstiftning och ärenden av annat slag som regeringen lägger fram för riksdagen. Det svenska utredningssystemet är värt att värna, och det behöver framhållas för säkerställande av fortsatt hög kvalitet i lagstiftningsarbetet.

I regeringsförklaringen aktualiserades för övrigt det hela då statsminister Ulf Kristersson framhöll att han avsåg att tillsätta en resurs i Regeringskansliet och Statsrådsberedningen för att snabba på utredningsarbetet. I en frågestund med statsministern tog jag upp frågan om snabbare processer. Det är självklart vällovligt ur många aspekter, men det finns också en risk att snabbheten i sig gör att kvaliteten blir lägre. Statsminister Kristersson betonade dock att kvaliteten ska upprätthållas även om processerna i förekommande fall ska snabbas på. Jag tänker att det inte minst av detta skäl blir en viktig uppgift för riksdagen att följa upp kommitté- och utredningsarbetet – som en del av kvalitetssäkringsarbetet.

I skrivelsen redogör regeringen för verksamheten i de kommittéer som har tillsatts. Alla tillfälliga organ som initierats på grund av regeringsbeslut redovisas också. Det gäller såväl traditionella kommittéer med uppgift att utreda en viss fråga som andra tillfälliga organ som fått bokstavsbezeichnung. Med kommittéer avses i detta sammanhang även särskilda utredare. Jag vill betona vikten av parlamentariska kommittéer där företrädare från riksdagens partier ingår. Tillsammans med ledande experter och ämbetsmän skapar det en samhällelig förankring som är till gagn för lagstiftningsprocesserna.

Kommittéberättelsen innehåller uppgifter om kommittéernas sammansättning, redogörelser för kommittéernas arbete och uppgifter om kostnader för kommittéarbetet, fördelningen mellan kvinnor och män samt sak- och personregister. Under det gångna året tillsattes 91 kommittéer, vilket var tre färre än året innan. Det var 76 kommittéer som avslutades; motsvarande siffra för 2022 var 62. De totala utgifterna för kommittéernas arbete uppgick till drygt 500 miljoner kronor. I summan ingick sådant som utgifter för konsultationer, vilka uppgick till 30 miljoner kronor.

När det gäller fördelningen mellan kvinnor och män finns en tabell med jämförelser sedan 20 år tillbaka. Enligt tabellen har kvinnor tidigare ofta varit underrepresenterade i gruppen ordförande med mera. På senare år har könsfördelningen dock varit ganska jämn i denna grupp. I gruppen sekreterare och övriga var män underrepresenterade 2014–2016. Därefter ökade andelen män under flera år. Under 2020–2023 sjönk dock andelen män i denna grupp och varierade mellan 34 och 38 procent, vilket innebär att männen på nytt anses vara underrepresenterade enligt måttstocken i förarbetena till diskrimineringslagen.

Fru talman! Utskottet noterar att det sammantaget råder en förhållandevis jämn könsfördelning i tre av fyra kategorier av medverkande inom kommittéväsendet och att andelen kvinnor är i majoritet i gruppen sekreterare och övriga. Som utskottet tidigare uttalat är det viktigt att eftersträva en jämn könsfördelning inom alla grupper, varför detta kan vara ett område att följa upp framöver.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag i betänkandet och att skrivelsen därmed läggs till handlingarna.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 12 juni.)

§ 8 Tydligare regler för val till Sametinget

Konstitutionsutskottets betänkande 2023/24:KU24
Tydligare regler för val till Sametinget (prop. 2023/24:92)
föredrogs.

Anf. 44 MIRJA RÄIHÄ (S):

Fru talman! Det framgår av ärendet att det är Valmyndigheten som har begärt hos regeringen att reglerna och bestämmelser ska förtydligas när det gäller val till Sametinget. Enligt Valmyndigheten är de nuvarande reglerna otydliga eller ofullständiga, vilket försvårar arbetet för valadministrationen och skapar osäkerhet för både röstberättigade och de partier, grupper och liknande sammanslutningar som ställer upp i valet.

Propositionen innehåller förslag som syftar till att åtgärda detta samt att göra bestämmelserna om val till Sametinget mer lika bestämmelserna i vallagen, den lag som gäller för alla övriga val.

Ändringarna i sametingslagen avser val till Sametinget och syftar till att göra reglerna tydligare. De innebär bland annat att det införs ett skydd för beteckningar som liknar skyddet för partibeteckningar i allmänna val samt att reglerna om anmälan och registrering inför val samt bestämmelserna om röstning och röstmottagning, vallokaler, rösträkning och mandat-

fördelning vid sametingsval förtydligas. Genom ändringarna blir det mer likt kyrkoval, allmänna val etcetera.

Ändringarna innebär också att det införs mer detaljerade bestämmelser om hur en röst görs i ordning och hur gransknings- och rösträkningsförrättningen ska gå till. Vidare införs det bestämmelser som helt eller i huvudsak motsvarar de bestämmelser som gäller vid allmänna val i fråga om förbud mot propaganda i vallokalen, om tillhandahållandet av valsedlar, om krav på minsta antal röstmottagare samt utbildning av dessa, om vallokalernas tillgänglighet och om hur rösträkningen ska gå till.

Val till Sametinget hålls den tredje söndagen i maj vart fjärde år, vilket innebär att nästa val äger rum den 18 maj 2025. De samer som är upptagna i röstlängden väljer Sametingets ledamöter genom direkta val. De förändringar som nu föreslås kommer att vara betydligt tydligare och mindre försvårande för att valet ska genomföras.

Fru talman! Detta ärende handlar främst om att harmonisera lagen om val till Sametinget med andra val. Även om vi socialdemokrater inte ansluter oss till det särskilda yttrandet från Vänsterpartiet kan det ändå vara på plats att påminna regeringen och riksdagen om konsultationsskyldigheten gentemot samerna. Precis som när det gäller Regeringskansliets löner är det jättebra att ge ett budskap till dem som ansvarar för detta.

Med det yrkar jag bifall till utskottets förslag i betänkandet, det vill säga bifall till propositionen om lagen om val till Sametinget.

Anf. 45 SUSANNE NORDSTRÖM (M):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet *Tydligare regler för val till Sametinget*. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 augusti 2024.

Förslaget syftar till att göra reglerna mer transparenta och enhetliga och mer lika de regler som gäller för allmänna val. Man kan säga att det ska vara lätt att göra rätt. Man ska också veta om man har rätt, alltså rösträtt.

Vi är nog med att de som har rösträtt ges möjlighet att rösta. Vi är också nog med att de som kandiderar till val uppfyller de kriterier som ställs upp som krav. Det är fundamentalt för ett demokratiskt styrelseskick och en demokratisk rättighet för dem som har åldern inne för att få rösta.

I detta lagförslag finns det flera punkter som går i den riktningen.

Fru talman! Ett exempel är att reglerna om anmälan och registrering inför val förtydligas. Detta kommer att underlätta för väljare och kandidater att förstå processen och delta i valet. Vidare ska det införas ett skydd för beteckningar som liknar partibeteckningar som finns i allmänna val. Detta syftar till att förhindra förväxling och skapa tydlighet kring vilka partier eller listor som är aktuella i Sametinget. Ytterligare ett exempel är att bestämmelserna om röstning, röstmottagning, vallokaler, rösträkning och mandatfördelning vid sametingsval förtydligas. Detta kommer att bidra till en smidigare och mer transparent valprocess.

Vidare har det tidigare funnits en begränsning när det gäller behandling av personuppgifter i samband med val till Sametinget. Detta har lett till svårigheter att avgöra frågor om valbarhet och även om vem som har rösträtt. Därför föreslår regeringen i det nya lagförslaget att fler personuppgifter än tidigare ska få behandlas vid val till Sametinget.

Det är viktigt att kunna kontrollera att röstlängden stämmer. Ur ett demokratiskt perspektiv vill väl ingen hamna utanför en röstlängd – om man har rätt att vara med, vill säga. Lika lite vill man, ur samma perspektiv, att någon som inte har rösträtt ska finnas med i röstlängden. Allt annat är demokratiskt.

Fru talman! Genom dessa förändringar skapas ett mer öppet och förståeligt valsysteem för Sametinget.

Anf. 46 JESSICA WETTERLING (V):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet.

I går skedde ett val i Sverige, som alla vet. Men även i maj nästa år är det val, och då till Sametinget.

Nyligen höll Sametinget plenum i riksdagens lokaler, vilket i alla fall för min egen del ledde till ett gott utbyte och intressanta diskussioner med flera av Sametingets företrädare. Dessutom tog jag del av de intressanta presentationerna på plenum. Jag hoppas för egen del att utbytet mellan ledamöterna i riksdagen och Sametinget fortsatt kommer att stärkas och fördjupas.

I detta betänkande sker ett antal förändringar bland annat i sametingslagen i syfte att skapa tydligare regler för valet till Sametinget. Förtydligandena gäller bland annat vallokaler, rösträkning och röstmottagning.

Vänsterpartiet står bakom regeringens förslag i detta ärende, precis som riksdagens övriga partier. Jag är dock oroad över att det framstår som att regeringen inte i tillräckligt hög utsträckning har konsulterat Sametinget i ärendet.

Sametinget instämmer i sitt remissvar till regeringen i de behov som finns av en tydligare reglering. Men Sametinget uppger samtidigt att det är en allvarlig brist att de inte har hörts om Sametingets valnämnds uppgift. I remissvaret framhåller Sametinget även att man utgår från att departementet bereder och remissbehandlar deras övriga förslag.

Jag menar att Sametinget som folkvalt organ riskerar att förlora legitimitet om regeringen inte fullt ut uppfyller den lagstadgade konsultationsplikten. Av Statskontorets rapport från november 2023 *Självbestämmande på pappret men inte i praktiken? Analys av ledningen, styrningen och uppföljningen av Sametinget* framgår bland annat att förtroendet för Sametinget är lågt, både bland väljare till sametingsvalet och bland vissa målgrupper. Detta visar att legitimiteten för Sametinget behöver stärkas även fortsättningsvis.

Jag kommer att följa frågan noga och fortsätta lägga förslag till åtgärder i syfte att stärka Sametingets legitimitet och roll som parlament.

Fru talman! Avslutningsvis vill jag önska talmanspresidiet, kammarkansliet, övriga som arbetar i Riksdagsförvaltningen och givetvis KU:s eminenta utskottskansli men även övriga utskottskanslier som jag inte har förmånen att arbeta med en riktigt trevlig sommar och förhoppningsvis också mycket tid till återhämtning!

Anf. 47 JAN RIISE (MP):

Fru talman! Jag har såvitt jag förstår fått det hedersamma uppdraget att försöka avrunda KU-debatterna, som varat från morgonen fram till början

av eftermiddagen och som vår ordförande Ida Karkiainen startade för flera timmar sedan. Jag ska försöka att göra det på ett bra sätt.

Vi hade, som Jessica Wetterling nämnde, finbesök i riksdagen för någon vecka sedan när Sametinget hade sitt plenummöte här. Det ordnades dessutom seminarier och andra möten om samiskt självbestämmande och andra frågor. Det vi pratar om här, tydligare regler för val till Sametinget, var inte på dagordningen – åtminstone inte under de stunder jag satt med och lyssnade.

Sametinget grundades 1993, alltså för drygt 30 år sedan. Val till Sametinget hålls vart fjärde år. Nästa val genomförs, som har sagts, 2025, närmare bestämt den 18 maj. Inför valet 2025 har regeringen i en proposition föreslagit en del förändringar i dagens system med syfte att reglerna ska bli tydligare och mer lika dem som gäller för de allmänna valen.

Det handlar bland annat om skydd för partibeteckningar för undvikande av förväxlingsrisker, på samma sätt som för de allmänna valen. I propositionen finns också förtydliganden vad gäller vallokalens utformning, inte minst för att säkerställa att väljare med funktionsnedsättning ska kunna delta.

Rösträkningen föreslås i propositionen flyttas från Sametinget till länsstyrelsen. Sametinget är ju som bekant inte bara ett parlament utan också en myndighet som hittills ansvarat för rösträkning och sammanställning av resultaten.

Det finns såvitt jag har förstått olika uppfattningar om den delen i det nya förslaget. Det kan ses som ett onödigt ingrepp i det självbestämmande som finns. Å andra sidan kan jag se poängen med att skapa ytterligare en säkerhetsnivå för att undvika eventuella framtida diskussioner om brister i systemet.

Fru talman! En för Sametinget viktig fråga handlar om röstlängden, eller egentligen vilka regler som ska gälla för att en ansökan om att bli uppförd i röstlängden ska godkännas. I dag är det som gäller att man ska uppfatta sig som same och ha samiska som språk i hemmet, eller ha haft det i föräldrahemmet eller hos far- eller morföräldrar.

I samtal jag haft med ledamöter i Sametingets styrelse har uttryckts ett mycket starkt önskemål om att utöka antalet generationer till fyra, i stället för de tre som jag nämnde. På så sätt skulle fler kunna delta, fler som uppfattar sig som samer, även då språket i praktiken gått förlorat under den tid som svenska språket var det enda som användes till exempel i skolan.

Jag har inte någon möjlighet att yrka på någon förändring i den frågan här och nu. Men jag avser att fortsätta att följa utvecklingen för att eventuellt kunna återkomma i ärendet, exempelvis under allmänna motionstiden.

Slutligen, fru talman, delar jag den oro som uttrycks i det särskilda yttrandet från Vänsterpartiet. Om det är så att Sametinget har lågt förtroende och dess legitimitet har ifrågasatts, som bland annat Statskontoret redogjort för i sin utredning, finns ju alla skäl att arbeta för att förbättra det. Det omfattar självklart också den konsultationsordning som införts och värdet av att Sametinget faktiskt också hörs i de ärenden som berör det.

Liksom ledamoten Wetterling kommer jag att fortsätta följa den utvecklingen med stort intresse och återkomma med förslag.

Prot. 2023/24:128
10 juni

*Tydligare regler för
val till Sametinget*

Med det sagt, fru talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag i betänkandet. Om jag får önska något mer är det en trevlig och skön sommar med mycket god läsning till alla här och alla som känner sig delaktiga i det vi håller på med.
(Applåder)

I detta anförande instämde Jacob Risberg (MP).

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 12 juni.)

§ 9 Verksamhetsredogörelser för riksdagens nämnder, m.m.

Konstitutionsutskottets betänkande 2023/24:KU26

Verksamhetsredogörelser för riksdagens nämnder, m.m. (redog. 2023/24:NL1, redog. 2023/24:NSÖ1, redog. 2023/24:PN1, redog. 2023/24:RAN1, redog. 2023/24:RAR1, redog. 2023/24:ÖN1, redog. 2023/24:SN1 och redog. 2023/24:VPN1) föredrogs.

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 12 juni.)

§ 10 Strategisk exportkontroll 2023 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden

Utrikesutskottets betänkande 2023/24:UU9

Strategisk exportkontroll 2023 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden (skr. 2023/24:114) föredrogs.

Anf. 48 MORGAN JOHANSSON (S):

Fru talman! Vi ska diskutera regeringens årliga skrivelse om strategisk exportkontroll, närmare bestämt exporten av krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden.

Sverige har en högkvalitativ produktion av försvarsmateriel. Det är delvis en följd av vår långa period av alliansfrihet. Som ett alliansfritt land fanns det ett egenvärde i att kunna tillverka våra egna vapen så att vi inte skulle behöva vara beroende av någon annan.

Genom åren har vi därför, tillsammans med industrin, byggt upp en sådan produktion som mäter sig väl med stormakternas materiel, ja, som många gånger också är bättre än vad stormakterna själva producerar.

Så har vi till exempel egen produktion av stridsflygplan, Jas Gripen, som är flygplan av världsklass. Detsamma gäller svenska ubåtar, som också är av yppersta världsklass. Det gäller stridsvagnar, pansarbandvagnar och flygburna radarsystem, och det finns många fler exempel.

Försvarsindustrin är helt enkelt en stor tillgång för Sverige. Mot bakgrund av det allvarliga säkerhetspolitiska läget, med ett storkrig i Europa där Ryssland angripit Ukraina, är det naturligtvis en ännu större tillgång. Det gäller både för det svenska försvaret och numera också för Nato, men också för att kunna hjälpa Ukraina i det krig som man nu utkämpar.

Den frågan har ju präglat de senaste åren. Sverige har från första stund stött Ukraina ekonomiskt och humanitärt men också militärt. Bara fyra dagar efter Rysslands invasion i februari 2022 beslutade den dåvarande socialdemokratiska regeringen om att skicka vapen till Ukraina.

Det var 5 000 pansarskott, som man så väl behövde i Ukraina vid just den tidpunkten för att kunna slå ut ryska pansarfordon som då var på väg att försöka inta Kiev. Det lyckades de inte med, bland annat på grund av de vapen Sverige och andra länder bistod med.

En delegation från utrikesutskottet besökte Ukraina för lite drygt ett år sedan. Vi kunde då på plats själva se hur viktigt det var vid den kritiska tidpunkten våren 2022 att man snabbt fick hjälp med just den typ av vapen som man då behövde.

Beslutet att skicka vapen till Ukraina var historiskt. Det var första gången sedan finska vinterkriget 1939 som Sverige beslutade att skicka vapen till ett annat land i krig. Det var historiskt, men det var också nödvändigt, och det var rätt.

Det var det därför att Ukrainas sak är vår sak. De utkämpar inte bara ett krig för sin egen självständighet och sin demokrati, utan också för oss alla. Om Putin får sin vilja igenom i Ukraina kommer han att gå vidare med andra länder. Så är det ju med despoter. De måste stoppas medan tid är.

Det här får naturligtvis avtryck också i den här skrivelsen. Under 2023 har 21 utförelsetillstånd beviljats för statliga donationer, och ytterligare 16 tillstånd för privata företag, vad gäller militär materiel till Ukraina. Det rör sig framför allt om markstrids- och missilsystem.

Det gäller alltså 2023. Men sedan dess har också nya beslut fattats, och vi kan väl se framför oss att det kommer att fortsätta. Sverige ska fortsätta att stödja Ukraina så länge det behövs. Det finns det bred enighet i riksdagen om det.

Fru talman! Frågetecknet i den här skrivelsen när det gäller Ukraina är snarare något annat. Det gäller i det här avseendet inte så mycket vad som står i skrivelsen, utan vad som inte står. Ukraina har ju länge begärt hjälp med stridsflygplan. Överst på deras önskelista har stått – och står – Jas Gripen, som passar ypperligt för den typ av krigsföring som Ukraina tvingas bedriva.

Vi socialdemokrater krävde redan i somras att Sverige skulle gå Ukraina till mötes och skicka Jas till Ukraina när Sverige kommit med i Nato. Det utreddes av Försvarsmakten, och man lämnade sin utredning i mitten av december förra året. Men sedan dess har det dessvärre varit tyst från regeringen i över fem månader. Vi har från vår sida gång på gång efterlyst besked från regeringen.

Till slut kom det ett besked i förra veckan, och det var ett negativt besked. Jas till Ukraina sköts på obestämd framtid med motivet att amerikanska F16 skulle gå före. Man kunde inte ha båda systemen, sades det. Det var en förklaring som sedan kom på skam när Frankrike, också i förra veckan, gick ut med att man skulle skicka franska Mirage. Jag undrar: Om

de kan skicka franska flygplan – varför kan då inte vi skicka svenska när vi vet hur hett efterfrågat det är av Ukraina? Det är en fråga som måste ställas i denna debatt.

Fru talman! För att kunna upprätthålla en svensk försvarsindustri måste man också ha en vapenexport – annars får man inte ihop det. Ett land av Sveriges storlek som ska kunna upprätthålla en försvarsindustri måste också kunna sälja vapen och annan försvarsmateriel till andra länder.

Den totala exporten av krigsmateriel uppgick 2023 till 18 miljarder kronor. 80 procent av detta gick till de 39 länder som vi har långsiktiga relationer med. De största mottagarna är USA och Brasilien. Det ska ändå sägas att det här förstås är en väldigt svår avvägning. Vilka länder ska man förse med försvarsmateriel och vilka länder ska man inte förse med försvarsmateriel? Det är en evig och viktig diskussion som vi för löpande.

Jag vill ändå säga att Sverige har världens stramaste lagstiftning när det gäller export av försvarsmateriel. Våra vapen ska inte gå till länder som bedriver anfallskrig mot andra länder, och vi ska strikt följa de beslut om till exempel vapenembargo mot enskilda länder som FN, EU eller OSSE fattar.

Den svenska strama lagstiftningen blev ännu stramare 2018, då Sverige bland annat som enda land i världen införde ett särskilt demokratikriterium för exporten. Mottagarlandets demokratiska status ska vägas in när man beslutar om utförseltillstånd, och det är vi alltså ensamma om i världen.

Vi är också ensamma om att ha ett system där alla riksdagens partier har insyn i och kan påverka de beslut som den ansvariga myndigheten, ISP, fattar. Det sker genom det så kallade Exportkontrollrådet. Det är ett rådgivande organ, men det väger tungt när det gäller de enskilda affärerna. Och alla partier deltar som sagt i detta arbete.

Ytterligare en sak jag vill nämna i den kontrollregim vi har är att Sverige sedan 2022 har ett system för efterkontroller. Det innebär att ISP systematiskt besöker olika mottagarländer för att säkerställa att det Sverige har exporterat verkligen har gått till rätt ställe och inte vidareexporterats till andra länder. Det är inte så många andra länder som gör detta. Det här är ytterligare en uppstramning av exportkontrollen som kom i och med den nya lagstiftningen 2018 och som en bred majoritet i den här riksdagen stod bakom, vilket också i sig är en stor tillgång för Sverige.

Anf. 49 YASMINE ERIKSSON (SD):

Fru talman! I dag debatterar vi betänkandet *Strategisk exportkontroll 2023 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden*. Det är ett mycket viktigt ämne i tider av utbredd terror, krigsföring och hot från antagonister. Världen är i ett spänt läge. Vi har den ryska diktaturen som attackerar det demokratiska Ukraina, vi ser Kinas hot mot Taiwan och vi ser terrorgruppen Hamas, som attackerade Israel och utförde den största dödliga attacken mot judar sedan andra världskriget.

Sverigedemokraterna står upp för en regelbaserad och demokratisk världsordning. Det är en världsordning som just nu kämpar mot en negativ trend. Vi behöver därför stå upp för demokratin och vara behjälpliga där vi kan för de länder som nu och i framtiden behöver försvara sin rätt att finnas och bevara sina demokratier.

Fru talman! Sverigedemokraterna ser saker komma, och vi är inte na-iva. Det gäller även svensk exportkontroll och krigsmaterielindustri. Vi har länge fört en politik som gynnar den svenska tillverkningen av krigsmateriel och exporten, som mer eller mindre är en förutsättning för denna industri. Vi har historiskt, sedan vi kom in i riksdagen, verkat för enklare regler och färre parametrar att ta hänsyn till som försvårar för svensk krigsmaterielindustri.

Det har exempelvis handlat om den feministiska utrikespolitiken, som under den tidigare socialdemokratiska regeringen försvårade det hela och gjorde exportärendena mer komplicerade. Politiken berörde även områden som att Sverige skulle bedöma andra staters inrikespolitiska prioriteringar vid en eventuell export.

Fru talman! Den tidigare misskötseln av politiken på området har varit en bidragande faktor till att vi i dag har ett system med en myndighet som hanterar dessa ärenden i stället för att de hanteras av Regeringskansliet.

Det handlar om omfattande granskningar av exportaffärer redan på 80-talet, om export- och industrihämmande regelkrångel och om att man kraftigt drog ned på Försvarsmakten i Sverige. Det är denna politik som i hög grad har bidragit till att vi i Sverige i dagsläget inte har tillräcklig kapacitet för att både rusta upp vårt eget försvar i den takt vi vill och bidra till Ukraina i en större omfattning.

Fru talman! Den förra regeringen fortsatte på den destruktiva vägen, och exportkontrollpolitiken splittrades genom att myndigheten som reglerar frågan, ISP, fördes över till att formellt regleras från ett departement medan det reellt styrdes från ett annat. Det är en väldigt märklig ordning som saknar motstycke i svensk förvaltning.

Den dåvarande S-regeringen hade också uppenbara problem med att implementera viktig politik på området som det fanns en total enighet om i riksdagen. Det handlade om införandet av efterkontroller av krigsmateriel, det vill säga att man möjliggör för ISP att på plats kontrollera så att krigsmateriel inte hamnat på avvägar.

Införandet av denna kontrollfunktion försenades med flera år. Till slut kom den, som Morgan Johansson nämnde, att införas. Men Sverige ligger nu efter andra stater när det gäller denna kontrollfunktion. Det är allvarligt, särskilt nu när krigsmaterielexporten ökar. På grund av Socialdemokraternas senfärdighet riskerar svenska vapen i ökad utsträckning att hamna på avvägar och att användas av terrorister och kriminella.

Fru talman! Det har bedrivits en politik som gjort att Sverige inte har kunnat exportera krigsmateriel till demokratiska stater såsom Taiwan och Israel. Men samtidigt importerar vi krigsmateriel från just Israel. Det är krigsmateriel som har varit nödvändig för att skydda oss, och i denna stund skyddas alla vi i denna kammare av system tillverkade i Israel. Vi ska vara tacksamma för att möjligheten har funnits för oss att importera krigsmateriel från Israel, men samtidigt finns det alltså omfattande politiska hinder för att exportera till landet. Är inte det bara ett stort hyckleri, alltihop?

Fru talman! Det är mycket välkommet att det nu görs en utredning som har flera direktiv som kommer att underlätta för inhemsk krigsmaterieltillverkning och krigsmaterielexport. Men vi sverigedemokrater vill gå längre och föreslår att man underlättar exporten av krigsmateriel till världens demokratier såsom Ukraina, Taiwan och Israel. Det är helt nödvändigt för att vi ska kunna skydda oss mot diktatorernas aggressioner. Det ger oss också

ökad möjlighet till samarbete för att bidra till Ukraina, vilket är den mest akuta uppgiften i nuläget.

Fru talman! Av denna anledning yrkar jag bifall till reservation 3 i betänkandet.

Anf. 50 MORGAN JOHANSSON (S) replik:

Fru talman! Det var två saker som fick mig att studsa till lite i Yasmine Erikssons inlägg.

Den första var när hon sa att den feministiska utrikespolitiken hade lagt hinder i vägen för vapenexporten. Jag undrar bara: Vad menar hon rent konkret? Vilka länder tycker Sverigedemokraterna att vi skulle ha exporterat till men inte har kunnat exportera till därför att kvinnors och barns rättigheter systematiskt kränks? Vilka länder är det Yasmine Eriksson menar att vi borde kunna exportera till? Är det exempelvis Iran hon menar, där kvinnors rättigheter systematiskt kränks? Eller vad menar hon egentligen när hon säger att den feministiska utrikespolitiken lade hinder i vägen för vapenexporten? Vilka länder syftar hon på?

Min andra fråga gäller Israel, som Sverigedemokraterna vill exportera vapen till. Jag sa i mitt inlägg att våra svenska vapen inte ska gå till länder som bedriver anfallskrig i andra länder eller i andra områden. Det är helt uppenbart att Israel inte bara ockuperar palestinsk mark och har så gjort i många år utan dessutom just nu står mitt uppe i ett krig med fruktansvärda konsekvenser. 35 000–40 000 människor har dött, varav en mycket stor andel civila, kvinnor och barn.

Vi ska inte ha någon vapenexport till Israel. Vi har inte haft det sedan 50-talet. Om Sverigedemokraterna nu, när man befinner sig i detta fruktansvärda krig, vill att svenska vapen ska gå till denna typ av krig där civila som sagt löper mycket stor risk att bli dödade är det ett totalt brott, skulle jag vilja säga, med alla principer vi haft för svensk krigsmaterielexport under decennier.

Anf. 51 YASMINE ERIKSSON (SD) replik:

Fru talman! När jag talade om att den feministiska utrikespolitiken varit ett hinder talade jag kanske inte om ett hinder för att exportera till vissa länder utan om regelkrångel hos myndigheten ISP. Det kostar pengar, resurser och personal att ha utökade parametrar för vad den måste ta i beaktande. Den feministiska utrikespolitiken var otroligt svårtolkad just i fråga om export av krigsmateriel. Det handlade alltså mer om vår interna svenska styrning av myndigheternas arbete än om vilka länder som ska få ta del av exporten.

När det gäller att exportera till Israel, som Morgan Johansson frågade om, är det samma sak där. För det första är Israel en demokratisk stat. För det andra är det inte Israel som bedriver ett anfallskrig. De bedriver ett försvarskrig där de dels försöker utplåna terroristerna som mördade israeler på deras mark, dels försöker få hem sina gisslan. Hade Hamas lagt ned vapen, gett upp och gett tillbaka gisslan hade otroligt många civila kunnat räddas.

Att många civila dör i Palestina är Hamas fel. Hade Hamas lagt ned vapen hade detta kunnat få ett mycket tidigare slut.

Anf. 52 MORGAN JOHANSSON (S) replik:

Fru talman! Menar alltså Yasmine Eriksson, angående den feministiska utrikespolitiken, att ISP inte ska kontrollera om kvinnors och barns rättigheter systematiskt kränks i de länder som kan vara föremål för vår vapenexport? Är det detta hon menar?

Jag vet att Sverigedemokraterna stod utanför uppgörelsen om den exportkontrollagstiftning vi har nu, där vi bland annat införde ett demokratikriterium så att ISP också ska titta på demokratiska rättigheter. Det behövde man inte göra tidigare. Nu får vi beskedet från Sverigedemokraterna att man inte heller tycker att ISP ska titta på om kvinnors och barns rättigheter systematiskt kränks därför att det blir krångligt. Ja, då får det väl vara krångligt i så fall. Jag tycker nog ändå att det är viktigt att vi får veta vilken typ av länder våra vapen går till och att vi därmed har den typen av stramhet i lagstiftningen.

Jag fick inget svar på vilka länder Yasmine Eriksson i så fall skulle vilja att vi exporterade vapen till. Iran är ju som sagt ett land där kvinnors rättigheter systematiskt kränks. Vi får väl utgå från att det inte är det landet hon tänker på.

När det sedan gäller Israel är det ju fastslaget sedan decennier tillbaka genom FN-resolutioner att Israel ockuperar palestinsk mark. De befinner sig just nu också i ett krig. Sveriges hållning har i alla tider varit att vi inte exporterar vapen till länder i den typen av situationer. Vi vill inte att våra vapen ska gå till den typen av krigsföring.

Har vi en situation där tiotusentals människor faktiskt har dött är mitt enkla besked: Detta ska inte Sverige genom vapenexport bidra till.

Anf. 53 YASMINE ERIKSSON (SD) replik:

Fru talman! Jag behöver tydligen upprepa mig. Det här med den socialdemokratiska feministiska utrikespolitiken handlar inte om vilka länder vi ska exportera till utan om de regler som vår myndighet behöver förhålla sig till, vilka utgjorde ett onödigt krångel.

Morgan Johansson frågade mig om myndigheten inte ska titta på huruvida kvinnors och barns rättigheter blir kränkta. Mig veterligen är kvinnor och barn också människor. Detta borde därför falla under mänskliga rättigheter, och det kriteriet finns redan. Det behövs inte ett utökat kriterium för att titta på detta ytterligare en gång, vilket tar mer tid och resurser.

Jag håller fast vid att Israel försvarar sig. Jag håller fullständigt med om att man inte ska döda civila i krig, men Hamas har ett otroligt ansvar här. Jag tycker att vi pratar alldeles för lite om deras ansvar när det gäller de civila i Gaza.

Anf. 54 HÅKAN SVENNELING (V) replik:

Fru talman! Även jag studsade på ledamoten Erikssons anförande kopplat till vapenexport till Israel. Det är ju för att vi befinner oss i en helt fruktansvärt horribel situation som vi ser varje dag i Gaza. Vi ser hela tiden i våra mobiler och i våra flöden hur barn mördas och hur den humanitära situationen är helt olidlig.

I det läget vill Sverigedemokraterna skicka svenska vapen till Israel som ska användas i det kriget. Då undrar man dels vilka vapen Sverige-

demokraterna ser framför sig ska skickas till Israel, dels på vilket sätt det ska legitimeras att palestinska barn dödas med svenska vapen.

Man undrar också hur Sverigedemokraterna ser på de domstolsprocesser som Israel befinner sig i – både i ICJ, den internationella domstolen, där Sydafrika har dragit dem inför folkmordskommissionen, och i ICC, den internationella brottmålsdomstolen, där ledande företrädare för både Hamas och Israel kan komma att stå åtalade för brott mot mänskligheten. Kommer då Sverige att åtalas som en del i de anklagelser som har riktats mot Israels och Hamas företrädare?

Demokrati pratas det väldigt skarpt om. Det är intressant att höra Sverigedemokraternas syn på den. Man slår fast att Israel är en demokrati, och i nästa andetag säger man att man nog inte vill ha ett demokratikriterium. Det är så jobbigt med kvinnor, barn, mänskliga rättigheter och sådant.

Här måste man någonstans bestämma sig, och det är uppenbart att Sverigedemokraterna har gjort det. De vill ha en krigsmaterielpolitik som går ut på att man som regering eller som parti bestämmer vilka länder man gillar och sedan exporterar till dem. Jag tror att det är bättre om vi använder oss av principer och utgår från dem. Sedan kan vi diskutera vilken politik vi har.

Anf. 55 YASMINE ERIKSSON (SD) replik:

Fru talman! Israelfrågan kan nog inte undvikas när vi debatterar ett utrikespolitiskt betänkande.

Jag tycker att det är viktigt att Israel bidrar till att bekämpa terrorister, terrorister som också hotar Sverige och våra likasinnade länder. Sedan är det inte bara Hamas som Israel behöver försvara sig mot. Även Iran har vi i närtid sett attackera Israel. Det är alltså berättigat att man kan ha försvarsmateriel, och jag tycker att det är rimligt att även Sverige skulle kunna öppna för att exportera försvarsmateriel till Israel – på samma sätt som vi också har köpt från dem.

Ledamoten frågar mig vilka vapen vi skulle sälja till Israel. Den frågan är inte på mitt bord. Det skulle göras upp mellan Israel och våra svenska företag och sedan kontrolleras av svensk myndighet, inte av en ledamot i Sveriges riksdag utanför Exportkontrollrådet.

Vad gäller domstolsprocesserna ska de självklart ske i gängse ordning. Jag kan inte uttala mig innan några domar fällts. Jag tycker också att alla har rätt att lyfta frågan till domstolarna som sig bör.

Jag har dessutom ingenstans sagt att jag vill ta bort demokratikriteriet. Jag har inte heller likställt feministisk utrikespolitik med ett demokratikriterium. Jag undrar alltså vad Håkan Svenneling menar med att jag skulle vilja ta bort demokratikriteriet.

Anf. 56 HÅKAN SVENNELING (V) replik:

Fru talman! Det är uppenbart att Sverigedemokraterna försöker göra världen väldigt enkel för sig själva. Det passar bättre in i den politik de försöker föra. De vill bekämpa terrorister. Det har de som ambition, och då vill de skicka vapen för att bekämpa terrorister. De tänker inte över någon som helst konsekvens av vad de vapnen leder till; vi ser ett fruktansvärt folkmord pågå i Gaza. Över 35 000 människor har redan dödats. Många av dem är barn och unga under 18 år. Det har varit åtta månader av

avskärmning från mat, vatten, mediciner och elektricitet i Gaza. På det kommer en blockad som har pågått mot Gaza i 17 år.

Jag tror att man kan bekämpa terrorism på många sätt. Man kan absolut döda terrorister. Men frågan är om man ska acceptera den typ av civilt dödande och civila offer som vi ser i Gaza. I Sverigedemokraternas värld verkar det vara helt okej. Jag är av en annan uppfattning.

Jag tror att det är bättre om Sverige är tydliga mot staten Israel, mot dess regering och mot dess militär med att man är i domstol för att man inte har följt internationell rätt. Man är där för att man måste ta ansvar för de handlingar man har begått.

Det är ingen som tycker något positivt om Hamas. Det är en terrororganisation. Vi kommer att fördöma den. Men skillnaden är att Hamas inte har någon ambassad i Sverige från vilken vi kan kalla upp ambassadören och skälla på denne. Israel är en stat och ett subjekt som vi kan förhålla oss till. Det kan vi inte när det gäller Hamas.

Jag tror att det här kanske är den sämsta idé jag har hört någon uttala i Sveriges riksdag, särskilt efter åtta månader av krig i Gaza.

Anf. 57 YASMINE ERIKSSON (SD) replik:

Fru talman! Jag vill vara väldigt tydlig med att vi inte heller vill se några civila offer. Sverigedemokraterna tillsammans med regeringen har också utökat det humanitära biståndet till Palestina och Gaza.

Vi har även uttalat oss flera gånger om att vi vill se humanitära eldupphör, just för att det ska vara möjligt att få in hjälp till befolkningen i Gaza. Man ska alltså inte försöka få det att framstå som att vi skulle motsätta oss befolkningen i Gaza. Vi är emot terrororganisationen Hamas.

Anf. 58 STEFAN OLSSON (M):

Fru talman! Ämnet för denna debatt är utrikesutskottets betänkande nummer 9. Jag vill börja med att för majoritetens räkning yrka bifall till utskottets förslag i alla delar.

Fru talman! Vapen är bra. Svenska vapen är bra. Svenska vapen används i denna stund för att försvara Ukraina och därmed även Sverige. Det ska vi svenskar vara stolta över.

Jag säger detta eftersom det under många år har påståtts vara smutsigt med vapenhandel. Kommuner och regioner i Sverige har haft som etisk policy för sina finansiella placeringar att aldrig investera i vapenindustrin. Men när vi i dag ser hur våra svenska vapen kommer till användning tror jag att alla förstår vilken tur det är att vi aldrig avvecklat krigsmaterielindustrin i Sverige. Det gör att Sverige kan bistå Ukraina på ett sätt som vi annars aldrig hade kunnat göra.

I dag tävlar partierna i riksdagen om vem som mest av alla vill skicka vapen till Ukraina. Det går knappt att skilja högerpartier från vänsterpartier i den debatten. Så var det inte förr.

Jag var därför tvungen att kolla om Miljöpartiet avskaffat sitt gamla krav på att vapenexporten ska avvecklas helt. Jag kollade vad som står i partiets partiprogram. Där står det alltså att ”Sverige ska bidra till militär nedrustning i världen. Miljöpartiet de grönas mål är därför en avvecklad vapenexport”.

Prot. 2023/24:128
10 juni

Strategisk exportkontroll 2023 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden

Det gällande partiprogrammet är från 2013. Mycket har hänt sedan dess. Det skulle vara intressant att få veta mer om Miljöpartiets nuvarande inställning till svensk vapenindustri. Jag vill därför uppmana Miljöpartiets företrädare här i kammaren att klargöra partiets ståndpunkt. Är målet fortfarande att vapenexporten ska avvecklas?

Fru talman! Som framgår av regeringens skrivelse tillsattes i november förra året en utredning för att se över vilka förändringar i lagstiftningen om krigsmaterielexporten som kan behöva göras med anledning av att vi numera är medlemmar i Nato. Av direktiven till utredningen framgår att de huvudsakliga ramarna för dagens system med exportkontroll inte kommer att förändras.

Det som främst är värt att uppmärksamma och som vi kan få anledning att återkomma till är problematiken med att svensk vapentillverkning inte är så svensk som man kan tro. När nya vapensystem tas fram görs det i samarbete med företag i andra länder. Det kommer att krävas att vi synkroniserar vår lagstiftning med andra länders, särskilt inom EU, för att vi ska kunna ha enighet om vilka länder som kan komma ifråga för vapenexport. Möjligen ska exportkontroll i stället ligga hos EU framgent.

Fru talman! När Ryssland anföll Ukraina i februari 2022 hade vi en debatt om huruvida de svenska riktlinjerna för vapenexport tillät att vi sände vapen till ett land som befann sig i krig. Nu är alla partier eniga om att detta är tillåtet. Ändå noterar jag att det i regeringens skrivelse alltjämt står: ”Tillstånd till utförsel av krigsmateriel för strid, eller till annan utlandssamverkan som avser krigsmateriel för strid eller övrig krigsmateriel, bör inte beviljas om det avser en stat som befinner sig i väpnad konflikt.”

Det är förvisso ett villkor som man kan frånga. Det har vi också gjort. Men eftersom formuleringen, i och med kriget i Ukraina, har blivit obsolet kan det vara rimligt att vi när vi ändå reviderar riktlinjerna nästa gång förtydligar att länder som försvarar sig i enlighet med artikel 51 i FN-stadgan kan vara tillåtna att exportera vapen till, givet att länderna uppfyller alla andra kriterier.

Fru talman! Rysslands anfallskrig mot Ukraina tycks ha varit startpunkten på en alltmer orolig tid i världen. Sverige och andra länder rustar upp igen. Svensk försvarsindustri kommer här att spela en viktig roll i försvaret av inte bara vårt land utan hela den fria världen.

Tidigare har försvarsindustrin som sagt varit ifrågasatt. De som har tagit den i försvar har gjort det genom att hänvisa till det stora exportvärdet och alla arbetstillfällen som den har skapat. Men i dag bleknar dessa argument inför vad som skulle kunna bli en ny och farligare värld.

Värdet av den svenska försvarsindustrin är att den faktiskt finns och inte behöver byggas upp från grunden. Det var många saker som inte blev bra under de 30 år av fred och avspänning som vi haft sedan kalla kriget. Nästan alla länder avrustade sina försvar alltför mycket. Men som tur är gjorde vi inte det med den svenska försvarsindustrin. Vi behöll den. Det ska vi vara glada över nu när vi återigen måste rusta upp.

I många delar av världen är vapenhandel en smutsig bransch, och vapen hamnar påfallande ofta i fel händer. Men det gäller inte för den svenska exporten. Regelverket är strikt, företagen är skötsamma och den parlamentariska uppsikten är noggrann.

Det är därför dags nu att säga att investeringar i svensk vapenindustri är goda investeringar och att uppmana kommuner och pensionsfonder att skriva om sina etiska riktlinjer. Svenska vapen gör världen säkrare för alla. Det ska vi vara stolta över.
(Applåder)

I detta anförande instämde Gustaf Göthberg (M) och Joar Forssell (L).

Anf. 59 MORGAN JOHANSSON (S) replik:

Fru talman! Till att börja med blev jag lite överraskad när Stefan Olsson öppnade för att lyfta upp bestämmanderätten över vapenexporten till EU-nivå. Det skulle jag starkt avråda från. I slutet av sitt inlägg sa Stefan Olsson att vi har ett regelverk som vi har kontroll över, företag som vi kan föra dialog med och så starka kontrollmöjligheter som det går. Det skulle man inte få om man skulle lägga upp det här på EU-nivå. Då kan svenska vapen hamna lite varstans. Om Stefan Olsson nu öppnade den dörren lite grann i sitt inlägg – stäng den igen så fort som möjligt! Det här ska vara svenska beslut och ligga under svensk kontroll.

Skälet till att jag begärde replik var att jag vill ha respons på frågan om Jas till Ukraina. Jag nämnde ju i mitt inlägg att vi i vårt parti, det socialdemokratiska partiet, redan i augusti begärde att Sverige skulle se över möjligheten att skicka Jas till Ukraina när Sverige väl hade gått med i Nato. Regeringen bad Försvarsmakten att titta på den frågan. De kom in med ett underlag i mitten av december 2023, och sedan låg regeringen på det i över fem månader utan att ge något besked.

Förra veckan fick vi till slut någon form av besked. Det gick ut på att det nog inte skulle bli några Jas till Ukraina, i alla fall inte under överskådlig tid. Förklaringen var att F16, det amerikanska planet, skulle gå före och att man inte kunde ha två system samtidigt. Men bara några dagar senare fick vi veta att franska plan, Mirage, skulle skickas till Ukraina. Då gick det uppenbarligen att ha flera system samtidigt. Min enkla fråga till Stefan Olsson är alltså varför man inte kan skicka svenska plan när man kan skicka franska plan.

Anf. 60 STEFAN OLSSON (M) replik:

Fru talman! Tyvärr har jag inte mycket mer information än det som har framkommit i medierna. Det är samma information som Morgan Johansson har. Jag kan alltså inte ge en bakgrund till hur regeringen har tänkt, utan här får jag nog uppmana ledamoten att ställa en interpellation till försvarsministern.

Jag tänker också bara påminna om vad företrädare för Socialdemokraterna i både regeringsställning och opposition sa när företrädare för mitt parti tyckte att vi skulle skicka artillerisystemet Archer till Ukraina. Jag vill minnas att dåvarande regering, som ledamoten Johansson själv var statsråd i, menade att det var väldigt svårt och behövde utredas och att det kanske inte var så enkelt som att bara skicka ned Archersystemet. Jag vill också minnas att även förutvarande försvarsminister Peter Hultqvist sa det – men nu, som riksdagsledamot, har han återkommit till detta och påpekat för den nuvarande försvarsministern att det nog inte var så enkelt att skicka ett vapensystem.

Prot. 2023/24:128
10 juni

Strategisk exportkontroll 2023 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden

Jag tror att ledamoten Morgan Johansson gör det lite enkelt för sig om han tänker sig att det bara är att köra ned dessa flygplan till Ukraina och sedan är det klart. Det är inte så enkelt. Det fick jag faktiskt lära mig av Johanssons kollega Peter Hultqvist.

Anf. 61 MORGAN JOHANSSON (S) replik:

Fru talman! Jag vet att det här inte är enkelt. Jag var ju själv ansvarig för vapenexporten i den socialdemokratiska regeringen. Jag vet alltså mycket väl vad det var för typ av avvägningar som gjordes. De var av två typer. Den ena handlade om vad Ukraina behöver, den andra om vad som finns i svenska lager, som dessutom kanske är ganska snabbt gripbart och som Sverige kan avvara utan att sänka garden och utan att landets säkerhet försvagas. Det är de typerna av avvägningar man får göra, och det gjorde vi mycket snabbt i den socialdemokratiska regeringen.

Redan fyra dagar efter den ryska invasionen började vi med att skicka vapen. Det var 5 000 pansarskott. Vi följde sedan upp det i ständig dialog med Försvarsmakten om vad Ukraina behövde och vad vi kunde skicka. Det är alltså inte konstigt alls att den typen av avvägningar görs. Det gjordes bland annat när det gäller Archer. Men nu var ju inte argumentet att det var komplicerat att skicka Jas. Argumentet från försvarsministerns sida var i stället att man inte kunde ha dubbla system, och då kan jag bara konstatera att Frankrike nu skickar sina Mirageplan jämsides med F16-plan. Varför kan man då inte skicka Jas? Det finns det inget svar på.

Om man hade fått önska skulle regeringen ha förberett detta med rejäla utbildningar för piloter redan under hösten 2023 så att man sedan hade kunnat få igång det här redan på våren 2024. Då hade man kunnat åka ned med svenska plan. Nu är hela den här frågan skjuten på en avlägsen framtid. Vi vet inte riktigt, men jag kan konstatera en sak, och det är att Jas-plan står överst på Zelenskyjs önskelista. Det är nämligen flygplan som lämpar sig väldigt väl för den typ av krigsföring som hans försvarsmakt tvingas bedriva. Jag trodde nog att Stefan Olsson hade bättre tumme än jag med regeringen, och andra svar, men uppenbarligen inte.

Anf. 62 STEFAN OLSSON (M) replik:

Fru talman! Som jag uppfattar regeringens uttalanden på den här punkten är Sveriges regering inte alls emot att bistå Ukraina med Jas, men att det inte passar just nu. Det är alltså inte fråga om ett nej utan om att vi ska vänta. Argumentet var att Ukraina i första hand ska använda sig av amerikanska F16, som ju är en flygplanstyp som finns i större mängd i Europa och har fler användare. Sedan kom nyheten om franska Mirage, och om den har jag inte mer kunskap än vad ledamoten Johansson har. Jag måste nog be honom ställa frågan till en mer insatt person, nämligen försvarsministern.

Anf. 63 HÅKAN SVENNELING (V):

Fru talman! Regeringens skrivelse *Strategisk exportkontroll 2023 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden* visar att den svenska vapenexporten fortsatt befinner sig på en historiskt hög nivå. År 2023 exporterade svenska företag krigsmateriel till ett värde av drygt 18 miljarder kronor. Exportvärdet ökade med cirka 18 procent jämfört med föregående år.

Bland köparna av svenska vapen under 2023 återfinns en rad diktaturer, krigförande stater och länder som begår allvarliga och omfattande brott mot mänskliga rättigheter. Vi återfinner även länder som har tagit stora steg tillbaka i sin demokratiutveckling och där vi ser att våld och förföljelse av minoriteter och politisk opposition ökar.

Dubbelmoralen i svensk vapenexport blir tydligast i vapenexporten till de stater som krigar i Jemen. Samtidigt som regeringen talar om vikten av demokrati, fred och kvinnors rättigheter beväpnar Sverige krigförande diktaturer som systematiskt kränker kvinnors rättigheter och bombar det jemenitiska folket. Sverige kommer inte med trovärdighet att vara en röst för mänskliga rättigheter någonstans på jorden så länge denna vapenexport fortsätter. Det går heller inte att som utrikesministern deklarerar att demokratiska värderingar ska vara kärnan i den svenska utrikespolitiken samtidigt som Sverige vikt sig för Turkiets påtryckningar om bland annat vapenexport för att släppa igenom ett svenskt Natomedlemskap.

Fru talman! Sverige har under förra året exporterat en stor mängd vapen till Ukraina. Det är vapen som gör nytta genom att skydda och försvara Ukraina här och nu. I princip allt som skickats till Ukraina har eftersköpts, gratis, men det är ändå vapenexport och ska därför redovisas i denna skrivelse.

En del försöker medvetet misstolka Vänsterpartiets stöd till Ukraina. Men vi är tydliga med att Sveriges stöd till Ukraina ska fortsätta att vara på en hög nivå såväl civilt och humanitärt som finansiellt och militärt.

Alla krig börjar med att en part attackerar en annan. Det avgörs på slagfältet vem som är den starkaste parten, och kriget avslutas alltid genom förhandlingar och avtal. Så har skett i århundranden, och så lär ske även denna gång. Men det är det ukrainska folket som ska avgöra när och hur de vill förhandla, inte någon annan. Vi ska ge dem bästa möjliga förutsättningar. Helst ska Putin kapitulera – gärna redan i dag.

I samband med EU-valet i går kom en undersökning som visade att Vänsterpartiets väljare ligger i topp vad gäller att vilja öka EU:s stöd till Ukraina. Det enda parti som sticker ut negativt är Sverigedemokraterna. Jag vet att det finns sverigedemokrater som är tydliga i sitt stöd, men Sverigedemokraterna har en hemläxa att göra jämfört med andra partier i Sverige.

Med stöd i folkrätten och FN-stadgan står Vänsterpartiet bakom Sveriges militära, ekonomiska och humanitära stöd till Ukraina. Människors rätt att leva i fred och trygghet är ovillkorlig, och varje lands möjlighet att självt få styra över sin framtid måste försvaras. Rysslands stormaktsaggression utgör ett hot mot en regelbaserad världsordning och är ett flagrant brott mot de principer om fred, avspänning och internationellt samarbete som bör råda.

Vi i Vänsterpartiet tycker att Sverige ska prioritera exporten till Ukraina framför export till andra stater. Framöver behöver vi tillsammans med våra ukrainska partner hjälpas åt med att följa vart alla vapen tar vägen. Krig är till sin natur röriga. Många konflikter har genom historien visat att vapen försvinner och alltför ofta får fötter och tar sig till nya krig och konflikter eller till gängkriminella som vill använda vapnen för sina syften.

Tillsammans med Ukraina måste vi motverka det som sker med de svenska vapen som exporterats. Ukraina har agerat trovärdigt. Det är vik-

tigt att den noggrannheten består. Jag ser att det finns goda möjligheter och förutsättningar för att arbeta tillsammans med det.

Fru talman! Låt mig gå över till denna debatts viktigaste fråga: Sveriges militära band till Israels militär, vapenindustri och regering.

Ockupationen av Palestina har pågått i mer än 75 år. Det fruktansvärda kriget i Gaza har nu pågått i mer än åtta månader. Det startade denna gång genom Hamas fruktansvärda attack på Israel där många civila fick sätta livet till och några fortfarande är gisslan. Vi har alla fördömt Hamas om och om igen.

Efter åtta månader är den humanitära situationen i Gaza nu helt horribel. Över 35 000 människor har dödats. Israels blockad av Gaza innebär att Gazaborna har förnekats de mest grundläggande förnödenheterna, som vatten, mat, mediciner och elektricitet, i över åtta månader. Det handlar om Gazabor som inte är Hamas och Gazabor som ofta är under 18 år gamla.

FN har gång på gång vädjat utan att världsledare, och särskilt inte Israels regering, har lyssnat. I stället har den egna makten för Benjamin Netanyahu satts framför mänskligt liv och fred. Det har lett till att det nu pågår rättegångsprocesser i domstolarna ICJ och ICC om brott mot folkrätten. Sannolikt kommer en arresteringsorder mot Netanyahu att utfärdas. Och notera att även Hamas är åtalat! Nu måste vi sätta in alla resurser för att sätta press på Israel.

Svenska väljare var tydliga i går. De vill ha fred i Gaza. För två veckor sedan lade vi i oppositionen fram ett gemensamt förslag om hur Sverige bör agera för att upprätthålla internationell rätt och folkrättsliga principer. Vi kan börja med att frysa associeringsavtalet, ett slags förmånligt handelsavtal, mellan Israel och EU.

Fru talman! Vad har då detta med vapenexport att göra? Jo, det har visat sig att Sverige under det senaste året har både importerat och exporterat vapen till Israel. Den svenska vapenexporten har bestått av dels så kallade följdleveranser, dels vapendelar som inte omfattats av våra regler för vapenexport.

Det gäller framför allt rödpunktssikten, som exporterats av företaget Aimpoint i samarbete med dess israeliska partner Emtan. Det här är sikten som i grunden är till för jakt men som nu hamnat på vapen från Emtan och som används av både den israeliska militären och bosättnarrörelsen för att mörda palestinier – och vi kontrollerar inte ens denna export. Det är häpnadsväckande.

I dag har vi i Vänsterpartiet lagt fram ett skarpt förslag om att stoppa exporten av rödpunktssikten och andra liknande produkter till Israel och om att den ska inkluderas i vårt regelverk för vapenexport. Miljöpartiet har anslutit till vårt förslag. Andra partier pratar gärna om att stoppa kriget i Gaza, men tyvärr ser vi ingen handling i dag i denna del.

En annan del gäller den import som sker från Israels största vapentillverkare, Elbit. Elbit har i sin marknadsföring varit tydligt med att dess system är så kallat battle-proven, testat i krig, det vill säga testat på palestinier. Sveriges försvarsmakt tecknade i oktober förra året – mitt under brinnande krig i Gaza – ett långt avtal med Elbit om ett så kallat lednings-system.

Att mot den bakgrunden exportera krigsmateriel och ha militärt samarbete och kontakter med Israel blir ett indirekt stöd. Vänsterpartiet anser

att alla militära kontakter med Israel omgående ska avbrytas. Avtalet med det israeliska vapenföretaget Elbit måste hävas. All vapenexport till Israel, följdleveranser inkluderade, bör upphöra omgående.

I dag förekommer ingen vapenexport från EU till de palestinska parterna, men flera EU-länder exporterar vapen till Israel. Omvärlden borde lägga ett vapenembargo mot Israel. All vapenexport från EU-länderna till Israel måste upphöra.

Vänsterpartiet anser vidare att det är dags att den svenska militärattachén i Israel kallas hem. Det omfattande utbyte som pågår mellan det svenska försvaret och den israeliska armén måste omedelbart stoppas. Sverige ska inte vara ett land som indirekt stöder dödandet av oskyldiga civila.

Sverige och det internationella samfundet har stora möjligheter att agera mot Israels ockupation av Palestina. Att strypa vapentillförseln är ett effektivt verktyg för att sätta press och skapa ett vapenembargo mot Israel.

Fru talman! I årets rapport finns en hemligstämplad del. Jag tycker att det är olyckligt att export redovisas på detta sätt. Svensk vapenexport ska präglas av öppenhet och transparens. Det har historiskt sett varit våra ledord och bör så vara även framgent.

I skrivelsen beskrivs också hur ett svenskt medlemskap i Nato förändrar förutsättningarna för krigsmaterielexport och att regeringen i november 2023 tillsatte en utredning i ljuset av det svenska Natomedlemskapet. Under ledning av den tidigare moderate talmannen Per Westerberg ska utredningen se över riktlinjerna för utförsel och annan utlandssamverkan i ljuset av ett svenskt Natomedlemskap samt internationella materielsamarbeten och reglering av underleverantörer till svensk försvarsindustri.

Utredningen har redan fått relevant kritik då endast försvarsindustrin, genom Saabs vice ordförande, givits plats bland de få utomstående experterna. Utredningen riskerar att bli ett beställningsverk för industrin, inte för svenska folket.

ISP beviljade under 2022 tillstånd för följdleveranser till Turkiet med hänsyn till de förändrade försvars- och säkerhetspolitiska omständigheterna. Utan att förändra lagstiftningen är det alltså plötsligt möjligt att återigen exportera vapen till Turkiet, trots att landet så sent som i år gjort sig skyldigt till militära attacker i grannländerna Irak och Syrien.

Vänsterpartiet varnade tidigt för riskerna med att ansöka om medlemskap i en militär allians som Nato med bland annat Turkiet. Att andra länder ska tillåtas diktera villkoren för svensk politik är oacceptabelt.

År 2022 exporterade Sverige vapen till Albanien. ISP:s generaldirektör Carl Johan Wieslander menar att ingen export till vare sig Turkiet eller Albanien sannolikt hade beviljats om det inte vore för Sveriges Natoansökan.

Sverige måste ha en självständig politik när det gäller vapenexport och inte styras eller påverkas av Nato.

Jag yrkar bifall till reservation 2.

Anf. 64 YASMINE ERIKSSON (SD) replik:

Fru talman! Vänsterpartiet har i sin följdmotion till den skrivelse som vi debatterar lagt fram en rad yrkanden. Det alla har gemensamt är att man vill begränsa och försvåra exporten av krigsmateriel. Inte ett enda förslag gynnar eller utvecklar svensk försvarsindustri. Trots det är Vänsterpartiet nu också för att Sverige ska skicka krigsmateriel till Ukraina, vilket är bra.

Prot. 2023/24:128
10 juni

Strategisk exportkontroll 2023 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden

Men jag undrar hur det går ihop. De lägger ju förslag som underminerar och begränsar den industri som ska tillverka de vapen som behövs för att försvara Ukraina och även Sverige.

Om Vänsterpartiet vill motverka den industri som tillverkar svenska vapen saknar man även trovärdighet i fråga om att stå upp för ett starkare militärt försvar. Jag undrar därför hur Vänsterpartiet och ledamoten menar att det här ska gå ihop.

Anf. 65 HÅKAN SVENNELING (V) replik:

Fru talman! Vi hörde tidigare att ledamoten Olsson hade ägnat sig åt vissa arkivstudier i fråga om Miljöpartiets partiprogram. I Vänsterpartiet har vi precis tagit fram ett nytt partiprogram. I det definierar vi den riktning som vi som land principiellt bör gå i.

Vi menar att världen behöver gå mot fred, nedrustning och färre vapen i cirkulation. Det behövs en politisk medvetenhet om hur vinstintressen och stormaktsintressen drar åt ett helt annat håll.

Vi är tydliga i vårt partiprogram med att vi vill öka det statliga ägandet i svensk vapenproduktion för att säkerhetspolitiska nyckelbeslut ska fattas utifrån ett helhetsperspektiv och inte av enskilda intressen.

Sverige ska vara ett land med höga ambitioner i det internationella arbetet. Vi ska jobba för hållbarhet, fred och demokratisk utveckling. Men då kan vi inte hålla på med vapenexport till diktaturer, stater som bedriver angreppskrig eller regimer som bryter mot mänskliga rättigheter.

För mig är detta en tydlig politik. Sverige behöver vapenexport. Men samtidigt kan man ju låta som den moderate ledamoten Olsson gjorde, det vill säga som valfri lobbyist från ett svenskt vapenföretag. Är det kanske en framtida karriär efter politiken? Det steget har vi sett alltför många politiker ta. Om man bara lyfter fram att det är positivt med vapenexport ser man inte vapenexportens baksida. Jag ser jättegärna vapenexport till Ukraina och till andra stater i vårt närområde, som Norden och Baltikum. Men jag har väldigt svårt att se att den svenska vapenexporten till exempelvis Saudiarabien och Förenade Arabemiraten har varit så himla lyckad som det lät i Olssons och Erikssons anföranden.

För mig är det i stället fokus på Ukraina och på att bygga det svenska försvaret och stärka våra grannländer som är det viktiga för att bygga fred och säkerhet för Sverige och för hela världen. Därför behöver vi jobba med att ha bra kontroll på våra vapen och titta framåt på det sättet.

Anf. 66 YASMINE ERIKSSON (SD) replik:

Fru talman! I ett av Vänsterpartiets yrkanden skriver ni väldigt tydligt att ni vill att vi ska förbjuda export till länder som befinner sig i krig, vilket Ukraina gör. Den motionen lade ni efter Rysslands fullskaliga anfallskrig mot Ukraina. Ni går ju med på att exportera till Ukraina. Hur kommer det sig att ni efter att allt detta har skett lägger förslag om att det inte under några omständigheter ska ske någon sådan export?

Jag undrar också över Vänsterpartiets importförslag. Vill ni att Sverige ska sluta importera krigsmateriel från samma länder som ni vill se exportförbud till? Varifrån ska vi få vårt eget försvar om ni samtidigt vill minska den svenska produktionen?

Jag tycker också att det är lite intressant med Vänsterpartiets idé om att öka det statliga ägandet i krigsmaterielbolagen i Sverige. Hur har ni tänkt

att det ska gå till? Ska ni tvinga företagen att sälja till staten? Om ni inte vill se en lika stor export, hur ska ni då hålla de här bolagen i rullning? Hur ska ni få ekonomin att gå ihop om ni samtidigt vill begränsa exporten?

Anf. 67 HÅKAN SVENNELING (V) replik:

Fru talman! Jag ska försöka besvara ledamotens tre frågor.

I vårt nya partiprogram är vi väldigt tydliga med att vi vill se till att vi inte exporterar till stater som för angreppskrig. Så visar vi att det är stater som Ryssland som vi inte vill exportera till medan det är tillåtet att exportera till Ukraina, som försvarar sig. Det är en skrivning som har kommit till efter att vi lade den här motionen i samband med skrivelsen. Vi förstod att det fanns en viss dynamik i det men ville inte peta i motionen förrän vi hade haft kongress och antagit ett nytt partiprogram utifrån de formuleringar som kom.

När det gäller import tycker jag i grunden att det är ganska konstigt att vi har jättemycket regleringar, skrivelser och debatter om vårt lands export men inte tittar på vår import. Genom historien har vi importerat saker till exempel från Belarus – jag kan ännu i dag inte förstå hur man ens kunde tänka tanken att det vore ett bra land att importera från.

Vi borde ha en mycket tydligare politisk reglering av vår vapenimport än vad vi har i dag. Vilka principer som ska gälla för en sådan import kan vi återkomma till, men jag tror att andra partier borde fundera över importens betydelse.

Vad gäller vårt förslag om ett ökat statligt ägande inom försvarsindustrin ber jag att få återkomma även om detta, för vi behöver göra en politikutveckling kring vad vi som land ska göra. Men vad som har varit tydligt, och det tycker jag också att man ser i Försvarsberedningens rapport som kom i våras, är att fler partier än tidigare är med när Vänsterpartiet pratar om statligt ägande och att ta tillbaka kontrollen och få saker under det offentliga hängnet.

Jag tror inte att vapenindustrin ska bedrivas 100 procent i statlig regi, men jag tror att om vi delvis har en statlig kontroll över ägandet av vår vapenindustri så kan vi få en bättre vapenindustri där man ser både säkerhetsperspektivet, folkets perspektiv och näringslivsperspektivet tillsammans. Därför är jag öppen för den typen av lösningar.

Anf. 68 JOAR FORSSELL (L):

Fru talman! Tack till mina meddebattörer från andra partier för en god debatt!

Sverige befinner sig tillsammans med världens övriga demokratiska länder som står upp för frihet och mänskliga rättigheter i ett kallt krig med världens auktoritära länder. Världens diktaturer samarbetar allt tätare mot oss. I spetsen finns Kina, och tätt därefter kommer Ryssland, Iran och Nordkorea. Det är länder som hatar vår demokrati och den liberala världsordningen, och det är därför vi behöver stärka vapenindustrin i alla länder som står upp för demokrati och mänskliga rättigheter.

Fru talman! Den feministiska utrikespolitiken har debatterats här tidigare i dag. Jag är stolt över att vara feminist; jag har varit det i hela mitt liv. Jag är också en person som ägnar mig mycket åt utrikespolitik, och för mig är feministisk utrikespolitik att använda vapen för att skydda länder

Prot. 2023/24:128
10 juni

Strategisk exportkontroll 2023 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden

där vi har en relativ jämställdhet, för att skydda kvinnor i andra länder och för att krossa regimer som förtrycker kvinnor.

När jag var aktiv i ungdomsförbundet hade vi en kampanj som hette Bomba IS, fru talman, och det tycker jag är ett väldigt bra exempel på feministisk utrikespolitik. Det finns ingenting som är mer feministiskt än att bomba kvinnoförtryckare. På samma sätt som man använder polismakt mot människor som misshandlar kvinnor här i Sverige ska vi såklart använda militär makt mot islamister, fascister, kommunister och andra som förtrycker kvinnor i andra länder. Därför är att tillåta vapenexport en fullständigt vital del av att vara feminist. Man kan inte vara feminist utan att tillåta vapenexport till länder som faktiskt bekämpar kvinnoförtryck.

Fru talman! Att ha vapen handlar för oss som demokrati ytterst om att det finns någon annan som har vapen som vi måste försvara oss mot. Om vi har jämställdhet och demokrati och värnar om mänskliga rättigheter till exempel i Sverige, och så finns det andra länder – Ryssland är ett bra exempel – som får vapen från Iran och Kina och som vill komma hit och radera vårt system, vårt sätt att leva och vår liberala, demokratiska världsordning, då är det feminism och demokratiskt att försvara detta med vapen i hand.

Det är tråkigt att det är så. Det är tråkigt att det finns onda människor som konspirerar emot oss och som vi måste försvara oss mot, men det är verkligheten. Det är så realiteten ser ut, och det är för att skydda demokratin som vi behöver en stärkt vapenindustri och en ökad vapenexport.

Fru talman! Det finns de som tycker att vi inte ska exportera vapen. Som jag förstår det av den här debatten tycker de inte heller att vi ska producera allting själva i Sverige, utan de vill ändå ha en import av vapen. Detta tror jag nästan alla som lyssnar förstår är ganska ologiskt, för så funkar det ju inte på någon marknad. Inget land har förmåga att självt producera allt man behöver, utan ekonomi fungerar ju så att vi byter saker med varandra. I princip på samma sätt som jag inte har förmåga att odla all min egen mat, sy alla mina egna kläder eller skriva alla böcker som jag själv läser – det blir ganska enfaldigt om jag skulle ägna mig åt detta, fru talman – måste det ju funka likadant med det här.

Vi i Sverige är bra på att producera vissa saker. Vi gör fantastiska ubåtar och fantastiska jaktflyg. Vi är med och utvecklar saker som Excalibur och annan otroligt fin krigsmateriel, och så finns det andra länder som är bra på andra saker. Därför behöver vi ha handel. Vi behöver kunna exportera, och vi behöver kunna importera. Om man inte förstår det skulle jag säga att man har svårt att säga att man står upp för demokratin, och man har också svårt att påstå att man har förstått hur ekonomi och handel fungerar.

Fru talman! Vi var ett av de partier som drev på för och införde demokratikriteriet i vapenexporten. Det innebär att när man ställer sig frågan om vi ska exportera vapen eller inte är det viktigt att de länder som man exporterar till respekterar demokratiska fri- och rättigheter – att det är en demokrati. Det är en sak man väger in.

Det man väger in är egentligen avsaknaden av demokrati, alltså att om det inte är en demokrati väger det negativt. Vi i Liberalerna vill komplettera det befintliga demokratikriteriet med ett positivt demokratikriterium, vilket skulle innebära att för länder som är demokratier är utgångspunkten

alltid att vi ska säga ja till vapenexport. Vi ska alltid säga ja till att exportera till länder som är demokratier.

Det handlar om att demokratierna i världen är utsatta för krigföring från världens diktaturer. Det pågår ett kallt krig som på vissa ställen tar sig varma uttryck, såsom Kinas hot mot Taiwan och Rysslands fullskaliga invasionskrig mot Ukraina. Detta kalla krig pågår ständigt. Det är därför demokratikriteriet behövs.

Ett exempel på ett land som vi borde exportera till är Taiwan, som är en av världens mest fungerande demokratier. Liberalerna har tidigare krävt att Sverige ska exportera Jas Gripen, och man kan också tänka sig att Taiwan behöver våra ubåtar. Excalibur, som jag nämnde tidigare, är också ett bra exempel på ett vapen som inte bara är svenskt utan som är utvecklat tillsammans med våra vänner på andra sidan havet i USA.

I grunden måste vår utgångspunkt vara att tillåta vapenexport till demokratier. Taiwan är ett bra exempel på detta. Regering efter regering har inte tillåtit det, och detta beklagar Liberalerna djupt.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag och tackar för en god debatt.

Anf. 69 YASMINE ERIKSSON (SD) replik:

Fru talman! Jag ser att ledamoten Forssell ser lite frågande ut, men jag har en fråga som förhoppningsvis är väldigt enkel och kort. Det gäller det som ledamoten tog upp i sitt anförande angående ett demokratikriterium.

Ledamoten nämnde att han gärna ser att vi exporterar krigsmateriel till Taiwan. Jag undrar därför varför ledamoten vill att Sverigedemokraternas förslag om just detta – att vi ska utöka exporten till demokratier – ska avslås. Vi nämner specifikt Taiwan i vårt förslag, så jag undrar varför ledamoten vill se avslag på ett förslag som verkar gå i samma riktning som den han själv vill se.

Anf. 70 JOAR FORSSELL (L) replik:

Fru talman! Jag tror att ledamoten Eriksson känner till svaret mycket väl, men vi kan väl roa oss med att upplysa omvärlden också. Det är känt sedan länge att Liberalerna vill exportera till alla länder som är demokratier. Vi har beslut om detta från våra kongresser, det som vi kallar landsmötet.

Jag är glad att Sverigedemokraterna har plockat upp och driver denna fråga, och jag hoppas att Sverigedemokraterna kommer att fortsätta att driva den. Det är alltid bra med eldunderstöd, vill jag säga utan att försöka skoja bort detta. Liberalerna är med i en regering där förhandlingar sker med andra partier, men om Sverigedemokraterna läser vårt partiprogram kommer de att upptäcka att det inte är Liberalerna som står i vägen.

Jag hoppas att vi får återkomma i debatten, och jag hoppas att vi får eldunderstöd från fler partier. Det har ofta varit så, fru talman, att Liberalerna har drivit något länge, och sedan hakar fler och fler partier på så att vi får rätt. Kanske blir det så också i denna fråga, precis som i Natofrågan, till exempel.

Anf. 71 YASMINE ERIKSSON (SD) replik:

Fru talman! Just denna fråga är inte reglerad i Tidöavtalet, alltså avtalet mellan regeringen och Sverigedemokraterna, så jag hoppas att Liberalerna

och kanske även vi tillsammans kan få Kristdemokraterna och Moderaterna att ändra uppfattning i denna fråga. Detta är otroligt viktigt. Vi behöver kunna stötta demokratier runt om i världen.

Anf. 72 JOAR FORSSELL (L) replik:

Fru talman! Det handlar inte bara om de partier som sitter i regeringen utan också om de partier som satt i den förra regeringen. Man ska notera att Liberalerna har haft denna ståndpunkt längre än vad den här regeringen har styrt.

Jag hoppas att vi kommer att få med oss både Centerpartiet, Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet på detta, för det är djupt oseriöst att hävda att man står upp för demokrati i världen om man inte samtidigt kan exportera vapen till en av världens främsta demokratier, i det här fallet Taiwan.

Framför allt Socialdemokraterna har under lång tid ägnat sig åt hyckleri. Man har pratat om demokrati i världen, men man har samtidigt odlat en nära relation med världens värsta diktatur Kina. Där har svensk ekonomi exponerats alldeles för mycket för infiltration från kinesiska så kallade privata företag. Vi vet att sådana inte finns eftersom alla dessa företag är underställda kommunistpartiet.

Samtidigt har man vägrat att utveckla de relationer som Sverige ska ha med Taiwan på ett bra sätt. Vi borde ha diplomatiska förbindelser, vi borde ha ett House of Sweden, vi borde exportera vapen och vi borde ha många fler utbyten av olika slag när det gäller både turism, affärer och politik. Detta har utsatt Sverige för stor risk, fru talman, eftersom Kina är den diktatur i världen som leder det kalla krig som pågår mot oss demokratier.

Det är klart att jag beklagar att vi har haft så många regeringar som letts av Socialdemokraterna, som är kända för sin feghet på detta område. Jag hoppas att vi, i den fråga som ledamoten lyfter upp, kan driva på för att få Socialdemokraterna att byta fot och för en gångs skull stå upp för demokrati i världen.

Anf. 73 JACOB RISBERG (MP):

Fru talman! Kriget i Gaza är helvetet på jorden, och den humanitära katastrofen fortgår vecka efter vecka, dag efter dag, timme efter timme.

Vår regering fortsätter att stå handlingsförlamad inför de grova folkrättsbrott vi ser. Inga fördömanden av de uppenbara krigsbrotten har ännu avgetts. I stället fortsätter man att stötta den israeliska krigskassan genom fortsatt handel, även med krigsmateriel.

Mitt under brinnande krig i Gaza nås vi av nyheten att svenska rödpunktssikten från företaget Aimpoint används av den israeliska ockupationsmakten i striderna. Siktena har även använts på Västbanken av Netzah Yehuda-bataljonen, som har en historia av att anklagas för övergrepp och förbrytelser.

Tidningen ETC har kunna ta fram bildbevis på att Aimpoints sikten används i strider i Gaza. En granskning i Expressen våren 2022 visade även att den ryska säkerhetstjänsten FSB har haft tillgång till de svensk-tillverkade rödpunktssiktena.

Detta är tydliga exempel på vikten av att rödpunktssikten klassas som krigsmateriel och hanteras under ett striktare regelverk. Det är hög tid att regeringen fattar beslut om att militärklassa rödpunktssikten.

Regeringen bör också tillsätta en utredning för att se över hur exportkontrollen av produkter med dubbla användningsområden kan skärpas ytterligare. Vi anser att nuvarande lagstiftning är alltför otydlig på flera punkter. Att rödpunktssiktena i dagsläget inte ens är klassade som en produkt med dubbla användningsområden utan ses som en civil produkt, trots att den produceras särskilt för både svensk och amerikansk militär, talar sitt tydliga språk.

Fru talman! Det är inte bara hanteringen av rödpunktssikten som upprör med regeringens vapenhandelspolitik. Sverige tecknade exempelvis avtal med israeliska Elbit Systems efter det att det nuvarande kriget i Gaza bröt ut. I april i år meddelade Försvarets materielverk dessutom i ett diskret pressmeddelande att man ska köpa in ett israeliskt målsökningssystem från företaget Rafael som ska installeras i Jas Gripen.

Så här kan vi inte ha det. EU:s gemensamma ståndpunkt för vapenexport förpliktat medlemsländerna att se till att export av vapen och militär utrustning inte riskerar att bidra till allvarliga brott mot internationell humanitär rätt. Vi anser att samma måttstock bör gälla även för import. Genom att importera vapen från Israel hjälper Sverige till att fylla på den krigskassa som göder kriget i Gaza.

Det finns ingen ursäkt för att i detta läge utöka det militära samarbetet med Israel och stötta Israels militär ekonomiskt under pågående krig. Vi i Miljöpartiet vill i stället se att Sverige omedelbart stoppar allt militärt samarbete med Israel, att Sveriges försvarsattaché kallas hem från ambassaden och att EU inför ett vapenembargo mot Israel.

Fru talman! Avtalen med Elbit och Rafael är tydliga exempel på varför Sverige behöver införa motsvarande regelverk för import av vapen som i dag gäller för export. Men det är inte det enda. Den historiska upprustning av försvaret som vi nu står inför kommer att innebära ökad import av krigsmateriel. Att importera krigsmateriel innebär ofta stora upphandlingar.

Ett avtal kan innebära löften om leveranser som sträcker sig över decennier. Detta innebär att Sverige kommer att köpa in essentiella system till vårt försvar från andra länder som vi därigenom blir direkt beroende av under lång tid. Det saknas transparens och politisk styrning kring hur dessa avvägningar görs och vad de långsiktiga konsekvenserna kan bli av att vi i Sverige gör oss beroende av andra länder för att rusta upp vårt eget försvar.

Fru talman! Miljöpartiet har sedan länge krävt att exportreglerna skärps, för även om ett regelverk finns på plats i dag lämnar det alltför stort utrymme för undantag. Vapen fortsätter att levereras till icke-demokratier och länder som allvarligt brister i respekten för mänskliga rättigheter.

Vi vill se ett förbud mot vapenexport, inklusive följdleveranser, till diktaturer, krigförande länder eller länder där allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter förekommer. Ett tydligt exempel på orimligheten i dagens regelverk är följdleveranserna till Pakistan – trots att det är 16 år sedan Sverige senast tecknade avtal med Pakistan var landet den tredje största köparen av svensk krigsmateriel år 2023.

Fru talman! Dessa exempel är tydliga: Sverige brister i sitt ansvar för att förhindra brott mot den humanitära rätten genom fortsatt handel med Israel. Våra regelverk är i dagsläget inte tillräckligt skarpa för att förhindra att svensk handel med krigsmateriel och produkter med dubbla använd-

ningsområden bidrar till förtryck eller allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter. Därför yrkar jag bifall till reservation 4.

Anf. 74 JOAR FORSSELL (L) replik:

Fru talman! Tack till ledamoten Risberg! Jag har en fråga som berör vapenexporten till Taiwan, som jag lyfte i mitt anförande.

Ledamoten pratade om hur Miljöpartiet vill förbjuda export till icke-demokratier och diktaturer. Taiwan är dock en av världens mest fungerande demokratier, och Miljöpartiet fattade på sin kongress 2021 – tror jag att det var – beslut om att man vill erkänna Taiwan som en självständig stat. Det är ett ganska radikalt beslut. Liberalerna har fattat ett liknande beslut som säger att Taiwans folk har rätt att bestämma sin egen framtid, vilket inkluderar ett erkännande om det skulle vara så att Taiwans folk vill det. Miljöpartiet går dock snäppet längre och vill erkänna Taiwan innan Taiwan självt har begärt det, så att säga.

Man vill alltså erkänna Taiwan. Samtidigt kan vi konstatera att Kina förser Ryssland med vapen som används mot Ukraina och att Kina ständigt hotar Taiwan genom att träna bombanfall, ha sina krigsskepp runt ön och så vidare. Man simulerar olika former av anfall. Jag undrar därför om Miljöpartiet ändå inte måste vilja tillåta vapenexport till Taiwan. Det blir nämligen märkligt att vilja erkänna ett land och konstatera att det är en av världens mest välfungerande demokratier och samtidigt inte vilja att landet ska kunna skydda sig från en av världens värsta diktaturer, kanske till och med världens värsta, nämligen Kina.

Vill Miljöpartiet alltså, i linje med sitt kongressbeslut om ett erkännande, även exportera vapen till demokratin Taiwan?

I detta anförande instämde Markus Wiechel (SD).

Anf. 75 JACOB RISBERG (MP) replik:

Fru talman! Jag tackar ledamoten Forssell för en väldigt intressant fråga.

Jag ska egentligen inte föregripa frågan. Vi är generellt skeptiska till vapenexport och vill ha en negativ vapenexportlagstiftning som egentligen förbjuder vapenexport. Jag ska alltså inte föregripa ett eventuellt erkännande av Taiwan och säga att vi är för vapenexport till landet innan vi har kommit till den punkt där vi känner att det är läge att erkänna staten Taiwan. I dagsläget skulle jag alltså säga: Nej, inte i dagsläget – det är inte läge i dag att exportera vapen till Taiwan.

Framför allt vill vi inte se en ökad militarisering i regionen, för vi tror inte att det leder till en ökad möjlighet till fredlig samexistens mellan Kina och Taiwan i framtiden. Vi hoppas att det finns andra lösningar på den konflikten.

Anf. 76 JOAR FORSSELL (L) replik:

Fru talman! Jag är lite i chock. Det är ju så att det inte är jag eller Jacob som föregriper frågan, utan det är Miljöpartiets kongress. Det är Miljöpartiets medlemmar som har beslutat om ett erkännande av Taiwan.

I Liberalerna funkar det i alla fall så att vårt landsmöte – det är det vi kallar kongressen – bestämmer vad vi ska tycka. Sedan tycker vi så och driver de frågorna. Jag tror att det funkar ungefär så i Miljöpartiet också:

Har medlemmarna bestämt att man ska erkänna Taiwan ska man göra det, och då förväntar jag mig nog att Miljöpartiets utrikespolitiska talesperson vill göra det. Och erkänner man ett land som dessutom är en av världens mest välfungerande demokratier blir det självklart märkligt om man inte vill kunna förse det med vapen.

Sedan kom ett resonemang som handlade om militarisering och så vidare, fru talman. Det är ett resonemang som väldigt kraftigt ekar av den debatt som fanns i Europa innan Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina. Då var det många som sa att vi inte får låta Ukraina närma sig Nato därför att det provocerar Ryssland. Man sa att vi inte ska ge Ukraina för mycket vapen därför att det provocerar Ryssland, bidrar till militarisering och så vidare. Därför gjorde man inte det: Man lät inte Ukraina gå med i Nato, och man försåg inte Ukraina med de vapen landet behövde. Det var då Ryssland attackerade.

Det är så här, fru talman, att det är eskalerande att inte ge den som är hotad medel att skydda sig. Det är eskalerande. Det är eskalerande att inte låta demokratier skydda sig när diktaturen stampar i marken utanför och bankar på dörren, så att säga. När Xi Jinpings diktatur i Kina hotar Taiwan är det eskalerande att inte höja trösklarna för ett anfall, så det är klart att det är deeskalering – och i någon mening på sikt demilitariserande – att förse Taiwan med vapen, precis som det hade varit det att förse Ukraina med de vapen landet hade behövt.

Fru talman! Står Jacob Risberg alltså inte bakom Miljöpartiets kongress och medlemmarnas beslut om att erkänna Taiwan – och borde man inte exportera vapen?

Anf. 77 JACOB RISBERG (MP) replik:

Fru talman! Jag tackar för förtydligandet av ledamotens frågeställning. På fråga A svarar jag ja och på fråga B svarar jag nej.

Jag står självklart bakom beslutet att Miljöpartiet vill se ett erkännande av Taiwan. Sedan är det så, som ledamoten mycket väl känner till, att det inte är enskilda partier som erkänner stater. Det är i stället upp till en regering att göra det. Men, återigen: Jag vill inte föregripa ett sådant beslut och tala om vilken typ av förbindelse Sverige ska ha med landet efter ett eventuellt sådant beslut.

Anf. 78 STEFAN OLSSON (M) replik:

Fru talman! Jag har ägnat mig åt lite arkivstudier och läst i Miljöpartiets partiprogram från olika år.

Faktum är att Miljöpartiet i det senaste partiprogrammet, det som gäller sedan 2013, uttrycker uppfattningen att svensk vapenexport ska avvecklas. Det skulle vara intressant att veta om detta är Miljöpartiets slutliga mål med sin politik, alltså att all vapenexport ska bort. Ska den svenska vapenindustrin läggas ned och avvecklas? Ska fabrikerna stängas? Ska vi aldrig mer sälja några vapen från Sverige till andra länder – inte någon mer gång över huvud taget?

Jag vet att det här partiprogrammet är från 2013, vilket är före den tidpunkt då Miljöpartiet engagerade sig för Ukrainas sak fullt ut. Det stora kriget hade ju inte brutit ut då, så det kan ha förändrats. Jag skulle därför vilja be ledamoten Risberg att redogöra för Miljöpartiets ståndpunkt.

Anf. 79 JACOB RISBERG (MP) replik:

Fru talman! Jag tackar ledamoten Olsson för frågan. Jag kan bekräfta att Miljöpartiet just nu är inne i en process för att ta fram ett nytt partiprogram. Jag ska inte föregripa den processen.

Samtidigt vill jag uppmärksamma ledamoten Olsson på att han kanske övertolkar skrivningarna i det nuvarande partiprogrammet lite grann. Om jag minns det hela rätt står det nämligen bland annat att Sverige ska bidra till militär nedrustning i världen och att MP:s mål därför är en avvecklad vapenexport. Det är ett *mål* som vi ska arbeta mot; det handlar inte om att förbjuda vapenexporten här och nu, i dag. Det handlar framför allt inte om att vi ska stänga ned våra vapenfabriker eller krigsmateriefabriker i Sverige, för vi måste fortfarande förse vår egen militär med vapen.

Det har som sagt hänt mycket i världen, och vi har omformulerat en del av våra beslut. Det gäller exempelvis krigsmaterielexport till Ukraina, som ledamoten tar upp. Men vi vill fortsatt se en mycket restriktiv vapenexportlagstiftning i Sverige. Vi har varit med och drivit fram den vapenlagstiftning vi har i dag när det gäller demokratikrav och krav på att inte kränka mänskliga rättigheter, och det är vi väldigt stolta över.

Jag tycker dock att vi kan gå ännu längre än så, för vi ser i dag att det har förekommit svenska vapen till exempel i kriget i Jemen. Som jag tog upp i mitt anförande har vi också sett svenska rödpunktssikten användas av rysk militär. Vi måste se till att våra vapen inte hamnar där de kan döda civila personer.

Anf. 80 STEFAN OLSSON (M) replik:

Fru talman! Att Miljöpartiet vill ha en striktare kontroll av vapenexporten är ju känt. Detta framgick också av ledamotens anförande.

Det är intressant att höra att Miljöpartiet är inne i en beredningsprocess för ett nytt partiprogram på den här punkten. Det verkar nu på ledamoten som att målet som sådant – den totala avvecklingen – ska bli av någon gång. Detta framstår som något slags utopi eller vision. Finns det någon tidshorisont här? Talar vi om 10, 20 eller 30 år? Talar vi om ett tusenårigt perspektiv och att den eviga freden kommer tillsammans med Jesu återkomst? Är det detta som är perspektivet? Det skulle vara intressant att veta. Jag tror att många av dem som bygger upp och investerar i svensk vapenindustri vill veta ungefär vilken tidshorisont vi pratar om.

Visst är det väl ändå så att ledamoten tycker att det är genuint bra att det finns en svensk vapenindustri, så att vi nu kan producera krigsmateriel för försvaret av Ukraina, och att vi kanske till och med ska investera ännu mer i svensk vapenindustri för att producera ännu mer vapen som vi kan skicka till Ukraina? Jag talar om en upprustning. Håller inte ledamoten med om att detta är en bra idé?

Anf. 81 JACOB RISBERG (MP) replik:

Fru talman! Jag tackar ledamoten Olsson för frågorna. Den ena handlade om tidshorisonten. Den andra handlade om huruvida jag håller med om att det är bra att vi producerar mer vapen.

Jag börjar med tidshorisonten, för jag tycker att detta är den intressanta frågan. Vi vill hela tiden se att det jobbas mer med fred och mänskliga rättigheter runt om i världen. Det är klart att vi har en vision, eller en utopi, om en fredlig värld där man inte behöver ta till vapen över huvud taget.

Samarbetet inom Europa har kommit långt. Vem trodde för 100 år sedan att Europa skulle kunna vara så fredligt som det är i dagsläget med Europeiska unionen? Självklart är målet att även resten av världen ska komma dit någon gång i framtiden. Om det sker inom 10, 100 eller 500 år är svårt att säga, men detta är såklart slutmålet. Vi vill inte ha personer som Putin, som startar krig mot Ukraina och så vidare. Detta är alltså målet, men det är svårt att säga någonting om tidshorisonten.

Vi måste självklart förse ukrainarna med mer vapen och framför allt med mer ammunition, som de i dagsläget lider väldigt stor brist på. Jag önskar att det vi kan bidra med kommer till så stor nytta som möjligt. Utöver detta måste vi dock – mot bakgrund av händelseutvecklingen efter kriget i forna Jugoslavien, med en hel del vapen som än i dag finns på våra gator hos olika typer av kriminella gäng – också ha kontroll på vad som sker med vapnen efter att kriget har tagit slut. Detta är väldigt viktigt. Vi kan inte bara ösa en massa krigsmateriel över ett land och sedan inte ha kontroll på vad som sker med vapnen efteråt. Där måste kontrollen vara betydligt viktigare.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 12 juni.)

§ 11 Europarådet

Utrikesutskottets betänkande 2023/24:UU13
Europarådet (skr. 2023/24:94 och redog. 2023/24:ER1)
föredrogs.

Anf. 82 MATTIAS JONSSON (S):

Herr talman! Nu har vi gått över till att debattera Europarådet, rådets roll och betydelse för Sverige och Europa samt vad som präglade Europarådet under 2023.

Europarådet har sitt säte i Strasbourg och har en historia från 1949. Det har varit en hörnsten för arbetet med att främja demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer i Europa. För Sverige – ett land som värnar, som har värnat och som jag vill ska fortsätta att värna dessa värderingar – har Europarådet varit en otroligt viktig partner.

Under och efter 2023 har Europarådet fortsatt sitt arbete med att hantera några av de mest besvärliga och pressande frågorna i vår tid. Jag vill lyfta fram några centrala händelser och insatser som präglade rådet under föregående år.

Först och främst handlade det om kriget i Ukraina. Detta debatterades och var helt centralt i varje session i Strasbourg. Rysslands anfallskrig mot Ukraina får konsekvenser för alla organisationens medlemsstater. Jag skulle vilja säga att rådet har spelat en avgörande roll i att stödja Ukrainas suveränitet och territoriella integritet samt i att dokumentera kränkningar av mänskliga rättigheter i denna fruktansvärda konflikt. Sverige har genom sitt medlemskap i Europarådet stöttat insatserna och betonat vikten av internationell rätt och rättvisa för de offer som skördats i Ukraina.

Prot. 2023/24:128
10 juni

Strategisk exportkontroll 2023 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden

Europarådet

Herr talman! Demokratins tillbakagång fortsätter, vilket är oroande. Tilltron till demokratin och de offentliga institutionerna undergrävs tyvärr.

Europarådet höll sitt fjärde toppmöte i Reykjavik den 16–17 maj 2023. Toppmötet ägde rum mot bakgrund av en kraftigt förändrad geopolitisk situation. Det togs fram en deklaration – den så kallade Reykjaviksdeklarationen – där medlemsstaterna på nytt bekräftade sin syn på och enighet kring de värderingar som Europarådet står för och stödet till Ukraina.

Europarådet försöker nu också att stödja demokratiska framsteg och utveckling i Belarus via oppositionen där.

Vid toppmötet i Reykjavik i maj 2023 beslutade medlemsstaterna också att inrätta ett skaderegister som i första hand ska dokumentera alla skador som kriget inneburit i Ukraina och i andra hand ska ge landet kompensation för de skador som har åsamkats av Ryssland. Den parlamentariska församlingen har dessutom inrättat en ad hoc-kommitté för de ukrainska barn, som bedöms vara tiotusentals, som har förts bort av Ryssland från Ukraina till Ryssland.

I Europadomstolen finns fortfarande 11 000 ryska ärenden som väntar på ett avgörande, trots att Ryssland upphörde att vara en part i Europakonventionen i september 2022.

Herr talman! Under året antog den parlamentariska församlingen 49 resolutioner, 21 rekommendationer och ett yttrande. Sex fullständiga valobservationer genomfördes under föregående år i Montenegro, Bulgarien, Turkiet, Polen och Serbien. Församlingen valde också tre nya domare – från Island, Danmark och Rumänien – till Europadomstolen.

Den 28–29 september 2023 höll Europarådet en talmanskonferens i Dublin i Irland där fler än 60 talmän och vice talmän deltog. Från svensk sida deltog förste vice talman Kenneth G Forslund, som representerade Sverige och riksdagen under konferensen.

Vidare har Europarådet intensifierat sitt arbete för att motverka korruption och främja rättsstatens principer i rådets medlemsstater. Under 2023 såg vi också lanseringen av flera initiativ som syftar till att stärka oberoendet hos domstolar och rättsväsen i Europa. Detta arbete är av oerhört stor betydelse för att säkerställa att alla medborgare har tillgång till rättvisa och att våra samhällen styrs av lagar och inte av godtycke.

En annan viktig fråga har varit skyddet för minoriteters rättigheter. Europarådet har fortsatt sitt arbete med att främja inkludering och skyddet för etniska, religiösa och språkliga minoriteter.

Herr talman! För mig som socialdemokrat och för Sverige som land är en rik mångfald och en stark tradition av att värna just de mänskliga rättigheterna viktig.

Herr talman! Nu debatterar vi redogörelsen för 2023, men låt mig ta tillfället i akt att säga några få ord också om 2024. Under aprilsessionen beslutade församlingen med stor majoritet att öppna dörren för att släppa in Kosovo som medlem i Europarådet. Under junisessionen kommer vi att fatta beslut om att välja en ny generalsekreterare, och det står mellan Schweiz, Estland och Belgien. I år firar också Europarådet 75 år, och det kommer riksdagen att uppmärksamma senare i år. Utöver detta har det fruktansvärda kriget i Gaza debatterats vid varje session sedan kriget startade.

Vi kommer att fortsätta att arbeta för att säkerställa att alla medborgare oavsett bakgrund behandlas med respekt och värdighet. Europarådet står inför många utmaningar, men det är genom vårt gemensamma arbete och vårt åtagande för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer vi kan möta dessa utmaningar. Jag hoppas att Sverige ska fortsätta att vara en stark röst i Europarådet. Jag vill att vi fortsätter att arbeta för att främja våra gemensamma värderingar.

Avslutningsvis vill jag betona vikten av solidaritet och samarbete inom Europarådet. Genom att vi står enade kan vi säkerställa att Europa förblir en plats där mänskliga rättigheter och demokrati inte bara är ideal utan också verklighet för alla medborgare.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde Morgan Johansson (S).

Anf. 83 MARKUS WIECHEL (SD):

Herr talman! Vi lever dessvärre i en tid då Europa står inför många svåra prövningar, så även i den församling vi nu debatterar. Inte helt oväntat har arbetet under det gångna året fortsatt att präglas av den ryska aggressionen mot Ukraina och dess fruktansvärda konsekvenser. Det svenska stödet till Ukraina är fortfarande kompakt, och jag hoppas att det så kommer att förbli och att även Europas stöd och uthålligheten för detta stöd kommer att öka. Ukraina slåss inte bara för sin egen överlevnad utan också för hela Europa, för det fria Europa vi alla värnar.

Herr talman! Det är inte bara de ryska terroristernas ofattbara brott som präglar församlingens arbete. Givetvis har även Hamas hänsynslösa attack mot civila israeler samt efterföljande krig avspeglats i vårt arbete. Det är ett krig där terrorgruppen åter visat sig vara fullkomligt skoningslös när man använt sig av palestinska kvinnor och barn som propagandabrickor i sin cyniska kamp mot judar och alla som kan kopplas till staten Israel. Hamas och dess gelikar visar med all önskvärd tydlighet att de inte bryr sig det minsta om de civila palestinier som nu lider till följd av islamisternas fanatiska kamp mot Israel.

Herr talman! Detta säger en hel del om vad det är för några den demokratiska staten Israel slåss mot, och detta får mig att gå vidare till nästa punkt. I dessa tider finns det goda skäl att särskilt fokusera på ett av de områden som hotas när antalet auktoritära länder i världen växer, nämligen demokratiarbetet. Undertecknad har tidigare belyst vikten av att demokratier arbetar tillsammans. Jag menar att detta är avgörande för att vi ska kunna stå emot de nya hot som uppkommer när diktaturerna tenderar att närma sig varandra. Mot bakgrund av detta måste demokratiarbetet fortsätta, och jag hoppas att vår delegation gemensamt ska verka för att stärka Europarådets band till demokratier i andra delar av världen.

Jag har tidigare talat mycket om det välfungerande och framgångsrika landet Taiwan och om att stärka banden mellan Europa och Taiwan, men det finns fler länder än så med vilka banden behöver stärkas. Min bestämda uppfattning är att samtliga demokratier, inte minst i Ostasien och Oceanien, måste knytas närmare Europa. Jag hoppas att vi gemensamt ska klara av detta.

Herr talman! Normalt sett präglas denna årligen återkommande debatt av referat av vad som har skett under året, och så ska det givetvis vara då

vi debatterar en skrivelse om det gångna verksamhetsåret. Det finns dock skäl att också knyta an till det som kommer, just för att vårt arbete sträcker sig över tid och att arbetet med demokrati, mänskliga rättigheter och en utveckling av rättsstatsprincipen är ständigt pågående.

Ett aktuellt exempel som bör lyftas fram i debatten framöver är situationen i Georgien. Det georgiska regeringspartiet Georgisk dröm har tydligt påbörjat en vandring som vi alla bör oroa oss över. Det lagförslag om utländskt inflytande som har tagits fram och även vunnit gehör i parlamentet är närmast en kopia av det som antogs i Ryssland 2012 och som har använts för att, tyvärr framgångsrikt, jaga oppositionella och kväva kritiska röster. Lagen innebär att icke-statliga organisationer, så kallade NGO:s, och medier tvingas registrera sig som agenter för utländskt inflytande om de finansieras från utlandet med över 20 procent. De tvingas också öppna upp alla sina interna dokument för myndighetskontroll.

Inte oväntat har de västvänliga medborgarna i Georgien protesterat mot detta. Vi har sett tiotusentals människor öppet och tydligt visa sitt missnöje på de georgiska gatorna trots att de på flera håll blivit brutalt och ovärdigt bemötta av myndigheterna i form av orättfärdigt användande av våldsmonopolet.

Denna situation kräver att vi agerar, och den förtjänar betydligt bredare europeisk uppmärksamhet än vad jag hittills har sett. Undertecknad har därför skrivit en motion om detta, som redan har fått stöd av en lång rad parlamentariker från olika länder och från flera partigrupper. Jag hoppas att den svenska delegationen enat kan stå bakom mitt initiativ. Jag vänder mig särskilt till Socialdemokraterna och de socialdemokratiska ledamöterna i delegationen eftersom de tyvärr brukar vara återhållsamma när det gäller denna typ av initiativ.

Herr talman! Det finns mycket att lyfta fram. Men det kommer fler tillfällen, och jag tänker inte förlänga debatten i onödan. Jag yrkar bifall till utskottets förslag och vill också passa på att tacka hela den svenska delegationen för ett gott samarbete under det gångna året. Jag tycker att vi har en fantastisk delegation, och jag uppskattar verkligen att arbeta med er allihop.

Anf. 84 GUSTAF GÖTHBERG (M):

Herr talman! Det var rätt kylslaget och mörkt natten till den 13 januari 1991 i Vilnius. Efter några månaders islossning hade de tre baltiska staterna i omgångar försökt slå fast sin återvunna frihet och självständighet från det ockuperande Sovjetunionen.

Brutaliteten var enorm när Sovjetunionen skulle slå ned de baltiska frihetsrörelserna, och i Litauen nådde det sin kulmen natten mot den 13 januari när sovjetiska specialförband mejade ned fredliga demonstranter vid tv-tornet i Vilnius. De hade samlats axel mot axel, sida vid sida, för att utan vapen och med ordets makt stå upp för sin frihet. 14 personer miste livet.

Detta var drygt 30 år sedan. Ett folk som befann sig närmare Stockholm än vad Luleå är stod nästan ensamma, men tillsammans stod de upp för sin frihet. Vi kommer ihåg deras namn i länder som i dag är med oss i EU, Nato och Europarådet.

I förra veckan besökte jag Vilnius för att träffa ryska dissidenter. Då kom jag i samspråk med en litauer som var med när det begav sig. Hon berättade om den där natten för 30 år sedan, om sekunder som avgjorde landets framtid och om stunder i livet som hon inte hade väntat sig. Hon berättade sedan om vad hon hade sett i Georgiens huvudstad Tbilisi bara för några veckor sedan.

Herr talman! Scenerna är likartade, men det som sker i Georgien är inte lika våldsamt ännu som den sovjetryska ockupationsmaktens våld 1991. Just minnena från hur fredliga européer mötte en regims våld när de manifesterade sin vilja till frihet och självständighet i Vilnius har under åren gjort sig påtagliga när vi har följt den mycket oroande utvecklingen i Georgien.

Den Kremlevänliga regeringens antagande av den så kallade agentlagen riskerar att fullkomligt slå sönder oppositionen och civilsamhället. Trots tydliga uppmaningar från det internationella samfundet och en rekommendation från Venedigkommissionen, ett organ inom Europarådet, om att dra tillbaka lagen trumfades den igenom i parlamentet. Polisbrutaliteten mot fredliga demonstranter som samlats runt om i landet för att med Europaflaggan i hand demonstrera har chockerat oss.

Då Georgien och det styrande partiet Georgisk dröm, med en erkänd och tydligen fullkomligt uppenbar koppling till Kreml, är en del av Europarådet och dess parlamentariska församling påkallar detta vår uppmärksamhet från svensk sida framgent. Sverige bör i alla sammanhang där det är lämpligt och möjligt påpeka att vi står bakom det demokratiska Georgien och tar avstånd från landets auktoritära inriktning. Detta kommer också Europarådet att göra under innevarande år i det parlamentsval som väntar i landet i slutet av året.

Regeringen har varit tydlig här: Eftersom lagen är oförenlig med EU:s normer och värderingar kommer beslutet att få konsekvenser för relationerna mellan Europeiska unionen och Georgien. Jag tror att det är angeläget att utvärdera detta också inom ramen för Europarådet.

Det är denna typ av arbete, stödet för frihet och demokrati, engagemanget och hängivenheten när det gäller europeiska värderingar, frihet och rättsstatens principer som Europarådet är satt att värna. I en unik konstruktion med långtgående befogenheter att följa upp medlemsstaternas demokratiska och rättsliga utveckling är Europarådet viktigare än någonsin.

Herr talman! Det finns, som jag bedömer det, i huvudsak ett par prioriterade frågor där vi har lagt grundstenen det verksamhetsår som vi debatterar i dag. Vi behöver följa upp detta mycket genomgående också under kommande år för Europarådets räkning.

Den första och mest uppenbara är Ukraina. Som vi hörde i tidigare anföranden både från Mattias Jonsson och Markus Wiechel finns det i den svenska riksdagen en enorm uppslutning kring detta, och även på plats i Europarådet pågår ett mycket dedikerat arbete för att se till att stödja Ukraina fullt ut.

Det handlar, som vi hörde, om att dokumentera och katalogisera krigsförbrytelser, om möjlighet att följa upp de internationella krav som redan har etablerats om en särskild tribunal för krigsbrott, om användandet av frysta ryska tillgångar för att kunna bygga upp Ukraina här och nu. Det handlar också om ett långsiktigt arbete, exempelvis när det gäller den pågående minröjningskapaciteten. Vi vet att den mark som minerats av Ryss-

land i Ukraina kommer att ta 700 år att röja med den takt vi har nu. Europarådet har ett väsentligt ansvar att kunna bistå i detta arbete med att återuppbygga Ukraina.

Det är glädjande och välkommet att Europarådet numera arbetar koncentrerat och målinriktat med stöd till de demokratiska krafterna i Belarus. De demokratiska krafterna har en stående plats i utskottet för politiska affärer, och den svenska regeringen har efter initiativ från riksdagens delegation till Europarådets parlamentariska församling också tillsett att det finns en adekvat finansiering för de demokratiska krafterna, tillsammans med de andra nordiska länderna.

Europarådet har dessutom under det verksamhetsår som vi diskuterar inrättat en mekanism i form av en kontaktgrupp i sekretariatet till Europarådet för att stödja dessa demokratiska krafter. Europarådet har också som prioritet att lyfta situationen för de över 1 500 politiska fångar som diktatorn Aleksandr Lukasjenko har fängslat i Belarus. De måste frigges.

Den mycket farliga utveckling vi noterar i det revanschistiska Ryssland behöver ges större uppmärksamhet också i Europarådet. Jag vill påminna, herr talman, om att det var olyckligt att Europarådets parlamentariska församling släppte tillbaka Ryssland in i Europarådet 2019 efter att landet varit suspenderat. Det skedde bland annat med stöd och röster i församlingen från de svenska socialdemokraterna. Men det var lika välkommet att det var en total enighet från svensk sida att utesluta Ryska federationen efter landets fullskaliga och olagliga invasion av Ukraina 2022.

Respekten för demokrati och mänskliga rättigheter är nära nog obefintlig i Ryssland. Detta är ingen nyhet för denna kammare. Den orättvisa behandlingen av Aleksej Navalnyj, som också ledde till hans död i början av året, måste fördömas, precis som det godtyckliga gripandet av oppositionspolitikern Vladimir Kara-Murza, tidigare ofta sedd gäst i både det här huset och i Europarådet. Hans hustru Evgenia Kara-Murza har axlat sin makes mantel för att kämpa för demokrati i Ryssland, men kämpar också för sin makes omedelbara frigivande. Det finns ett kompakt stöd i den svenska delegationen för detta.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag säga att den svenska delegationen till Europarådets parlamentariska församling arbetar konsekvent, bra och gemensamt med gemensamma ansatser för att göra det bästa för Sverige.

Jag tycker att det är mycket påtagligt när delegationen samlas till session i Strasbourg fyra veckor per år. Det är ett arbete som kanske inte alltid får den uppmärksamhet här hemma som det förtjänar, men när det blir kritiskt är det fullkomligt avgörande för att på den här kontinenten slå vakt om demokrati, rättsstatens principer och mänskliga rättigheter.

Vi vet att det blir ännu tydligare för de krafter som arbetar i det fördolda i sina hemländer för att få till stånd en demokratisk förändring men också för de krafter som inte ens kan verka i sina hemländer, inte ens i det fördolda, för att göra detsamma och stå upp för europeiska värderingar. Europarådet och dess parlamentariska församling stöttar dem i detta arbete praktiskt.

Vi har haft ett mycket intensivt år. Som vi hörde tidigare har vi valt tre domare till Europadomstolen från Island, Danmark och Rumänien. Sex fullständiga valobservationer har genomförts. Ett framgångsrikt toppmöte i Reykjavik har ägt rum, vilket lägger grunden för att utveckla denna organisation till det bättre. Det är oerhört viktigt för våra värderingar, för

demokrati på den här kontinenten, för Ukraina och för alla dem som kämpar för detta. Sverige står sida vid sida med dem.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag i betänkandet.

Anf. 85 HÅKAN SVENNELING (V):

Herr talman! Jag tänkte i denna debatt säga några ord om läget för demokratin och mänskliga rättigheter i Turkiet.

Det har blivit väldigt viktigt att diskutera detta, tycker jag, särskilt som Sverige blivit Natomedlem och vi nu under två år har sett hur Sveriges röst har tystnat i sin kritik gentemot Turkiet och dess regering och framför allt gentemot dess president Erdoğan.

Europarådet har en viktig roll i att granska och följa utvecklingen i Turkiet. Vid flera tillfällen har Europarådet gjort uttalanden och ställnings-taganden med kritik mot Turkiet. Europadomstolen har vid flera tillfällen dömt mot Turkiet, domar som Turkiet sedan inte velat följa.

Det är dags att Turkiets agerande får konsekvenser. Turkiet är ingen demokrati. Det kvittar vad utrikesminister Tobias Billström försöker lura i oss – det är ingen demokrati i Turkiet.

Nyligen hölls dock lokalval i Turkiet. De var – som vanligt när det är val i Turkiet – varken fria eller rättvisa, men oppositionen lyckades ändå nå valframgångar. En var att få borgmästarposten i staden Hakkari i det kurdiskdominerade området i östra Turkiet, där Mehmet Siddik Akis valdes till borgmästare.

Men som vanligt har den turkiska regimen alltid ett svar mot dem som försöker ha demokrati. Denna gång har man givetvis svarat ännu en gång med repressiva åtgärder. För en vecka sedan greps och fängslades den valde borgmästaren Akis, allt för att kunna tillsätta en till regimen lojal borgmästare. Vi måste fördöma denna krympande demokrati i Turkiet som vi ser varje dag. Det är viktigt att Europarådet lyfter upp och följer det.

Det andra exemplet som är värt att uppmärksamma är så kallade Kobane-cases. År 2014, i samband med striderna om den syriska staden Kobane mellan kurdiska styrkor och Islamska staten, IS, förekom stora protester i Turkiet gentemot Turkiets indirekta och direkta stöd till IS.

IS-soldater kunde då fritt passera genom Turkiet vid en mängd tillfällen. Kurdiska befästningar besköts ofta från turkiskt håll innan IS kunde attackera dem. Det blev ett slags fiendens-fiende-vänskap som utvecklades där kurderna, inte IS, var den gemensamma fienden för Turkiet tillsammans med IS.

Under dessa protester dog tragiskt nog en del människor. Det var framför allt civila, men också några poliser. Kobane-cases handlar om att åtala personer som uppmanade till fredliga protester mot IS.

Det absurda, förutom själva anklagelserna i sig, är att hela partiledningen för det oppositionella partiet HDP åtalades: 108 personer. Det var alltså ett sätt att attackera och förgöra oppositionen från den turkiska regimens sida.

Nyligen föll domen, tio år efter dessa händelser. 24 personer dömdes till långa fängelsestraff. Två av dem var Selahattin Demirtaş och Figen Yüksekdağ, partiledare för partiet HDP. De dömdes till 42 års respektive 30 års fängelse. Såväl 2020 som 2022 har Europarådet krävt deras omedelbara frisläppande.

Både Kobane-cases och den krympande demokratin i Turkiet måste nu få konsekvenser. Turkiet måste suspenderas från Europarådet. Europarådet måste utöka sina granskningar av Turkiet, och samtidigt måste förmåner dras in.

Dessutom måste EU agera. Medlemskapsprocessen för Turkiet till EU måste helt avbrytas. Allt stöd och alla förmåner måste dras in. Sanktioner behöver inrättas. Det är den enda vägen framåt för att öka pressen på Erdoğan och hans regim.

Vi har alldeles för länge sett år av gullande med Erdoğan och Turkiet, särskilt under den svenska Natoprocessen. Detta måste få ett slut nu!

Anf. 86 JACOB RISBERG (MP):

Herr talman! Europarådet har en central roll i att försvara de mänskliga rättigheterna, öka medvetenheten om Europas kulturella mångfald, finna gemensamma lösningar på samhällsproblem och stärka den demokratiska stabiliteten i Europa.

Det finns tyvärr stora skäl till oro över utvecklingen när det gäller Europarådets kärnområden: mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Demokratins tillbakagång fortsätter, och tilltron till demokratin samt till de offentliga institutionerna undergrävs.

Det märktes både i Sverige, där valdeltagandet i gårdagens EU-parlamentsval var nära att sjunka under 50 procent, och i stora länder som Tyskland och Frankrike där högernationalistiska partier som vill nedmontera demokrati och aktivt arbetar mot mänskliga rättigheter gick starkt framåt.

Herr talman! Med detta som bakgrund är vi därför extra glada att Ministerrådet förra året, efter sju års förhandlingar, fattade beslut om att EU ska ansluta sig till Istanbulkonventionen.

Hotet om våld är något som kvinnor och flickor världen över möter dagligen. I kampen mot våld mot kvinnor och våld i nära relationer är Istanbulkonventionen ett mycket viktigt verktyg.

Konventionen är det första europeiska fördraget och det mest långtgående internationella avtalet för att bekämpa och förebygga våld mot kvinnor och våld i hemmet. Att EU nu är en part är ett viktigt steg för jämställdhet och kvinnors rättigheter på vår kontinent.

Herr talman! Vi måste fortsätta att kräva rättvisa för Ukraina i den folkrättsvidriga invasion som pågår. Det är positivt att Ukraina fortsätter att stå högt upp på agendan för Europarådets möten, trots att Ryssland har lämnat dem.

Europarådet måste fortsätta att vara en stark aktör för fred och säkerhet i Europa. Men det kommer inte att räcka på sikt för att hålla de skyldiga ansvariga.

Alla brott mot internationell rätt, internationell humanitär rätt och internationell lag om mänskliga rättigheter i samband med kriget i Ukraina måste utredas.

Miljöpartiet vill att en särskild tribunal för att utreda och åtala de skyldiga bakom Rysslands aggressionsbrott mot Ukraina inrättas, med politiskt och ekonomiskt stöd från EU:s medlemsländer.

Herr talman! Europa ska fortsätta att vara en plats där medmänskligheten, jämlikheten och demokratin omfattar alla. Yttrandefrihet, organisationsfrihet, pressfrihet och rättsstatens principer är värden som vi inte kan

ta för givna och som måste försvaras. Här har Europarådet en fortsatt central och helt nödvändig roll att spela.

Med det vill jag yrka bifall till utskottets förslag om att lägga skrivelsen till handlingarna.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 12 juni.)

Prot. 2023/24:128

10 juni

Europarådet

§ 12 Digitaliserings- och postfrågor

*Digitaliserings- och
postfrågor*

Trafikutskottets betänkande 2023/24:TU16

Digitaliserings- och postfrågor (prop. 2023/24:73 och skr. 2023/24:7)
föredrogs.

Anf. 87 MARIA STOCKHAUS (M):

Herr talman! Detta är en debatt om trafikutskottets betänkande nummer 16 *Digitaliserings- och postfrågor*.

I betänkandet behandlas också frågor om artificiell intelligens. För många har nog AI känts som science fiction. Men den 30 november 2022 blev det plötsligt väldigt verkligt för de allra flesta.

Det var då som Chat GPT lanserades. På en vecka fick man 1 miljon användare. Trots att vi nog alla har använt AI i olika appar med mera har vi inte varit medvetna om det. Men i och med Chat GPT kom debatten om AI igång på allvar.

Herr talman! Under den förra socialdemokratiska regeringen fanns mycket frustration inom it-branschen i Sverige. Man såg att Sverige halkade efter resten av världen när det gäller både digitalisering och AI, trots att vi har världsledande företag inte minst när det gäller infrastruktur. Många påpekade avsaknaden av politiskt ledarskap inom området.

Nu har vi en ny regering som har satt frågorna om digitalisering och AI högt på dagordningen och bland annat arbetar fram en ny digitaliseringsstrategi, och den har tillsatt en AI-kommission som kommer med sina förslag redan i höst.

En grundförutsättning för att Sverige ska lyckas med digitalisering och AI är att infrastrukturen finns på plats. Regeringen har gett PTS, Post- och telestyrelsen, i uppdrag att analysera åtgärder för att effektivt öka utbyggnaden av infrastruktur för snabbt bredband.

Målet är att täcka så kallade vita fläckar, det vill säga områden med hushåll som ännu saknar tillgång till stabilt bredband. PTS beräknar att så många som 98 procent av alla hushåll och arbetsställen kommer att ha tillgång till uppkoppling om 1 gigabit per sekund under 2025.

Dessutom har regeringen föreslagit ytterligare investeringar i bredbandsutbyggnad, inklusive 1,4 miljarder kronor nästa år och fortsatt stöd fram till 2025.

PTS arbetar aktivt med att stötta bredbandsutbyggnaden, särskilt i områden där kommersiell utbyggnad inte sker. Regeringen undersöker också möjligheten att påskynda bredbandsutbyggnaden i landsbygd och glesbygd.

Herr talman! Vi har en självbild som land att vi är väldigt digitala, och det stämmer till viss del. Det finns dock ett område där vi halkar efter, och det gäller användning av digitala lösningar i offentlig sektor.

Regeringen tog i och med budgeten för i år ett första steg mot en gemensam digital infrastruktur för sjukvården. Målet är att förbättra kvaliteten i vården och patientsäkerheten genom att säkerställa att rätt information om patienten finns tillgänglig i varje vårdssituation.

Målet är också att minska den administrativa bördan för hälso- och sjukvårdens medarbetare genom till exempel automatisk överföring mellan system. Infrastrukturen ska även underlätta informationsförsörjning av hälsodata för bland annat forskning.

En förutsättning för att kunna utveckla och träna AI är tillgången på stora mängder data. I mars 2023 beslutade regeringen att Sverige ska ansluta sig till stadgeprincipen Open Data Charter, ODC, något som efterfrågats av marknaden under lång tid. ODC är en internationell organisation som verkar för att data från den offentliga förvaltningen ska vara mer öppna och lättillgängliga samtidigt som de enskildas rättigheter tas till vara. Regeringen har gett Digg, Myndigheten för digital förvaltning, i uppdrag att ansvara för genomförandet av ODC:s stadga.

Herr talman! Det nya säkerhetsläget ställer nya krav även på elektronisk kommunikation. Därför tog regeringen fram propositionen om en telesamverkansgrupp. Förslagen i propositionen innebär att PTS ska kunna besluta om att vissa aktörer ska delta i totalförsvarsplaneringen. Förslaget ger PTS befogenhet att ålägga aktörer att genom samverkan stödja arbetet med att återställa infrastrukturen för elektroniska kommunikationer i anslutning till händelser vid fredstida krissituationer eller när vi har höjd beredskap. Det ger Sverige bättre förutsättningar för robust krishantering och beredskap inom elektronisk kommunikation.

Herr talman! Betänkandet handlar om digitaliserings- och postfrågor. I dag har vi stora utmaningar med befordran av post när mer och mer blir digitalt och antalet fysiska brev har minskat drastiskt. Även om vi nu går mot sommar, och julkort känns avlägset, misstänker jag att många av er som sitter här har slutat skicka fysiska julkort och gått över till olika former av elektroniska julhälsningar. Mycket annat av det som vi tidigare skickade som fysisk post går numera elektroniskt.

Det finns stora fördelar med detta. Dels får alla tillgång till digital post på en gång i stället för att vara beroende av en fysisk utdelning, dels slipper vi åtgång av en massa papper, vilket är bra för miljön. Dessutom slipper vi transporter, som inte heller i alla lägen är bra för miljön.

Men en fysisk distributionsorganisation behövs trots allt, inte minst ur beredskapssynpunkt. Då blir frågan hur den ska finansieras och organiseras när mängden brev som skickas och som man betalar porto för blir allt mindre. Postfinansieringsutredningen kom med sina förslag i januari 2023 men har också fått tilläggsdirektiv kring digital post. En redovisning ska lämnas den 14 juni. Efter det blir det beredning för att ta fram förslag på hur framtidens postutdelning ska organiseras och finansieras.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag i betänkandet.

I detta anförande instämde Gustaf Göthberg (M).

Anf. 88 GUNILLA SVANTORP (S) replik:

Herr talman! När man lyssnar på ledamoten Stockhaus kan man tro att S-regeringen under sina år inte gjorde någonting över huvud taget på det digitala området. Jag ska återkomma till det i mitt anförande, men jag vill bara påminna om att det var S-regeringen som tillsatte Ena, alltså Sveriges digitala infrastruktur, som är förvaltningsgemensam med tolv myndigheter. Ena jobbar just med det som Stockhaus pratade om.

Jag har en fråga som finns med i betänkandet. Den handlar om Riksrevisionens granskning av statens insatser för att utveckla myndigheternas digitala tjänster. Man ger rätt konkreta förslag på vad som kan göras för att förbättra de digitala tjänsterna. Jag tycker inte att jag kan se några direkta direktiv som har kommit ut från detta, utan regeringen tackar bara så mycket för Riksrevisionens rapport.

Vad säger ledamoten Stockhaus om Riksrevisionens rapport?

Anf. 89 MARIA STOCKHAUS (M) replik:

Herr talman! Det är möjligt att ledamoten Svantorp tycker att den förra regeringen gjorde väldigt mycket på det digitala området. Men de aktörer som jag träffar säger något annat. Vi får starka signaler från både tech-branschen och offentliga aktörer om att ledarskapet saknades när riktningen pekades ut. Det handlar också om bristfälligheten i bevakandet av Sveriges intressen på området i EU när man förhandlar om något så viktigt som till exempel AI Act.

Allt detta var bristfälligt från den förra regeringen. Det här är alltså inte min utsaga om den förra regeringens agerande på det digitala området, utan det handlar mer om hur marknaden har uppfattat det. Marknaden upplever också att den här regeringen har satt frågorna mycket högre upp på dagordningen.

Nu pågår ett arbete med en ny digitaliseringsstrategi, och vi väntar på AI-kommissionens förslag som kommer i oktober. Allt det här ligger i samma linje som det som Riksrevisionen har föreslagit, och det behöver arbetas ihop tillsammans med alla de förslag som kommer när det gäller både digitaliseringsstrategin och AI-kommissionen. Jag kan därför inte i dag svara på vad det konkreta resultatet kommer att bli av de kommande förslagen, utan det blir en helhet av de förslag som läggs fram.

Anf. 90 GUNILLA SVANTORP (S) replik:

Herr talman! Det är viktigt att peka ut riktningen. Det var en av de saker som gjordes under förra mandatperioden, bland annat när man tillsatte programmet för avancerad digitalisering.

Ledamoten Stockhaus är väldigt duktig både i talarstolen och i debattartiklar på att kritisera offentlig sektor – till viss del med rätta, för den ligger lite efter. Men när får vi till exempel se ett liknande program för den offentliga sektorn som det som S-regeringen tillsatte? Det är en av mina frågor. Man kan inte bara kritisera, utan man måste också vilja göra någonting och till exempel komma med olika åtgärder som kan leda till en ökad digitalisering.

En annan sak som vi behöver peka ut riktningen för nu handlar om det som vi har sett de senaste månaderna och kanske till och med det senaste året. Det handlar om den svarta delen av digitaliseringen, alltså hot och hat som leder till våld. Vilket ansvar kommer ledamoten Stockhaus och övriga

att ta för detta när regeringen åker ned till Bryssel och träffar ministrar från de andra länderna? Hur ska vår egen minister försöka påverka dem och sätta stopp för detta genom olika åtgärder?

Det är viktigt att människor vågar finnas på nätet och att de inte stoppas. Nätet ska inte heller användas för att rekrytera ungdomar som sedan utför våldsdåd, vilket vi ser. Hur tänker regeringen stoppa sådana saker?

Anf. 91 MARIA STOCKHAUS (M) replik:

Herr talman! När det gäller ledarskapet på digitaliseringsområdet kommer vi nog inte att bli eniga om huruvida den förra regeringen gjorde tillräckligt eller inte. Det som är väldigt tydligt är att både branschen och offentliga aktörer har saknat ledarskapet. Det är tydligt att man inte gjorde tillräckligt under de åtta år som vi hade en socialdemokratiskt ledd regering.

När det gäller offentlig sektor är den gemensamma digitala infrastrukturen för sjukvården i dag väldigt fragmenterad. Detta är konkret. Jag skulle säga att detta i värsta fall kan leda till att människor dör för att läkare inte har tillräckligt mycket information om patienters hälsotillstånd. En gemensam digital infrastruktur är en bra bas att utgå ifrån senare.

Vi har ett självstyre, och det är viktigt att man kan arbeta tillsammans med kommuner och regioner för att gå vidare utifrån detta. Men om vi får en gemensam digital infrastruktur på plats blir det ett väldigt bra första steg i ett bättre utnyttjande av digitala verktyg inom offentlig sektor.

När det gäller hat och hot är det i hög grad en fråga om mänskligt beteende, där människor måste ta ansvar för hur man beter sig på nätet. Hat och hot är olagligt, och det handlar om att se till att vi kan åtala dem som ägnar sig åt detta oavsett om de står här utanför på gatan och skriker hat och hotfyllda budskap mot oss eller om det sker via sociala medier. Hat och hot är olagligt oavsett vilka medier man använder sig av.

De stora techföretagen gör mycket för att minska detta. Men i slutändan handlar det om att vi alla måste ta ansvar för vilken ton vi har på sociala medier. Det återstår en hel del arbete att göra, och vi behöver nog alla titta på detta och vara lite självkritiska när det gäller hur vi beter oss, inte minst på sociala medier.

Anf. 92 GUNILLA SVANTORP (S):

Herr talman! Vi debatterar nu digitaliserings- och postfrågor. Jag tänkte att jag skulle börja med postfrågorna.

Postmarknaden förändras. Det ser vi varenda dag. Vi får allt färre brev, om vi över huvud taget får några fysiska brev i brevlådan. Vi som bor på landet får inte heller post varje dag längre. Man får hålla ordning på om det är jämna eller ojämna veckor som posten kommer.

Trots detta är det viktigt med service i hela landet. Det handlar om både brev och paket. I vår ena reservation säger vi att vinstintressen inte får styra tillgången till brev och paket och att samhället måste ha en rådighet. Det tycker vi är det viktigaste när det handlar om posten.

Digital infrastruktur är i dag en förutsättning för ett fungerande samhälle. Det är lika viktigt som el- och vattenförsörjning. För ungefär 30 år sedan var det många kloka kommunpolitiker runt om i vårt land som såg till att vi byggde ut fibern. Man gick före på många ställen – Värmland var ett av dessa, men det fanns fler.

Så småningom kom sedan den nationella bredbandsstrategin. Vi har också sett att staten har lagt väldigt mycket pengar på att bygga ut så att vi i dag, precis som ledamoten Stockhaus alldeles nyss sa, har 98 procents täckning. Men det fattas fortfarande 2 procent.

Vårt land är i dag styrt så att man ska kunna göra väldigt mycket digitalt. Då behöver alla ha den tillgången. Det är alltså en viktig fråga framöver.

Jag tänker på detta med att vi under åtta års tid, enligt ledamoten som talade före mig, inte gjorde någonting viktigt över huvud taget. Då tycker jag att det är märkligt att vi har en EU-kommission som lyfter Sverige som ett gott exempel på ett digitalt moget land, och det tack vare vår utbyggnad av digital infrastruktur. Om vi inte hade gjort någonting, om vi inte hade tagit täten under de gångna åren, hade vi näppeligen blivit omnämnda på det viset av EU-kommissionen.

OECD lyfter också stadsnäten och den konkurrens de har skapat, som man menar har spelat en avgörande roll för att främja investeringar i digital infrastruktur. Stadsnäten är viktiga för redundans, rådighet och robusthet.

Inte minst med tanke på omvärlden är det också viktigt att lyfta fram exempel på sådant som händer och sker runt om i vårt land. Som värmlänning tar jag såklart gärna ett värmländskt exempel.

I Karlstad jobbar man tillsammans med andra lokala aktörer för att försöka applicera det man kallar ödrift på bredbandsnäten, alltså att information ska kunna skickas som små öar mellan olika öar runt Karlstad utan att vara beroende av omvärlden. Det gör att kritiska funktioner kan hållas öppna och pågå också i en kris. Det fina med detta exempel är att man involverar lokala aktörer runt Karlstad och tar till vara den lokala kompetensen.

Detta var bara ett exempel. Det finns många fler.

Jag skulle vilja säga någonting om vår myndighet, Digg, och den delrapport man kom med i mars i år – man kommer med en slutrapport i oktober i år – där man har gått igenom de strategiska prioriteringar som vi i Sverige har sagt att vi ska ha. Det finns fyra sådana.

Den första är behovet av en sammanhållande digital offentlig sektor. Där menar Digg att det som behövs är en ökad användning av gemensamma digitala satsningar och att vi tillgängliggör värdefulla data.

Den andra prioriteringen handlar om människan i det digitala samhället. När trafikutskottet var i Estland fick vi se väldigt mycket av hur man hade löst just detta. Det Digg menar att vi behöver göra är att utveckla ett digitalt möte som adresserar viktiga livshändelser och behov i en människas liv, precis som man hade gjort i Estland.

Den tredje handlar om det digitala näringslivet. Där menar Digg att vi behöver nyttja möjligheterna att samordna datadelning mellan myndigheter, motverka cyberkriminalitet och verka för en grön och digital omställning.

Den fjärde prioriterade frågan handlar om digital kompetens. Det är kanske den som jag tycker blir allra viktigast här. Digg menar att satsningar behövs på de grupper som vi i dag ser har halkat efter. Det behövs för att öka samhällets grundläggande färdigheter.

Jag menar att vi nog behöver lyssna på vår expertmyndighet. Kanske behöver vi också lägga fram lite förslag utifrån dessa fyra prioriterade områden.

Vi socialdemokrater står självklart bakom alla våra reservationer, men för tids vinning yrkar jag bifall endast till reservation 13 om just kompetens.

(Applåder)

Anf. 93 RASHID FARIVAR (SD) replik:

Herr talman! Tack för ett bra anförande, ledamoten Gunilla Svantorp!

Jag hade två frågor gällande Socialdemokraternas reservation 9 i betänkandet. Vi är överens om många punkter som ledamoten nämner i talarstolen – kompetens, cybersäkerhet, vikten av digitalisering och vikten av att bygga ut tillgången till digitala verktyg och internet.

Den första frågan gäller artificiell intelligens. Socialdemokraterna anser att det är av yttersta vikt att reglera den teknologin inom EU men också på global nivå. Min fråga är hur man ska lösa det tekniskt sett. Vilket organ ska reglera AI på global nivå? Vad har ledamoten för tankar kring den processen?

Anf. 94 GUNILLA SVANTORP (S) replik:

Herr talman! Tack för frågan, ledamoten!

Jag tänker att EU är en väldigt viktig spelare i detta sammanhang. Sverige kan där föra fram vad vi tycker är viktigt, och EU kan sedan föra fram det i sina internationella kontakter. Svaret på frågan är att EU är den spelaren, som också kan se till att vi reglerar så att det är vi som styr AI och inte AI som styr oss. Det är väldigt viktigt.

När jag nu ändå har ordet vill jag passa på att ställa lite frågor till ledamoten. Vi ser att hat och hot sprider sig från skärmen och ut på våra gator och torg. Inte sällan är hotet och hatet riktat mot samhällsengagerade kvinnor som då kanske inte längre vågar yttra sig, som tar ett steg tillbaka, som känner sig otrygga och som dessutom ibland får direkta hot om våld.

Hur tänker ledamoten och hans parti om detta och om det ansvar man har? Till exempel har trollkonton avslöjats där man inte står för sin egen åsikt utan låter andra göra det. Hur tror man att vi ska kunna minska hotet och hatet om vi inte öppet står för det vi tycker? Sverigedemokraterna brukar annars säga att man står upp för yttrandefriheten. Då måste man också våga stå för det man gör.

Anf. 95 RASHID FARIVAR (SD) replik:

Herr talman! Tack för svaret, ledamoten Gunilla Svantorp!

Jag förstår det som att ledamoten menar att EU ska reglera AI och AI-utveckling globalt. Till exempel ska EU bestämma hur USA, Storbritannien och Kina ska utveckla sin AI-teknik. Tycker ledamoten verkligen att det är ett realistiskt scenario?

Vi har redan en AI-akt i EU. Den är fastställd och kommer att börja gälla delvis från hösten nästa år och helt från början av 2026. Men jag tycker inte att det är realistiskt. Har EU ens möjlighet att reglera detta i Kina och USA? Är inte till exempel FN ett bättre organ när det gäller det?

Min andra fråga till ledamoten gäller förslaget att regeringen snarast bör initiera en analys av AI:s inverkan på samhället. Vad tycker ledamoten om AI-kommissionen och det uppdrag som AI-kommissionen har fått från regeringen? Tycker ledamoten och Socialdemokraterna att det är konstruktivt och bra, eller vad saknas där?

När det gäller ledamotens fråga är Sverigedemokraternas syn på hat och hot att det är lagen som gäller. Allt som bryter mot lagen ska lagföras, oavsett om det sker i samhället, digitalt eller fysiskt.

Anf. 96 GUNILLA SVANTORP (S) replik:

Herr talman! Det sista ledamoten sa gläder mig på sätt och vis. Då borde Sverigedemokraterna stå bakom att konton på sociala medier måste gå att spåra till en fysisk person. Det blir spännande att se om Sverigedemokraterna kommer att stå bakom det.

Jag tänker att man inte kan tolka det vi har skrivit i en reservation på det sätt som ledamoten nu gjorde. Allt samarbete och allt påverkansarbete går ut på att man går in i en diskussion med vad man vill göra. Sedan kan man inte bestämma över andra.

Det är spännande att ledamoten väljer att referera till AI-akten. Om jag inte minns fel röstade Sverigedemokraterna nej till både AI-akten och DCA. Nu kan ledamoten inte svara på fler frågor, men det skulle vara intressant att få veta vilka alternativ man ser i stället för reglering, vilket AI-akten och DCA är.

Anf. 97 MAGNUS OSCARSSON (KD):

Herr talman! Nu debatterar vi här i kammaren betänkandet *Digitaliserings- och postfrågor*. Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag till beslut.

Herr talman! Vi är nog många som förväntar oss att kunna ringa, skicka sms eller på något sätt använda en telefon var i landet vi än befinner oss eller för den delen att kunna sitta hemma vid skrivbordet och använda datorn. Det har blivit naturligt och en självklarhet för många.

Tyvärr är det inte lika självklart för alla boende i Sverige. Det finns i dag medborgare i landet som inte kan ringa med sin mobil, eftersom det inte finns mobiltäckning. Det är mycket allvarligt.

Jag hade under den föregående mandatperioden otaliga debatter med olika ministrar om det märkliga att Telia, som delvis ägs av staten, klippte av all koppartråd innan det fanns alternativ telefoni som fungerade. Tyvärr var svaret från regeringshåll alltid: Det är teknikförbättringar som gäller.

Nu är i princip alla luftledningarna borta. Men för vissa har det inte blivit några teknikförbättringar. I stället finns det inte någon telefoni eller något bredband över huvud taget. Det är verkligen beklagligt.

Det är också intressant när till exempel olika medieföretag säger att de inte längre vill dela ut tidningen, eftersom de tycker att det är dyrt. Det kan man förstå. Nu hänvisar de till att medborgare har tillgång till bredband och i stället kan titta på sin Ipad. Men den som inte har tillgång till bredband får tyvärr inte tillgång till tidningen. Detta har alltså också blivit en demokratifråga, herr talman.

Jag är dock mycket tacksam över att den nya regeringen satsar miljard efter miljard för att fler ska kunna ha tillgång till bredband i hela landet. Det måste fungera i hela landet om Sverige ska kunna fungera.

Herr talman! Den nya regeringen har förstått vikten av att Sverige ska vara på tårna när det gäller AI. Det är mycket bra att regeringen har tillsatt en AI-kommission under ledning av Carl-Henric Svanberg. Kommissionen har ett brett uppdrag som omfattar högre utbildning, riskkapital, offentlig förvaltning, välfärd och säkerhet. Den kommer att vara viktig.

Herr talman! När vi hade en hearing här i riksdagen för ett tag sedan uttryckte en del föreläsare att Sverige historiskt sett inte har varit på tårna när det gäller AI. Sverige har inte varit först på bollen, som de sa. Vi har inte heller varit nummer två men kanske nummer tre eller fyra. Det ska vi inte vara längre. Den nya regeringen har verkligen förstått den signalen och har tagit dem på orden.

Ministern, Erik Slottner, har förstått att AI-kommissionen är viktig och lagt 500 miljoner på Vinnovaprogrammet Avancerad digitalisering, som bland annat omfattar AI. Det är ett forsknings- och innovationsprogram som bygger på samarbete mellan näringslivet och staten.
(Applåder)

Anf. 98 RASHID FARIVAR (SD):

Herr talman! Vi i Sverigedemokraterna står bakom samtliga av våra sju reservationer i betänkandet, men för att spara tid under voteringen väljer jag att yrka bifall endast till reservation 10.

Herr talman! Människan har alltid haft ett behov av att kommunicera på distans. Det behovet blev ännu tydligare under covid-19-pandemin. I ett väl fungerande samhälle krävs det ändamålsenliga och säkra system för både fysisk och digital kommunikation. Denna dynamiska verklighet ställer höga krav på makthavare och ansvariga myndigheter. Viss infrastruktur är särskilt känslig för dataintrång eftersom information om medborgare och militär och politisk ledning kan hamna i orätta händer. Det är därför avgörande med säker upphandling inom it-området och effektiva säkerhetsrutiner för Sveriges it-infrastruktur.

Bredband på landsbygden, både fast och mobilt, är viktigt eftersom befolkningen blir alltmer beroende av snabb och stabil internetuppkoppling för både arbete och fritid. Detta är särskilt viktigt i tider av kris och oro. Tillgång till internet är också en demokratifråga, eftersom det ger medborgare möjlighet att ta del av information och delta i den digitala samhällsdebatten.

Att ha höga ambitioner när det gäller digital infrastruktur är viktigt. När samhälle och tjänster kräver mer digitalisering är det av största vikt att Sverige ligger i framkant. Sverigedemokraterna är mycket positiva till utbyggnaden av 5G-nätet och vill säkerställa att 5G-nätet har tillfredsställande täckning med hög hastighet och låg latens i hela landet, där behovet finns.

Regeringen har i samarbete med Sverigedemokraterna beslutat om 3,8 miljarder kronor i bredbandsstöd 2024–2027. Detta kommer att ge god uppkoppling i hela landet, vilket gör det möjligt för hushållen, den offentliga sektorn och näringslivet att effektivt utnyttja digitaliseringens möjligheter. Utöver detta avsätter regeringen och Sverigedemokraterna 500 miljoner kronor till Vinnovaprogrammet Avancerad digitalisering de närmaste

te åren för att utveckla framtidens digitala lösningar i Sverige. För att hålla Sverige i framkant avseende nästa generations mobila telekommunikationssystem, det vill säga 6G, tilldelas Vinnova och Vetenskapsrådet 160 miljoner kronor år 2025 för forskning inom området.

Herr talman! Samhällsdebatten om digitalisering har sedan drygt ett år tillbaka dominerats av artificiell intelligens, AI, efter att flera framstående forskare och experter inom it-industrin efterfrågat sex månaders paus i AI-utvecklingen för att identifiera och hantera risker med AI.

AI är ett område inom datavetenskap och teknik där strävan är att utveckla datorer och program som kan analysera data, dra slutsatser och fatta beslut på liknande sätt som människor. I stället för att ge en dator exakta instruktioner för varje enskild uppgift försöker man skapa algoritmer och modeller som kan lära sig av data för att förbättra sin prestanda och precision över tid.

AI möjliggör automatisering av komplexa uppgifter, förutsägelser och beslutsfattande baserat på stora datamängder. Tekniken har enorm potential inom olika branscher, inklusive forskning, medicin, transport, jordbruk, finanssektor, rättsväsen, samhällsvetenskap, juridik, ingenjörsvetenskap och mycket mer.

Precis som med många andra av människans tekniska uppfinningar, såsom förbränningsmotorn, transistorn och dynamiten, följer betydande nytta med AI-utvecklingen. Trots alla dessa möjligheter finns även risker och baksidor med AI-utvecklingen, vilket har lett till en omfattande debatt om AI:s potentiellt dominerande inflytande över samhället och mänskligheten, samt de relaterade säkerhetsåtgärderna.

Sverigedemokraterna anser inte att Sverige bör vänta till år 2026 när EU:s AI-akt träder i kraft på riktigt utan i stället försöka vidta nödvändiga åtgärder så snart som möjligt. Hänsyn bör tas till det svenska samhället, medborgarnas rättigheter, näringslivets konkurrenskraft och politikens teknikneutralitet. Många regelverk inom exempelvis fordons- och flygindustrin har införts eller uppdaterats efter tragiska olyckor, men när det kommer till AI kan det i värsta fall bli för sent.

Sverigedemokraternas utgångspunkt angående reglering av AI är en tillförlitlig, konkurrenskraftig och hållbar svensk AI-politik. Med tillförlitlig menar vi att risknivån i teknikens tillämpning inte får vara så hög att grundläggande värderingar, rättigheter och friheter hotas. Detta ska gälla för både privata och offentliga aktörer. Samtidigt bör en genomtänkt AI-politik inte försämra näringslivets konkurrenskraft gentemot andra länder där AI-utvecklingen ligger i framkant, exempelvis USA och Kina. Hänsyn bör tas till små och medelstora företag som saknar ekonomiska resurser och arbetskraftsresurser för att uppfylla krav ställda i byråkratiska regelverk.

Bland de förslag som Sverigedemokraterna presenterar för en tillförlitlig, konkurrenskraftig och hållbar svensk AI-politik finns inrättande av en nationell AI-nämnd sammansatt av politiker och experter från näringslivet och akademien, utformning av en ambitiös AI-plan för Sverige, inrättande av en samordnad nationell AI-infrastruktur inom den offentliga sektorn för lagring, delning och bearbetning av data samt utveckling av ändamålsenliga AI-tjänster. Det behövs även ett ökat allmänt medvetande om AI, cyberresiliens och mycket mer.

Herr talman! För drygt fyra månader sedan presenterades rapporten *Digital Government Index 2023*, en internationell jämförelse av digitaliseringen av offentliga förvaltningar i 38 olika länder. Jämförelsen baseras på OECD:s ramverk för vad som anses vara en digitalt mogen förvaltning. Topp tre är Korea, Danmark och Storbritannien, medan samtliga nordiska grannländer presterar över genomsnittet. I den totala bedömningen hamnar Sverige på plats 27 av 38 länder, strax efter Mexiko. Bland de sex dimensioner som utvärderas för alla länder rankas Sverige på plats 10 när det gäller en datadriven offentlig sektor, men inom övriga dimensioner ligger Sverige under genomsnittet.

För närvarande pågår mycket arbete från regeringens sida gällande digitaliseringspolitiken, inklusive utveckling av en ny digitaliseringsstrategi, satsningar på digital infrastruktur för hälso- och sjukvården samt ett fokus på artificiell intelligens genom AI-kommissionen. Trots detta behöver arbetet ske i snabbare takt och med mer konkreta förslag och reformer än den vanliga tågorordningen med kommissioner, utredningar, framtagning av strategier etcetera om Sverige ska kunna klättra högre upp i rankningen vid nästa mätning. Digitaliseringssektorn utvecklas mycket snabbt, särskilt vad gäller näringslivets digitala omställning och innovationskraft, där ledtider ibland mäts i månader och veckor.

Anf. 99 HELENA GELLERMAN (L):

Herr talman! I dag debatterar vi i trafikutskottet digitaliserings- och postfrågor. Det har gått drygt ett år sedan Open AI lanserade sin Chat GPT. Fler och fler har börjat förstå vad det innebär, vilken kraft det finns i artificiell intelligens och hur system som Chat GPT kan underlätta när det gäller att skriva rapporter, programmera eller sammanfatta medieartiklar. Frågan är inte om utan hur den nya tekniken kommer att påverka var och en av oss runt om i Sverige.

AI kommer att ge enorma fördelar inom sjukvård, utbildning och forskning och för underhåll av Sveriges infrastruktur för väg och järnväg, som finns inom vårt utskotts område, för att ge några exempel. Rapporter visar en potential på 140 miljarder i besparingar inom de offentliga myndigheterna.

Samtidigt kan AI som alla tekniker användas i ett negativt syfte: kontrollera befolkningen, sprida desinformation eller låta kända personer göra uttalanden som går stick i stäv med personens värderingar, alltså på ett fejkat sätt. Listan kan göras lång. Risken för spridning av desinformation på ett trovärdigt sätt är kanske den största faran för vårt demokratiska system. Vem kan man lita på?

Under det svenska ordförandeskapet i EU våren 2023 utvecklades viktiga förslag på hur EU ska tackla AI-utvecklingen, bland annat förordningen om AI och förordningen om data. Förordningen om AI bygger på de fyra principerna för en hållbar AI. AI ska vara rättvis och skydda den personliga integriteten samtidigt som den ska vara säker och transparent.

Herr talman! Liberalerna är teknikoptimister. Utvecklingen av AI kommer att få en lika stor påverkan på vårt samhälle i Sverige, EU och globalt som den pågående klimatomställningen. Vi måste därför öka takten i vår användning av AI, så att vi i Sverige, baserat på våra värderingar om individens frihet och vår unika position som världens mest innovativa

land, kan vara med och styra hur AI kommer att tillämpas här och i vår omvärld. Det ska vara en AI som baseras på etiska riktlinjer.

Här är det speciellt viktigt att värna och utveckla de strukturer vi har i Sverige som underlättar och driver på det innovativa systemet, till exempel Vinnova och universitetens arbete med nyttiggörande av forskningsresultat och samarbete med näringslivet.

Vi har en plattform att stå på. Sverige har till exempel kommit längst i Europa i utvecklingen av en teknik lik Chat GPT men som vilar på öppen programvara, vilket ger insyn i hur systemet fungerar. Vi har också stor kompetens på området. Exempelvis har det svenska AI-klustret utvecklat ett förslag till AI-strategi för Sverige.

Regeringen vill stärka AI-utvecklingen i Sverige och har tillsatt en AI-kommission som tillsammans med olika aktörer ska se över hur vi ska jobba med AI framöver. En nationell AI-strategi är här en viktig pusselbit tillsammans med en ökad kompetens inom samtliga samhällsområden, inte minst på ledarskapsnivå men även genom satsningar inom hela skol- och forskningsområdet för att möjliggöra den kommande omställningen av Sveriges företag. De kommer att utnyttja AI på en helt annan nivå.

AI-utvecklingen sätter också fingret på att den grundläggande digitaliseringen av den offentliga sektorn måste öka markant. Dagens datasystem måste samverka. Vi måste hitta effektiva sätt att dela data, och regeringens proposition är ett steg för att undanröja hinder för datadelning. Regeringen föreslår en kompletterande lag till lagen om tillgång till data. Lagen i sig syftar till att underlätta för den offentliga sektorn att kunna tillhandahålla data för nya ändamål. Det ska ske under förutsättning att kraven på informationssäkerhet och skydd av personuppgifter kan upprätthållas och att det inte innebär risker för Sveriges säkerhet.

Regeringen gör i propositionen bedömningen att de bestämmelser som finns i EU:s dataförvaltningsförordning om att använda skyddade data bara ska användas av myndigheter och inte av offentliga företag, public service-företag eller kultur- och utbildningsinstitutioner. Liberalerna tycker att detta förslag är väl avvägt.

AI-utvecklingen bygger på att vi kan utnyttja olika datasätt effektivt och samtidigt trygga den personliga integriteten. Ansvariga myndigheter bör få ett ökat mandat för att driva på digitaliseringen av den offentliga sektorn. Utan en bra digitaliserad grundstruktur kommer Sveriges AI-utveckling att bromsas.

Grundstrukturen börjar med infrastruktur för data. Här behöver vi skapa bättre förutsättningar för dem som ska producera och tillhandahålla data, eftersom hanteringen av data är väldigt kostsam. Vilka data behövs och hur kan tillgången på dessa datasätt underlättas?

I grundstrukturen är också utbyggnaden av vårt 5G-nät och bredbandsnät fundamental. För att öka människors och företags tillgång till bredband behöver vi öppna för olika tekniska lösningar så att vi får bredband också i gles- och landsbygd. Regeringen satsar miljardbelopp på bredband i hela landet för att hela landet ska kunna dra nytta av den digitala utvecklingen.

Digitaliseringens risker måste också adresseras. Digitaliseringen måste kombineras med analyser av datasäkerhet, påverkan på den personliga integriteten och cybersäkerheten. Dataskyddslagen och andra tillämpliga lagar måste kontinuerligt utvecklas för att hänga med i den tekniska utvecklingen. Men samtidigt måste människor också kunna använda nödvändiga

offentliga tjänster utan att vara uppkopplade. Vi måste se till att alla i Sverige kan ta del av samhället samtidigt som vi skyndar på den digitala utvecklingen.

Dessutom är det nödvändigt att lägga en försvarsaspekt på vad vi gör och analysera sårbarheten när vi samlar mycket data med lätt dataåtkomst och när 5G-nät gör att samhället kopplas ihop och alternativen till det digitala nedmonteras. Liberalerna välkomnar verkligen det ökade intresset för vårt lands beredskap i dessa frågor.

Herr talman! Posten i Sverige är viktig, inte minst ur ett beredskapsperspektiv. Men digitaliseringen har drastiskt minskat antalet skickade brev. Det är viktigt att postgången fungerar i hela landet och att den kan bedrivas på kommersiell grund. Post, paket och bredband är viktiga delar av samhällets grundinfrastruktur för att hela Sverige ska fungera.

Slutligen, herr talman: Vi liberaler är teknikoptimister. Vi tror verkligen på Sveriges förmåga att ta ledarskapet i Europa inom AI. Det gör vi utifrån Sveriges förmåga till datadriven innovation och digitaliseringens potential för gamla och nya företag och för att vi behöver minska kostnaderna inom en fortsatt bra välfärd. Vi tror också att Sverige kan visa vägen för en utveckling där riskerna minimeras.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag till beslut och avslag på alla motioner.

(Applåder)

Anf. 100 HÅKAN SVENNELING (V):

Herr talman! I dag gör jag ett litet gästspel i trafikutskottets debatt om digitaliseringsfrågor. Jag skulle vilja lyfta ett område som tillhör digitaliseringsfrågorna som kanske inte så ofta lyfts inom trafikutskottets område men som jag som ledamot i utrikes- och försvarsutskotten dagligen stöter på. Det gäller det säkerhetspolitiska läget och hur digitalisering och AI påverkar vår omvärld i stor utsträckning.

Sverige och världen står i dag inför större utmaningar än på länge, och vi befinner oss på många sätt i ett nytt säkerhetspolitiskt läge med Rysslands aggression mot, attack på och invasion av Ukraina. Sverige är ett av världens mest digitaliserade länder. Det är på många sätt en tillgång som öppnar upp för nya möjligheter att bedriva verksamhet både i offentlig sektor och i det privata näringslivet.

Rätt använd kan digitaliseringen göra våra liv bättre och vårt samhälle mycket mer effektivt. Vi ser det inom många områden, till exempel hur tåglägen kan planeras effektivt genom införandet av MPK, hur Chat GPT är en naturlig del av mångas arbetsvardag och hur bra internettäckning i hela Sverige är en förutsättning.

Samtidigt utsätts Sverige för tusentals aggressiva cyberattacker varje dag, dygnet runt. Våra svagheter utnyttjas av grupper som vill oss illa. Angriparna utgörs både av privata hackare, kriminella nätverk, terrororganisationer och stater. Framför allt Kina och Ryssland utför avancerade angrepp både på företag och på andra stater, men även Iran märks som en tydlig antagonist till Sverige. Även USA är i vissa delar aggressivt i cyberrymden.

Den ökade digitaliseringen och den snabba utvecklingen av AI innebär även det ökade digitala risker. Sakernas internet, det så kallade internet of things, innebär att allt fler saker är uppkopplade mot internet. Det innebär också att enorma mängder information skickas och delas över nätet. Intelligent hus, smarta elnät och mätningar av hälsodata kan ge mycket exakt information om såväl privatpersoner som större samhällsförändringar, och i fel händer kan även sådan vardaglig information missbrukas.

Utvecklingen av AI går snabbt inom alla branscher, och det behövs regleringar som kan balansera och gynna en snabb teknisk utveckling och entreprenörskap samtidigt som vi lagstiftare inte får vara naiva gällande hur AI kan användas av en antagonist.

AI kan användas inom de flesta branscher, från transportbranschen med självkörande bilar till säkerhetsbranschen genom ansiktigenkänning som kontrollmekanism i större folksamlingar. AI-frågor spänner därmed över samtliga politikområden, vilket medför stora krav på samordning. Det var något som talmannen också uppmärksammade genom ett AI-seminarium här i riksdagen för en tid sedan.

Jag vill understryka att på samma sätt som AI kan medverka till en stor rad positiva effekter i samhället, från näringslivet till offentlig sektor, finns det en risk för oönskade eller oförutsedda konsekvenser av att använda AI, till exempel vinklade eller manipulerade data, bristande transparens, missbruk och rent fientlig användning.

Herr talman! Hybridkrigföring karaktäriseras av en kombination av traditionella militära medel och irreguljära, civila metoder, till exempel psykologisk krigföring, politisk påverkan, it-angrepp och elektronisk krigföring. Gränsen för vad som är hybridkrigföring är svårare att avgöra än vid ett militärt angrepp. Så kallad gråzonsproblematik kan förstås som ett tillstånd mellan krig och fred, där hybridkrigföring ofta utgör en central del.

Syftet med att använda en gråzonsstrategi är att vinna fördelar och uppnå politiska mål utan att behöva möta eskalering och starka motåtgärder från motparten. Det ger också en möjlighet att testa och demonstrera förmågor och studera förmågan att försvara sig mot dessa utan att det leder till en kraftfull konflikt. Men det kan också övergå i väpnat angrepp. Inför Rysslands fullskaliga attack mot Ukraina märktes det i en hög aktivitet av ryska cyberattacker i syfte att destabilisera Ukraina innan den militära invasionen. Även Ukrainas grannländer har utsatts för ryska cyberangrepp.

Det märks också att fysiskt övertagande och förstörelse av internetinfrastruktur är en viktig del av den mer traditionella krigföringen på marken. Enligt Ukrainas regering hade omkring 15 procent av landets internetinfrastruktur förstörts i juni 2022.

På senare år har det skett en väsentlig ökning vad gäller antalet aggressiva attacker mot svensk kritisk infrastruktur. Det gäller inte minst mot myndigheter och statliga bolag. Även attackerna mot svensk sjukvård har ökat kraftigt. Enligt Enisa, Europeiska unionens cybersäkerhetsbyrå, är offentlig förvaltning och regering den sektor som är överlägset mest utsatt för cyberhot.

Jag vill också lyfta fram en motion som jag själv har skrivit om så kallade killer robots, mördarrobotar på svenska, som behandlades i ett annat betänkande för två veckor sedan. Det handlar om helt autonoma vapen-

system som förmår agera utan mänsklig kontroll, programmerade att agera på egen hand.

Med hjälp av AI är vi på väg mot en värld där beslut om vem som ska dödas i ett krig inte längre fattas av en människa utan av AI. Vi har redan sett exempel på detta i krigets Gaza. En lång rad stater har efterlyst någon typ av reglering, och ytterligare andra vill se ett förbud. FN:s generalsekreterare António Guterres har kallat autonoma vapen moraliskt motbjudande och politiskt oacceptabla. Helt autonoma vapensystem sätter även ansvarsfrågan ur spel. Vem är ansvarig för folkrättsbrott begångna av en robot? Vem ska ställas till svars för mord på regimkritiker, folkmord eller etnisk utrensning utförda av helt automatiska drönare?

Vänsterpartiet menar att helautonoma vapensystem bör förbjudas enligt internationell lag, att Sverige borde arbeta för en bindande internationell konvention mot helt autonoma vapensystem och att Sverige som land aldrig ska vara med och främja utvecklingen av eller delta i annan verksamhet som rör helt autonoma vapensystem.

Herr talman! Jag anser att det är nödvändigt att vara medveten om att användandet av AI också kan leda till diskriminering, minskad tillit, ekonomisk skada eller skada på person samt negativ påverkan på demokratin. Därför måste etiska aspekter och integritets- och säkerhetsmässiga aspekter väga tungt vid all utveckling av AI, oavsett om det sker inom näringslivet, välfärden, rättsväsendet eller försvaret av Sverige. De samhällsnyttiga aspekterna, alltså hur välfärden, klimatet och det offentliga kan ta del, och tar del, av denna användbara teknik, måste beaktas minst lika mycket som intresset av att utveckla kommersiella innovationer som kan gynna näringslivet.

Det kommer att bli mycket intressant att följa AI-kommissionens arbete och slutsatser, men det räcker inte. Utvecklingen av AI går snabbare än en kommission kan arbeta, och därför behöver regeringen tillsätta en utredning i syfte att ta fram en nationell AI-policy med etisk kod. Jag anser därför att det bör krävas att AI är utvecklad i enlighet med en nationell policy med etisk kod för att den ska kunna användas i offentlig verksamhet.

Med detta yrkar jag bifall till Vänsterpartiets reservation 11 om en AI-policy.

Anf. 101 RASHID FARIVAR (SD) replik:

Herr talman! Tack för anförandet, ledamoten Håkan Svenneling!

Det mesta av anförandet handlade om ärenden som hanteras i försvarsutskottet, utrikesutskottet och kanske i civilutskottet när det gäller mänskliga rättigheter. Det var bra att ledamoten nämnde Vänsterpartiets reservation om etisk kod för artificiell intelligens. Det ser mycket ljusare ut i år; förra året hade Vänsterpartiet noll reservationer i betänkandet gällande digitalisering, och man var helt frånvarande i debatten.

Jag har förståelse för att ledamoten sitter i ett annat utskott och hanterar andra frågor, men jag har en fråga om den etiska koden. Ska man ha den etiska koden för dem som arbetar? Hur ska den implementeras på den kod som ingenjörer skriver?

Det finns redan en etisk kod på EU-nivå som Sverige har varit med och samarbetat för att utveckla. Vad ska vi göra i Sverige förutom det som finns? Vad bör regeringen göra?

Prot. 2023/24:128
10 juni

*Digitaliserings- och
postfrågor*

Anf. 102 HÅKAN SVENNELING (V) replik:

Herr talman! Som vi beskriver i reservation 11 handlar en etisk kod om att vi behöver bättre reglering på nationell nivå. Vi är alla inne på i våra anföranden att det här är ett område där utvecklingen går väldigt fort, och just för att många av de utvecklingar som vi ser från AI-håll kan ha en negativ baksida behöver man ta nya steg och reglera AI.

Jag tror att vi behöver göra det lagstiftningsarbetet på många områden. EU har varit ganska tidigt med den AI-akt som man har tagit fram. Det är bra att Europaparlamentet har legat i framkant. Nu går Europaparlamentet in i ett omtag med en ny lagstiftande församling efter det EU-val vi såg i går, där Vänsterpartiet till skillnad från Sverigedemokraterna hade stora framgångar. Det sker också ett arbete på både nationell och global nivå, vilket är viktigt att komma ihåg.

Jag lyssnade på en dragning av FN-representationen i New York. UNGA-sessionen som går av stapeln i september varje år samlar alla världsledare, och då är Sverige tillsammans med Zambia, tror jag att det var, ansvariga för framtagandet av en ny global policy på civil nivå för hur detta ska funka.

Jag hörde hur ledamoten var ute efter hur vi reglerar Kina, USA och andra stormakter, och det gör vi på global nivå. EU är givetvis ett område där vi kan hjälpa till och reglera för att skapa en europeisk utveckling. Som en ledande nation behöver Sverige också ligga i framkant. Vi ska inte låta andra sätta standarder för oss utan i stället vara pådrivande.

En sådan etisk kod som vi föreslår är en del i bygget av det nätverk av lagstiftning som vi behöver ha kopplat till utvecklingen. Jag tror absolut att vi behöver ha både ett civilt och ett militärt ben i det arbetet. Bara för att vi åtgärdar den civila delen på vissa ställen får vi inte glömma bort att vi även måste reglera de militära delarna på andra ställen.

Det är därför jag tror att det är otroligt viktigt att se båda dessa aspekter och titta på de krig som pågår just nu, till exempel hur drönare används i kriget i Ukraina och hur Israel har använt AI-teknik för att identifiera vilka attacker man vill genomföra i Gaza.

Anf. 103 RASHID FARIVAR (SD) replik:

Herr talman! Tack så mycket, ledamoten Håkan Svenneling, för svaret! Jag fick inte riktigt svar på hur man ska göra på offentlig nivå.

Har Vänsterpartiet något förslag om hur man kan ha den etiska koden för näringslivet? Där är många aktörer – både små, medelstora och stora – internationella. Hur tänker Vänsterpartiet kring detta?

Här pratar vi om ett nationellt perspektiv. Det kanske inte är lämpligt att dra in Palestina och Israel i det sammanhanget. Jag förstår inte skillnaden. Jag vet att ledamoten engagerar sig mycket för palestinier och också har en Palestina-pin på sin jacka, men jag fokuserar på det nationella regelverket.

Hur, tycker Vänsterpartiet, kan lagstiftningen hjälpa näringslivet att ha bättre koll på den etiska koden?

Anf. 104 HÅKAN SVENNELING (V) replik:

Herr talman! Vi kanske ska ha en kod på plats innan vi pratar om exakt hur implementeringen ska gå till.

Jag tror ändå att det är viktigt att konstatera att det finns ganska stora risker som vi som lagstiftare behöver se när det kommer till AI. Om vi har en AI som bygger på maskininlärning, där man har tittat på ett underlag med bara vita människor, och utifrån det konstaterar att man ska göra en bedömning på ett mer blandat underlag kan det bli så att AI:n diskriminerar automatiskt.

Om man har tagit fram en etisk kod som diskuterar vad man behöver göra för att ha maskininlärning med data som stämmer överens med det underlag som AI:n ska jobba utifrån, då jobbar man mot diskriminerande inriktningar.

Det är otroligt viktigt att både lagstiftare och regering tar ansvar för den snabba teknikutvecklingen och är tydliga med vilka etiska risker som finns och hur man kan jobba med en etisk kod, med syftet att det offentliga ska driva på utvecklingen i företagen så att vi inte hamnar i ett läge där etiska spörsmål hamnar fel.

Man behöver titta på de exempel som finns, och jag tycker att det vi ser i Gaza är ett bra exempel. Där har Israel använt sig av AI för att identifiera mål som man sedan har valt att bomba. Det är den yttersta konsekvensen – att en människa har blivit identifierad med AI och är en måltavla, oavsett om den är det eller inte. Kriget i Gaza visar att Israel konsekvent har dödat många civila människor. Därför är det ett bra exempel att titta på.

Det är viktigt att trafikutskottet inte går bort sig här och tror att Sverige är en liten ö utan att man klarar av att lyfta perspektivet och se att man är en del av Europeiska unionen och den lagstiftning som finns på EU-nivå men att man också finns på en global arena och att Sverige behöver verka globalt för en bra AI-policy så att stormakter och andra länder kan komma in i samma hägn som vi andra befinner oss i.

Anf. 105 ANDERS KARLSSON (C):

Herr talman! Vi ska fortsätta att debattera betänkande TU16 *Digitaliserings- och postfrågor*. Jag vill börja med att yrka bifall till Centerpartiets reservation 16 under punkt 9 om tillgång till elektronisk kommunikation.

Det är långt ifrån självklart att man i dag kan kommunicera med hjälp av sin mobiltelefon. Det borde vara självklart. Det här kan få stora konsekvenser, och det får det när det gäller säkerhet och trygghet men också när det gäller möjligheten att bo och leva och driva företag.

Ett exempel på detta fick jag när jag besökte Allan uppe i Årjäng. Han bedriver turistverksamhet och har mycket uthyrning av stugor. Han har fått besked om att det finns telefontäckning i Årjäng, men det finns det inte. Bevisligen klarar Allan inte av att kommunicera, och jag såg själv när jag var där att det inte fanns några prickar på telefonen. Det gick inte att kommunicera.

Här har vi ett problem, som jag ser det. Det finns fortfarande företag och producenter av teletjänster som hävdar att det finns telefontäckning när det är i verkligheten inte finns någon sådan. De teoretiska kartor där vi ser mobiltäckning fungerar alltså inte i verkligheten. Detta är ett dilemma för den verksamhet som Allan bedriver men även för dem som besöker

Sverige. Många utländska gäster undrar vad vi håller på med, för i andra länder i Europa fungerar det betydligt bättre.

Vi i Centerpartiet har i motion 2457 lyft fram att vi vill ha en roaming-funktion där man kan få bättre möjligheter. Om det inte fungerar hos den ena producenten av teletjänster ska det kopplas över till någon annan. Denna möjlighet har vi inte i dag när det gäller privatkonsumtion och företagskonsumtion.

Det hör till saken att fibertäckningen fungerar hos Allan. Han hade haft fast telefoni kopplad till fiber, så det fanns tekniska lösningar. Det var en lösning som inte var allmänt använd, och när den kopplades ned stod han där utan kommunikation. Möjligen går det att ringa via fiberfunktionen.

Vi ska vara noga med att det inte räcker att bara lösa fiberproblematiken med utbyggnad, där vi har ganska fastställda mål. Vi får inte glömma att vi också måste klara av mobiltäckningen i hela landet.

Likväl är fibertäckningen viktig, och den funkade hos Allan. Jag förstår att det finns framgångsrika fiberföretag just i detta område. Säffle Kommunikation, som jag besökte på vägen hem, har gjort ett utmärkt jobb med sitt fibernät. De var tidiga med att bygga ut fiber, mycket på grund av att kopparnätet släcktes ned, vilket vi nyligen diskuterade här. När det släcks ned blir det viktigt att få fram alternativ teknik, och då blir det fiberteknik.

Vi skulle ha haft en fibertäckning på 95 procent 2020. Jag hörde Maria Stockhaus prognos om 98 procent 2025. Samtidigt har vi Landsbygdskommitténs mål om 100 procent. Jag tror att om det är några frågor vi ska ha fokus på är det den grundläggande kommunikationen. Den är viktig när det gäller både mobiltäckning och fibertäckning för att kunna växla ut de pluseffekter som vi pratar om. Vi kommer inte att kunna växla ut pluseffekterna inom sjukvård och digitala tjänster om vi inte har ett enhetligt system i hela landet. Att kunna verka, leva och bo i hela landet är viktigt.

Det är också viktigt att vi, när vi nu har ny teknik med fiber som vårt huvudsystem, också säkrar robustheten i systemet. Självklart blir det steg två, och vi är där nu. Vi har byggt in ringar för att stärka upp fibern, och vi bygger upp batteribackuper för strömbavbrott. Men vi måste jobba ännu mer så i och med att detta i dag är vårt huvudsystem för kommunikation.

Detta kommer självfallet att flyta ihop med att vi nu släcker ned 2G och 3G och kopplar upp 5G och ytterligare förfinade kommunikationssystem. De kommer att flyta ihop, som jag ser det, i en gemensam tjänst med ett sätt att kommunicera. Det ska vi självklart bejaka.

När vi släcker ned gammal teknik är det dock viktigt att vi är noga med att kommunicera det till slutkund så att inte slutkund blir lidande. Alltför ofta ser vi att vi hamnar i ett läge som det vi är i nu, där vi får skjuta på ett beslut om nedsläckning av 2G och 3G på grund av att vi inte har identifierat problembilden tillräckligt väl.

Herr talman! Vi ska också titta lite på hur det här med post fungerar. Allt med kommunikation är ju styrt av konsumenter, och det är konsumenternas val att ta sig an sin tidning på ett helt annat sätt än tidigare. I dag köper människor också mycket mer digitalt, vilket gör att vi måste ha en paketutlämning som fungerar mycket bättre. Den måste också fungera i hela landet. Vi måste sätta en miniminivå – vilken är den lägsta nivån vi kan tänka oss i hela landet? Sedan tror jag att marknaden utöver det klarar av den konkurrens som behövs.

Prot. 2023/24:128
10 juni

*Digitaliserings- och
postfrågor*

När vi sedan tittar på framtiden har många ledamöter här i kväll varit inne på att det är en framtid som förändrats med hjälp av teknik och AI-teknik. Jag tror att vi kommer att få se detta starkt drivet av våra företag och att våra företag kommer att hitta på innovativa lösningar. Självklart är det roligt om de finns i Sverige, men som inom alla områden kommer vi självklart att se ett samarbete över hela världen när det gäller den här utvecklingen.

Som jag ser det är det viktiga – och jag tycker också att vi befinner oss på den vägen – att vi blir en part. Det är viktigt att vi lyssnar in var företagen befinner sig och vilka behov de har så att vi har ett relevant regelverk för en fortsatt snabb utveckling av de AI-tjänster och företag vi har i Sverige.

(Applåder)

Anf. 106 LINUS LAKSO (MP):

Herr talman! Allt mer digitaliseras, och det är en process som har pågått en längre tid. Vi blir alltmer beroende av våra smarta telefoner och av uppkoppling för att utföra nödvändiga uppgifter som bankärenden, köpa en biljett i kollektivtrafiken och så vidare – listan kan göras ganska lång.

Därför anser jag – och vi verkar som tur är vara ganska överens om det i trafikutskottet – att det är ett väldigt viktigt samhällsansvar att ha bra uppkoppling i hela landet, inte minst på landsbygden. Så är det dock inte riktigt i dag, utan det finns fortfarande vita fläckar. När den grundläggande samhällsservicen nu är så beroende av att tekniken fungerar måste vi skynda på det arbetet.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till Miljöpartiets reservation nummer 17 om tillgång till elektronisk kommunikation i hela landet.

Herr talman! Möjligheten att arbeta digitalt på tåg är också en viktig fråga eftersom det ökar järnvägens attraktivitet. Nu finns det ju många andra utmaningar, som att tågen behöver komma i tid, men inte desto mindre saknar i dag upp till 50 procent av järnvägssträckorna mobiltäckning.

Även här behöver mer göras för att uppkopplingen ska bli bättre i takt med att allt fler arbetspendlar. Till exempel skulle Trafikverkets mobilsystem som redan finns för alla banor kunna användas, vilket man gör i Tyskland. Det vore ett sätt att förbättra uppkopplingen längs våra järnvägar.

Herr talman! AI är kanske den teknik som förändrar samhället mest just nu eller i alla fall har potentialen att göra det. AI är på väg att revolutionera vår vardag helt och hållet, och det går väldigt fort. Med nya prognostekniker kan sjukdomar upptäckas på ett sätt som vi kanske inte trodde var möjligt tidigare, och nya läkemedel kan utvecklas. Vi ser nya modeller som kan hjälpa oss även i klimatarbetet, till exempel med hur vi ska använda resurser effektivare och på så sätt minska utsläppen.

Att se hur AI-modeller kan ersätta människan på allt fler områden är både fascinerande och lite skrämmande. Möjligheterna synes oändliga. AI kan potentiellt sett bli bättre än vi på det mesta; den kan bli bättre läkare, bättre jurister, bättre samhällsvetare, bättre psykologer och kanske till och med bättre lärare. Visst finns det sådant som vi människor fortfarande är bättre på, men utvecklingen går väldigt snabbt. Ingen vet nog heller riktigt hur långt vi kan komma på det här området. Inte minst arbetsmarknaden kan ju vändas upp och ned.

AI kommer att påverka nästan allt vi gör. Det kan vara lite av ett paradigmskifte vi står inför, och jag tycker att det är otroligt viktigt att vi i Sverige ligger i framkant som ett innovativt och innovationsdrivet land på det här området. Samtidigt väcker det andra frågor, vilket flera andra talare har varit inne på. Det handlar bland annat om hur vi hanterar riskerna med utvecklingen men också om hur vi fördelar vinsterna i samhället.

Vi vet att det spelar stor roll vilka data artificiell intelligens tränas på; vi har redan sett exempel på AI som bara återspeglar ett ojämnt och ojämnt samhälle i beslutsfattandet snarare än utgår från principen om alla människors lika värde. Ska AI i framtiden till exempel användas av en myndighet i dess beslutsfattande är det extremt viktigt att man har säkerställt att de beslut som AI:n fattar utgår från bra beslutsunderlag som inte blir diskriminerande.

Vi behöver även ta med illasinnad och antagonistisk användning av AI-teknik i beräkningarna, vilket också har nämnts här tidigare. Det handlar om alltifrån att det blir lättare att skapa manipulerat material i form av bilder och videor till att det kan utvecklas alltmer avancerade autonoma vapensystem. Exempel på annan illasinnad användning kan vara terrorverksamhet där AI-teknik som kanske är avsedd för att hjälpa människor inom sjukvården i stället används för att utveckla smittsamma och potentiellt dödliga virus.

Ja, listan över risker kan tyvärr göras lång, precis som listan över möjligheter. Därför är det otroligt viktigt att vi, samtidigt som vi driver på för en snabb utveckling, tänker efter före. EU har tagit ett första initiativ, men jag tror att man behöver följa den här utvecklingen väldigt noggrant eftersom det går så pass snabbt.

Sedan tycker jag också att vi kanske redan nu bör fundera på följande: Om vi nu ser den här revolutionen på arbetsmarknaden, hur ska vinsterna och nyttorna fördelas? Om det blir som många bedömare tror kommer AI nämligen att kunna ersätta en lång rad yrken, och det gäller även yrken med relativt avancerade arbetsuppgifter inom tjänstesektorn.

Under de senaste drygt 100 åren har vi som samhälle konsekvent tagit ut stora effektiviseringar i form av kortare arbetstid, men nu är det över 50 år sedan vi gjorde det. Samtidigt har vi gått från en utveckling där ofta bara en i hushållet har arbetat till att två gör det, så i praktiken har vi ju börjat arbeta mer.

Jag tycker att det är hög tid att titta på exempelvis fyra dagars arbetsvecka. Här kan den potentiella AI-revolutionen faktiskt möjliggöra mindre stress, mer tid till barn och familj och lägre sjukskrivningstal – om vi tar ut en del av den här potentiellt kraftfulla effektiviseringen i kortare arbetstid.

Anf. 107 RASHID FARIVAR (SD) replik:

Herr talman! Tack, ledamoten Linus Lakso, för anförandet!

Min fråga gäller Miljöpartiets motion om mobiltäckning längs järnväg. Jag hoppas att ledamoten har koll på varför vi har så dålig täckning längs de högtrafikerade sträckorna, speciellt när det gäller snabbtåg. Anledningen är att Post- och telestyrelsen, som auktionerar ut frekvenser till olika telebolag, inte ställer krav på bolagen att bygga där de inte behöver bygga. Det finns inget täckningskrav på telebolagen från PTS.

Jag är intresserad av att få veta hur det fungerar i Tyskland. Ledamoten nämnde att vi kan lära oss av Tyskland. Hur fungerar det där? Hur kan vi förbättra oss genom att lära av deras processer, arbetssätt eller krav?

Anf. 108 LINUS LAKSO (MP) replik:

Fru talman! Jag tackar Rashid Farivar för frågan.

Detta är ett exempel på hur man kan förbättra uppkopplingen längs järnvägen som jag har hört nämnas. Jag tycker att det är bra att titta på om vi kan lära oss av Tyskland i det här avseendet. Jag tror att både Rashid Farivar och jag åker ganska mycket tåg och att vi båda upplever hur dålig täckningen är och hur frustrerande det kan vara för många som sitter och arbetar – eller försöker att arbeta, får man ibland snarare säga.

Om vi kan lära av goda exempel, som Tyskland, eller lösa detta problem på andra sätt och få det att gå snabbare tycker jag att vi ska göra det.

Anf. 109 RASHID FARIVAR (SD) replik:

Fru talman! Jag tackar ledamoten Linus Lakso för svaret. Min fråga gällde dock hur det funkar i Tyskland, eftersom ledamoten nämnde att vi ska lära oss av Tyskland för att förbättra täckningen längs högtrafikerade järnvägar.

Jag håller helt och hållet med ledamoten om att täckningen vid högtrafikerade järnvägar är väldigt dålig. Det finns datastatistik på detta. Från trafikutskottet har vi lyft upp denna statistik till PTS; ledamoten Linus Lakso satt dock inte i trafikutskottet då.

Hur fungerar det i Tyskland? Vad kan vi lära oss av Tyskland, apropå det ledamoten nämnde? På vilket sätt fungerar det bättre där? Vad kan vi lära oss tekniskt eller lagstiftningsmässigt? Jag hoppas att ledamoten har svar på detta.

Anf. 110 LINUS LAKSO (MP) replik:

Fru talman! Som jag nämnde är ett exempel att Trafikverkets mobilsystem kan användas för att förbättra uppkopplingen. Det var detta som var jämförelsen med Tyskland, som är ett exempel på ett land som har lyckats bättre med uppkopplingen på tåg. Det är dock inte något uteslutande exempel.

Det handlar om att sätta in resurser. Jag vet att det har gjorts en del, men jag tror inte att någon av oss är helt nöjd med hur det är i dag. Det behöver göras mer för att förbättra för alla, kanske framför allt för dem som arbetspendlar och vill kunna nyttja tiden på tåget till att jobba och på så sätt spara in väldigt mycket arbetstid. Detta är också ett bra sätt att få kortare arbetsdagar och därmed mer tid till vänner och familj.

Jag tycker att detta är en fråga som bör vara högt prioriterad, även om det är en viktig fråga bland många när det gäller järnväg, digitalisering och AI, som vi har debatterat i dag.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 12 juni.)

Trafikutskottets betänkande 2023/24:TU17

Sjöfartsfrågor
föredrogs.

Sjöfartsfrågor

Anf. 111 JOHANNA RANTSI (M):

Fru talman! Sverige har en av Europas allra längsta kustremsor. Sverige har ungefär 270 000 öar, och cirka 1,6 miljoner människor i Sverige bor på en ö. Till detta hör också att 90 procent av alla varor Sverige importerar och exporterar någon gång i fraktkedjan går via sjöfart. Detta visar tydligt hur beroende vi i Sverige är av båtar, färjetrafik och sjöfart.

Dessvärre har antalet svenskflaggade fartyg gått från hundratals till under 100 stycken i dag. Vi står inför en brist på svenskt sjöfolk, och kompetensförsörjningen i branschen är hotad.

När det gäller fritidsbåtar har antalet stölder av motorer ökat med 200 procent i polisregion Stockholm.

Detta är sammantaget ett underbetyg på den politik som har förts i Sverige av tidigare regeringar. Nu har vi dock en sjöfartsvänlig regering på plats. Den moderatledda regeringen har under året tagit flera beslut för att stärka svensk sjöfarts konkurrenskraft och stävja brottsligheten mot båtägare. Jag kommer att ta tillfället i akt och berätta lite om detta och om vad mer regeringen vill göra framöver.

Fru talman! När det gäller svensk sjöfarts konkurrenskraft ser vi ganska många utmaningar. De svenskflaggade fartygen minskar i antal, och inom flera branscher finns det inte ens några svenskflaggade fartyg kvar. Då hela 90 procent av vår import och export någon gång i fraktkedjan går via sjöfart är det av extrem vikt att vi kan upprätthålla sjötransporter även i händelse av kris eller krig.

Om fartygen inte är svenskflaggade riskerar vi att stå helt utan dem om ett krig utbryter. Då vill andra nationer självfallet ta hem de fartyg som är flaggade där för att ombesörja sina nationella intressen. Det är nämligen det land som står för flaggen som förfogar över fartyget i händelse av krig, oavsett vem som äger fartyget. Detta skulle kunna få förödande konsekvenser för hela landet om vi i Sverige hamnar i krig, eftersom vi har så få fartyg. Det visar på vikten av att arbeta för fler svenskflaggade fartyg.

För att Sverige inte ska hamna där har Moderaterna länge drivit på för en bättre konkurrenskraft för svensk sjöfart. Vi vill se fler svenskflaggade fartyg – inte färre.

Svenskflaggade fartyg är viktiga även för sysselsättningen här i landet och för Sveriges försörjningsförmåga och tillväxt. Branschen beskriver i dag dåliga villkor för dessa fartyg, vilket gör att många väljer att flagga annat än svenskt. Det är på många sätt mycket mer förmånligt att flagga sina fartyg i andra länder, men detta vill vi ändra på.

Under förra året tillsatte den moderatledda regeringen utredningen *Vågade skatter*. Den hade till uppdrag att titta på något som är väl så viktigt för svensk sjöfarts konkurrenskraft, nämligen frågan om stämpelskatt. Det är en skatt på investeringar i fartyg som inte tas ut i så många andra länder än Sverige. Man skulle också titta på tonnageskattesystemet, som är ålderdomligt och inte omfattar all typ av sjöfart. Den förra regeringen ville inte se över detta. Utredningen levererades tidigare i år, och här fanns förslag

på flera områden, bland annat om att slopa stämpelskatten, reformera tonnageskattesystemet och inkludera specialsjöfart.

Moderaterna ser positivt på många av förslagen i utredningen. Utredningen har också varit ute på remiss, och många kompletteringar och synpunkter har kommit in från berörda och från branschen. Nu jobbar man med detta i Regeringskansliet för att det ska bli så bra som möjligt för oss alla. Jag vill se en slopad stämpelskatt redan från årsskiftet 2025 och ett reformerat tonnageskattesystemet från 2026.

Moderaterna jobbar även för att förenkla myndighetskontakter genom en väg in i Myndighetssverige. Vi jobbar för ett bareboatregister, och det pågår ett arbete med en lagrådsremiss för att införa detta. Vi vill också ta bort svenska överimplementerade särkrav på sådant som ändå regleras internationellt.

Fru talman! Svensk sjöfart är inte bara beroende av konkurrenskraftiga villkor för att fortsätta att fungera. Det behövs dessutom svenskt sjöfolk, kompetens och expertis – även i land. När jag i våras var med och lotsade in ett stort oljefartyg i hamnen i Göteborg räknade jag att det var cirka 40 personer som krävdes för att ta emot ett fartyg. Det behövs alltså inte bara en sjökapten, en lots och en båtsman som förtöjer fartyget, utan det krävs mycket mer kompetens.

Dessvärre har söktrycket till olika sjöyrken minskat under lång tid. Det vittnar man om på gymnasieutbildningar jag har besökt, och det säger även utbildningsanordnare för högre utbildning. På Sjöfartshögskolan i Kalmar berättar man att många som gått utbildningar där rekryteras till helt andra yrken i land, till exempel på energiföretag, i stället för att gå till sjöss. När jag frågar studenterna säger de att de vill arbeta på svenska fartyg. Svenskflaggade fartyg är kända för hög standard och god arbetsmiljö. Men det finns för få, och därför väljer studenterna andra vägar. Även av den anledningen är det alltså viktigt med fler svenskflaggade fartyg.

För att säkerställa kompetensförsörjningen i sjöyrken har den moderatledda regeringen tidigare ökat anslagen till sjöfartsutbildningarna på Chalmers och Linnéuniversitetet. Vi har också nyligen beslutat om en förordningsändring som ska ge fler möjlighet att få behörigheten fartygsbefäl klass VII. Ändringen har länge efterfrågats av såväl bransch som myndigheter, och organisationen Svensk Sjöfart ställer sig mycket positiv till beslutet. Representanter på sjöfartsutbildningen i Göteborg tror att detta kan ge en omedelbar effekt på söktrycket och antalet sökande till utbildningen där. För att värna kompetensförsörjningen gör vi det även lättare för sjöfolk med landtjänst att behålla eller förnya sin behörighet som sjökapten. Detta är något av vad den moderatledda regeringen gör för att säkerställa kompetensförsörjningen inom svensk sjöfart.

Samtidigt jobbar vi vidare med att se över hur vi kan erbjuda till exempel matrosutbildning för vuxna, vilket inte är helt möjligt i dag. Vi behöver även godkänna fler länders utbildning och certifiering, till exempel Georgiens, för att säkerställa tillgång till ännu fler kvalificerade personer. Vi vill också se över Öresundsundantaget och anpassa svensk överimplementerad lagstiftning till internationella krav.

Fru talman! Sverige har som sagt cirka 270 000 öar. Vi är alltså inte bara beroende av den större handelssjöfarten, utan vi behöver också värna våra mindre färjor och fritidsbåtar. Med tanke på antalet öar och att vi har en av Europas längsta kustremsor är det inte konstigt att det i dag finns

ungefär 1 miljon fritidsbåtar i Sverige. Det är faktiskt en av de högsta siffrorna i världen sett till befolkningens mängd.

Dagens motionsbetänkande handlar alltså inte bara om stora fartyg utan även om fritidsbåtar, och ett av de stora problem fritidsbåtsägare har i dag är stölderna från fritidsbåtar. Under det första kvartalet 2024 anmäldes totalt 139 stölderna av båtmotorer i Sverige, vilket är en ökning med 42 procent. I polisregion Stockholm ökade under samma kvartal antalet stölderna av motorer med 200 procent. Ökningen förklaras med att internationella ligor fokuserar på just båtmotorer.

Stölderna av båtar och båtmotorer begås inte sällan av just så kallade stöldligor, det vill säga personer som återkommande begår flera stölderna. Mycket ofta förs stöldgodset ut ur Sverige. Och mina båtvänner, jag kan bara beklaga att den förra regeringen inte gjorde mer för att stoppa kriminaliteten på detta område. Men den moderatledda regeringen jobbar nu hårt för att krossa kriminella gäng och stöldligor. Polismyndigheten uppskattar att ungefär hälften av bostadsinbrotten och nio av tio stölderna av bilar, bildelar, båtmotorer och jordbruksmaskiner utförs av just stöldligor.

Regeringen har därför beslutat om ett tilläggsdirektiv till Tullbefogenhetsutredningen och att det införs ett nytt brott: utförselhäleri. Detta ska möjliggöra en mer effektiv bekämpning av utförsel av stöldgods och innebär att den som har för avsikt att föra ut stulet gods ur landet kan dömas för utförselhäleri. Utredningen föreslår också att tulltjänstemän ska få nya befogenheter för att lättare kunna undersöka fordon i gränsnära områden.

Den moderatledda regeringen vill givetvis också ta bort mängdrabatten så att kriminella kan dömas för alla stölderna de begått från fritidsbåtar i stället för bara enstaka som i dagsläget.

Fru talman! Moderaterna är Sveriges sjöfartsparti. Vi har en politik för all sjöfart, från barnets lilla optimistjolle till fritidsbåten och hela vägen upp till världens största handelsfartyg, som snart ges möjlighet att angöra Nordens största hamn genom att första spadtaget till Skandiaporten i Göteborgs hamn tagits.

Moderaterna får saker gjorda. Vi vidtar åtgärder för en stärkt flotta och fler svenskflaggade fartyg. Vi tar kompetensförsörjningen på allvar och ser till att få mer kvalificerad personal till svensk sjöfart. Vi bryr oss om svenska fritidsbåtsägare. Vi vägrar straffbeskatta miljövänliga investeringar på svenska fartyg, så vi vill inte bara sänka stämpelskatten – vi vill slopa den.

Fru talman! Jag yrkar bifall till trafikutskottets förslag till beslut med hänvisning till att arbete inom den moderatledda regeringen pågår.
(Applåder)

Anf. 112 MATTIAS OTTOSSON (S) replik:

Fru talman! Vi har precis lagt en valrörelse till Europaparlamentet bakom oss. Jag tillhör ett parti som är känt för att knacka mycket dör, men jag noterade att ledamoten Johanna Rantsi också gav sig ut på sjön och knackade på båtar under valrörelsen. Jag är imponerad – en stor eloge för det! Jag kommer säkert att sno idén.

Mycket av det ledamoten tar upp låter bra. Den förra regeringen införde ett tonnageskattesystem i Sverige, och det behöver uppdateras till 2.0. Utredningen är klar. Den gick snabbt – mycket bra. Remissrundan är av-

slutad, och det har kommit in svar. Jag blir dock orolig när ledamoten säger att förslaget ska komma 2026.

Ledamoten har på ett föredömligt sätt beskrivit varför vi behöver ha svenskflaggade fartyg. Problemet är dock att de svenskflaggade fartygen minskar i hög hastighet. Vi har sagt att 100 handelsfartyg behövs för att uppnå den försörjningstrygghet vi behöver, för att kunna ha fartyg för svensk besättning etcetera.

Efter årsskiftet sjönk vi ned till drygt 90 fartyg. Senast nu är vi nere i 83. Har vi då tid att vänta till 2026 för att genomföra detta eller borde det gå lika fort som det gjorde med utredningen och remissrundan? Borde inte ledamoten trycka på regeringen och ministern så att det kommer igång på en gång? Det är bråttom nu. Annars har vi ingen handelsflotta.

Anf. 113 JOHANNA RANTSI (M) replik:

Fru talman! Jag vill börja med att tacka ledamoten Mattias Ottosson för fina ord. Jag tycker att jag har ett gott samarbete med ledamoten Ottosson i riksdagens maritima nätverk där vi tillsammans driver många frågor, håller seminarier och håller oss uppdaterade om vad som sker i branschen.

Jag är glad över att ledamoten tar emot den här utredningen så positivt som han faktiskt gör. Jag tror inte att 2026 är ett orimligt datum. Frågan om stämpelskatt är en betydligt enklare fråga att lösa än den om tonnageskattesystemet. Vi har också sett i remissrundorna att de allra flesta instanser som har svarat på remissen faktiskt är överens om att detta är ett bra förslag som borde kunna genomföras snabbt.

Tonnageskatten å andra sidan är ett mer komplicerat system. Jag är glad över att ledamotens regering införde det här systemet, men det har tagit för lång tid innan man har valt att uppdatera det och se över det, vilket vi nu har gjort. När vi har hört efter med remissinstanserna har det också visat sig att det finns ganska mycket man skulle vilja justera i detta.

Jag tycker att det är ansvarsfullt av den moderatledda regering vi nu har att säkerställa att detta blir ett riktigt bra system som fungerar bra för oss alla, och att vi inte gör på samma sätt som den tidigare regeringen gjorde och förhastat tar beslut om ett system som inte blev helt bra.

Jag tror att det är en relevant och ansvarsfull tidsplan att ta fram ett förslag som också kan klubbas i riksdagen och kan börja gälla vid årsskiftet 2026.

Anf. 114 MATTIAS OTTOSSON (S) replik:

Fru talman! Jag tror att det är oerhört viktigt att vi får ett system som gör att vi har likvärdiga villkor som våra nordiska grannar, framför allt med våra danska och norska grannar där jag tror att den viktiga konkurrensen är, och att det kommer på plats så fort som möjligt.

Min poäng är att jag inte tror att vi kan vänta till 2026. Jag tror att det måste ske redan under hösten. Det är bråttom nu.

Ledamoten är ju själv väldigt bekant med Donsö i Göteborgs skärgård, där många av de svenska redarna finns. De ligger inte på latsidan. De är väldigt aktiva. De investerar i nya fartyg, jag höll på att säga dagligen. Det görs stora investeringar just nu i en ny flotta som också ställer om sina drivsystem på ett positivt sätt.

De gör detta nu, och de behöver få in dem i systemet nu, inte 2027, om vi ska klara av att ha en svensk flotta. Risken är att man flaggar ut, att man sätter en annan flagga. Då är det alltid ett steg att flagga tillbaka sedan.

Jag tror att det där är oerhört viktigt. Jag upprepar därför min fråga: Kan vi verkligen vänta med lagstiftningen till 2026? Borde den inte införas redan under hösten?

Jag trodde att det var ambitionen. Jag trodde att detta var vad infrastrukturministern skulle presentera i samband med Svensk Sjöfarts årsmöte. Men det enda svaret var att vi utreder på departementet.

Jag tror inte att det går att utreda längre nu. Vi måste ta det här beslutet för att rädda svenskflaggad handelssjöfart.

Anf. 115 JOHANNA RANTSI (M) replik:

Fru talman! I åtta år satt ledamoten Ottossons regering vid makten. Vi har regerat i två år och har redan rätt ut många viktiga efterlängtnade frågor för sjöfarten. Vi har regerat i två år, och vi har på de åren åstadkommit mer än vad Ottossons regering gjorde för sjöfarten på åtta år. Ändå står ledamoten här i dag och undrar varför det inte går fortare.

Socialdemokraterna har satt Sverige i den här dåliga situationen, med för få fartyg i fredstid men framför allt när det gäller kris och krig. Hur tar Socialdemokraterna sitt ansvar i detta? Det är lätt att i opposition stå här och heja på, men åtta år?

Ledamoten Ottosson satt i försvarsutskottet tidigare. Jag är övertygad om att ledamoten också har en del kunskap med sig därifrån.

Fru talman! Jag undrar om ledamoten Ottosson aldrig såg det här komma när Socialdemokraterna satt i regeringen i åtta år.

Anf. 116 ULRIKA HEIE (C) replik:

Fru talman! Jag tackar Johanna Rantsi för genomgången av det arbete som regeringen nu gör på sjöfartsområdet, vilket var precis det som ledamoten nämnde i sitt anförande att hon skulle berätta om. Men sedan finns det också en hel del ytterligare delar som jag vet att ledamoten är väldigt medveten om behöver göras.

Jag har några frågor som jag väldigt gärna skulle vilja ställa. Den första är en fråga av nyfikenhet. Nu har man berett frågan om tonnageskatt och stämpelskatt under en tid på departementet. Ledamoten sa själv att man tänker sig att det kommer att genomföras både vid årsskiftena 2025 och 2026. Vad kommer effekten att bli av de förslag som man kommer att redovisa? Jag skulle vilja fördjupa de frågorna lite grann.

Min andra fråga handlar om det som ledamoten bara nämnde i förbifarten, nämligen färjetrafiken till alla de öar där det bor människor, det vill säga tillgänglighetsfrågorna. Det var en passage över till fritidsbåtarna. Det är jag också lite nyfiken på. Jag vet att ledamoten är väldigt medveten om den problematik som finns både längs södra och norra Sveriges kust när det gäller tillgänglighet. Det handlar både om sommartid och vintertid, och inte minst vintertid i norra Sverige med isbrytningsmöjligheter och så vidare. Jag skulle jag gärna vilja att ledamoten även där kan ge oss en del hintar om vad som är på gång.

Den tredje frågan handlar om insjöfarten. Det handlar inte bara om sjöfart längs våra kuster utan även på våra insjöar Mälaren och Vänern. Man pekar på att det skulle behöva göras något åt farledsavgifterna för att det i

dag är så dyrt att lägga över på sjöfart. Vad avser regeringen att göra på det området?

Anf. 117 JOHANNA RANTSI (M) replik:

Fru talman! Jag tackar ledamoten Ulrika Heie för många frågor! Jag ska göra mitt bästa för att hinna svara på så många som möjligt av dem.

Till att börja med fick jag en fråga om vad det kommer att ge för effekter att se över och eventuellt slopa stämpelskatten samt reformera tonnageskattesystemet. Min upplevelse är att det kommer att ge stora effekter, framför allt sett till klimat och miljö.

I dag har vi ett system med en stämpelskatt där redare och rederier straffas för att de bygger miljövänliga fartyg. Bygger du med miljövänlig teknik, som alldeles för ofta är betydligt dyrare än icke miljövänlig teknik, behöver du också betala en högre stämpelskatt. Det tycker jag är otroligt dumt.

Jag tror att effekten av en borttagen stämpelskatt kommer att göra att svenska rederier satsar både på bättre arbetsmiljö för sina anställda på båtarna och på mer miljövänlig och dyrare teknik.

Jag fick också en fråga om insjöfart. Det hänger ihop med miljön. Vi jobbar hårt för att flytta gods från vägar till sjöfart. Då är det extra viktigt att vi får igång insjöfarten ordentligt. Vi har förlängt den nationella sjöfartssamordnarens uppdrag. Han kommer att ha mer fokus på sjöfartens omställning och stort fokus på överflyttning av gods till just sjöfart.

Den nationella sjöfartssamordnaren har också jobbat väldigt mycket med att ta fram en handlingsplan med 62 förslag just på hur man kan stärka inlandssjöfarten. Majoriteten av dem är snart uppfyllda. Regeringen jobbar självklart med att uppfylla så många av dem som möjligt.

Statskontorets utredning om Sjöfartsverkets finansiering ligger just nu på departementet. Där bearbetas också hur vi ska se över finansieringen av Sjöfartsverket där det i dag är olika taxor med mera.

Anf. 118 ULRIKA HEIE (C) replik:

Fru talman! Jag får nästan be om ursäkt för att jag ställde så många frågor i ett enda replikskifte. Det blir svårt att få med dem alla. Jag tänker inte ställa några nya utan i stället be om fördjupning i de frågor som jag ställde.

Det gäller färjorna och tillgängligheten. Det är den fråga som ledamoten inte fick med i sitt svar. Det gäller inte minst i norra Sverige vintertid med isbrytningen. Det är egentligen två frågor i en, men jag uppehåller mig vid dem.

Det finns en oro av många olika anledningar. Inte minst när man bygger om hamnar blir det också betydligt sämre tider kopplat till färjemöjligheterna.

Vi har säkert båda fått många mejl från södra Sverige och inte minst om Blekinge. Där lyfter man fram problematiken med öar kopplat till fastlandet och möjligheten att ta sig fram.

Vi vet att det i norra Sverige finns stora svårigheter vintertid. I en tidigare sjöfartsdebatt vet jag att man från Moderaternas sida nämnde just glädjen över att det snart var två nya isbrytare beställda. Men tyvärr har det gått i stå.

Det finns säkert andra delar som regeringen jobbar med för att täcka upp de svårigheter som blir kopplat till att vi inte kommer att se nya isbrytare inom överskådlig framtid, utan det kommer att få lösas på annat sätt.

Jag ska inte be om att få veta vilka de 62 förslagen är som regeringen nu håller på att genomföra. Men jag vill få veta mer om färjetrafiken och möjligheterna att tillgängliggöra den för alla de boende och de företag som finns på våra öar runt hela Sveriges kust.

Anf. 119 JOHANNA RANTSI (M) replik:

Fru talman! Tack, Ulrika Heie, för inte så många fler frågor! Vill du ta del av de 62 förslagen är det lätt att googla fram handlingsplanen för insjösjöfart. Den finns tillgänglig på nätet.

Just färjetrafik och tillgänglighet är en väldigt viktig fråga. Jag nämnde att 1,6 miljoner människor i Sverige bor på en ö. Det är viktigt inte bara för tillväxt utan också för Sveriges invånare för att få deras vardag att fungera. Jag tror att vi har en bred samsyn i riksdagen om att det ska fungera. Det handlar om både isbrytning och andra saker.

Sjöfartsverket har köpt en ny isbrytare, men inte byggt en ny. Vad Sjöfartsverket valde att göra var att köpa en begagnad isbrytare som nu finns där. Det är beklagligt att upphandlingen av nya isbrytare behövdes tas om, men nybyggnationen kommer. I nationell plan finns budget för just isbrytare.

I arbetet med ny nationell plan är vår moderatledda regering mån om att ha med alla trafikslag. Det gäller såväl luftfart som sjöfart i den plan som vi arbetar med nu. Det arbetet pågår.

Detta är viktigt både för att stärka svensk sjöfart och för miljön. Vi har också gett i uppdrag till Transportstyrelsen att se över arbetet med att konvertera färjor till eldrift, vilket tidigare har tagit väldigt lång tid.

Nu har vi genom regleringsbrev och annat hejat på dem och sagt att det behöver prioriteras högre. Vi har rederier som står i kö för att få konvertera sina färjor till eldrift. Det arbetet behöver gå mycket fortare för allas vår skull.

Anf. 120 ULRIKA HEIE (C):

Fru talman! Vi står från Centerpartiets sida givetvis bakom alla våra reservationer i betänkandet. Men för tids vinning yrkar jag bifall till reservation 12 som handlar om främjande av inlands- och kustsjöfarten.

Sjöfarten är otroligt viktig för Sverige. Den har givetvis varit det i hundratals år. Med så mycket kust som vi har i vårt land är det klart att den har varit en oerhört viktig väg att frakta gods och människor. Det gäller inte minst i våra insjömiljöer och i inlandssjöfarten.

Det var därför som jag valde att ta replikskiftet med Moderaternas representant. Det är olyckligt att man inte på allvar ser de brister som finns för Mälaren och för Vänern. Den inlandssjöfart som vi har kvar behöver verkligen bli synliggjord för att man ska se vilken konkurrenskraft den bidrar till.

Annars blir det lätt bara fina ord om att det är klart att vi ska flytta över till sjöfarten. Men det blir inte särskilt mycket handling. Det blir inte om-satt i verkligheten, även om man hör högtidstalen här från riksdagens talarstol.

När det handlar om trafikmöjligheter och infrastrukturmöjligheter låter det bra att man från regeringens sida säger: Vi tittar på alla de fyra transportslagen tillsammans, och det är vad vi förbereder i den plan som ligger.

Man blir ändå lite orolig för framtiden. Vi skulle behöva säkerställa en långsiktighet på ett helt annat sätt än vad vi kan göra med dagens planering. Därför har vi från Centerpartiets sida också i andra sammanhang föreslagit en infrastrukturberedning, som givetvis också skulle handla om sjöfarten.

Det finns en viktig del som jag skulle vilja höra mer om från regeringsföreträdarna. Jag förstår att man inte kan ta allting på åtta, tio eller tolv minuter. Det handlar om våra hamnar och på vilket sätt man kommer att utveckla den viktiga överflyttningen mellan vatten och land.

Det finns en väldigt viktig potential. Antingen ägs en hamn av en kommun eller av privata ägare. Vi i trafikutskottet blir uppvaktade av oerhört många hamnägare. Det vore viktigt att regeringen tog ett samlat grepp med någon form av hamnstrategi som skulle kunna lyfta fram de frågorna på ett tydligare sätt.

Jag vill vara lite rättvis. Jag tycker att den förra regeringen gjorde en hel del, och jag tycker att också nuvarande regering gör en hel del på området. När vi läser betänkandet, som är väldigt gediget, ser vi att det har tagits fram ett antal olika förslag och strategier.

Ledamoten från Moderaterna var också inne på att man hade förlängt den nationella samordnarens roll, som var ett initiativ från den förra regeringen. Det är klart att vi behöver en långsiktighet på området. Men det kan inte handla om enstaka förslag, utan det behöver handla om helheten.

Det låter bra med de frågor om tonnageskatt och stämpelskatt som kommer från regeringens sida. Men det vill till att vi på olika sätt gör allt vi kan för att det ska bli verklighet. Det handlar om att våra företag får möjligheten att ställa om.

Det är lite frustrerande i den här debatten att inte få diskutera mer om kompetensförsörjningsfrågorna, även om vi var inne på dem. Det är klart att det är en viktig nyckelfaktor.

Vi har också varit inne på säkerhetsfrågorna. Precis som ledamoten från Moderaterna lyfte fram är det otroligt viktigt att vi i ett säkerhetspolitiskt svårare läge, som vi kan få se i en nära framtid, får möjlighet att se på vilket sätt vi kan ha fler svenskflaggade fartyg som kan användas på olika sätt.

Vi vet att sjöfarten har en stor miljö- och klimatpåverkan. Här är det otroligt viktigt att man arbetar på många olika sätt för att skapa en bred palett av möjligheter. Vi vet att när vi för sjöfartens del tittar på isbrytarna är det 50 år gamla fartyg. När vi tittar på andra delar ser vi att man använder sina fartyg under väldigt många år.

Man behöver ha långsiktiga förutsättningar för att kunna ställa om dem på ett klokt sätt. Därför tycker jag att det är viktigt att man nu från regeringens sida verkligen lyfter de här frågorna för att kunna förstärka det arbetet.

Det handlar om att kunna stärka sjöfartens klimat- och miljöarbete och att minska sektorns utsläpp. Det kommer i varje fall jag från Centerpartiets sida verkligen att ha ögonen på, kopplat till det som nu ledamoten från Moderaterna och företrädaren för den moderatledda regeringen lyfter fram

om vikten av att kunna ställa om och kunna göra mer miljövänligt. Jag välkomnar verkligen det. Jag ser fram emot att få se det bli verklighet.

När det gäller sjöfarten och möjligheten att i tider av kris och krig kunna se över hur vi använder den är det otroligt viktigt att nu inte bara se transportövergripande utan också politikövergripande och över departementen.

Infrastrukturministern lyfter ofta fram att man arbetar tillsammans med försvarsministern. Men jag skulle önska att man från regeringens sida också lyfter in Utbildningsdepartementets arbete med att kompetensförsörja den här delen. Det hör verkligen ihop med hela vårt försvar och hela den säkerhetspolitiska situationen. Jag hoppas att få höra ytterligare om det från regeringsföreträdarna från de partier som ännu inte har varit uppe i debatten.

(Applåder)

Anf. 121 MAGNUS OSCARSSON (KD):

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Svensk sjöfart är enormt viktig för vårt land. Mer än 90 procent av Sveriges utrikeshandel går via sjöfarten, och årligen reser närmare 30 miljoner passagerare med färjor till och från Sverige. Men vi har under årtionden haft en politik i Sverige som har försökt kväva all sjöfart som är svenskflaggad, och detta oberoende av färg på regering.

Fru talman! I förra veckan besökte jag Djurö hamn i Norrköping, där Lantmännen har en av sina viktiga hamnar. Här skeppas tusentals ton spannmål varje år. Jag fick också tala med ett rederi som skeppar spannmålen. Det var ett mycket intressant och givande samtal. Rederiet berättade om de svårigheter som finns att kunna konkurrera på samma villkor som utländska rederier. Det är detta – hur vi i Sverige ska få en mer konkurrenskraftig svenskflaggad handelsflotta – som är fokus för regeringen.

Fru talman! Det är viktigt att vi tar hand om den kompetens som branschen besitter med kompetenta sjömän och ett rederi i framkant. Här har regeringen tagit flera initiativ för att få fler svenskflaggade fartyg och för att vi ska ha tillräckligt många sjömän för att kunna bemanna fartygen i fredstid, i kristid och i värsta fall i krigstid. Såväl när det gäller fler svenskflaggade fartyg som fler sjömän är det ett långsiktigt arbete.

Regeringen beslutade i mars i år att göra det lättare att bli fartygsbefäl klass VII genom en mer flexibel utbildningsväg.

Fru talman! Jag är glad över att det under förra sommaren tillsattes en mycket viktig utredning med syfte att öka svensk sjöfarts konkurrenskraft och samtidigt stärka vår viktiga beredskap. Utredaren redovisade sina förslag om stämpelskatt och tonnageskattning runt årsskiftet. Hans promemoria har nu varit ute på remiss, och jag ser verkligen fram emot att det snart kommer förslag från regeringen.

Fru talman! Regeringen tog för en tid sedan fram ett klimatpolitiskt handlingsprogram. Det innehåller totalt 70 olika åtgärder, varav flera berör sjöfarten. Bland annat har Transportstyrelsen getts i uppdrag att underlätta för certifiering av nya lösningar kopplade till elektrifierad sjöfart med fokus på konvertering av fartyg till eldrift.

Omställningsarbetet mot fossilfrihet är centralt för Sveriges rederier, som i många år har varit föregångare. Vi ser fram emot ett nationellt fokus

på sjöfartens omställning till fossilfrihet och ökad överflyttning till sjöfart för att bidra till ökad kombinerad trafik i godstransportsystemet.
(Applåder)

Anf. 122 MATTIAS OTTOSSON (S) replik:

Fru talman! Det är inte varje dag Djurö kvarn nämns i debatten i Sveriges riksdag. Du skulle ha passat på att knacka på, Magnus Oscarsson, så hade du fått en kopp kaffe! Djurö kvarn och Djurö hamn är alltså min bostadsort.

Jag vill ställa en fråga. Man jobbar uteslutande med spannmål i Djurö hamn, och en av de största anläggningar man lagrar för och levererar till är den etanolfabrik som ligger på andra sidan Bråviken. Det handlar om två tre kilometers avstånd, men det är drygt två mil om man väljer lastbilsvägen. Hur ser ledamoten på pråmverksamhet med en elpråm däremellan? Kan man på något sätt underlätta arbetet med den?

Jag begärde replik också för att jag skulle vilja ta upp en annan fråga i och med att ledamoten tillhör samma parti som den ansvarige ministern. Det går inte bra varje gång man är ute på sjön. Det kan vara blåsigt och dåligt väder. Vi har en sjöräddning, och jag skulle vilja ställa en fråga om den.

Mycket av sjöräddningen sköts av Sjärräddningssällskapet. De och den kommunala räddningstjänsten är de stora hjältarna. Men Sjöfartsverket och dess organisation har varit uppe till diskussion. De har JRCC, som är räddningscentralen för sjöräddningen. Men de ansvarar också för helikopterna.

Jag är lite nyfiken på detta. Vi saknar helikopterkapacitet och finansiering av den. På vinterhalvåret flyttar Gotlandshelikoptern till Kiruna, och nu har den flyttat ned till Gotland igen. Skulle vi inte behöva se över detta och kanske ha en helikopter till för att kunna säkra sjöräddningen när det är som jåkligast och klara den året runt? Frågan ligger i den utredning som handlar om Sjöfartsverkets organisation och hur vi ska finansiera den.

Anf. 123 MAGNUS OSCARSSON (KD) replik:

Fru talman! Jag måste säga att Mattias Ottosson bor vackert, för det här är en väldigt fin plats. Vi fick som sagt bra information från Lantmännen, som berättade hur de skeppar spannmål runt olika delar av Sveriges kust. Som ledamoten var inne på är Djurö hamn en av de viktigaste hamnar de har.

Jag kan inte svara exakt på ledamotens fråga om en pråm. Är det någonting som har varit aktuellt? Det var ingenting som man lyfte upp i den diskussion jag hade med företaget och rederiet. Jag förstår förvisso vad ledamoten menar, för när vi åkte dit märkte jag att det var väldigt mycket tung trafik. Jag kan tänka mig att boende tycker att det är ganska svårt. Men det får väl jobbas vidare med frågan.

När det gäller ledamotens andra fråga kan jag inte svara exakt på vad som händer. Som ledamoten var inne på pågår en utredning som ser på hur man kan försöka förbättra för sjöfarten och sjöräddningen. Men exakt var den bollen ligger kan jag inte svara på, utan jag får hänvisa ledamoten till att interpellera ministern.

Anf. 124 MATTIAS OTTOSSON (S) replik:

Fru talman! Jag vill ändå uppehålla mig lite vid Sjöfartsverkets organisation. Det är en lite udda organisation, där verket ska vara affärsdrivande. Handelssjöfarten kanske får stå för vissa kostnader som den inte ska stå för, så jag tror att man ska skynda på.

Jag har interpellert statsrådet ett antal gånger och fått svaret att frågan bereds på departementet. Men nu är situationen sådan att vi har räddningshelikoptrar på fem ställen i Sverige: i Norrtälje, i Visby, i Kristianstad, i Umeå och på Hisingen i Göteborg. Vi har också två ytterligare helikoptrar, en i reserv och en som är på långvarigt underhåll. Vi kanske skulle behöva ha en helikopter året runt i Kiruna för räddningsinsatser. Men det är kanske orimligt att handelssjöfarten ska stå för den typen av kostnader, för det är inte så mycket handelssjöfart runt Kiruna. Det här är ändå en verksamhet som behövs.

Jag har nåtts av en fråga som är allvarlig, och det är därför jag tycker att det är bråttom. Det handlar om att man just nu ser över bemanningen av Kristianstadhelikoptern, och man är tveksam till att man kommer att klara bemanningen av den under sommarhalvåret. Jag förstår att Försvarsmakten är bekymrad när vi inte har någon helikopter i Visby på vinterhalvåret med tanke på den verksamhet som man bedriver. Men tänk om vi också på sommarhalvåret skulle sakna kapaciteten i Kristianstad och Hanöbukten, Öresund och Blekinge skärgård – det är ju inte vad som helst! Det är klart att insatstiderna kommer att bli mycket längre.

I det här läget kan man inte bara hänvisa till att departementet bereder frågan. Det kan ju handla om människoliv, så det är klart att regeringen måste agera så att vi säkrar sjöräddningen i Sverige. Vi har ju flera gånger talat om den långa kust som vi har.

Anf. 125 MAGNUS OSCARSSON (KD) replik:

Fru talman! Tack, återigen, till ledamoten Mattias Ottosson för din fråga!

Ledamoten säger att han har interpellert ministern och fått svaret att detta bereds. Det vore nog svårt för mig att nu säga något helt annat. Det skulle kunna bli tidningsrubriker, kan jag tänka mig. Jag kör lite mer low-down och säger att det bereds, i och med att ministern har sagt så.

Sedan kan jag tycka att det ledamoten tar upp är viktiga frågor. Det är oerhört viktigt att se till att vi har säkerhet. Nu ska jag inte komma med någon retorisk fråga, apropå det talmannen sa förut, men man kan ju ändå undra vad som hände under föregående år. Den frågan ställer jag alltså inte, utan jag säger som ministern: Det bereds, och så hoppas vi att det blir något bra svar framåt.

Anf. 126 ULRIKA HEIE (C) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja ställa en fråga till ledamoten Oscarsson om detta med farledsavgifter och lotsning. Ledamoten nämnde kompetensförsörjning och stämpel- och tonnageskatt, och vi känner också till det här med väldigt många olika punkter. Jag skulle dock vilja få det lite mer konkretiserat.

Jag tror att både Centerpartiet och Kristdemokraterna gärna vill se en bättre miljödifferentiering och att de redare som gör slag i saken och satsar på eldrift och så vidare inte straffas av höjda farledsavgifter. Därför är jag

nyfiken på hur ledamoten och ledamotens parti ser på att ge Sjöfartsverket i uppdrag att hantera detta på ett klokare sätt så att det också leder till ökad miljöeffektivitet.

Anf. 127 MAGNUS OSCARSSON (KD) replik:

Fru talman! Tack till ledamoten Heie för frågan!

Precis som ledamoten är inne på är detta någonting som vi lyfter fram. Det är viktigt att man kan konvertera från fossil till fossilfritt och att vi gör det enklare för våra hamnar att kunna erbjuda detta.

Detta är ingen ny fråga. Den har diskuterats ganska länge. Jag vet också att regeringen verkligen tittar mycket på hur man ska göra det enklare och hur detta ska kunna vara en morot för att få våra rederier och båtägare att konvertera. Även här är det nog bäst att jag säger att det bereds, för det vet jag att det gör. Men att svara exakt på ledamotens fråga tror jag vore ganska dumt.

Sedan kan jag som kristdemokrat naturligtvis säga vad vi tycker vore viktigt. Här ser vi att vi skulle kunna göra mycket mer. Vi behöver verkligen jobba för att det ska bli enklare för rederiet att konvertera för klimatet.

Ledamoten Rantsi var inne på hur viktigt det är att få mer transport att gå via sjöfarten. Detta är någonting som vi verkligen kan lyfta upp och få en förändring i. Då krävs det också att vi får mer fossilfritt. Det vore väldigt bra för svenskt klimat.

Anf. 128 ULRIKA HEIE (C) replik:

Fru talman! Då vill jag gå till det betänkande vi just nu debatterar. Utskottets majoritet säger där att man med tillfredsställelse konstaterar att det genomförs ett antal insatser på området som just handlar om främjande av inlands- och kustsjöfarten, och det är detta jag vill uppehålla mig vid.

Det sägs i betänkandet att man i inlandssjöfarten på Mälaren och Vänern verkligen skulle kunna få precis det som ledamoten talar om, nämligen betydligt mer överflyttning från väg och tåg till sjöfart. Där är dock sjöfartsavgifterna en relativt stor andel av kostnaderna.

Då vill jag fråga ledamoten: Driver ledamoten gentemot sin regering att man skulle kunna sänka de avgifterna i dessa områden? Även Statskontoret säger att det skulle kunna leda till en ökad överflyttning.

Jag tycker att det är viktigt att visa på de olika delar vi har för att kunna främja just inlandssjöfarten. Vi har ju både Mälaren och Vänern, som har stora möjligheter. Ledamoten Ottosson frågade om prämtrafiken, som är en del, men vi har också Vänersjöfarten med Thunbolagen och så vidare som i dag också trafikerar Göta älv för att alla företag runt Vänern ska kunna ha en konkurrenskraftig möjlighet till miljövänliga transporter.

Jag skulle gärna vilja höra ledamotens syn på att kunna göra förändringar i dessa avgifter – och också se över lotsavgifterna, som är en annan väldigt stor del av kostnaderna för dessa båtar.

Anf. 129 MAGNUS OSCARSSON (KD) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten Heie, för frågorna!

Jag tror att vi egentligen tänker likadant: Hur ska vi göra detta enklare? Ledamoten nämnde själv att det kanske inte skiljer så mycket.

Vi måste se till att vi får en förändring så att vi får fler svenskflaggade fartyg över huvud taget. Ledamoten är mer inne på farleder och sådant,

och det är naturligtvis en del i detta. Vi måste skjuta in mer kraft på att få mer transporter via sjöfarten.

Jag vet att regeringen tittar på hur man ska kunna göra det enklare och mer konkurrenskraftigt även där. Svaret på ledamotens fråga är ändå att det bereds – tråkigt svar, naturligtvis – i Regeringskansliet för att underlätta och förbättra konkurrenskraften även där.

I det stora hela är det viktigt att nu se att vår regering – Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna med stöd av Sverigedemokraterna – arbetar aktivt med att få en förändrad känsla för en förbättrad sjöfart i vårt land så att vi verkligen får fler svenskflaggade fartyg och kan tänka på vår beredskap för framtiden.

Anf. 130 MATTIAS OTTOSSON (S):

Fru talman! Under kvällen här är det sjöfartsbetänkandet vi diskuterar – en för mig och många andra väldigt viktig fråga.

Jag brukar uttrycka det som att basen i det svenska transportsystemet är sjöfarten. Mycket av det som transporteras i Sverige går någon gång på köl. Det kompletteras naturligtvis med järnväg och väg, någon gång undantagsvis kanske också flyg. Framför allt tänker jag nu på godset, men det är klart att även persontrafiken är viktig. Det kan vara trafiken över Öresund eller trafiken över Östersjön till Finland, men det kan också vara all den skärgårdstrafik vi har på både västsidan och östsidan.

Jag ser också att det växer fram alltmer daglig pendling, framför allt i våra stora städer där det finns vatten, via sjöfarten.

Men jag kan också känna en viss oro med tanke på det arbete som Trafikverket nu gör med sitt inriktningsunderlag för infrastrukturpropositionen, där man knappt berör svensk sjöfart. Det tycker jag är bekymmersamt. Det finns rätt så bra underlag som har kommit in, men det är inte många ord i det underlaget där man berör den svenska sjöfart som är så pass viktig för svensk transportnäring.

Låt mig så komma in lite grann på handelssjöfart, som naturligtvis är en internationell verksamhet. Den stora delen av sjöfarten är internationell. Även om jag är vän av att vi får fler svenskflaggade fartyg kommer de flesta fartyg som angör den svenska kusten att ha en annan flagga. Så tror jag också att det ska vara, även om den svenska andelen naturligtvis ska öka.

Jag tror också att det är viktigt för svensk basindustri att det här fungerar. Vi lever på något sätt på järnet, malmen och skogarna. Det är produkter som går alldeles utmärkt att frakta via sjöfarten. De möjligheterna ska vi ta vara på. Sakerna behöver naturligtvis göras här. Farleder och hamnar måste fungera. Jag tycker att det går lite långsamt och känner viss oro.

Jag har besökt Norrbotten och har sett den process som är igång, och jag blir orolig när den uppgradering som ska göras i Luleå Hamn med breddning och fördjupning av inseglingen till hamnen inte blir av. Det drar bara ut på tiden. Upphandlingen skulle ske och behövde komma igång den här sommaren. Men nu är vi inne i juni, och upphandlingen är inte klar. Det kommer alltså att fördröjas med ett år. Det blir såklart ett hinder.

Svensk sjöfart och svenskflaggad sjöfart har varit uppe för diskussion. Det är klart att det är viktigt. Det är viktigt för vår försörjningstrygghet, så att vi kan klara av att försörja oss i kris men också i krig. Den svenska flottan behöver helt enkelt växa.

Det handlar även om att ha en svensk flotta för att behålla kompetensen bland sjömän och sjöbefäl. Att det finns någonstans att tjänstgöra är också ett viktigt skäl. Och när man går utbildningen ska man kunna praktisera någonstans. Det är jättebra.

Vi har varit inne på att stämpelskatten borde plockas bort, att det svenska tonnageskattesystemet skulle behöva uppgraderas och att vi ska kunna konkurrera med våra nordiska grannar.

Det är bra att utredningen har kommit. Jag tycker att det saknas vissa saker i den som man skulle behöva lägga till. Men det kan en regering alltid göra när den lägger fram sitt förslag. Det handlar om att man undantar fartyg som går enbart mellan svenska hamnar och undantar upphandlad trafik. Då tänker jag inte på skärgårdstrafiken utan kanske specifikt på Gotlandstrafiken. I så fall försvårar man såklart ännu mer för att det ska bli svensk flagg på de fartyg som går mellan fastlandet och Gotland. Ur ett försörjningstrygghetsperspektiv är det vansinne att agera på det sättet. Det handlar också om hur de rederier som ska gå in i systemet ska kunna hantera sina obeskattade resurser.

Det finns alltså några sådana saker. Men jag tror inte att det är så komplicerat. Det skulle kunna gå rätt snabbt att ordna till. Det behöver nämligen komma på plats nu. Det är bråttom. Det är nästan som att den svenska handelsflottan minskar för varje dag som går. Det är allvarligt. Någonstans kommer vi till en gräns varifrån det inte går att bygga upp igen.

Fru talman! Jag vill också beröra Sjöfartsverket och dess organisation – det finns så mycket i ett sådant här betänkande att jag väljer ut några saker. Det är klart att det finns problem med organisationsformen man har; man är affärsdrivande. Hur ska olika saker finansieras? Sjöräddningen är ett exempel.

Det börjar också bli rätt uppenbart att isbrytningen har stora brister. Där finns stora behov, och man skulle behöva göra saker. Jag känner oro när det gäller isbrytningen. Det ska också upphandlas. Den upphandlingen har blivit avbruten. Och det senaste jag hörde var att det nu inte handlade om två isbrytare utan en isbrytare. Det är klart att det minskar.

De som bor och bedriver verksamhet i Kalix fick sin farled avstängd för att isbrytarkapaciteten inte räckte till. Det är en katastrof. Vi måste fundera över hur vi möter det.

Jag tror även att man inom Sjöfartsverkets organisation behöver titta på det här med farledsavgifter och fundera över hur de är uppbyggda. Jag tror att de kommer att finnas också i framtiden. Men vi behöver göra något slags omstart. De som har miljösmarta fartyg ska få en kraftig rabatt, men inte alla ska få en rabatt. Det är också ett sätt att gynna svenska redare, som många gånger ligger långt fram i omställningen.

Man behöver även fundera över lotsningen. Det är ett gammalt yrke som har funnits länge. Men jag tror att man måste ta vara på den teknik som finns för att underlätta.

Fru talman! Omställningen inom sjöfarten har gått ganska långsamt. Det kan väl sägas vara en omogen verksamhet. Man söker sig fortfarande fram. Det är möjligt att det behöver skjutas på från statligt håll här. Forskning och utveckling på området skulle kunna sätta fart på det.

Det finns enkla saker man skulle kunna göra redan nu. Man skulle kunna förbjuda skrubber på svenskt vatten. Vi har sett olyckorna med tjockolja som har inträffat både i Tjust skärgård och nu senast i Blekinge skärgård.

Jag tror att man kan sätta ned foten och säga: På svenskt inre vatten är det förbjudet.

Man bör inte gå den väg som regeringen vill, det vill säga att prata om frågan i EU och försöka få med EU på det. Det kommer att ta tid. Det är bra om hela Europa och hela världen kommer att förbjuda det. Men våra danska vänner går före och kommer att förbjuda skrubber på danskt inre vatten. Det går alltså att göra.

Fru talman! Innan jag avslutar vill jag säga någonting om hamnar. Jag tror att det är viktigt att vi börjar plocka fram något slags hamnstrategi i Sverige. Om sjöfarten ska fungera behöver hamnarna fungera. Och staten behöver ta ett ansvar för de vägar och järnvägar som går till hamnarna. Det är klart att varorna inte kommer ut eller in om det inte finns kapacitet för att möta det i hamnarna.

Det finns rätt mycket förutsättningar bara man håller tempot uppe. Jag tycker att regeringen visar en god anda, men man är alldeles för långsam. Man måste öka tempot. Annars kommer det inte att gå.

Därmed avslutar jag mitt anförande med att säga att Socialdemokraterna står bakom samtliga av våra reservationer, men för att vinna lite tid i hanteringen yrkar jag bifall endast till reservation nummer 6.

(Applåder)

Anf. 131 JOHANNA RANTSI (M) replik:

Fru talman! Jag insåg att jag i vårt förra replikskifte lämnade Mattias Ottosson oförmögen att svara på mina frågor. Därav ska jag ge ledamoten Ottosson chansen att svara nu.

Åtta år i regeringsställning är lång tid. Jag vill påstå att vi som har regerat i två år har genomfört betydligt mer än vad som hände under de föregående åtta åren. Ledamoten tycker att det går långsamt nu. Då undrar jag vad den socialdemokratiska regeringen gjorde under åtta år.

Varför arbetade inte Socialdemokraterna själva för fler svenskflaggade skepp när de satt i regeringen? Det är inte ett nytt problem. Vi har under lång tid sett detta gå utför och att fler och fler skepp flaggar ut.

Det stora problemet är att den socialdemokratiska regeringen aldrig vidtog de åtgärder som krävs för att få stopp på utflaggningen. Den moderatledda regeringen har nu börjat, men det hade kunnat ske betydligt tidigare.

Jag vill alltså fråga ledamoten Ottosson hur Socialdemokraterna tar sitt ansvar när det gäller det. Vad gjorde den socialdemokratiska regeringen under åtta år?

Anf. 132 MATTIAS OTTOSSON (S) replik:

Fru talman! Den förra regeringen införde tonnageskattesystemet, som är ett sätt att underlätta för svenska redare att flagga svenskt. Det utvärderas nu. Det var ett tillkännagivande till regeringen som samtliga partier stod bakom. Där är vi nu. Nu är det viktigt att det fullföljs.

Regeringen lade på ett ypperligt sätt fram förslaget att utreda frågan, och nu har utredningen Vågade skatter kommit med sitt förslag. Det är alldeles utmärkt. Man föreslår att stämpelskatten plockas bort helt och hållet. Man tittar på tonnageskatten. En hel del varianter där är bra. Olika typer av fartyg kommer att få finnas med i det.

Som sagt omfattas inte till exempel fartyg som går till 100 procent mellan svenska hamnar. Det saknar jag. En pendel från Brofjorden in i Östersjön med olika petroleumprodukter skulle alltså inte omfattas. Då skulle det vara billigare att segla med ett danskt, brittiskt eller portugisiskt fartyg än ett svenskt fartyg. Det är klart att det är en brist i förslaget.

När det gäller Gotlandstrafiken är kanske det absolut allvarligaste att upphandlad trafik inte skulle omfattas. Jag tycker att regeringen borde gå ännu längre och säga att vi kräver svensk flagg i upphandlingen. Det är ett väsentligt säkerhetsintresse att klara försörjningen till Gotland i kris och krig.

Anf. 133 JOHANNA RANTSI (M) replik:

Fru talman! Jag undrar fortfarande vad Socialdemokraterna gjorde under åtta år. Jag vet att man var med och införde tonnageskattesystemet, men jag har svårt att se varför man var så emot att utvärdera det eller att erkänna vad som kunde förbättras i det. Det är bra att ledamoten Ottosson nu har tagit sitt förnuft till fånga och verkar vara med på många av förslagen i utredningen.

Ledamoten Ottosson nämnde frågan om att förbjuda skrubber. Att trycka ned utsläpp i vattnet i stället för att släppa ut dem i luften kan vi nog alla vara överens om inte på något sätt är mindre farligt. De kommer ut i alla fall, oavsett om det är i vatten eller i luft. Regeringen har under en tid arbetat med den frågan, och det är vår avsikt att kunna förbjuda skrubber. Vår minister Andreas Carlson har lyft frågan med sina ministerkollegor i EU och hos IMO genom generalsekreteraren. Den behöver på sikt regleras internationellt, för frågan om skrubber handlar inte bara om svenska vatten. Om vi inte får med alla, internationellt, kanske vi kan börja med länderna runt Östersjön. Det här finns i alla fall högt upp på regeringens agenda.

Jag vill återigen fråga ledamoten Ottosson varför den socialdemokratiska regeringen inte gjorde någonting åt detta när man hade chansen. Varför gjorde man ingenting åt skrubbrar när man hade regeringsmakten i åtta år?

Anf. 134 MATTIAS OTTOSSON (S) replik:

Fru talman! Den socialdemokratiska regeringen utredde skrubber och var också på väg att lägga fram ett sådant förslag, men arbetet har nu av någon anledning stannat av.

Jag är en stor vän av att den här typen av frågor hanteras i IMO eller EU, men jag tycker att vi ska gå före och förbjuda skrubber på inre svenskt vatten. Det är en fråga som den svenska regeringen kan ta ställning till. Jag tycker att man gömmer sig lite om man säger att man ska prata med sina kollegor i EU om det här. Danskarna går ju före och har nu beslutat att förbjuda skrubber på inre danskt vatten. Det är naturligtvis jättebra för svensk miljö, men jag tror också att det gynnar svenska redare, som ligger väldigt långt fram i omställningen. Vi pratar skattesystem hit och dit, men det kan även gynna svenska redare om vi förändrar miljöregelverket. Det tror jag är viktigt.

Jag tror att vi skulle behöva utveckla det som har med inre sjöfart att göra och få till ett regelverk som till exempel gör det enklare att hantera pråmtrafik i Sverige. Det finns många typer av produkter som är utmärkt

lämpade att frakta på det sättet. Jordbruksprodukter som spannmål är ett mycket gott exempel. Jordbrukskooperationen i Sverige är ju ett föredöme som fraktar mycket av sin spannmål till sjöss i Östersjön och på Västkusten. Men jag tror att i de inre, mer skyddade vattnen skulle man kunna frakta detta via pråm. Det moderna i dag är inte att en båt drar en pråm utan elektriskt drivna pråmar. De har utvecklats och finns i Tyskland och övriga Centraleuropa i stor utsträckning. Jag tror att även det är ett sätt att möta de behov vi har och stärka svensk sjöfart.

Anf. 135 HELENA GELLERMAN (L):

Fru talman! I dag debatterar vi i trafikutskottet sjöfartsfrågor. Sjöfarten är livsviktig för den svenska välfärden. Utan sjöfarten skulle vi inte ha råd med vår höga nivå på skola och sjukvård i Sverige. Anledningen är enkel: Sverige har stora råvarutillgångar och världsledande företag som exporterar större delen av sin produktion, till exempel trävaror och fordon, till alla världsdelar.

Sjöfarten står för 90 procent av vår export till utlandet. Exporten gör att svenska företag får inkomster och kan utvecklas och ger hundratusentals jobb, där både företag och personal betalar skatt. Skatten används sedan till bland annat välfärd. Det är viktigt att se det sambandet och att sjöfartens betydelse för vårt lands välstånd får den uppmärksamhet den förtjänar. Det ser den nuvarande regeringen.

Kriget i Ukraina har visat att vi måste stärka den svenska sjöfarten med både svenskeregistrerade fartyg och svenska sjömän för att stärka den svenska beredskapen. Kriget i Ukraina har också satt fingret på vårt stora beroende av Öresundsbron när det gäller järnvägsförbindelserna. Behovet av järnvägsfartyg och en ny väg- och järnvägsförbindelse är tydligt för att skapa redundans.

Fru talman! Sjöfartens betydelse för svenska företag och för svensk beredskap gör att vi liberaler vill underlätta för att det ska bli fler svenskflaggade fartyg. Ett viktigt verktyg är då att ta bort stämpelskatten på nya fartyg. Det är ett förslag som jag och Liberalerna har drivit sedan 2018, men först med den här regeringen kan det genomföras. Målet är att det sker 2025.

Stämpelskatten har också negativ påverkan på utvecklingen mot en klimativänlig sjöfart eftersom satsningar på grön teknik gör att fartygen blir dyrare och därmed får högre stämpelskatt. Det finns alltså flera anledningar att ta bort den här skatten.

Regeringen har utrett tonnageskatten för att göra det mer attraktivt att registrera fartyg i Sverige. Det gäller inte minst specialfartyg. Vi kan inte ha radikalt olika regler jämfört med våra grannländer. Till exempel Danmarks regler är mer attraktiva än dagens svenska regler. Detta gäller även den svenska nettomodellen och förhandsbesked till företag om de kan få sjöfartsstöd. Samtidigt ska Trafikverket redovisa ett förslag om en efterfrågad myndighetsgemensam portal med samlad information om hur nya sjöfartslinjer för inrikes sjöfart och närsjöfart kan startas.

Regeringen tar sjöfartens konkurrenskraft och betydelse för Sveriges välstånd på allvar. Det har varit eftersatt under åtta år med en socialdemokratisk regering.

Fru talman! Våra inre vattenvägar är en tillgång som inte utnyttjas tillräckligt. Bara 3 procent av våra inrikes transporter går på inre vattenvägar,

trots att det finns goda förutsättningar. EU:s regelverk för inre vattenvägar ger Sverige möjlighet att sätta egna regler, vilket vi bör utnyttja. Ett exempel är prämtrafiken, som kan minska antalet tunga lastbilstransporter, inte minst i städerna.

Vi pratar ofta om överflyttning av gods från väg till sjöfart, men för att lyckas krävs ökat fokus på infrastrukturen kring våra hamnar. Vägar, järnvägar och kollektivtrafik är en förutsättning för sjöfartens effektivitet och måste fungera.

Vi vet att det går. Ett lyckat exempel är Göteborgs Hamn och Västra stambanan. Göteborgs Hamn fraktar ut 60 procent av hamnens gods via järnväg. Liberalerna vill att regeringen i den kommande nationella infrastrukturplanen prioriterar detta och inte minst Sveriges mest trafikerade sträcka, Alingsås–Göteborg. Göteborgs Hamn ser nämligen en ökning av godset med 80 procent till 2035. Var ska det godset gå? Det går inte att köra det på lastbil genom tunnlarna ut från Göteborg.

Fru talman! Sjöfartsverket är centralt i hur sjöfarten utvecklas. Mynligheten finansieras i huvudsak av farleds- och lotsavgifter från handels-sjöfarten och har en ansträngd ekonomi. Översynen av avgifterna måste ta hänsyn till påverkan på svensk sjöfarts konkurrenskraft. Lotsavgifternas påverkan på olika hamnars konkurrenskraft behöver samtidigt ses över, inte minst vad gäller möjligheterna för en fjärrstyrd digital lotstjänst. Det är särskilt viktigt för hamnar som ligger långt in i landet.

De svenska isbrytarna är i akut behov av att bytas ut. Isbrytarna har en viktig funktion för att hålla svenska hamnar isfria, så att företag riskfritt kan planera för att året om föra ut sina produkter via våra hamnar. Isbrytare är anslagsfinansierade genom nationell plan. Liberalerna vill också att optionen på en tredje isbrytare ska utnyttjas för att säkra tillgången till våra hamnar och den svenska beredskapen.

En väl fungerande färjetrafik till och från Gotland är livsviktig för både invånarnas och näringslivets transportbehov. Med Rysslands krig mot Ukraina har även totalförsvarets behov kommit i fokus där Gotlandstrafiken har en viktig försvarspolitisk uppgift. Nu pågår en ny upphandling av trafiken, där alla tre aspekterna beaktas.

Fru talman! Tillgången på svensk sjöpersonal har minskat, och allt färre söker sig till sjöfartsutbildningarna, till exempel högskoleutbildningarna på Chalmers och Linnéuniversitetet. För att råda bot på situationen, särskilt med tanke på stora pensionsavgångar framöver, har regeringen för 2024 dubblat anslagen till högskoleutbildningarna och även justerat behörighetskraven när det gäller däcktjänstgöring för att fler ska kunna få behörighet att köra mellanstort tonnage i Sverige och i närområdet.

Detta är några av de steg som regeringen tar för att skapa förutsättningar för fler svenska befäl och sjömän.

Fru talman! EU:s stora klimatpaket Fit for 55 innehåller flera styrmedel som får stor påverkan på sjöfarten: utvidgningen av utsläppshandels-systemet EU ETS 2, som införs gradvis mellan 2023 och 2026, det förändrade energiskattedirektivet, som innebär ett slut på skattefrihet för sjöfartsbränsle från och med 2023, reduktionsplikten i förslaget FuelEU Maritime och krav på infrastruktur för alternativa bränslen och el.

Liberalerna anser att det är positivt att vi nu får konkurrensneutrala regler i hela EU. Det är inte bara Sverige som har pålagor på sjöfarten. Det

här stärker den svenska sjöfartsbranschen, som ligger långt fram i klimat-
omställningen.

Vi behöver öka satsningen på elektrifiering av mindre färjor och fartyg
och driva på elektrifieringen av vägtransporter, så att biodrivmedel kan
prioriteras till sjöfart och flyg. Vi behöver också satsa på forskning om
vätgas och elektrobränslen och deras infrastruktur. Detta behöver göras för
att underlätta branschens övergång till fossilfria transporter.

Fartyg bör ges incitament att använda landström i stället för att ligga
med motorerna igång i hamn. Ett sätt att styra över mot mer elanvändning
i hamn är att införa differentierade hamnavgifter eller se till att bara de
fartyg som ansluter till landström får besöka de citynära hamnarna. Det
här är två varianter för att driva på utvecklingen för att man ska använda
landström.

Avslutningsvis vill jag ta upp en miljöfråga. Tvättade avgaser som förs
ned i havet förorenar de marina ekosystemen. Därför vill vi i Liberalerna
att Sverige arbetar för att skrubbar som leder ned föroreningar i havet ska
förbjudas.

Svensk sjöfart har en viktig uppgift i att visa vägen till fossilfria sjö-
transporter globalt. Nu ökar regeringen fokuset på den svenska sjöfarten
för klimatets, företagets och landets beredskaps och välbefinnande skull.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag till beslut och avslag på alla mo-
tioner.

(Applåder)

Anf. 136 RASHID FARIVAR (SD):

Fru talman! Vi i Sverigedemokraterna står bakom alla våra nio reser-
vationer, men för att spara tid väljer jag att yrka bifall endast till reser-
vation 2.

Vi glömmer ofta hur viktig sjöfarten är och har varit för oss i Sverige.
Ganska tidigt i vår historia har svenskar varit handelsmän och rest världen
över för att idka handel. Sjöfarten har också historiskt sett varit ett viktigt
transportmedel för att förflytta sig inom Sverige, vilket även visas genom
att den största delen av befolkningen fortsatt bor inom fem mil från kusten.

Historiskt sett var Sverige en stor sjöfartsnation, men det är något som
sakta har monterats ned över tid. Nu befinner vi oss i en situation med så
få fartyg att det är kritiskt. Vi måste vända trenden snabbt och få fler
svenskflaggade fartyg så att vi kan klara vår handel och beredskap.

Sverigedemokraterna har bra förslag på hur man kan vända trenden
uppåt. Det är bråttom, och vad vi vet finns inga ideologiska hinder. Vi bör
därför samla oss i dessa frågor och stärka sjöfarten tillsammans. Den första
viktiga frågan är att omvandla stämpelskatten till en administrativ avgift,
vilket är på gång.

Nästa viktiga fråga är tonnageskatten, vilken det arbetas på, men det är
mycket viktigt att den blir minst lika fördelaktig som våra grannländers
tonnageskatt. Man kan titta på den danska modellen. Vi borde införa en
modell som ger förhandsbesked om sjöfartsstöd, eftersom beskedet inne-
bär att företagen får rimliga förutsättningar att planera sin långsiktiga verk-
samhet.

Sverigedemokraterna förordar också att vi återställer nettomodellen till
100 procent så snart som möjligt, för att vi ska kunna konkurrera på lik-
nande villkor som övriga länder. För att stärka specialsjöfarten, som är

oerhört viktig för till exempel kabelläggning, bör även specialfartygen omfattas av nettomodellen för sjöfartsstöd.

Sjöfarten är internationell, och för dem som köper varor är oftast priset den viktigaste faktorn, inte arbetsmiljön eller flaggan bak på fartyget. Svenska löner ligger högre än bekvämlighetsflaggade fartyg, vilket gör det än viktigare att vi inte skapar försvårande särregler för svenska fartyg som fördyrar våra transporter. Vi ska följa International Maritime Organizations regler och även dem som EU sätter upp, men absolut inte skapa egna svenska fördyrande regler.

Fru talman! Ett sjöfartsråd bör inrättas för att stärka den långsiktiga konkurrenskraften och säkerställa en positiv utveckling inom den maritima näringen. Rådet bör ha en allsidig sammansättning och bestå av bland annat den maritima industrin, fackliga parter, berörda myndigheter samt forsknings- och utbildningsinstitutioner. Genom ett sjöfartsråd får regeringen bra beslutsunderlag som gynnar och stärker svensk sjöfart över tid.

År 2014 infördes möjligheten att köra pråmtrafik på svenska inre vattenvägar. Det handlar om Göta älv från Göteborg till Väneren och Mälaren ut till Södertälje med EU:s regelverk för pråmtrafik. Än mer fördelaktigt är att Sverige självt kan bestämma reglerna, eftersom våra inre vattenvägar inte delas med andra länder.

Sverige har dock inte valt att underlätta för pråmtrafiken än utan har valt att köra efter IMO:s regelverk. Nu är det hög tid att se över hur man kan implementera lättnader i regelverken för att få igång pråmtrafiken. Om vi förändrar regelverken finns det ett stort intresse för att starta mer trafik och förhoppningsvis även stärka svensk sjöfart, samtidigt som det ökar incitamentet att flytta gods från väg till sjöfart.

En annan fråga som man kan se över är att få igång kustsjöfarten. I dag är den i stort sett obefintlig, eftersom kostnaden för farledsavgifter är för hög. Visst finns det rabatter, men avgifterna återgår till att vara orabatterade för att senare bli rabatterade igen. Om man förändrar farledsavgiften så att fartyg som går mellan svenska hamnar är farledsavgiftsbefriade skapar man en möjlighet att få igång transporter till sjöss från norra östkusten till norra västkusten, likt en buss som hämtar upp gods i hamnarna på vägen. I dag går mycket gods på lastbil i stället för på båt, eftersom sjötransporten är för dyr.

Farledsavgifterna i Sverige är ett gissel för rederierna, eftersom det är få länder som har denna avgift. I Sverige är detta en intäkt för Sjöfartsverket, som dessutom är ett affärsverk. Sjöfartsverket gör ett bra arbete, men regeringen kanske bör fundera på att titta närmare på utredningen som Statskontoret har gjort. Ska Sjöfartsverket vara ett affärsverk och fortsätta att höja farledsavgifterna för handelsfartygen, eller ska man förändra strukturen och bli ett anslagsfinansierat verk?

Fru talman! Om man bestämmer sig för att inget ska göras med Sjöfartsverket behöver staten hjälpa till med ekonomiska medel till sjöfarten, till exempel kostnaden för isbrytningen och även för framtida förnyelse av Sjöfartsverkets flotta.

Sjöfartsverket har med sina fartyg snart mätt ut alla större farleder runt Sveriges kust. De önskar medel för att kunna fortsätta mäta djup på kommunalt vatten för att ge bättre sjökort till fritidsfartygen, något som ligger utanför Sjöfartsverkets uppdrag. Digitalisering för sjöfarten är en utmaning, och verket arbetar hårt för att föra in digitaliseringen i sjöfarten. Det

handlar om distanslotsar, om att göra det enklare för redare att anlöpa hamnar med mera.

För att öka sjöfartens attraktivitet får vi inte glömma väg- och järnvägsanslutningar. Det behövs goda anslutningar till och från hamnarna för att främja både import och export. Effektiva flöden med dubbelspår och god framkomlighet med vägar för att inte störa städerna vid hamnarna är något att tänka på, inte minst i städer som har Ro-pax, det vill säga roll-on/roll-off passager – rullande gods och passagerare. Det får inte vara så att städerna korkas igen av lastbilar och bilar när fartygen anländer.

En annan viktig aspekt är att bevara möjligheten att frakta tåg på fartyg. I dag är det bara Ystad och Trelleborg som har den möjligheten, vilket är viktigt inte minst för redundans och i krigstider.

Vi får heller inte glömma att fartyg kräver omvårdnad. De behöver med jämna mellanrum gå in i varv för underhåll. Det kan också handla om att ställa om genom att bygga om, byta motorer eller bottenmåla med effektiva bottenfärger.

Vi har bara ett stort reparationsvarv kvar: Öresundsvarvet i Landskrona. Varvet servar och underhåller bland annat statliga fartyg men arbetar självklart även med andra fartyg som behöver varvshjälp. Destination Gotland fick hjälp när ett av deras fartyg körde in i kajen.

Öresundsvarvet arbetar miljömedvetet och missar aldrig en deadline. Varvet arbetar även med framtidens sjöfart och ska i närtid bygga och testa ett vingsegel för Wallenius räknings. Vi måste hjälpa vårt sista stora varv att kunna fortsätta ta emot fartyg genom att bygga ut farleden in till varvet. Fartygen blir större och bredare, vilket gör att varvet inte kan ta emot de allt större fartygen om vi inte hjälper till genom att rätta ut och eventuellt bredda farleden.

Slutligen, fru talman, vill vi lyfta fram torrhamnar som är säkerhetsklassade, en förlängning av en hamn som möjliggör ett snabbare logistiskt flöde från hamn till mottagare men också från exportör till hamn. Att kunna snabba på leveranser och förtulla gods i en torrhamn skapar yta i våra hamnar i stället för att de ska agera lageryta.

Anf. 137 HÅKAN SVENNELING (V):

Fru talman! Som många har lyft fram i dagens debatt är Sveriges import och export helt beroende av sjöfarten. Sjöfarten borde användas mer, och vi ser hur hamnar moderniseras med intermodala möjligheter och nya förnybara bränslen liksom hur järnvägen dras fram in till hamnen. Det här är bra. Tunga transporter ska tas på sjön och på järnvägen, och inte via lastbilar som sliter på Sveriges redan hårt belastade vägar.

För att få fart på den svenska sjöfarten måste fler fartyg svenskflaggas och lyda under svenska arbetsmiljöregler. Att bedriva färjerederi under ett annat lands flagg är inte rimligt. Det leder till illojal konkurrens när arbetsmiljö och löner kan dumpas på ett sätt som inte är värdigt ett land som Sverige. Även ur ett beredskapsperspektiv måste fler fartyg ha svensk flagg eftersom det bara är svenskflaggade fartyg som får användas i kris och krig. Det är dags att regeringen ser till att fler fartyg blir svenskflaggade.

Det finns ett stort utbildningsbehov inom många områden av transportsektorn, så även inom sjöfarten. Det är en utbildning och ett yrke som kräver att du både kan räkna och göra praktiskt arbete i ett års tid för att till

slut kunna bli sjökapten. För att bli lots krävs ytterligare uppemot ett års utbildning hos Sjöfartsverket.

Detta är yrken och utbildningar som behöver anpassas efter dagens samhälle och värld. Att vara borta i flera veckor eller ett halvår i sträck har sin tjusning och utmaning. Fler måste lockas till sjön, men arbetet på sjön måste också anpassas efter livet på land. Jag skulle vilja se en plan för hur fler ska lockas till yrken inom transportbranschen, från sjön till järnvägen och vägen.

Något som möter mycket kritik är hur Sjöfartsverket är finansierat. Verket är inte en förvaltningsmyndighet som andra statliga myndigheter som får statliga medel utan ett affärsverk som finansieras genom att man tillhandahåller farleder där fartyg sedan kan transportera allt gods som importerats till och exporteras från Sverige.

Argument som brukar lyftas är att om farledsavgifterna sänks skulle mer kunna fraktas på sjön. För det första fraktas nästan allt som går redan på sjön, så möjligheterna till ökning är små. För det andra är det inte farledsavgifterna som är den betydande avgiften för rederierna, utan det är bränslepriserna, som för sjöfarten är helt obeskattade, och hamnavgifterna, som påverkar rederierna.

Bättre är i så fall att göra Sjöfartsverket till en förvaltningsmyndighet utan krav på avkastning, som i dag måste komma från just rederierna. Myndigheter har små möjligheter att göra affärer, så låt dem slippa det! Vänsterpartiet föreslår därför att Sjöfartsverket ska bli en förvaltningsmyndighet och inte ett affärsverk vars affär är farledsavgifterna, ett system som många är kritiska till.

Fru talman! Som värmlänning vill jag lyfta fram vikten av inlandssjöfarten och de korta transporterna. Väterns och Mälarens inlandstrafik är enligt Statskontorets utredning den del av sjöfarten som kan ökas om farledsavgifterna sänks. Det gods som transporteras i inlandssjöfarten är låg-värdigt och därmed priskänsligt. I dag finns rabatt på lotsningen på Mälaren och Vätern, och det finns många hamnar som har svårt att få sin verksamhet att gå runt. Här behövs en strategi för hur mer kan överflyttas från väg till inre sjötransporter, särskilt när de nya slussarna i Trollhättan blir klara en dag.

Det behövs också en tydligare hamnpolitik för hela Sverige. I dag är Sveriges hamnar till största delen en kommunal angelägenhet, men ur ett civilt beredskapsperspektiv måste vi lyfta blicken och se hur till exempel utländskt ägande är en säkerhetsrisk.

Exempelvis använder sig Kina systematiskt av infrastrukturinvesteringar i andra länder för att utöka sin makt och sitt inflytande. Hamnar ligger ofta vid strategiska platser och är sammanlänkade med resten av transportsystemet. Vi ser det till exempel i hamnen Pireus utanför Aten, där Kina har köpt in sig för att hamna i ett strategiskt läge.

Det är viktigt att staten tar ett helhetsgrepp om Sveriges hamnar och deras ägande. Regeringen bör därför skyndsamt arbeta fram en svensk nationell hamnstrategi.

När det gäller Gotland är färjetrafiken mellan Gotland och fastlandet det absolut viktigaste transportsättet för gods- och persontransporter mellan Gotland och det svenska fastlandet. Gotland har en särskild situation som staten behöver ta ett ökat ansvar för. Bastrafiken måste året runt bygga

på moderna snabbfärjor med lägsta möjliga utsläpp och stärkt tillgänglighet.

Vänsterpartiet anser att trafiken, precis som den statliga väginfrastrukturen, gör sig bäst i statlig regi och ska ses som en del av den statliga infrastrukturen. Gotlandstrafiken bör alltså räknas som infrastruktur och följaktligen hanteras inom ramen för infrastrukturplanering och infrastrukturfinansiering. Det finns också ett stort behov av att stärka trafiken till och från Gotland ur ett totalförsvarsperspektiv, och Vänsterpartiet anser därför att fartygen ska ägas och drivas av Trafikverket.

Det är för dyrt, både för gods och för resenärer, att ta sig till och från Gotland. Gotlandstrafiken är upphandlad, och väldigt få rederier har möjlighet att lägga anbud på trafiken. Biljettpriserna har höjts avsevärt de senaste åren, enligt Region Gotland med så mycket som 50 procent, vilket har drabbat Gotland och gotlänningarna hårt. Detta gäller såväl företag som den viktiga besöksnäringen.

Fraktkostnaderna för gotländska varor är betydligt högre än fraktkostnaderna för varor producerade på fastlandet. Detta gör att gotländska producenter har mindre marginaler och är känsliga för höjda priser i Gotlandstrafiken, särskilt under pågående kontraktperiod.

Det har visat sig att kraftiga prishöjningar kan göras när som helst och med relativt kort varsel, vilket ställer till problem. För de gotländska företagarnas konkurrenskraft är priser, turtäthet och kort överfartstid viktigast. Region Gotland och Länsstyrelsen i Gotlands län har tidigare krävt konkurrenskraftiga, låga priser i färjetrafiken – ”vägpriser” – i paritet med motsvarande sträckor på land.

Regeringen måste återkomma med särskild kompensation i enlighet med Region Gotlands bedömningar, riktad till resenärer och fraktköpare, för att mota de kraftigt ökade frakt- och biljettpriserna i Gotlandstrafiken.

Gotland måste få lika bra förutsättningar som alla andra regioner i Sverige. Att Gotlandstrafiken fungerar optimalt är viktigt för hela Sverige. Gotland är inte bara ett populärt besöksmål utan också en stor producent av livsmedel för hela landet. Ännu högre priser och sämre tidtabeller skulle försvåra detta väsentligt, och det skulle också drabba fastlandet.

Gotland kan inte ensamt förväntas finansiera Gotlandstrafikens klimat- och miljöomställning, utan denna ska finansieras solidariskt, precis som omställningen i hela landet. Trafikverket tänker sig att man kan använda andra hamnar på fastlandet. Det har inte gjorts någon som helst konsekvensanalys av detta, och konsekvenserna kan bli mycket negativa. Hela det gotländska samhället, inte bara näringslivet utan också kultur- och idrottslivet och hela civilsamhället, påverkas kraftigt av eventuella försämringar. Därför bör dessa studeras noggrant i en konsekvensanalys med Gotlands regionala utveckling i fokus.

Vänsterpartiet anser att Trafikverkets rapportmodell 4, Gotlandstrafiken helt i statlig regi, är den modell som bör fungera bäst. Med denna modell får staten full kontroll över sådant som verksamheten, dess kostnader, priset, utvecklingen av tonnaget och personalansvaret. Detta gör att Region Gotland skulle få full insyn i verksamheten och i hög grad kunna påverka den.

Med detta vill jag yrka bifall till Vänsterpartiets reservation nummer 23 om Gotlandstrafiken.

Anf. 138 JOHANNA RANTSI (M) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten, för ett mycket spännande anförande!

Jag har en fråga till ledamoten. Vänsterpartiet beskriver i motionsbetänkandet att det behöver utredas hur det genom statlig medfinansiering för ny teknik kan införas ett investeringsstöd som ska leda till minskade utsläpp av växthusgaser från fartyg.

Jag skulle vilja läsa upp ett kortare citat från sidan 94 i betänkandet: ”Vidare vill jag understryka att investeringar i ny grön teknik är avgörande för att sjöfartsnäringen ska kunna ställa om. Utan stöd från staten – så länge oljepriset är förhållandevis lågt – finns det dock inga incitament för investeringar i teknik som minskar fartygens utsläpp av växthusgaser.”

Att påstå att våra svenska rederier inte har incitament att investera i grön teknik utan bidrag är, menar jag, rentav nedvärderande gentemot våra svenska rederier. Svenska rederier är världsledande när det kommer till grön omställning och grön teknik. Att som Vänsterpartiet påstå att det krävs statliga bidrag för detta tycker jag är otroligt missvisande.

Jag vill påstå att svenska rederier bryr sig och tar sitt stora ansvar för den gröna omställningen, dessutom utan några specifika statliga bidrag. Jag vill därför fråga: Är Vänsterpartiet inte medvetet om de svenska rederiernas gröna omställning, som redan i dag är världsledande?

Anf. 139 HÅKAN SVENNELING (V) replik:

Fru talman! Nu är detta långt ifrån mitt expertområde. Jag gör ett litet gästspel här i kväll i sjöfartsdebatten. Men jag har suttit i den kommitté som har hand om sjöfartspolitik i tio år nu, så ett visst hum har jag ändå om vad vi håller på med här.

Man får konstatera att vi i går hade ett EU-val där klimatfrågan stod i fokus och där väljarna tydligt visade att klimatfrågan är en av deras absolut viktigaste frågor. En av de tydliga skiljelinjerna när det kommer till EU-politik och omställning är att partierna till vänster är väldigt tydliga med att vi behöver ett aktivt statligt agerande i klimatomställningen för att få till en omställning som gör skillnad och som sker snabbt och effektivt så att vi når vårt mål – Parismålet – att komma så nära 1,5-gradersmålet som möjligt för att stoppa klimatförändringarna. Vi ser dem här och nu, och under hela maj månad – det har aldrig varit så varmt under någon annan majmånad. Vi undrar inte om sommaren kommer, för den har redan varit här.

Man kan göra som Moderaterna och tänka att marknaden löser det här och att vi har sjysta och trevliga kapitalister som äger rederier och som verkligen bryr sig om klimatet. Det har vi säkert i Sverige, men vi kan också se till att vi tar ett samhälleligt ansvar tillsammans allihop, för att bygga ett bättre och starkare samhälle genom att samhället ger incitament, går före och driver på och pekar ut riktningen.

Om vi har en beskattning för företag och rederier på ett sätt som driver på miljö- och klimatomställningen kommer vi framåt snabbare. Problemet med Moderaternas politik här är inte att man är orolig för att företag behöver subventioner för att komma framåt, utan problemet är att man inte ställer om tillräckligt snabbt. Det blir inte tillräckligt stor effekt. Det är detta vi i Vänsterpartiet menar när vi pratar om att rederierna måste vara med. De måste få stöd av staten för att omställningen ska kunna ske snabbt. Vi

Anf. 140 JOHANNA RANTSI (M) replik:

Fru talman! Det här är väl ändå typisk vänsterpolitik. Man driver alltså på för en stämpelskatt som tas ut av rederier och fartyg – ju mer de investerar i miljövänlig teknik, desto mer får de betala i stämpelskatt. Samtidigt som Vänsterpartiet vill ta ut den här skatten på miljövänliga investeringar vill man senare betala ut ett bidrag. Vilken byråkrati och administration!

Jag delar ledamotens syn på hur viktigt det är med klimatarbete och att vi ska ta ett samlat grepp om det här även inom EU. Men jag påstår samtidigt att vi har väldigt duktiga redare och rederier här i Sverige. Det är bara att titta på den forskning och innovation som sker på Chalmers eller på utvecklingen av Oceanbird hos Wallenius. Furetank bygger nu tiotals nya företag med 50 procent lägre bränsleförbrukning och 99 procent lägre partikelutsläpp än tidigare båtar. Titta på Candela och de elbåtar som utvecklas, till exempel den autonoma elfärjan som kör på fjärden här utanför!

Idén att svenska rederier först ska beskattas för att sedan få tillbaka pengarna som bidrag tycker jag alltså är ren byråkrati. Jag vill fråga ledamoten om jag verkligen har uppfattat det rätt. Vill Vänsterpartiet ta ut en skatt på miljövänliga investeringar, i form av stämpelskatten, för att sedan betala ut bidrag?

Anf. 141 HÅKAN SVENNELING (V) replik:

Fru talman! Som jag sa i min första replik är det här inte mitt specialområde. Jag har inte jobbat många dagar i trafikutskottet; jag tror inte att jag har gått på ett enda möte eller ens suttit i utskottet mer än under pandemin. Men man måste ändå notera den drömvärld som Moderaterna lever i när de tycker att svenska redare är de absolut bästa i hela världen. Det är som om omställningen redan hade skett.

Vi ser ju faktiskt varje dag att omställningen inte har skett. Det är inte så att det puttrar runt några gulliga små båtar som inte ger några utsläpp, utan vi ser att sjöfartsnäringen står för stora utsläpp och har gjort det under lång tid. Vi ser att vi har en jätteutmaning framför oss. Vi behöver elektrifiera vägnätet och elektrifiera de sjötransporter som går att elektrifiera, och vi behöver ställa om så att man går över till bränslen som är mer förnybara än dem vi har i dag.

Vi ser de utsläpp som har kommit från sjöfartsnäringen på många, många platser i Sverige. Blekinge, som nämndes här, drabbades av det senaste stora utsläppet, men jag ser själv hemma vid Vänern hur det finns historiska skulder i form av stora utsläpp som ligger långt tillbaka och som kommer att finnas kvar under lång tid framöver. Låt oss alltså se hur verkligheten faktiskt ser ut, och låt oss se behovet av att göra en klimatomställning snabbt!

Vi kan diskutera exakt hur man ska göra och vilka verktyg man ska ha, men problemet är att Moderaterna just nu gör Sverige sämre ur ett EU-perspektiv. EU-kommissionen ligger längre fram i sitt miljö- och klimatarbete än vad Moderaterna och den svenska regeringen gör, och Sverige motsätter sig hela tiden nya lagstiftningar på miljöområdet. Det här oroar mig väldigt mycket. Man leker med vår framtid på ett sätt som oroar mig.

Vi ser klimatförändringarna här och nu – vi har precis upplevt fyra veckors valrörelse i ett maj som var varmare än någonsin. Man undrar hur varmt det kommer att bli i juli.

Anf. 142 LINUS LAKSO (MP):

Fru talman! Cirka 90 procent av all handel sker via sjöfart, både internationellt och i Sverige. Kollar man på kartor över exportflöden ser man de enorma stråk av gods som går via våra hamnar.

Sjöfarten har en central roll i vår omställning till ett fossiloberoende samhälle. Stora volymer kan transporteras sjövägen med en mycket liten energianvändning per ton. Det finns alltså både ekonomiska och klimatrelaterade skäl till att vi behöver värna sjöfarten, och det gäller export och import både med fartyg som går långväga och, inte att förglömma, med inlandssjöfarten. Kan vi avlasta framför allt vägar men även järnvägen med hjälp av sjöfarten är alltså mycket vunnit miljömässigt; det kan jag bara instämma i.

Transportsektorn ska minska sina utsläpp med 70 procent till 2030. Det målet har i alla fall sju av riksdagens åtta partier kommit överens om i denna kammare. Frågan är nu hur vi ska nå målet – vi är ungefär halvvägs in i loppet, och regeringen är väl svaret skyldig där. Men jag vill i alla fall lyfta fram vad jag anser är en central del, nämligen omställningen av sjöfartens bränsle.

Jag tror att en viktig reform att få på plats är ett produktionsstöd för elektrobränslen. Det skulle underlätta och skynda på sjöfartens omställning till hållbara bränslen. På korta sträckor kan vi naturligtvis elektrifiera – där är det ett bra alternativ – men för långväga transporter är hållbara bränslen den lösning vi ser, i alla fall nu. Det gäller till exempel olika typer av elektrobränslen som metanol, ammoniak och vätgas. När jag pratar med dem som vill ställa om hör jag dock att priset för ny teknik är ett hinder just nu. Att få igång den här produktionen är därför en väldigt viktig pusselbit.

EU har äntligen införlivat sjöfarten i EU:s utsläppshandelssystem och i det stora reformpaket som rullas ut, Fit for 55. Från och med 2026 ska sjöfarten vara helt inkluderad i utsläppshandelssystemet, och den infasningen har redan inletts. Fartyg som färdas mellan EU och tredjeland får köpa utsläppsrätter för motsvarande 50 procent av de utsläpp som resan medför.

Det här kommer att betyda mycket för sjöfarten och dess arbete för en grön omställning. Inom EU gäller det 100 procent av utsläppen. Till att börja med omfattas koldioxid, men efter 2026 ska även metan och kväveoxider inkluderas. Det jag anser att vi behöver göra från politiskt håll är att stötta sjöfarten i den här omställningen.

Fru talman! EU har även tagit ett viktigt beslut om FuelEU Maritime-systemet, som också innebär ett reduktionspliktssystem för sjöfarten. Det är otroligt glädjande att detta kommer på plats redan den 1 januari 2025, men det gäller som sagt att kunna producera de här bränslena.

Som jag har nämnt har sjöfarten många fördelar när det kommer till miljön och klimatet, framför allt genom att vara ett väldigt effektivt sätt att transportera stora mängder gods. Men det finns även miljöproblem, vilket har nämnts tidigare, med så kallad skrubbnings och de föroreningar som det leder till när det som skulle ha gått ut i luften i stället går ned i vattnet.

Det är också vanligt förekommande att fartyg tvättar sina lastrum och spolat ut tvättvattnet direkt ut i havet utan föregående rening. Stora mängder föroreningar som bland annat bidrar till Östersjöns övergödning spolas rakt ut i havet. Flera länder har till skillnad från Sverige förbjudit utsläpp av skrubbvatten, och här behöver Sverige följa efter.

Detta vore inte minst på sin plats sedan regeringen plötsligt insåg allvaret och hur illa därnär Östersjöns fiskbestånd är. Jag hoppas ju att den presskonferens man höll om en havsproposition inte endast var ett spel för gallerierna inför EU-valet utan att Östersjöns framtida miljö faktiskt är viktig för och kommer att prioriteras av regeringen.

Miljöpartiet står såklart bakom alla sina reservationer i detta betänkande, men för tids vinning yrkar jag bifall enbart till reservation 21.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 12 juni.)

§ 14 Flygplatshavarnas kostnader för säkerhetskontroller

*Flygplatshavarnas
kostnader för säker-
hetskontroller*

Trafikuskottets betänkande 2023/24:TU19

Flygplatshavarnas kostnader för säkerhetskontroller (prop. 2023/24:116) föredrogs.

Anf. 143 KADIR KASIRGA (S):

Fru talman! Det är inte alla dagar vi socialdemokrater yrkar bifall till regeringens förslag i betänkanden, men i detta fall gör vi det.

Medan flera av oss njöt av lugnet på tomma gator och stillheten i luften under pandemin ropade flygplatserna på hjälp. De var öppna för både den luftfart som ändå förekom och den som under krisen var helt nödvändig ur ett samhällsberedskapsperspektiv. Som vi vet föll intäkterna från flygtrafiken drastiskt, vilket lämnade ett stort hål i ekonomin, särskilt för flygbolagen.

Herr talman! Sverige är ett stort och avlångt land. Från Kiruna till Ystad behöver vi ett effektivt och tillgängligt flygnät. Men intäkterna till avgiftsutjämnningssystemet minskade kraftigt när flygtrafiken minskade, och eftersom luftfartsskyddet är reglerat på global nivå gick det inte att till exempel dra ned på säkerhetskontrollerna eller förenkla dem. Flygbolagen fortsatte att betala för säkerhetskontrollerna. Det var nödvändigt att hålla vårt lands flygplatser öppna för att säkerställa att även de mest avlägsna delarna av Sverige skulle vara tillgängliga för oss alla.

Herr talman! Förra mandatperioden, under den socialdemokratiska regeringen, stimulerades flygbranschen med olika verktyg för att påskynda klimatomställningen och främja nya innovationer inom flygbranschen, särskilt när det var som tuffast för samhället under pandemiåren. Den socialdemokratiska regeringen beviljade kreditgarantier till flyg, gav extraordinära stöd till de regionala flygplatserna, införde allmän trafikplikt, ökade antalet beredskapsflygplatser och ökade stödet till beredskapsflygplatserna. Man gjorde också olika satsningar med statliga resurser för att främja elflyg.

Socialdemokraterna välkomnar detta betänkande och förslagen i det och ser det som en investering i samhällsberedskap, i de människor som bor i de mindre befolkade delarna av vårt land och i en ekonomi som behöver flyget för att fungera. Men vi behöver också ta hänsyn till klimatet. Vi måste ställa om, och vi måste göra det snabbt. Vi kan inte längre luta oss tillbaka och låta andra ta ledningen. Vi måste själva ta tag i rodret. Särskilt mot bakgrund av gårdagens valresultat ser vi att klimatfrågan är viktig för svenskarna.

Vi måste investera i forskning och utveckling av hållbara bränslen. Vi måste se till att vi blir ledare i omställningen mot ett fossilfritt flyg. Vi kan inte bara hoppas på att tekniken ska utvecklas, utan vi måste själva ta ansvar för att driva utvecklingen framåt.

Jag yrkar bifall till förslaget i utskottets betänkande.
(Applåder)

Anf. 144 RASHID FARIVAR (SD) replik:

Herr talman! Jag tackar ledamoten Kadir Kasirga för anförandet.

I sak håller jag med ledamoten om omständigheterna när det gäller det underskott som har skapats i avgiftsutjämnningssystemet. Det gemensamma avgiftsutjämnningssystemet för säkerhetskontroll av passagerare och deras bagage, det så kallade GAS-systemet, innebär dock att samtliga svenska säkerhetsgodkända flygplatsers kostnader för säkerhetskontroll ackumuleras och fördelas per avresande passagerare. Denna avgift har alltså inte betalats av flygbolagen än, utan den har hamnat hos Transportstyrelsen. Regeringen vill öppna en dörr i lagstiftningen för att möjliggöra ersättning med statliga medel.

Förslaget till denna lagändring lades fram av den före detta rödgröna regeringen den 22 april 2022. Under coronapandemin valde Norge och andra länder att ta bort denna kostnad, men den rödgröna regeringen valde att behålla avgiften för säkerhetskontroller. Det är därför vi har hamnat i detta läge. Varför valde inte den före detta rödgröna regeringen samma väg som Norge och andra länder? Varför valde man inte att slopa denna avgift under pandemitiden?

Anf. 145 KADIR KASIRGA (S) replik:

Herr talman! Jag tackar Rashid Farivar för frågan.

Som jag nämnde i inledningen av mitt anförande är säkerhetskontrollerna reglerade på global nivå. Vi välkomnar detta betänkande. Vi skulle ha gjort likadant och betalat ut detta stöd till flygplatserna – kanske inte på samma nivå, och kanske inte med samma modell, men vi skulle ändå ha betalat ut det.

En del transportslag betalar ju för infrastruktur som de använder, så det är inte konstigt att flygbolagen gör det. Detta gäller särskilt nu när vi pratar om klimatfrågorna och ser hur viktiga de är för väljarna. I valet i går såg vi att de är väldigt viktiga.

Vi tycker inte att det är några konstigheter att man betalar för sig själv.

Det finns såklart frågor, till exempel när det gäller hur landets flygplatser är organiserade och när det gäller regionala flygplatser kontra statliga flygplatser. Detta är en annan diskussion som vi skulle kunna ha för att försöka hitta en gemensam syn.

Anf. 146 RASHID FARIVAR (SD) replik:

Herr talman! Jag tackar ledamoten Kadir Kasirga för svaret.

Jag hoppas att ledamoten har läst propositionen. Där står det nämligen hur detta system fungerar. Reglerna för säkerhetskontroller regleras på global nivå, men varje enskild stat bestämmer själv vem som ska betala för det hela. Är det staten eller passagerarna som ska betala? Det är absolut inte flygbolagen som betalar denna avgift. Detta är en avgift som samlas hos Transportstyrelsen, som sedan fakturerar flygbolagen. Flygbolagen betalar samma pengar som de fått från passagerarna tillbaka till Transportstyrelsen. Vad ledamoten nu framför är därför i princip felaktigt.

Jag förstår inte vad det ackumulerade underskottet har att göra med klimatet. Detta underskott ackumulerades under coronapandemin på grund av de omständigheter som rådde under pandemin. Det fanns ingen trafik, men kontrollerna var igång.

Regeringen tar nu ansvaret på grund av en promemoria som lades fram under den förra – rödgröna – regeringen och hjälper till med statliga medel.

Vad har propositionen med klimatet att göra? Den har absolut inget med klimatet att göra. Det handlar om ett underskott där regeringen vill hjälpa till att betala. Upplys mig gärna, ledamoten Kadir Kasirga, om vad detta har med klimatet att göra!

Anf. 147 KADIR KASIRGA (S) replik:

Herr talman! Jag tackar ledamoten Rashid Farivar för frågorna.

Som jag nämnde i mitt anförande skulle vi ha gjort likadant och betalat underskottet. Vi hade kanske valt en annan modell när det gäller själva fördelningen av pengarna, men vi tycker i princip att det är rätt att betala underskottet.

Det förvånar mig inte att Sverigedemokraterna inte förmår att förstå att vi har klimatutmaningar på vår planet och vår kontinent. Sverigedemokraterna har ju försökt underminera både EU:s och Sveriges klimatpolitik. Svenskarna har dock visat att de står upp för en gemensam hållbar framtid och att de vill att politikerna ska ta klimatutmaningarna på allvar. Men jag hör att Sverigedemokraterna inte riktigt är där än.

Anf. 148 LINUS LAKSO (MP):

Herr talman! Utsläppen ökar kraftigt från och med i år på grund av regeringens förda politik. När Miljöpartiet satt i regering minskade utsläppen varje år, och nu ökar de som sagt kraftigt. För första gången på 20 år eller mer har vi en regering som medvetet och aktivt fattar beslut som leder till kraftigt ökade utsläpp av klimatskadliga gaser.

Flyget som transportmedel har givetvis fördelar. Man kan ta sig väldigt långa sträckor på kort tid. Men denna debatt handlar enligt mig inte om att vara för eller emot flyget som transportmedel utan om prioriteringar och klimatet. Problemet med flyget är att det än i dag är till 99 procent beroende av fossila bränslen – en energikälla som vi behöver fasa ut för att nå klimatmålen.

Låt mig påminna om att klimatpolitik inte är något vi gör för klimatets skull utan för att skydda vanliga människor för farliga konsekvenser av klimatförändringarna, något som många drabbas av redan i dag både i Sverige och runt om i världen. Politiken måste ta ansvar och styra bort från det som förvärrar klimathotet och satsa på det som är hållbart.

Utsläppen från det samlade svenska flygandet, nationellt och internationellt, motsvarar ungefär utsläppen från all svensk biltrafik. Till skillnad från andra sektorer betalar flyget inte för sina utsläpp, utan man har skatteundantag motsvarande miljardbelopp varje år, även när man räknar med dagens flygskatt och flygplatsavgifter. Flyget betalar ingen bränsleskatt, inga energiskatter och ingen koldioxidskatt. Flyget har dessutom undantag från viss moms och flyger ofta från offentligt subventionerade flygplatser.

Herr talman! Covid-19 slog hårt mot många olika sektorer i samhället, och många har ännu inte återhämtat sig helt. Allt från turismen till kollektivtrafiken tappade stora intäkter, men långt ifrån alla har kompenseras fullt ut – trots att vi anslog väldigt mycket pengar under två år, närmare 400 miljarder.

Även flygsektorn tappade givetvis mycket intäkter. Som ett svar på det fick regionala flygplatser 100 miljoner i driftstöd av den dåvarande regeringen. Tidöregeringen har aviserat att driftstödet till kommunala flygplatser med upphandlad trafik och till de så kallade beredskapsflygplatserna ökas från 103 miljoner till 210 miljoner. Över 200 miljoner skatte-kronor har redan tillförts till flygnäringen. Nu öppnar regeringen genom sin proposition upp för ytterligare subventioner, denna gång i miljardklass.

Miljöpartiet ser inte ytterligare statligt stöd till flygsektorn som mer prioriterat än pengar till exempelvis sjukvården och kollektivtrafiken. Jag är inte principiellt emot stöd till flygsektorn, men då bör stödet gå till flygets omställning. Varför ger man inte 1 miljard till att stötta utvecklingen av elflyg eller 1 miljard till att skynda på utvecklingen av vätgasdrivet flyg? Vi har ledande företag som utvecklar dessa tekniker i Sverige, eller snarare hade. Ett ledande företag i Göteborg som utvecklar elflyg har berättat att man flyttar sin utveckling till USA eftersom man inte får tillräckligt med stöd i Sverige.

Jag är definitivt teknikoptimist, och jag hoppas verkligen att vi får se en snabb och kraftfull utveckling av alla fossilfria tekniker inom transportsektorn, inklusive flyget. Men då måste man ju satsa på att stötta det som är hållbart och göra riktade satsningar för att skynda på denna utveckling. Samtidigt behöver man vara realist. Vi vet att det kommer att ta tid att ställa om flygsektorn, byta ut flygplan och få ny teknik på plats.

Det handlar alltid om prioriteringar när våra gemensamma resurser ska fördelas. En granskning från SVT visar att priset på buss- och tågbiljetter ökat mycket snabbare än till exempel bensinpriset. Ändå är det just fossila bränslen som regeringen satsar på. Nu satsar man ytterligare 1 miljard på det fossildrivna flyget, och man aviserar dessutom halverad eller kanske borttagen flygskatt. Samtidigt har man skurit ned anslagen till kollektivtrafiken.

Priset på kollektivtrafik kan vara en viktig fråga, men det är regionernas ansvar. Det är inte min uppgift att ha synpunkter på detta, sa infrastrukturminister Andreas Carlson. Logiken är inte solklar. Varför skulle det vara regeringens ansvar att stötta flyget men inte regeringens ansvar att hålla nere priset på kollektivtrafiken för alla dem som är beroende av att åka kollektivt, vilket är väldigt många människor? Den senaste SOM-undersökningen visar att hela 74 procent av svenskarna är positiva till att satsa mer statliga pengar på att bygga ut kollektivtrafiken.

Ett annat område som verkligen skulle behöva mer stöd är den svenska järnvägen. Under vintern hade Sverige sämre punktlighet på tågen än i krigets Ukraina, så här pratar vi om behov som verkligen borde prioriteras. Men i stället planerar regeringen ytterligare stöd till flyget. Det handlar inte om ett stöd till en hållbar omställning av flyget utan om ett allmänt stöd till det fossildrivna flyget och dessutom halverad eller borttagen flygskatt.

En Sifundersökning visar att 73 procent av svenskarna är positiva till flygskatten. Idén om att låta det som släpper ut betala mer och att stötta det som är mer hållbart har stöd hos den svenska befolkningen – på tal om att ha folkets stöd för sin klimatpolitik.

Dessutom är en majoritet av svenskarna positivt eller neutralt inställda till en höjd flygskatt. Stödet för en höjning av flygskatten är störst på landsbygden, enligt SOM-institutet, förmodligen av den enkla anledningen att man till exempel i en kommun som Danderyd flyger sju gånger mer än i landsbygdskommunen Ockelbo.

Därför vill Miljöpartiet i stället lägga dessa pengar och mer därtill på att göra svensk kollektivtrafik billigare, på att få tågen att fungera och gå i tid och på att göra det lättare att leva klimatvänligt för vanligt folk.

Är det någonting vi ska stötta vad gäller flyget är det en hållbar omställning. Vi vill bland annat stötta produktion av hållbara bränslen så att flyget kan få möjlighet att ställa om.

Herr talman! Med det yrkar jag bifall till reservationen.

Anf. 149 RASHID FARIVAR (SD) replik:

Herr talman! Miljöpartiet och ledamoten Linus Lakso antyder att detta skulle vara en statlig subvention för att täcka intäktsgapet. Det stämmer inte. Det handlar om ett statligt system för att betala för vår flygsäkerhet.

I Sverige har staten beslutat att flygets passagerare ska betala för säkerhetskontroll genom flygbiljetten. GAS-avgiften går oavkortat till Transportstyrelsen, som har statens uppdrag att hantera GAS-systemet. Flygbolagen behåller inget alls; det är ingen intäkt i resultaträkningen.

Det är även principiellt fel att framtida passagerare ska belastas av statliga kostnader för en infrastruktur som man inte kunde eller fick använda under pandemin. I Sverige ska man betala avgift för en tjänst som man utnyttjar, inte för något som man inte kunde eller inte fick utnyttja.

Vi ska också notera att det var den rödgröna regering som styrde Sverige fram till oktober 2022 som lade fram exakt detta förslag som vi behandlar i dag för att täcka GAS-underskottet. Förslaget remitterades i april 2022. Lagändringen skulle träda i kraft den 1 januari 2023 men förflyttades på grund av ändrad regering.

Det är helt uppenbart att Miljöpartiet har fel i att påstå att detta handlar om ett bidrag till flyget. Regeringen Andersson lade fram förslaget, och Miljöpartiet var en del av den regeringen. Varför motsatte sig inte Miljöpartiet det förslaget då? Varför är det ett dåligt förslag i dag?

Min fråga till ledamoten är varför han snedvrider verkligheten och försöker säga att detta är en subvention. Det är ingen subvention.

Anf. 150 LINUS LAKSO (MP) replik:

Herr talman! Detta är en fråga om en prioritering, vilket jag också tog upp i mitt anförande. Visst blir det så att framtida resenärer i flyget får

betala om inte staten gör det, men om staten betalar är det ju skattebetalarna som får betala.

Precis som jag sa i mitt anförande handlar det om prioriteringar, och ja, vi gör andra prioriteringar än regeringen. Det är en helt korrekt analys. Jag skulle hellre lägga pengarna på att göra kollektivtrafiken billigare och på att få tågen att fungera. Jag skulle hellre lägga pengarna på att producera hållbart bränsle som även flyget kan flyga mer hållbart på, och jag skulle hellre lägga pengarna på att snabba på utvecklingen av elflyg, för att nämna några exempel.

Anf. 151 RASHID FARIVAR (SD) replik:

Herr talman! Det viktiga är inte det ledamoten säger i talarstolen; det viktiga är det som står i motionen. I motionen står det att alltifrån turismen till kollektivtrafiken har tappat stora intäkter men att långt ifrån alla sektorer har tilldelats statliga subventioner för att täcka intäktsgapet för flyget.

Miljöpartiet säger att detta är en subvention för att täcka intäktsgapet. Men detta är ingen intäkt. Det är ett underskott i ett system som inte fungerar som det var tänkt.

Sedan var det tjetat om enorma subventioner och bidrag. Ungefär 0,75 procent av statens budget för transportsektorn går till flyget. 1 procent av offentliga subventioner av transportslag går till flyget. Cirka 0,9 miljarder i offentligt stöd går till att upprätthålla flygets transportinfrastruktur. Övriga transportslag tilldelas totalt 97 miljarder.

När det gäller priset betalar varje svensk cirka 90 kronor per år för all flygets infrastruktur. Det kan jämföras med drygt 9 000 kronor per invånare och år för väg- och järnvägsinfrastruktur.

Säkerhetskravet på flyget är också mycket annorlunda än på tåget eller bussen. Tänk om man hade samma säkerhetsregler för att åka buss eller tåg.

Vad jag menar är att detta inte är någon subvention. Detta är inget bidrag för att täcka något intäktsgap. Varför snedvrider Miljöpartiet verkligheten och påstår att det här är ett bidrag? Detta är en satsning för att göra flyget konkurrenskraftigt.

Anf. 152 LINUS LAKSO (MP) replik:

Herr talman! Jag förstår inte riktigt varför Rashid Farivar hakar upp sig så mycket på det ordet. Det går väl alldeles utmärkt att kalla det en subvention om man ger ett statligt stöd till en bransch för att minska kostnaderna.

Precis som ledamoten nämner blir det naturligtvis mer konkurrenskraftigt med flyget om staten ger det här stödet. Varför skulle det inte gå att kalla det en subvention eller stöd? Det spelar väl inte så stor roll? Jag förstår faktiskt inte varför Rashid Farivar tycker att det är så viktigt i den här debatten.

Jag är nog lite mer intresserad av att debattera lite bredare och större frågor än så, till exempel hur vi ställer om till ett hållbart samhälle och hur vi minskar utsläppen och klarar våra klimatmål så att vi kan undvika allvarliga konsekvenser för människor i Sverige och runt om i världen, både här och nu i dag men än mer i framtiden. Där tycker jag nog att fokuset bör ligga.

Som nämndes tidigare här i kammaren visar gårdagens EU-val väldigt tydligt att det är en viktig prioritering för de svenska väljarna. 70 procent av svenskarna vill att vi ska anstränga oss hårdare för att nå våra klimatmål.

Anf. 153 OSKAR SVÄRD (M) replik:

Herr talman! Sverige har en moderatledd regering som ser flyget som ett viktigt transportslag för vårt land. Sverige har också en regering som agerar när faktiska problem uppstår. Det ser vi nu när effekter av en pandemi slår hårt mot hela flygbranschen.

Herr talman! Min fråga till ledamoten blir: Vad är det som är så farligt med flyget, och varför vill Miljöpartiet lägga denna kostnad på barnfamiljer, affärsresenärer och andra som använder flyget?
(Applåder)

Anf. 154 LINUS LAKSO (MP) replik:

Herr talman! Jag tackar Oskar Svärd för frågan.

Jag tror att jag har förklarat ganska väl från talarstolen vad som är problemet med flyget. Det är inte någon fysisk formel eller att det inte är bra när det gäller att snabbt ta sig långa sträckor. Det har ju stora fördelar som transportslag ur den synvinkeln.

Jag skulle bli ganska förvånad om Oskar Svärd inte är medveten om vad som faktiskt är problemet med flyget, nämligen utsläppen av koldioxid, inklusive höghöjdseffekter, det vill säga klimatpåverkan.

Sett ur ett konsumtionsperspektiv är svenskarnas totala klimatpåverkan en ganska stor del som man inte kan ignorera om man vill minska utsläppen.

Det är precis som jag nämnde tidigare. Om man nu från regeringens sida ville värna flygsektorn på lång sikt borde man vara betydligt mer angelägen om att stötta en snabbare omställning till elflyg eller till ett flyg drivet av förnybara och hållbara bränslen.

Min motfråga till Oskar Svärd blir: Var gör regeringen för att skynda på omställningen till ett hållbart flyg? Nu lägger man 1 miljard på flygsektorn. Man kunde ha sett till att den bidrog till att påskynda omställningen, men det valde man att inte göra.

Om man nu vill nå klimatmålen – som regeringen i varje fall säger att den vill, trots att den egentligen gör det motsatta och ökar utsläppen – varför satsar man inte på till exempel elflyg eller vätgasflyg, om man vill stötta flygbranschen?

Anf. 155 OSKAR SVÄRD (M) replik:

Herr talman! Tack, ledamoten, för svar!

När det gäller inrikes resor med flyg står flyget i Sverige för ungefär 1 procent av utsläppen. När det gäller utrikes resor med flyg står de för ungefär 2–3 procent av utsläppen.

Regeringen arbetar hårt och kraftfullt för att ställa om flyget. Det är därför den i tidigare budgetar till exempel har gjort en riktad satsning på teknikutveckling och innovation för att ställa om till elflyg.

Vi stöttar även branschen när det gäller att ställa om till exempelvis vätgas och fler förnybara drivmedel. Det arbetet ska fortsätta.

Herr talman! Pandemin har påverkat flygbranschen brett i allt från säkerhetskontrollens kostnader till minskat resande efter pandemin.

Det finns en bred skiljelinje mellan Moderaterna och Miljöpartiet. Miljöpartiet verkar till varje pris vilja få ned flyget från luften.

Herr talman! Jag vill se ett fungerande flyg, ett flyg som ställer om och ett flyg som bidrar till Sveriges tillväxt och konkurrenskraft.

Mina frågor blir: Varför vill inte ledamotens parti se flyget som ett viktigt transportslag? Varför agerar Miljöpartiet på alla sätt för att sätta käppar i hjulet för flygbranschen genom att rösta nej till förslaget och också genom att dubblera flygskatten? Varför fördyrar Miljöpartiet priserna och gör flyget till en klassfråga?

Anf. 156 LINUS LAKSO (MP) replik:

Herr talman! Det gör vi därför att vi är angelägna om att minska utsläppen av koldioxid och nå våra klimatmål. Jag har här förklarat flera gånger att jag verkligen inte har något emot flyget som transportslag.

Det som bekymrar mig, Oskar Svärd, är utsläppen av växthusgaser. Jag hoppas att det också bekymrar regeringen. Det verkar inte så, eftersom den driver en politik som kraftigt ökar utsläppen. Det har ingen regering gjort på 20 år. Nu står vi mitt i en klimatkris, och vi har en regering som kraftigt ökar utsläppen. Det är rakt emot vad en stor majoritet av svenska folket vill.

Det kommer att ta tid att ställa om flyget. Jag har flera gånger uttryckt att jag är positiv till en teknikutveckling där även flyget kan bli hållbart med elflyg, vätgasflyg och så vidare. Men det kommer att ta tid att ställa om flygsektorn.

Därför spelar mängden flyg roll för hur mycket utsläpp som vi ger upphov till. Därför har vi en ambition om att i största möjliga mån styra om de flygresor som man inte behöver göra till hållbara resor.

Affärsflyget har minskat ganska mycket under de senaste åren. Det är för att människor kanske föredrar att ha ett digitalt möte i stället för att behöva flyga.

Jag är själv uppväxt i Skellefteå. Jag har många vänner och bekanta, kanske inom affärsvärlden, som behöver kliva upp klockan fyra eller fem på morgonen och ta flyget ned till Stockholm för en massa möten. Sedan kommer de hem sent och missar middagen med familjen.

För dem är det bara en stor fördel att kunna ha ett digitalt möte i stället, och det är även en fördel för klimatet.

Anf. 157 HELENA GELLERMAN (L) replik:

Herr talman! Jag hade inte tänkt ta replik. Men jag blev ändå lite förvånad över det som ni i och för sig också har skrivit i er motion, Linus Lakso, nämligen att ni inte står bakom det stöd till flyget på drygt 1 miljard som regeringen har lagt fram förslag om.

Stödet var till för att kompensera. Pengarna fattas därför att vi tvingade flygplatserna att hålla öppet för att människor skulle kunna få vård under pandemin. Det var ingenting som flygplatserna valde själva. Regeringen sa: Ni behöver hålla öppet, för annars fungerar inte svensk sjukvård.

Under förra mandatperioden stod Miljöpartiet bakom det, och vi lade i en budget 900 miljoner för att kompensera flygplatserna. Därför blir jag nu lite förvånad. Varför har ni ändrat er? Den förra mandatperioden stod

ni bakom att vi skulle lägga 900 miljoner på flygplatserna för att kompensera för att de höll öppet. Vad är det som har gjort att ni har ändrat er?

Prot. 2023/24:128
10 juni

Anf. 158 LINUS LAKSO (MP) replik:

Herr talman! Tack för frågan, Helena Gellerman!

Som jag nämnde gavs ganska mycket stöd till flyget under pandemin när vi satt i regering. Vi var positiva till det. Det var en väldigt bred uppslutning för att kompensera en lång rad olika branscher som drabbades hårt av pandemin.

Nu är vi i ett läge där vi ser att biljettpriserna på till exempel kollektivtrafiken har skenat. Vi har gigantiska behov inte minst inom sjukvården. Vi har jättestora utmaningar för att få tåget att gå i tid.

Som jag sa är jag inte principiellt emot att ge stöd till flygbranschen. Men jag ser hellre att man ger stöd som främjar en hållbar omställning.

Jag säger inte att det principiellt är helt fel, absolut inte. Det jag säger är att det handlar om prioriteringar. Det är vad politik handlar om. Man kan välja att göra många olika saker för 1 miljard.

Jag säger inte att det är ologiskt eller att det inte finns skäl. Det jag säger är att man alltid måste göra en prioritering. Då ser vi att det finns prioriteringar som vi tycker är betydligt mer angelägna att göra med 1 miljard av skattebetalarnas pengar.

Vi väljer framför allt att lägga pengar på det som gör det hållbara billigare, det som stöttar en omställning eller det som stöttar barnfamiljer som i dag har det väldigt kämpigt med att få ekonomin att gå ihop och att helt enkelt få mat på bordet. Det handlar alltså om prioriteringar som man behöver göra.

Anf. 159 HELENA GELLERMAN (L) replik:

Herr talman! Jag kan konstatera att jag inte fick svar på frågan. Staten bestämmer att flygplatserna måste vara öppna under pandemin för att svårt sjuka människor ska kunna transporteras från runt om i vårt land till olika sjukhus för att få vård.

Under förra mandatperioden stod Miljöpartiet bakom att om staten tvingar flygplatserna att hålla öppet var det okej att kompensera dem med 900 miljoner. Men det står inte Miljöpartiet bakom i dag.

Jag delar ledamotens åsikt att också flyget måste ställa om. Alla branscher måste ställa om. Det tror jag att de flesta partier här inne står bakom. Det är väldigt positivt att EU nu ställer gemensamma krav för hela Europa.

Däremot hämmar den ackumulerade kostnad som kommer från att staten tvingade flygplatserna att hålla öppet flygets omställning. Det är en av anledningarna till att regeringen ska kompensera flygbranschen med drygt 1 miljard och även till de avgifter som kommer att läggas på passagerarnas biljettpriser.

Därför är jag väldigt förvånad över att Miljöpartiet inte står bakom att vi stöder flygbranschen med denna miljard så att de ska kunna ha musklerna för att kunna göra sin egen omställning och välja var de vill lägga pengarna för att kunna ställa om. EU ställer jättehårda krav på flygbranschen framöver.

*Flygplatshavarnas
kostnader för säker-
hetskontroller*

Anf. 160 LINUS LAKSO (MP) replik:

Herr talman! Jag tackar Helena Gellerman för frågan, men jag förstår ändå inte riktigt logiken. Jag har förklarat att det i grunden handlar om prioriteringar. Det var många branscher som drabbades hårt av pandemin och inte blev fullt ut kompenserade, så det är inte unikt för flyget. Som jag just sa: Jag säger inte att det inte finns argument för, men jag säger att vi gör andra prioriteringar.

Jag förstår alltså inte riktigt logiken, Helena Gellerman. Om man verkligen vill trycka på för flygets omställning borde man väl ändå rikta de statliga stöden just till flygets omställning för att säkerställa att det är dit pengarna faktiskt går. Jag hänger inte riktigt med på resonemanget. Lägg då 1 miljard på att stötta elflyget, vätgasflyget eller någonting annat som verkligen bidrar! Det kommer att vara stora utmaningar för flygbranschen i och med de krav som ställs från EU, och då hade det inte varit ologiskt med ett stöd från staten just för flygets omställning.

Jag hänger inte med på logiken, utan jag menar att det i slutändan ändå handlar om prioriteringar. Det är inte det att det inte finns argument för detta, men det finns också argument för mycket annat. Som jag nämnde ser jag att argument för andra sektorer väger tyngre, som att göra kollektivtrafiken billigare och som att få tågen att fungera, för att nämna några viktiga exempel inom transportområdet.

Anf. 161 RASHID FARIVAR (SD):

Herr talman! Kvällens sista debatt handlar om regeringens nya förslag som presenterades den 21 februari i år under en pressträff och därefter överlämnades till riksdagen den 11 april som proposition 2023/24:116 *Flygplatshavarnas kostnader för säkerhetskontroller*.

I betänkandet finns en följdmotion från Miljöpartiet och ett särskilt yttrande från Vänsterpartiet. Miljöpartiet har valt att delta i debatten, vilket vi givetvis välkomnar. Men vi vet egentligen ingenting om Vänsterpartiets politik för flyget och luftfarten eftersom de har varit frånvarande både från denna debatt och från debatten om luftfartsbetänkandet TU14 för ungefär två veckor sedan.

Hur som helst: Vi i Sverigedemokraterna står bakom regeringens proposition och yrkar avslag på Miljöpartiets följdmotion 2023/24:2890 och reservation i betänkandet.

Herr talman! Sverige är ett avlångt land, och flyget är av stor betydelse för hela landet. Flygtrafiken tillgodoser både medborgarnas och näringslivets transportbehov och är avgörande för försvar och beredskap, sjukvård och trygghet. Det säkerhetspolitiska läget i omvärlden, särskilt i Europa, samt Sveriges inträde i försvarsalliansen Nato ställer höga krav på transportinfrastrukturen i Sverige, där alla trafikslag ska uppfylla sin plats i helheten. Ur ett beredskapsperspektiv är därmed flyget och dess konkurrenskraft mycket viktiga för hela samhället.

Men flyget har tyvärr nedprioriterats av politiken i många år, trots dess viktiga roll i transport- och beredskapssystemet. Det har regeringen tillsammans med Sverigedemokraterna ändrat på. För att hela samhället ska fungera måste både varor och människor kunna förflyttas, och då behövs ett fungerande transportsystem. För oss i Sverigedemokraterna är det självklart att ett funktionellt, effektivt och hållbart transportsystem omfattar alla trafikslag: väg, järnväg, sjöfart och luftfart.

Flygbranschen står inför och mitt i flera tunga utmaningar som beror på olika faktorer. Under 2022 uppgick antalet resenärer på svenska flygplatser till cirka 25 miljoner. Detta innebar en ökning med hela 133 procent jämfört med 2021. Trots detta befinner sig flygbranschen fortfarande i en återhämtningsfas från coronapandemin. År 2019 uppgick antalet resenärer till nästan 38 miljoner.

Inrikesflyget har fortsatt stora utmaningar med att återhämta sig och ligger fortfarande långt under 2019 års nivåer. Dessutom har flygbolagen BRA och SAS drabbats av enorma ekonomiska problem och genomgått rekonstruktion under de senaste månaderna. Höga bränslepriser, inflation, låg ekonomisk tillväxt, kronans försvagning mot euron och dollarn samt krig och oro i omvärlden är andra faktorer som påverkar flyget och flygbolag som verkar i Sverige, särskilt gällande inrikesresor.

Flygets omställning till miljövänliga och fossilfria bränslen skapar ytterligare ekonomiska och tekniska flaskhalsar och utmaningar för branschen. Men, herr talman, faktum är att flyget behövs och att branschen försöker ställa om med alla möjliga verktyg och medel. De ekonomiska effekterna av covid-19-pandemin på flyget var omfattande, och de underskott som uppstod under denna period behöver återhämtas.

Pandemin ledde till ett stort underskott i det gemensamma avgiftsutjämnningssystemet, det så kallade GAS, för säkerhetskontroll av passagerare och deras bagage. Detta system innebär att kostnaderna för säkerhetskontroll vid alla svenska säkerhetsgodkända flygplatser fördelas per avresande passagerare, och Transportstyrelsen fakturerar kostnaderna till flygbolagen baserat på antal transporterade passagerare.

Den kraftigt minskade flygtrafiken på grund av pandemin ledde till kraftigt minskade intäkter för avgiftsutjämnningssystemet. Flygplatserna hölls dock öppna för nödvändig samhällsberedskap, och eftersom luftfartsskyddet är globalt reglerat kunde skyddsåtgärderna inte minskas i samma utsträckning som resandet. Detta resulterade i en miljardskuld inom avgiftssystemet, som vid slutet av 2023 uppgick till 1 366 miljoner kronor.

Enligt lagen om luftfartsskydd ska detta underskott betalas in, vilket kan leda till ytterligare kostnader för flygbolagen och resenärerna. I ett känsligt läge kan detta innebära en betydande kostnadsökning för flygbolagen och framtida resenärer för en tjänst de inte utnyttjat.

Regeringens proposition, som vi debatterar i dag, syftar till att möta denna unika situation och stärka luftfartens konkurrenskraft, vilket är avgörande för ett effektivt transportsystem som omfattar alla transportslag.

För att genomföra denna viktiga satsning krävs en ändring i lagen om luftfartsskydd, vilket regeringens proposition som vi debatterar i dag handlar om, samt tilldelning av ytterligare statliga medel till Transportstyrelsen, vilket redan har aviserats av regeringen i vårändringsbudgeten för 2024. Vi i Sverigedemokraterna anser att denna satsning är både viktig och nödvändig och ställer oss därför bakom regeringens förslag i dess helhet.

Avslutningsvis vill jag adressera Miljöpartiets följdmotion och Vänsterpartiets särskilda yttrande i detta betänkande.

Herr talman! Miljöpartiet och ledamoten Linus Lakso antyder att regeringens satsning skulle vara en statlig subvention för att ”täcka de intäkts-gap som uppstått”. Detta stämmer inte. Det handlar om ett statligt system för att betala för vår flygsäkerhet. GAS-avgiften går oavkortat till Transportstyrelsen, som hanterar avgiftsutjämnningssystemet. Flygbolagen be-

håller inget av denna avgift, vilket innebär att det inte är en intäkt i deras resultaträkning. Det är också principiellt fel att framtida passagerare ska belastas med statliga kostnader för en infrastruktur de inte kunde använda under pandemin.

Miljöpartiet misslyckas helt med att bemöta flygets samhällsviktighet och pandemins genomgripande effekter på branschen och försöker i stället låtsas som att regeringens satsning här skulle vara något generellt flygstöd.

Det är viktigt att notera att det var den rödgröna regering som styrde Sverige fram till oktober 2022 som lade fram förslaget att staten skulle täcka GAS-underskottet. Förslaget remitterades i april 2022, och ingen av remissinstanserna var emot förslaget. Alla statliga myndigheter var positiva till förslaget. Till och med Naturvårdsverket hade ”inga synpunkter på promemorian”. Lagändringen skulle träda i kraft den 1 januari 2023 men fördröjdes efter regeringsskiftet.

Det är uppenbart att Miljöpartiet har fel i att påstå att detta är ett bidrag till flyget. Regeringen Andersson lade fram förslaget, och Miljöpartiet var en del av den regeringen. Att nu påstå att sakförhållandena är annorlunda är inte trovärdigt.

Herr talman! Vänsterpartiet och ledamoten Linda W Snecker skriver i sitt särskilda yttrande att regeringens förslag ”inte heller går ihop med principen om att det är förorenaren som själv ska betala för sina utsläpp”.

Jag vill återigen betona att det var omständigheterna under covid-19-pandemin som ledde till detta miljardunderskott i det statliga GAS-systemet. Det är inte förenligt med avgiftssystemets konstruktion att framtida flygresenärer ska betala för en säkerhetskontroll de inte kunde använda. I Norge och andra länder som låter passagerarna betala för säkerhetskontrollen togs motsvarande avgift bort, men det ville inte den rödgröna regeringen göra trots att branschen föreslog detta för att slippa hantera underskottet efteråt. Därför ser jag ingen koppling mellan regeringens satsning och polluter pays-principen.

Det är oansvarigt och oseriöst av Vänsterpartiet att inte ens vilja ta debatten om sina egna förslag och resonemang om luftfarten.

Anf. 162 OSKAR SVÄRD (M):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag och avslag på den motion som har inkommit från Miljöpartiet.

Efter terrordåden i USA den 11 september 2001 utarbetades det inom Europeiska kommissionen ett regelverk om utökade skyddsåtgärder mot brottsliga handlingar som drabbar luftfarten. EU-förordningen innehåller bestämmelser om hur och i vilken omfattning passagerare och bagage ska säkerhetskontrolleras innan flygresan. När det gäller kostnadsfördelningen och vem som ska stå för utgifterna regleras inte det i bestämmelserna, utan det är upp till varje medlemsstat att själv bestämma hur kostnadsfördelningen ska se ut.

I Sverige beslutade dåvarande beslutsfattare att ett avgiftssystem, GAS, skulle införas. Dagens system bygger på att de som reser även betalar flygplatsernas kostnader för säkerhetskontrollerna genom avgifter. Kostnaden för samtliga säkerhetsgodkända svenska flygplatser ackumuleras och fördelas per transporterad passagerare.

Herr talman! Pandemin påverkade samhället i väldigt stor utsträckning. Jag tror att vi alla minns hur vi från den ena dagen till den andra

tvingades ställa om våra liv, både på arbetet, inom familjen och i vårt sätt att leva i stort. Den minskade flygtrafik som pandemin medförde innebar också att intäkterna minskade i avgiftssystemet. Slarvigt uttryckt kan man säga att flygbranschen fick en omöjlig ekvation att lösa när vi till branschen sa ”Fortsätt flyga” men till passagerarna sa ”Flyg inte”, detta för att minska smittspridningen.

Herr talman! Jag vill dock betona att flyget under pandemiåren var, och även nu är, helt nödvändigt ur ett samhällsberedskapsperspektiv, i allt från transporter av mediciner och vaccin till att förflytta människor som var i behov av det.

Luftfartsskyddet är reglerat på global nivå, och det innebär också att skyddsåtgärderna behöver upprätthållas enligt en viss standard. Flygplatserna kunde alltså inte minska skyddsåtgärderna i samma utsträckning som resandet minskade. I slutet av 2023 uppgick underskottet i avgiftssystemet till 1 366 miljoner.

Herr talman! Jag är glad och stolt över att vi har en regering som ser flyget som ett viktigt transportslag. När jag besöker flygplatser runt om i Sverige såsom flygplatsen i Ängelholm, som jag besökte förra veckan, Skellefteå eller Torsby bekräftar de alla bilden av att flyget behövs för tillväxt, vårt lands konkurrenskraft och vår förmåga att ha en god beredskap i händelse av samhällskriser eller ytterst krig.

Nu går regeringen fram med ett förslag om en tillfällig ändring i avgiftssystemet och tillskjuter medel till systemet för att på det sättet stötta branschen. Det är rätt och riktigt. Med detta beslut, herr talman, och flera andra beslut som regeringen fattat tidigare, exempelvis det förslag om halverad flygskatt som nu är ute på remiss eller det utökade driftsbidraget till flygplatser runt om i Sverige, visar vi nu på bredden att alla transportslag är viktiga.

Herr talman! Det finns en tydlig skiljelinje i svensk politik syn på flyget, vilket i dag bekräftas här i kammaren av att både Vänsterpartiet och Miljöpartiet kommer att rösta nej till detta förslag. Regeringen går dock från ord till handling – från Socialdemokraternas och Miljöpartiets flygskamspolitik till en politik som för samman Sverige, där flyget ställer om och där vi inte längre skäms över att flyget är bra för att hela Sverige ska leva och fortsätta utvecklas.
(Applåder)

Anf. 163 HELENA GELLERMAN (L):

Herr talman! Nu debatterar vi *Flygplatshavarnas kostnader för säkerhetskontroller*.

Sverige är beroende av flyget för att fungera. Vi och jag har sagt det många gånger i den här talarstolen, men det tål att upprepas. Alla fyra trafikslagen – väg, järnväg, flyg och sjöfart – behöver fungera och fungera tillsammans för att Sverige och våra företag ska kunna fortsätta hålla en hög innovationstakt och för att öka vår konkurrenskraft. Flyget måste naturligtvis också ställa om, men fokus ska vara på flygets utsläpp, inte på flygresan som sådan.

Omställningen kostar stora belopp, inte minst genom kraven från Fit for 55 och ReFuelEU Aviation. För att klara den behöver vi en flygbransch som har en sund ekonomi. Men flyget var en av de branscher som drabbades hårdast av pandemin 2020–2022.

Herr talman! Efter terroristattacken i New York 2001 utarbetade EU krav på utökade säkerhetskontroller och lämnade det samtidigt upp till varje medlemsstat att besluta hur man ville finansiera dessa. Vissa medlemsländer lade kostnaden som en statlig utgift, men 2004 valde Sverige i lagen om luftfartsskydd att flygplatshavarnas kostnader ska täckas av en avgift som tas ut i ett avgiftsutjämnningssystem.

Det gemensamma avgiftssystemet för säkerhetskontroll av passagerare och deras bagage, som kallas GAS, innebär att samtliga svenska säkerhetsgodkända flygplatsers kostnader för säkerhetskontroller läggs samman och fördelas över de avresande passagerarna. Systemet fungerade alldeles utmärkt fram till pandemin. Då rycktes grunden för systemet undan då passagerarna uteblev och de flesta planen stod på marken. Samtidigt tvingades flygplatserna att hålla öppet för beredskapsflyg och för de få plan som ändå kom i luften, inte minst för att transportera svårt sjuka covidpatienter.

Det krävdes folk för att upprätthålla flygplatsernas funktion, inte minst vad gäller säkerhetskontrollerna. Kostnaderna stod inte alls i proportion till de intäkter som flygplatserna fick från avgiftssystemet.

Under pandemin öppnade EU för att de samlade kostnaderna skulle kunna läggas ut under ett antal år efter pandemin. Den nuvarande regeringen har förlängt denna tidsperiod. Samtidigt har det samlade underskottet fortsatt att öka efter pandemin på grund av den svenska flygmarknadens långsamma återhämtning i jämförelse med i övriga Europa.

Bördan från avgiftssystemet under pandemin och därmed förmågan att säkerställa flygets funktion för Sverige och att ta de ökade kostnaderna för flygets klimatomställning gör att regeringen nu agerar. Regeringen tar steg för steg för att stabilisera flygets ekonomi efter de tuffa åren under pandemin. Vi har ökat driftstödet till de icke-statliga flygplatserna till 210 miljoner och ser över flygskatten. Regeringen har tagit beslut om en dryg miljard för att ta hand om den stora eftersläpande kostnaden från pandemin då flygplatserna var tvingade att ha säkerhetskontrollerna öppna.

Det är viktigt att framtidens resenärer inte ska behöva betala för de säkerhetskontrollerna, som de faktiskt inte utnyttjade. En avgift ska gälla en tjänst som man utnyttjar. Det var ingen som utnyttjade säkerhetskontrollerna under pandemin.

Förslaget i detta betänkande, TU19 *Flygplatshavarnas kostnader för säkerhetskontroller*, är en förutsättning för en utbetalning av den dryga miljard som ligger i årets budget för att kompensera avgiftssystemet för säkerhetskontroller. Under en begränsad tid, ett år, kan de ackumulerade kostnaderna för säkerhetskontroller sedan pandemin kompenseras på annat sätt än genom en avgift som läggs på passagerarna.

Genom att regeringen ser flygets viktiga roll för Sverige och har stort fokus på flygets klimatomställning hoppas vi åter kunna se en svensk flygbransch som står på fast mark och som bidrar till den gröna omställningen av flyget, inte bara i Sverige utan även globalt. Vi ligger nämligen långt fram. Vi jobbar med fossilfria bränslen, vi har utveckling av elflyg och så vidare.

Vi får dock inte glömma att det här inte bara handlar om flyget och flygets omställning. Det handlar till stor del också om hur mycket flyget underlättar för andra branschers kompetensbehov, så att även de klarar sin klimatomställning. Om vi tittar på hela den förändring som sker uppe i Norrland med fossilfritt stål och med batteritillverkning ser vi att de inte

skulle klara sig om inte flyget fanns och kunde flyga in den kompetens som de behöver för sin omställning.

Med de orden yrkar jag bifall till utskottets förslag till beslut och avslag på följdmotionen.
(Applåder)

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 12 juni.)

Prot. 2023/24:128
10 juni

*Flygplatshavarnas
kostnader för säker-
hetskontroller*

§ 15 Bordläggning och beslut om förlängd motionstid

Följande dokument anmälades och bordlades:

Proposition

2023/24:156 Ett levande hav – ökat skydd, minskad övergödning och ett hållbart fiske

Kammaren biföll talmannens förslag att motionstiden för ovanstående proposition skulle förlängas till och med *onsdagen den 18 september*.

§ 16 Anmälan om interpellation

Följande interpellation hade framställts:

den 7 juni

2023/24:806 Våldsutsatta kvinnors möjlighet att behålla sin bostad
av *Laila Naraghi* (S)
till statsrådet Andreas Carlson (KD)

§ 17 Anmälan om frågor för skriftliga svar

Följande frågor för skriftliga svar hade framställts:

den 7 juni

2023/24:964 Väntetider för medborgarskapsansökan
av *Tomas Eneroth* (S)
till statsrådet Maria Malmer Stenergård (M)
2023/24:965 Politiskt motiverad massrättegång i Turkiet
av *Håkan Svenneling* (V)
till utrikesminister Tobias Billström (M)

2023/24:966 Sida och civilsamhällets organisationer
av *Tomas Eneroth* (S)
till statsrådet Johan Forssell (M)

2023/24:967 Havs- och vattenmyndighetens översyn av hamnar med status som riksintresse för yrkesfisket
av *Linnéa Wickman* (S)
till landsbygdsminister Peter Kullgren (KD)

2023/24:968 Justitieministerns kopplingar till oljeindustrin

av *Elin Söderberg* (MP)

till justitieminister Gunnar Strömmer (M)

2023/24:969 Regeringens påverkan på förbrukning av olja samt effekter för oljeindustrin

av *Elin Söderberg* (MP)

till statsrådet Romina Pourmokhtari (L)

2023/24:970 Kostnadstak för att överleva sjukdom

av *Björn Söder* (SD)

till statsrådet Acko Ankarberg Johansson (KD)

2023/24:971 Regeringens relation till oljeindustrin

av *Elin Söderberg* (MP)

till statsminister Ulf Kristersson (M)

2023/24:972 Regeringens påverkan på oljeindustrins ekonomi

av *Elin Söderberg* (MP)

till finansminister Elisabeth Svantesson (M)

§ 18 Anmälan om skriftligt svar på fråga

Skriftligt svar på följande fråga hade kommit in:

den 7 juni

2023/24:914 Delningsbostäder

av *Katarina Luhr* (MP)

till statsrådet Andreas Carlson (KD)

§ 19 Kammaren åtskildes kl. 21.06.

Sammanträdet leddes

av tredje vice talmannen från dess början till och med § 4 anf. 19 (delvis),

av förste vice talmannen därefter till och med § 5 anf. 38 (delvis)

av tredje vice talmannen därefter till och med § 10 anf. 81 (delvis),

av förste vice talmannen därefter till och med § 12 anf. 107 (delvis),

av tredje vice talmannen därefter till och med § 14 anf. 143 (delvis) och

av förste vice talmannen därefter till dess slut.

Vid protokollet

GERGÖ KISCH

/Olof Pilo

§ 1 Justering av protokoll.....	1
§ 2 Meddelande om frågestund.....	1
§ 3 Ärende för hänvisning till utskott	1
§ 4 Granskningsbetänkande	1
Konstitutionsutskottets betänkande 2023/24:KU20	1
<i>Inledning.....</i>	<i>1</i>
Anf. 1 IDA KARKIAINEN (S).....	1
Anf. 2 MATHEUS ENHOLM (SD).....	4
Anf. 3 ERIK OTTOSON (M).....	5
Anf. 4 JESSICA WETTERLING (V)	7
Anf. 5 MALIN BJÖRK (C).....	9
Anf. 6 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD).....	10
Anf. 7 JAN RIISE (MP).....	12
Anf. 8 MALIN DANIELSSON (L).....	14
<i>Vissa frågor om regeringens förhållande till riksdagen och om regeringens ansvar för förvaltningen (kapitel 1 och 3)</i>	<i>15</i>
Anf. 9 HANS EKSTRÖM (S).....	15
Anf. 10 FREDRIK LINDAHL (SD)	15
Anf. 11 SUSANNE NORDSTRÖM (M)	16
Anf. 12 SAMUEL GONZALEZ WESTLING (V)	17
Anf. 13 MALIN BJÖRK (C).....	19
Anf. 14 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD).....	21
Anf. 15 JAN RIISE (MP).....	22
Anf. 16 MALIN DANIELSSON (L).....	24
Anf. 17 MIRJA RÄIHÄ (S)	25
<i>Handläggning av vissa regeringsärenden m.m. (kapitel 2)</i>	<i>27</i>
Anf. 18 PETER HEDBERG (S).....	27
Anf. 19 LARS ANDERSSON (SD)	29
Anf. 20 LARS JOHNSON (M)	31
Anf. 21 JESSICA WETTERLING (V)	32
Anf. 22 MALIN BJÖRK (C).....	34
Anf. 23 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD).....	36
Anf. 24 JAN RIISE (MP).....	38
Anf. 25 MALIN DANIELSSON (L).....	39
Anf. 26 ULRIK NILSSON (M).....	40
<i>Vissa frågor om statsråds tjänsteutövning (kapitel 4)</i>	<i>42</i>
Anf. 27 HANS EKSTRÖM (S)	42
Anf. 28 VICTORIA TIBLOM (SD).....	43
Anf. 29 LARS ENGSUND (M)	44
Anf. 30 SAMUEL GONZALEZ WESTLING (V)	45
Anf. 31 MALIN BJÖRK (C).....	46
Anf. 32 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD).....	48
Anf. 33 JAN RIISE (MP).....	50
Anf. 34 MALIN DANIELSSON (L).....	51
Anf. 35 PER-ARNE HÅKANSSON (S)	52
Anf. 36 ULRIK NILSSON (M).....	55
Anf. 37 JESSICA WETTERLING (V)	56

§ 5 Behandlingen av riksdagens skrivelser.....	58
Konstitutionsutskottets betänkande 2023/24:KU21	58
Anf. 38 PETER HEDBERG (S).....	58
Anf. 39 VICTORIA TIBLOM (SD).....	59
Anf. 40 LARS JOHNSSON (M).....	60
Anf. 41 JAN RIISE (MP).....	61
(Beslut skulle fattas den 12 juni.).....	62
§ 6 Riksrevisionens årsredovisning för 2023	62
Konstitutionsutskottets betänkande 2023/24:KU17	62
Anf. 42 LARS ENGSUND (M)	62
(Beslut skulle fattas den 12 juni.).....	63
§ 7 Kommittéberättelse – kommittéernas verksamhet under 2023	63
Konstitutionsutskottets betänkande 2023/24:KU23	63
Anf. 43 PER-ARNE HÅKANSSON (S).....	63
(Beslut skulle fattas den 12 juni.).....	64
§ 8 Tydligare regler för val till Sametinget	64
Konstitutionsutskottets betänkande 2023/24:KU24	64
Anf. 44 MIRJA RÄIHÄ (S)	64
Anf. 45 SUSANNE NORDSTRÖM (M)	65
Anf. 46 JESSICA WETTERLING (V)	66
Anf. 47 JAN RIISE (MP).....	66
(Beslut skulle fattas den 12 juni.).....	68
§ 9 Verksamhetsredogörelser för riksdagens nämnder, m.m.	68
Konstitutionsutskottets betänkande 2023/24:KU26	68
(Beslut skulle fattas den 12 juni.).....	68
§ 10 Strategisk exportkontroll 2023 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden.....	68
Utrikesutskottets betänkande 2023/24:UU9.....	68
Anf. 48 MORGAN JOHANSSON (S).....	68
Anf. 49 YASMINE ERIKSSON (SD)	70
Anf. 50 MORGAN JOHANSSON (S) replik.....	72
Anf. 51 YASMINE ERIKSSON (SD) replik.....	72
Anf. 52 MORGAN JOHANSSON (S) replik.....	73
Anf. 53 YASMINE ERIKSSON (SD) replik.....	73
Anf. 54 HÅKAN SVENNELING (V) replik	73
Anf. 55 YASMINE ERIKSSON (SD) replik.....	74
Anf. 56 HÅKAN SVENNELING (V) replik	74
Anf. 57 YASMINE ERIKSSON (SD) replik.....	75
Anf. 58 STEFAN OLSSON (M).....	75
Anf. 59 MORGAN JOHANSSON (S) replik.....	77
Anf. 60 STEFAN OLSSON (M) replik.....	77
Anf. 61 MORGAN JOHANSSON (S) replik.....	78
Anf. 62 STEFAN OLSSON (M) replik.....	78
Anf. 63 HÅKAN SVENNELING (V)	78
Anf. 64 YASMINE ERIKSSON (SD) replik.....	81
Anf. 65 HÅKAN SVENNELING (V) replik	82
Anf. 66 YASMINE ERIKSSON (SD) replik.....	82
Anf. 67 HÅKAN SVENNELING (V) replik	83
Anf. 68 JOAR FORSSELL (L)	83

Anf. 69	YASMINE ERIKSSON (SD) replik	85	Prot. 2023/24:128
Anf. 70	JOAR FORSSELL (L) replik	85	10 juni
Anf. 71	YASMINE ERIKSSON (SD) replik	85	
Anf. 72	JOAR FORSSELL (L) replik	86	
Anf. 73	JACOB RISBERG (MP)	86	
Anf. 74	JOAR FORSSELL (L) replik	88	
Anf. 75	JACOB RISBERG (MP) replik	88	
Anf. 76	JOAR FORSSELL (L) replik	88	
Anf. 77	JACOB RISBERG (MP) replik	89	
Anf. 78	STEFAN OLSSON (M) replik	89	
Anf. 79	JACOB RISBERG (MP) replik	90	
Anf. 80	STEFAN OLSSON (M) replik	90	
Anf. 81	JACOB RISBERG (MP) replik	90	
	(Beslut skulle fattas den 12 juni.)	91	
§ 11	Europarådet	91	
	Utrikesutskottets betänkande 2023/24:UU13	91	
Anf. 82	MATTIAS JONSSON (S)	91	
Anf. 83	MARKUS WIECHEL (SD)	93	
Anf. 84	GUSTAF GÖTHBERG (M)	94	
Anf. 85	HÅKAN SVENNELING (V)	97	
Anf. 86	JACOB RISBERG (MP)	98	
	(Beslut skulle fattas den 12 juni.)	99	
§ 12	Digitaliserings- och postfrågor	99	
	Trafikutskottets betänkande 2023/24:TU16	99	
Anf. 87	MARIA STOCKHAUS (M)	99	
Anf. 88	GUNILLA SVANTORP (S) replik	101	
Anf. 89	MARIA STOCKHAUS (M) replik	101	
Anf. 90	GUNILLA SVANTORP (S) replik	101	
Anf. 91	MARIA STOCKHAUS (M) replik	102	
Anf. 92	GUNILLA SVANTORP (S)	102	
Anf. 93	RASHID FARIVAR (SD) replik	104	
Anf. 94	GUNILLA SVANTORP (S) replik	104	
Anf. 95	RASHID FARIVAR (SD) replik	104	
Anf. 96	GUNILLA SVANTORP (S) replik	105	
Anf. 97	MAGNUS OSCARSSON (KD)	105	
Anf. 98	RASHID FARIVAR (SD)	106	
Anf. 99	HELENA GELLERMAN (L)	108	
Anf. 100	HÅKAN SVENNELING (V)	110	
Anf. 101	RASHID FARIVAR (SD) replik	112	
Anf. 102	HÅKAN SVENNELING (V) replik	113	
Anf. 103	RASHID FARIVAR (SD) replik	113	
Anf. 104	HÅKAN SVENNELING (V) replik	114	
Anf. 105	ANDERS KARLSSON (C)	114	
Anf. 106	LINUS LAKSO (MP)	116	
Anf. 107	RASHID FARIVAR (SD) replik	117	
Anf. 108	LINUS LAKSO (MP) replik	118	
Anf. 109	RASHID FARIVAR (SD) replik	118	
Anf. 110	LINUS LAKSO (MP) replik	118	
	(Beslut skulle fattas den 12 juni.)	118	
§ 13	Sjöfartsfrågor	119	

Trafikutskottets betänkande 2023/24:TU17	119
Anf. 111 JOHANNA RANTSI (M)	119
Anf. 112 MATTIAS OTTOSSON (S) replik	121
Anf. 113 JOHANNA RANTSI (M) replik	122
Anf. 114 MATTIAS OTTOSSON (S) replik	122
Anf. 115 JOHANNA RANTSI (M) replik	123
Anf. 116 ULRIKA HEIE (C) replik	123
Anf. 117 JOHANNA RANTSI (M) replik	124
Anf. 118 ULRIKA HEIE (C) replik	124
Anf. 119 JOHANNA RANTSI (M) replik	125
Anf. 120 ULRIKA HEIE (C)	125
Anf. 121 MAGNUS OSCARSSON (KD)	127
Anf. 122 MATTIAS OTTOSSON (S) replik	128
Anf. 123 MAGNUS OSCARSSON (KD) replik	128
Anf. 124 MATTIAS OTTOSSON (S) replik	129
Anf. 125 MAGNUS OSCARSSON (KD) replik	129
Anf. 126 ULRIKA HEIE (C) replik	129
Anf. 127 MAGNUS OSCARSSON (KD) replik	130
Anf. 128 ULRIKA HEIE (C) replik	130
Anf. 129 MAGNUS OSCARSSON (KD) replik	130
Anf. 130 MATTIAS OTTOSSON (S)	131
Anf. 131 JOHANNA RANTSI (M) replik	133
Anf. 132 MATTIAS OTTOSSON (S) replik	133
Anf. 133 JOHANNA RANTSI (M) replik	134
Anf. 134 MATTIAS OTTOSSON (S) replik	134
Anf. 135 HELENA GELLERMAN (L)	135
Anf. 136 RASHID FARIVAR (SD)	137
Anf. 137 HÅKAN SVENNELING (V)	139
Anf. 138 JOHANNA RANTSI (M) replik	142
Anf. 139 HÅKAN SVENNELING (V) replik	142
Anf. 140 JOHANNA RANTSI (M) replik	143
Anf. 141 HÅKAN SVENNELING (V) replik	143
Anf. 142 LINUS LAKSO (MP)	144
(Beslut skulle fattas den 12 juni.)	145
§ 14 Flygplatshavarnas kostnader för säkerhetskontroller	145
Trafikutskottets betänkande 2023/24:TU19	145
Anf. 143 KADIR KASIRGA (S)	145
Anf. 144 RASHID FARIVAR (SD) replik	146
Anf. 145 KADIR KASIRGA (S) replik	146
Anf. 146 RASHID FARIVAR (SD) replik	147
Anf. 147 KADIR KASIRGA (S) replik	147
Anf. 148 LINUS LAKSO (MP)	147
Anf. 149 RASHID FARIVAR (SD) replik	149
Anf. 150 LINUS LAKSO (MP) replik	149
Anf. 151 RASHID FARIVAR (SD) replik	150
Anf. 152 LINUS LAKSO (MP) replik	150
Anf. 153 OSKAR SVÄRD (M) replik	151
Anf. 154 LINUS LAKSO (MP) replik	151
Anf. 155 OSKAR SVÄRD (M) replik	151
Anf. 156 LINUS LAKSO (MP) replik	152
Anf. 157 HELENA GELLERMAN (L) replik	152

Anf. 158 LINUS LAKSO (MP) replik	153	Prot. 2023/24:128
Anf. 159 HELENA GELLERMAN (L) replik	153	10 juni
Anf. 160 LINUS LAKSO (MP) replik	154	
Anf. 161 RASHID FARIVAR (SD)	154	
Anf. 162 OSKAR SVÄRD (M)	156	
Anf. 163 HELENA GELLERMAN (L)	157	
(Beslut skulle fattas den 12 juni.)	159	
§ 15 Bordläggning och beslut om förlängd motionstid	159	
§ 16 Anmälan om interpellation	159	
§ 17 Anmälan om frågor för skriftliga svar	159	
§ 18 Anmälan om skriftligt svar på fråga	160	
§ 19 Kammaren åtskildes kl. 21.06	160	